

Geo: Vaughan

ENCHIRIDION ETHICUM,

Præcipua

MORALIS PHILOSOPHIÆ
RUDIMENTA

Complectens,

Illustrata ut plurimum Veterum Mo-
numentis, & ad Probitatem Vitæ
perpetuo accommodata.

Per HENRICUM MORUM
Cantabrigiensem.

Editio quarta: Cui accesserunt Scholia, una
cum Autoris Epistola ad V. C.

CICERO Tusc. Quæst.

*O vita Philosophia dux! O Virtutum indagatrix,
expultrixque vitiorum! Unus dies bene & ex
præceptis tuis actus peccanti Immortalitati est
anteponendus.*

L O N D I N I:

Typis & impensis J. Downing in vico vulgo
dicto Bartholomew-Close prope West-Smith-
field. 1711.

ETHICAL CHRISTIANITY

NO. 113 311 3205 1111
A. M. I. A.

THE
ETHICAL CHRISTIANITY
OF THE
FUTURE

BY
W. L. G. O. S.

THE
ETHICAL CHRISTIANITY
OF THE
FUTURE

THE
ETHICAL CHRISTIANITY
OF THE
FUTURE

THE
ETHICAL CHRISTIANITY
OF THE
FUTURE

in
D
co
fi
ess
co
ali
me

HONORATISSIMO DOMINO
Domino Heneagio Finch
BARONI DAVENTRIÆ,

Summo ANGLIÆ CANCELLARIO

Et Regiæ Majestati à CONSILIIS Secretioribus.

CUR Enchiridion Ethicum reli-
 quis meis Scriptis Philosophicis
 præfixerim, in Præfatione breviter
 indicavi: Cur tuum Nomen, Honoratissime
 Domine, huic ipsi Enchiridio præfigam, tot
 concurrunt causæ, ut nimis prolixus sane forem
 si omnes vellem enumerare. Ingratus profecto
 essem, cum tuæ erga me Benevolentie tam
 conspicua dedisti Testimonia, nisi ego vicissim
 aliquas, quantum in me est, recipiendi vices
 meditarer. Memoriae penitus infixum est nul-

lo tempore oblitterandum, quod mihi haud ita pridem nihil cogitanti, Ecclesiasticam quandam Dignitatem ultro conferre tam benigne dignatus sis; & cum vitæ meæ propositum ita comparatum esset, ut meis rebus minus eam quadrare mox deprehendissem, quod amico meo, viro pio & docto, & de Ecclesia bene merito, reiq; porro familiaris angustia oppresso, eandem meo rogatu, quæ est tua ad bonis benefaciendum propensitas, conferre non recusaveris: adeo ut duplici tunc abs te donatum beneficio merito me possem existimare.

Accessit huc non illepida quædam concinnitas, cum hoc meum volumen Philosophicum tam multis præclaris Nominibus tanquam tot Stellis ornandum esset, quorum pleraq; ex tua Familia sunt, aut cum ea Affinitate conjunctissima, ut tuum Nomen inter reliqua non fulgeat solum, sed ut res tulit, tanquam Sidus omnium auspicatissimum in ipsa fronte voluminis præfulgeat.

Et quod opusculum hoc meum Ethicum, præ reliquis meis quidem scriptis maxime Ciceronianum,

Epistola Dedicatoria.

V

ceronianum, tibi peculiariter dedicandum censuerim, sic sane facere omnino par erat & consentaneum. Etenim cum tam multas non solum voces sed sententias integras suffuratus e Cicerone, vel, ut mollius loquar, mutuatus essem; honestissimam equidem Justitiæ cujusdam Speciem præ se ferre putabam, quandoquidem Romanus ille Cicero ipse in vivis non est, (nisi forte in te, Honoratissime Domine, vivat denuo atque spiret) si Anglicano nostro Ciceroni, hoc est, Viro & Sapientia & Eloquentia apud nos omnium celebratissimo, redderem quod abstuli ac restituerem.

Sed ut Ciceronem omittam stylumq; Enchiridii, Donum hoc quam apprime tibi aptum gratumq; videri debeat, res ipsa loquitur. Quippe quod nihil aliud sit quam solidissimæ Probitatis Pietatisq; compendiosa licet vera tamen vivaq; Descriptio, & ad tui ipsius quasi Animi formam ducta ac depicta. Adeo ut cum Corporis tui Imaginem, ut solent Magnates, in splendida tua Aula, Kensingtoniæ, suspensam, quam non sine magna voluptate il-

lic aliquoties contemplatus sum, quippe pulchram quidem manuque perita depictam, habere non dedigneris; potiori profecto jure pulcherrimæ tuæ Animæ Picturam hoc Enchiridio delineatam, in privatum Museum admittere debes, & quoties modestia tua & occupationes publicæ permittant, usurpare oculis & tanquam verum virtutum tuarum Panegyricum perlegere. Quamquam fateor, ea in re ab Archetypo decidit, quod ad Politicas tuas virtutes non extenditur. Quarum tam multa ac præclara indies Documenta das, in honorifico illo Cancellariatus tui munere fungendo, cui te præposuit Optimus & Clementissimus Princeps, ut omnibus testatum compertumq; reddas, virum bonum ac prudentem non posse non esse Magistratum optimum.

*Accedit igitur reliquis magis peculiari-
bus rationibus postrema hæc eademq; mihi
cum aliis communis, Ratio, Quod omnium
honorum officium merito videri possit, pri-
mam quamq; occasionem sibi arripere Ho-
norem*

norem gratulandi viris bonis, ad publica munera accitis, qui tanta, ut tu, cum dignitate ac integritate suas Provincias administrant, qui tanta ut tu, id est, summa, cum animi moderatione, comitate & affabilitate inter summos honores, cum omnis generis hominibus conversaris, quod honorum fortunarumque tuarum diuturnitatis omen esse auspicatissimum & censeo & opto. Deumque Optimum Maximum precor, ut in suum Principisque nostri Clementissimi Honorem, in emolumentum Ecclesie cui semper te strenuum præbueris Patronum, & in communem Reipublice salutem, tua consilia perpetuo prosperet, diuque te servet incolorem. Sic ex animo vovet .

Servus tuus humillimus,

E Museo, Cantabrigiæ, 3 Calend.
Martias, An. Dom.
1678.

HEN. MORUS.
A 4 Ad-

...coram gratulandi viri bonis, ne possit
...tunc de integritate suas Provisions
...ministrum, qui tanta ut in, id est, fuit
...cum animi moderamine, comitatus & a
...bitate inter summas bonorum, cum
...generis hominibus consensu, quod
...tunc fortissimèque tamen dicitur
...omnes esse aspicimus & cetero & cetero
...Dei in Opibus, Maxime Procor, in
...fuit Principibus nostris Christianis
...Honorem, in emolumentum Ecclesie
...per se, tamen gratia Patrum, &
...communi Republice saluti, tunc
...propter propter, digne te, Procor
...tunc, de ex animo dicit

...vires tunc summi
...A

M
Q
in
pu
lo
br

qu
m
m
ve
ta
fu
ari
qu
co
ri
lar

Ad Lectorem.

NON est quod diu te morer, amice Lector, præfandi causa; quanquam iterum te prorsus insalutatum præterire non debeo, nisi etiam tum cum de Moribus scribo, ipse male moratus videri velim. Quod igitur in plerisque meis scriptis feci, ut intelligat utique Lector quæ Occasio, quis Scopus, quæque tandem Ratio scribendorum singulorum fuerit, idem in præsentī hoc Opusculo breviter faciendum putavi.

Quam invito & reluctanti animo hoc quicquid est operis aggressus sum, ipsi norunt qui me ad illud aggrediendum tanta contentione stimularunt. Multa enim obstabant quo minus vel vehementissimis sæpiusque iteratis illorum efflagitationibus me passus sim vinci. Unum, Quod is sum qui non multum tribuere solebam hujusmodi aridis & strigosis Moralis Philosophiæ Systematis, quæ meris Definitionum & Divisionum *λογιστικῆς* contra solidum Vitium ac Turpitudinem præliari pertendunt. Vitium enim Virtute sola debellandum putabam; Virtutem autem veram vivamque

vamque doceri non posse, sed per Fidem in Deum ex Deo vivo vivisque illius Oraculis esse hauriendam. Divinum enim quendam sensum subesse oportere; quem qui habet & fovet, nec eum sciens volensque violat aut vulnerat, quid in qua re honestum sit vel turpe quasi sua sponte tandem facile dijudicaturum: Qui vero hoc sensu destituitur, quantumvis instructissimus sit omnimodis Virtutum Distributionibus & Definitionibus, eum nunquam tamen ad veram Virtutem perventurum, neque, cum nondum seipsum exuerit, nosciturum quid sit vera Virtus, nec fortasse crediturum quod quicquam omnino sit præter inane nomen. Quo monstrorum genere. (proh dolor!) hac ætate omnia fere loca opplentur.

Alterum erat, Quod amœnissimis quibusdam studiis tempus animumque recens addixeram, a quibus me tam derepente avelli admodum ægre ferebam; præsertim cum post labefactatas & arefactas vires ex nuperis quibusdam laboribus, iisque paulo solito ferventioribus, harum novarum speculationum leni roscidaque aura mirifice me recreari perentiscerem & permulceri.

Postremum, Quod supervacaneam fore putabam hanc operam, cum Vir quidam, prout ipsi norunt, præstantissimus doctissimusque absolutissimum *Opus Ethicum* de primaria illa *Quæstione circa immutabiles Boni Malique rationes* jam medi-

meditaretur; quod brevi in lucem proditurum me sperare dicebam. Hæc ego adversus ipsos urgebam strenue.

Illi vero contra Maximi fore momenti respondabant, ut nunc sunt tempora, si quis istiusmodi *Rudimenta Ethica* concinnaret tam luculento ordine disposita & deducta, ut omnium Præceptorum ratio cuivis facile pateretur: Hoc enim esse præsentis seculi ingenium, ut Causas rerum omnium reposcant, Mentemque humanam ad nihil obligari contendant præterquam Rectam Rationem, Hujusmodi Opus tam affabre confectum magnopere oblectaturum probos, Divinosque illos animi sensus, quibus forte desunt, feliciter ingeneraturum.

Amœniora illa porro studia quod attinet, deponi ea posse ad tempus, & postmodum resummi: nec privatæ cujusvis voluptati utilitatem publicam posthaberi debere.

Quantum denique ad præstantissimi illius Viri Lucubrationes; quamvis sat scirent accuratissimas eas fore & amplissimas, incertum tamen esse, propter multifaria illius negotia, quando finiendæ, quando mandandæ sint Typis: Sed & uno fere illo Argumento paulo supra nominato circumscribi. Se vero *Systema Ethicum* desiderare; nec tamen justum Volumen, sed *Exchiridium* potius, Librum parvum, portatilem, & Tyronibus erudiendis non inidoneum.

Ad

Ad hunc fere sensum multa altro citroque dis-
seruimus. Quibus tamen tunc temporis me
nullatenus victum persensi nec vulneratum; op-
timoque jure factum iri putabam, si nullo præ-
textu ab eis studiis revocari me paterer ex qui-
bus tantam voluptatem percipiebam, viresque
animi juxta ac corporis eis indulgendo tam mi-
rifice recreari sentiebam & refici. Nec credi-
bile tunc existimabam me ullis machinis hoc
posse dimoveri loco. Cum tamen die postero
(En humanorum consiliorum incertitudinem!)
multo mane post somnum in lecto jacens, ha-
rumque rerum memoriam apud meipsum reco-
lens, idem ego, qui pridie externa illa jacula tam
fortiter repuli, internis conscientiae aculeis con-
fossus statim succumbo. Hoc enim inter alia a-
criter animum momordit atque ussit meum;
Quod nisi nunc, cum tanto voluptatis impetu
alio rapior, me ad opus hoc (in quo spes saltem
aliqua publici commodi effulget) continuo accin-
gerem, certus esse non possem quin ad omnes il-
los quos hactenus in scribendo exantlavi labores
Fucundi potius ratio quam *Honesti* me perpetuo
instigasset, nec tam veræ Virtutis fructus essent
quam scripturientis cujusdam Cacoethis effectus.
Adeo ut illud ipsum quod me ante revocabat
maxime, nunc violentissime omnium impelleret
ad præsens hoc opus suscipiendum. Quoque in-
gratius videbatur, eo obstinatius aggressus sum,
ut

ut planius mihi ipsi de propria mea sinceritate constaret.

Verum enimvero, ut ingenue fatear quod res est, postquam semel totius operis ambitum animo meo delineaveram, (quod brevissimo feci spatio,) partemque illius absolveram, adeo mihi arridere atque adblandiri incipiebat Institutum, ut, quanquam quædam accidebant in medio cursu quæ alias me violenter retrahere potuissent, non possem tamen tunc desistere ab Incepto, nec a calamo manum abstinere, donec inchoatum Opus finiverim. Et, ut nihil dissimulem, hoc etiam currenti calcar addidit, quod putabam minime dedecere hominem qui primis & potissimis Naturalis cujusdam Theologiæ fundamentis jaciendis operam tam graviter impenderam, demonstrando utique *Deum existere, Animamque humanam esse immortalem*, etiam tertiam hanc partem de *Vita* atque *Moribus* hisce jactis Fundamentis superstruere. Hæc fuit Occasio.

Scopus autem, non Scribentis, (is enim est quem dixi, propriæ scilicet conscientiæ pensum ut absolvam,) sed ipsius Scripti, idem est qui debet esse omnium Scriptorum Ethicorum, Humanæ nimirum Vitæ emendatio. In eo enim errore plerique versari videntur, ut Systemata Ethica ad inutiles tantummodo Quæstiunculas ventilandas constitui debere arbitrentur, *Moralemque*

ralemque disciplinam (quod ait Cicero) *Ostrationem Scientiæ, non Legem Vitæ, putent.* Cum tamen verus ac genuinus Scopus Moralis Philosophiæ sit, ut ex illius Præceptorum lectione & meditatione Animus humanus amore Virtutis inflammetur, ut ad Virtutem perpetuo anhelet, ut Virtutem denique assequatur, cumque ipsa Virtute veram ac solidam Felicitatem.

Ex hoc fonte igitur, quod ultimo loco occurrit, petenda est tota hujus Scripti ratio. Per *rationem* enim non intelligo Methodum sive *Syntheticam*, sive *Analyticam*, sed totius Operis Formam atque Ingenium; quod ita comparatum spero, ut felicius & certius dictum scopum attingat quam pleraque alia hujus generis Scripta. Quamquam quod ad illam proprie dictam Methodum attinet, nullatenus eam neglexi, tametsi tam severiter & restricte ea in re me habendum non putavi. Semper tamen, quoad memini, quod clarius est præcedit, quodque obscurius sequitur. Quod unum omnium fere Methodorum summam in se complectitur.

Quod autem non omnia corrasit & congessi quæ ad *Systematis Ethici* integritatem videri poterant pertinere, in eo Prudentiæ indultum est, cum hac compendiarie ratione me citius finem assecuturum sperarem, quam si hisce efficacissimis maximeque necessariis documentis etiam ea quæ minus sunt efficacia accumularem. Ita-
que

que ea fere selegi quæ aliquem calorem in se habent atque stimulum ad Virtutem. Quem certe illa habent maxime quæ ex intimo vivoque animi nostri sensu & experientia depromimus, non quæ ad alienorum Scriptorum exemplum excudimus externa quadam arte atque imitatione. Qualia perpauca hic occurrunt præterquam *Cartesiana* illa de Passio-
 nibus, * quas ex professo ad men- * Lib. I. cap. 6
 tem *Cartesii* perpetuo fere definitio pariter & distribuo. Cæterum ea *Ethicæ* pars pure speculativa est, ita ut nihil hinc damni summo nostro scopo possit accidere.

Quanquam vero hic proprios animi mei sensus intimasque Emanationes quam maxime describere statuebam; ne quid tamen ipsis vel ornamentum vel authoritatis deesset, non solum verba, sed & sententias Veterum, in locupletius rei testimonium, frequentissime adhibui; ut inde planius constaret, in hac scribendi libertate me extra cancellos non transiisse, nec tam innovasse quicquam in *Morali Philosophia*, quam puram illam atque antiquam quasi postliminio revocasse.

Siquis vero forte me cumulatius hoc fecisse & copiosius contendat quam opus erat, equidem non multum renitor. Fateor enim me omnem premississe occasionem exponendi ante oculos *Christiani Orbis* sanctum illum *Virtutis sensum*,
 qui

qui etiam Ethnicorum animis tam alte insedit, quemque per divinas illas voces atque sententias quas literis mandarunt tam luculente testati sunt, ut merito nos Christianos pudeat, e nobis tam paucos esse qui aut tam juste vivere deprehendimur, aut tam sapide loqui; quinimo eousque cæcutiisse, ut Virtutis tum rem tum nomen, quasi data opera, proculcemus & aspernemur tanquam vile quiddam & profanum, Barbarisque Gentibus relinquendum. In quo tamen non tam Nationibus exteris insultamus, quam crassam nostram ostentamus ignorantiam.

Est enim vera Virtus Divinæ quædam Naturæ participatio. Unde & præcipua Christianæ Religionis pars est jure merito existimanda. Quanquam enim *nominibus* differunt tria illa quæ toties in sermone hominum occurrunt, *Virtus*, *Gratia*, & *Divina* (quæ dicitur) *Vita*; siquis tamen in ea penitus introspexerit, re prorsus reperiet idem. Vocari vero hanc Animi perfectionem *Dei vitam* quatenus *viva* illius in nobis imago est, non levis & superficialia Virtutis notio & imaginatio, sed solidus potius pervicaxque rerum pulcherrimarum sensus & amplexus: *Gratiam* autem, quatenus gratuitum Dei donum est: Virtutem denique, ut quæ vis quædam Animi est qua Passionibus corporeis ita dominamur, ut in re quaque constanter prosequamur quod absolute optimum est, quemadmodum

modum eam in subsequenti Tractatu definivimus.
Quod sane monuisse operæ pretium cense-
bam, ut foedo ac pernicioso quorundam er-
rori hic occurrerem, qui, exsulante *Probitate*,
Divinam tamen *Vitam* domi se putant posse re-
tinere, & sub prætextu *Gratiæ Virtutem* ejici-
unt foras.

Datum e Museo, pridie
K. Maii, Anno Salutis
MDCLXVII.

H. M.

B

De

Ad Librum
 Propter am in libris...
 Quod sunt...
 pan, in loco...
 non hic...
 Divina...
 inere, &...
 una tota

Quam e...
 &...
 MDCLXX

H. H.

I.
 tu
 ve
 ner
 Ca
 ill
 qu
 in
 sti
 bu
 tur
 rea
 qu
 bu
 quo
 quo
 cir

De Secunda Editione ad Lectorem Prefatio.

I. **N**E plus forte me rearis, amice Lector, in Secunda Editione præstitisse quam revera præstiti, quid a me in ea præstitum sit paucis tibi enarrandum censui.

2. Primo igitur, nullis novis sententiis rerumve notitiis novam hanc Enchiridii nostri Editionem ornavi vel locupletavi, quanquam Libri primi Capita numero plura hæc tibi exhibet quam prior illa Editio. Quartum enim Caput in duo, septimum in quinque distribui; ut crebrior daretur legentibus inspirandi & meditandi opportunitas; & ex distinctis Titulis sive Argumentis, quæ singulis Capitibus præfixi, aliquanto facilius distinctiorque oriretur rerum præceptorum intelligentia.

3. Secundo, Græcæ quæ occurrunt omnia Latine reddidi; non quidem tam aride & jejune, vel, quod alii mallent appellare, tam accurate, ut verbum verbo perpetuo respondeat, sed laxè magis quoad voces, & Paraphrastice aliquando; verum quoad sensum fideliter semper satisque restrictè & circumscripte. Hanc enim interpretandi ratio-

nem Instituto nostro accommodatiorem fore putavimus, ut qui ex Grammaticorum Criticorumve minutiis nullam gloriam aucupamur, sed ubique sic loqui studemus, ut per sermones nostros in animis hominum, quantum possimus, amorem Veritatis Virtutisque accendamus. Porro, ipsos Textus Græcos, nequid eorum oculos offendat qui Græce nesciunt, ex Enchiridio tollendos fere perpetuo curavimus, & ad illius calcem rejiciendos, Interpretamentis solummodo contenti.

4. *Tertio denique, Tametsi nihil novi in hac Secunda Editione ipsi Tractatui ingessimus, Epistolam tamen nostram ad V. C. illi superadjiciendam statuimus, tanquam ad Secundi Libri Caput de Pietate non incommodam Appendicem. Ita enim comparata est hæc nostra Epistola, ut non solum idonea sit ad faciliorem Cartesianæ Philosophiæ intelligentiam Introductio, sed ad id omne quod in ea nocere possit incautis, Pietatemve lædere, satis tuta Præmunio & Præclusio.*

Due autem potissimum sunt Conclusiones in ista Philosophia a quibus maximum Pietati impendet periculum. Quarum una est, Quod illa ipsa Materia ex qua Mundus consistit non potest non existere quoquoersum indefinite extensa: quippe quod indefinita illa Extensio, quam nos animis nostris expungere nullo pacto possumus quin existat, necessario juxta mentem Cartesii sit corporea. Quam Opinionem, quanquam in hac præsentî leviter tantum

tum perstrinximus, in prima tamen nostra secunda-
que Epistola ad Cartesium fuse solideque refuta-
vimus.

5. Et certe, vel ex uno hoc argumento quod jam
occurrit a Terræ motu desumpto, cuius constare
poterit, cui ingenium nec tardum est, nec magnis
præjudiciis obsessum, hanc existendi necessitatem non
quidem extensa Mundi materia, sed alteri alicui
immateriali Extensioni, competere. Nullarum enim
Speculationum in universa Philosophia (ne ipsa qui-
dem Mathesi excepta) animo scientiaque magis sum
compos, quam huius unius quam nunc eo propositum.
Corpus Telluris annuo suo circuitu Ellipticum quen-
dam annulum certis semidiametris a Sole undi-
que distantem describere, in confesso est apud o-
mnes melioris notæ Philosophos. Jam vero, cum
nulla Figura nisi in aliqua Extensione describi pos-
sit, nec in externa Mundi materia, Vortice puta
quo desertur Terra, hac descriptio fiat, (neque
enim transit per partes Vorticis, sed cum ipso Vor-
tice certa a Sole distantia circumvehitur;) plane
sequitur esse Extensum quoddam interius intra quod
jacet totus Vortex, in quo circuitus hic Ellipti-
cus per corpus Terræ describitur, Extensumque
hoc interius immobile esse, totumque in eo Vor-
ticem moveri. Atque hoc denique illud esse Ex-
tensum cui soli illa existendi necessitas competit,
ut quod siue mens siue imaginatio nostra nullis ma-
chinis e rerum Universalitate exturbare novit vel

exterminare, sed quocunque pervolvitur, animus incidit vel invitatus in hanc immobilem Extensionem.

6. Unde porro sequitur, si Cartesium audire velimus, qui toties nobis inculcat illud Dictum, Nihili nullam esse affectionem, quod immobilis hæc atque necessaria Extensio sit etiam Essentia quædam sive Substantia. Quæ cum corporea esse non possit, ut quæ Corpus sive Materiam ubique penetrat, relinquitur ut sit Incorporea sive Spiritus, vel, si malles, immensi cujuspiam Spiritus amplitudo. * Cum vero necessitas existendi nulli rei præterquam Deo soli competere potest, oportet immensam hanc Amplitudinem, quam deprehendimus necessario existere, non aliam esse quam ipsam Divinam in qua vivimus, movemur & subsistimus.

7. Quæ si ita sint, recta quadam Methodo planeque demonstrativa pervenimus tum ad Aristotelis Motorem primum immobilem, quem ille appellat τὸ πρῶτον κινεῖν ἀκίνητον, tum ad Anaxagoræ πᾶσι ἀμύξειν, hoc est, Mentem impermixtam. Nam hinc clare constat primam omnium motuum Physicorum originem esse immobilem, Namque Divinum non solum quatenus Mens est Materie esse impermixtum, sed etiam quatenus Vis quædam movens universam Mundi materiam. Immensum enim hoc Extensum immobile non circumtorquetur cum innumeris istis circumactæ Materie Vorticibus, nec ita coalescit Deus cum Mundano corpore, (* quemadmodum sit in particularibus Animalibus,)

libus,) ut ipse simul aliquo cum illius motu abripiatur; sed illi tantum assistit, & * sublimiori quadam magisque suspensa Magia Materia particulis debitos motus formasque imprimit.

8. Atque hæc ita sane sint per me licet, qui ita a natura comparatus sum ut nihil revera esse concipere possim quod omni caret Amplitudine. Neque equidem eorum hominum subtilitatem quicquam moror, qui, ex eo quod Substantia definia- tur Ens per se subsistens, concludere volunt, Ali- quas dari posse Substantias quæ nec ipse extensæ si- ve amplæ sunt, nec ad aliud quodvis extensum ullam habere possunt relationem vel habitudinem, nempe, quod in definitione Substantiæ nulla isti- usmodi rerum fit mentio. Hæc enim ipsorum con- fidentia plane oritur e rerum Dialecticarum Me- taphysicarumve imperitiâ. Quod si quis eo suam curam intendere velit & cogitationem, ut rationes illas universalissimas omnibus rebus competentes, quas Dialectica vel Metaphysica tractat, penitus in- telligat, inveniet tandem omni omnino Enti qua- tenus Ens est aliqualem competere amplitudinem; nec id magis mirum videri debere, quam quod ma- teria rebus omnibus competat. Quod certe nisi esset, Causa illa quæ Materia dicitur a Dialecticis tractari non posset.

9. Ut rem igitur comprehendam brevi. Quem- admodum omne id quod fit e quatuor Causis o- riri intelligitur, Efficiente, Materia, Forma, &

Fine; Efficiens vero & Finis externo duntaxat respectu rem attingunt, Materia & Forma ipsam Essentiam rei constituunt: ita id quod constituitur, ut ratione Efficientis Effectum dicitur, ratione Finis Destinatum, sic ratione Materiæ & Formæ, quæ totam Essentiam continent, Essentiatum re-
 Æ, etsi haud ita polite, dici potest, vel Essentiam habens, quod id ipsum est quod Ens. Unde Ens quatenus Ens Materiam aliquam in se complectitur. Quæ, obsecro, quidnam esse potest nisi Amplitudo generalissimo modo sumpta, cum nihil præter eam hac ratione mentibus nostris potest obversari? Materia igitur Logica vel Metaphysica amplitudinem aliquam generalem cogitationibus nostris obvertit: Forma vero distinctionem sive differentiam hujus Amplitudinis infert, idque innuit quo amplitudo ab amplitudine intime discriminatur. Atque hæc sunt Duo illa Entis quatenus Ens est Principia incomplexa; non Essentia & Existentia, ut quidam imperite arbitrantur.

10. Neque me illud movet, quod quidam hic pro-
 ni sunt oggerere; Exinde utique consequi, nihil omni-
 no esse in rerum Natura quod in partes revera
 discerpi non possit. Satis enim scio totum id ex
 puro puto præjudicio esse profectum, quod toties in
 quotidiana vita res extensas diffringi viderimus &
 disseccari. Merum vero Vacuum imaginari Ex-
 pansionem illam in qua volvuntur Vortices ætherei,
 ex eo nascitur, quod soliditatem essentiae cujusque
 ex

ex ea vi æstimare solemus quâ afficere potest nostros sensus externos. Alioqui vel ex sententia Cartesii immobilis illa Amplitudo in quâ omnia necesse est moveri statim deprehenderetur Essentia quædam realis, quam tamen discerpi posse omnibus animorum humanorum facultatibus plane repugnat. Unde manifestum est quod Indiscerpibilitas & Amplitudo in uno eodemque subiecto optime possunt consistere.

II. Verum id fieri posse in rebus creatis si quis confidentius negaverit, is homo profecto reus læsæ Divinæ Omnipotentiae jure merito censebitur, ut qui ea omnia Divinæ potestati non tribuit quæ nullam involvit contradictionem ipsi tribuisse. Quid enim? * Annon potest Deus ad sui ipsius similitudinem substantiam unam per se perfecteve simplicem creare? Ea vero substantia quæ est per se una, & non per aliud, ut revera simplex est, nec ex ullis partibus Physice distinctis composita & coagmentata, ita in nullas discerpi a quocquam potest, nec Physice dividi.

Neque ego quicquam moror eorum voces qui hæc clamitant eas saltem a Deo posse divelli, quodque id nisi concedamus, læsæ Divinæ Omnipotentiae nosmetipsi sumus iterum agendi rei. Nam si quid per se & immediate unum creaverit Deus, annihilare quidem potest, repugnat tamen idem cum posse dissecare; propterea quod ex eo solo quod est, unum est, per se, non per aliud quicquam quo Essentiæ amplitudo conglutinetur & quâ compages fiat multarum

tarum rerum, non una res atque simplex; eodemque modo ac necessitate partes cohærent quo Proprietates essentielles cum Subjecto, quæ cum eo extinguï quidem possunt, nec tamen realiter ab ipso distingui vel separari. Cujus nulla ratio reddi potest, nisi quod per se & immediate Subjectum sit tale ex illa ipsa Idea juxta quam illud creavit Deus.

12. *Quamobrem cum Amplitudo sive Extensio æque latet patet ac ipsa rei cujusvis Essentia, non continuo sequetur, si vel invitis nobis ante Mentis oculos semper oberret Idea quædam indefinitæ undique Extensionis tanquam necessario existentis, quam nullo modo animo nostro excutere possumus nec deponere, quod hæc corporeæ alicujus Materiæ sit Idea, quodque illi proinde existendi necessitas competat; sed potius Ideam esse Omnipræsentia Divinæ obscuriori quodam modo repræsentatæ, cui scimus necessitatem existendi competere. Ex eo vero quod quid extensum sit, inferre statim quod etiam moveri possit, quod discerpi in partes, quod nullum aliud extensum possit penetrare, & in universum pertendere, quod in unaquaque Idea aliquod primum Attributum sit essentielle a quo cætera omnia necessario possint deduci; lepidum sane quiddam est & ingeniosum, sed in quo nulla solida est rationis cohærentia vel sequela. Videnturque mihi qui sic philosophantur, ex eo quod primos Logicæ fontes ignoraverint in tam immundas lacunas incidisse, vel, quod pejus est, Fines, Usus-*

Ufusque rerum Speculationibus Philosophicis etiam data opera exclusisse.

13. Nos vero, qui scimus omnia a Deo Optimo Maximo creata esse, ignorare non possumus, cum a tam benigno ac sapienti Principio profisciscantur, * Rationes Ideasque rerum omnium a Fine, a quo & Bonæ appellantur, omnino esse petendas. Est enim, quod obiter monendum censui, res quælibet, a tota collecta distinctaque a cæteris essentia Una, a Forma vero præcipue Vera, & a Fine denique Bona nominata: Quæ præclara sive Metaphysicæ sive Dialecticæ Theoremata plane innuunt, Attributa rerum inseparabilia non ab uno aliquo principali in ipsis essentialique Attributo arida quadam ac Mathematica certitudine & necessitate derivari, tanquam si ipso posito reliqua necessario sequerentur virtute illius solius Attributi, atque ita hic fons esset ille essentialis a quo reliqua omnia Attributa immediate fluere; sed Essentiam ipsam a Deo sic creatam fontem esse immediatum omnium suorum essentialium & inseparabilium Attributorum, quorum ratio nulla distincta peti potest ab ipsa Essentia, sed a Fine solo Divina mente concepto, quo collineant omnia illa Attributa quæ inveniuntur inseparabiliter inesse alicui Subjecto.

Neque enim unum quicquam est præter hunc Finem, quo res Bona fit, a quo rationes Attributorum ipsius deduci possunt, vel ad quod queunt ultimo reduci ab ipsove mensurari. Quod itaque Principium

pium τὴν αὐτὴν ἀρχὴν appellat alicubi Aristoteles: & recte sane, cum & ipsum florem Divinitatis, quod Platonici τὰ ἀθάνατα nuncupant, tam manifesto videatur attingere, redolere, spirare. Sed in hac prima Conclusionē excursus est ultra quam institui.

14. Altera illa Cartesii, quæ Pietatem videtur minus sapere, Opinio hæc est, Omnia scilicet Mundi Phænomena, ne Plantis quidem Organicisque Animalium corporibus exceptis, oriri posse ex Principiis mere Mechanicis, nimirum ex Motu solummodo locali ac Materia; necessariaeque eorum omnium causas ac rationes ab istis fontibus posse deduci. *Quam malesanam sententiam multis certe in locis in hac ipsa Epistola itidem perstrinximus. Verum unica tantum Instantia (de Striatarum scilicet formatione & motu) eam aggressi hic sumus operosius refutare. Nec mirari debes quod in re tanti momenti uno contentus essem argumento, cum tam multa suppetere. Nam in aliis meis Scriptis tam clavis & perspicuis Demonstrationibus rem confeci, ut superfluum fore putarem in hac iterum Epistola eidem studio insudare. Eas autem intelligo Demonstrationes quas adhibui in Libris adversus Atheos, & De Animæ Immortalitate: Qualis est illa quam desumpsi ab insigni illo Experimento magni Antliæ Pneumaticæ Suctori appensi ponderis, ab eoque, ob extrusum aerem quasi sponte ascendente, sursum subvecti; Alteraque a Descensu Gravium*
petita.

petita. Quibus denique addas ascensum Lamina lignea rotunda fundo Situla, aqua impleta, fere æqualis & soluta. Quæ Phenomena omnia cum simplicissima sint, tantum tamen abest ut eorum ratio aliqua pure Mechanica reddi possit, ut communibus Mechanicæ Legibus planissime repugnent: quemadmodum aperte in prædictis illis Tractatibus de duobus prioribus, de ultimo alibi, demonstravimus.

15. Cum igitur in Phenomenis tam simplicibus, tam undique nudis, tamque facile animo nostro comprehensibilibus perfecteque perviis, adeo misere hallucinetur hæc nimium nunc dierum decantata Philosophia Mechanica, quam furiosa, obsecro, spes est, & insana pollicitatio, omnium eorum quæ in Mundo apparent, etiam quæ maximo & intricatissimo constant artificio, causas pure Mechanicas quenquam posse excogitare? Quod mihi non absimile videtur illius impudentiæ & temeritati, qui, cum duorum scamnorum naviculam in portu evertisset, gloriabatur tamen se in Euxino Ponto Argonautarum navem posse gubernare. Quemadmodum scite juxta ac solide sua in causa ratiocinatur apud Ciceronem L. Crassus.

16. Quod vero ad me attinet, in ea sum sententia, quod non solum intricatissima illa Phenomena ex Principiis pure Mechanicis explicari non possunt, sed quod nulla. Quanquam ex immodico quodam amore ac studio erga Cartesium in hac Epistola aureas aliquot catenas nexu pure Mechani-

co coherentes ipsi concesserim. Nunc vero (quod tamen nulla animi levitate aut inconstantia feci, sed rationum pondere eo pressus,) mutavi sententiam, donumque revocavi. Neque enim quisquam est, opinor, qui animum habet nullo præoccupatum præjudicio, qui non mallet Principium ubique unum & homogeneum agnoscere, quam aliis atque aliis in locis diversum totoque genere dissonum. Ac proinde cum certus essem quadam Phenomena ex Diviniori principio originem traxisse quam quod pure Mechanicum est, eo id animum inclinavit ut crederem ex eodem itidem fonte cetera omnia profluxisse. Deinde, *ὅμωως* illa, sive Physicarum Monadum in quaslibet particulas Coalescentia, videtur sane res quæ omni modo Mechanico prorsus sit inexplicabilis. Postremo, si vel prima Mundi Rudimenta ex istiusmodi tornationibus facta sint & rasuris quales fingit Cartesius, tanta profecto reperiretur Elementi subtilissimi copia, * ut etiam supra Saturni Orbitam regurgitaret. Atque hasce rationes obiter hoc modo subindicasse satis sit, cum hic non sit illis immorandi locus, sed eas tantummodo breviter notandi.

17. Ceterum cum eo sim animo, ut nulla Phenomena per universum Mundum pure Mechanica admittere possim, necessario consequitur ut Causarum Finalium indagaciones in Naturalem etiam Philosophiam introducendas esse perlubenter statuiam. Quod quidem facere hominem Philosophum

ita

Ad Lectorem Præfatio.

xxxi

ita condecere putabam, ut, quod e sua eas sustu-
lerit Cartesius, honestæ cuidam astutiæ imputare
maluerim, quam ulli ipsius ignorantia tam solida
veritatis. In quo siquid sim lapsus, id certe
humanitati meæ potius tribuendum est, quam ul-
li ad officiosè mentiendum vitiosæ proclivitati.
Quod vero meipsum spectat, equidem censeo Fi-
nalis causæ pervestigationem jucundissimam esse
Naturalis Philosophiæ partem; addo & uti-
lissimam, tum ad alias res, tum præcipue ad
Pietatem veramque Religionem, qua nihil præ-
stabilius, nihil suavius aut dulcius, nihil deni-
que perfectius a Deo immortalis hominibus da-
tum est.

18. Quamobrem siquis esset, sive cæco aliquo Fa-
cto pulsus, sive propria commotus arrogantia, qui
actaret se posse omnia Mundi Phenomena ex
causis pure Mechanicis deducere, hoc est, illu-
strissima omnia solidissimaque Divina Existentiæ
argumenta quasi uno ictu Naturæ rerum præcede-
re, cum tamen ne simplicissimi cujuslibet Pha-
nomeni causas quisquam pure Mechanicas reve-
ra possit proferre; annon homo hic perquam ri-
diculum se præberet omnibus Spectaculum? An-
non sabannandum (dicam, an atrocius insultan-
dum?) se diis hominibusque propinaret? Hic u-
tique est ille Mundorum Mechanicus conditor, qui
tamen ne lapidis quidem cujuslibet descensum e
rationibus pure Mechanicis explicare novit. Hic
ille

ille Navicula duorum scamnorum in portu ever-
sor, qui tamen dignum se somniat qui præficia-
tur Argonavi. Hic est stupendus iste Sciolus,
qui Mundorum condendorum scientiam sibi mavult
arrogare, quam ut quis e Mundi conditi Phæno-
menis solidam Dei scientiam hauriat.

19. Nos vero interim, dum hac canitur canti-
lena, quid nos faciemus, qui sumus hujus tanti
Artificis tam miselli, tam humiles, tam submissi,
tam timidi, tam stupidi denique tamque undique
superstitiosi admiratores? quibus religio est non
pie credere omnia Mechanice fieri posse ex eo so-
lo quod hic ita fieri posse dixerit; cum tamen hac
fides parem fere vim ad impietatem habet ac si
revera ita possint fieri: qui malumus esse ser-
viles alieni ingenii admiratores, quam religiosi
laudatores imperscrutabilis Sapientia Dei qua ex
ipsius operibus effulget: Quid nos, inquam, faci-
emus? Imo vero quid ego, qui non multum ab-
similem Architectum, magnum illum Cartesium in-
telligo, tantis tamque immensis (tum in hac Epi-
stola tum ubique Scriptorum meorum) laudibus
cumulavi?

20. Mene vero quid ego faciam rogas? Equi-
dem dicam. Nisi ad exitum jam perducenda esset
hac nostra Præfatio, longum de novo viri tam in-
geniosi hic pertexerem Encomium. Nec contineri
me possum, quanquam in has conjectus angustias,
quia breviter profitear quam elegans ille mihi

Scri

Scriptor videtur, quam concinnus, quam acutus, & (quod rei caput est) quam perspicuus & distinctus, usque adeo ut hanc distincte de rebus corporeis cogitandi vim ab eo naetus satis mature præviderem hac via rem succedere non posse, sed hunc eximium meum cogitandi Magistrum in eo ipso maxime falli quod ille tamen mihi videbatur deperire maxime; hoc est, Non diu erat cum clare deprehenderem, contra ac ille statuit, e Causis pure Mechanicis omnia Phænomena non posse deduci.

21. Ad quod profecto subsultabat mihi animus præ gaudio, cum ex ea Philosophia, Mechanicam intelligo, quæ Religioni omnium truculentissime semper mihi visa est minitari, de eis rebus quæ ad Religionem spectant multo factus essem confirmatior. Quodque tam immensis laudibus Philosophiam Cartesianam extuli, eo consilio feci, ut alii et ipsum, quod ego expertus sum, ipsi mecum possent experiri, eisdemque armis (ab hoc utique armario desumptis) omnium Mechanicorum Atheorum confidentiam contundere & comprimere. Audacterque pronuncio, neminem esse qui illam Philosophiam plene perfecteque intelligit, quin clare perspiciat, omnia Universi Phænomena in rationes pure Mechanicas resolvi non posse.

22. Quod vero nulla possunt, id tardius ipse consecutus sum, ob nimium meum erga Cartesium studium atque amorem; omnesque hortor qui serio

philosophari velint, ut, abjecta omni personarum admiratione partiumque studio, totis nervis contendant ad illam quam nos tam fideliter in hoc Enchiridio descripsimus Prudentiam moralem; ut puro sic animo simus ac defacato, omnibusque præjudiciis soluto, ut recollecto denique in Divinam mentem & subducto, cumque ea (prout monebant Pythagorei) perquam arcte cuncto eique penitus subiecto, ut comprehendamur quasi ab ipsa, stabilique virium influxu ab ipsa semper dirigamur. Paralytica enim & veluti luxata est omnis humana Ratio quam Divino suo flatu non informat ac gubernat Deus: Aliquidque sanctius & Divinius ipsa Ratione adesse opertet, facemque illi præferre, nisi eam velimus perpetuo nos inducere in istiusmodi angiportus & labyrinthos, e quibus aut turpiter aliquando pedem referre cogemur, aut æternis erroribus defatigari.

23. *Intelligis tandem, amice Lector, quam opportune & utiliter hanc nostram ad V. C. Epistolam huic Morali Enchiridio adjecimus, quamquam inconsultum fuisset non arripuisse hanc occasionem explicandi propositum meum in ea scribenda, pariterque enarrandi correctiora animi mei sensus eisdem de rebus de quibus in ea scripsi. Quod utique, quanquam etiamnum magni facio Cartesium, ejusque ingenium laudo, quod in immediatarum rerum causas corporeas tam verisimiles inciderit quodque Systema illud Mundi antiquum & Pythagoricum*

goricum Philosophia sua tam eleganter intexueri
eoque nomine ipsi Aristoteli eum antepono: tamen
in eo, quod Causas Finales exfulare velit e Natu-
rali Philosophia, eundem huic vicissim antepono
Aristotelem, * ut qui Fines rerum in Natura
Phanomenis toties urget premitque. Quod vero
tam acriter contendit Cartesius omnia Mundi
Phanomena ex solis causis Mechanicis explicari
posse, id totum explado, ut quod Pietatem minus
sapere videtur, solidaque, sat scio, adversatur Ve-
ritati.

SCHOLIA

In Præfat. II. SECT. VI.

CUM vero necessitas existendi nulli rei præterquam Deo, &c. Hoc inviolabili nexu connectuntur *Immensa* hæc *Amplitudo* & *Divina Essentia*, nempe quod necessitas existendi *Enti absolute perfecto* & *autò* quatenus tali, sive secundum specificam suam differentiam competit. Quod autem rei cuiquam, quatenus tali, competit, nulli alii rei præterquam ipsi, hoc est tali rei, potest competere. Quamobrem *immensa* illa *Amplitudo*, si quid reale sit, cum immediate ac necessario existere intelligatur, necesse est eam aliquo modo ad *Divinam Essentiam* referri.

Lib. II.
cap. 7.

Sect. 7. *Quemadmodum sit in particularibus Animalibus.* Quod sic intellectum nolo quasi Deus cum Mundo sumptus, ingenitum quoddam esset Animal, quanquam præter *Platonicos* nonnullos & *Marcum Antoninum*, ipse *Aristoteles* etiam in *Metaphysica* Deum Animal quoddam facit. *Φαμέν γὰρ Θεὸν εἶναι ζῶον αἰδέον αἰείον, ὅτε ζῶν καὶ αἰετῶς καὶ αἰδέσθαι ὑπέχει τὸ Θεῶν. τὸτο δὲ ὁ Θεὸς Animal vero fingere sine Anima corpore paulo absurdus videtur. Videndum igitur an non ipsum *Cælum Dei* com-*

pus faciat, in libris de cœlo, istis verbis,

Ἐκείνῳ ἐστὶν, ὃν ἔργον ἐστὶν, ἕνεκα τῶ ἔργου. Θεὸς δ' ἔστι Lib. 2.
ἐνέργεια ἀθανασία, τὸτο δὲ ἐστὶ ζῶν ἀίδιον, ὥστε cap. 3.
ἀνάγκη τῷ Θεῷ κίνησιν αἰδίου ὑπάρχειν. Ἐπεὶ δ' ὁ
ὑμῶν ποιῶν (σῶμα γάρ τι θεῖον) διὰ τὸτο ἔχει τὸ
ἐγκύκλιον σῶμα, ὃ φύσει κινεῖται κύκλῳ αἰεί. Ex

libro vero de Mundo, hoc intelligendum
est de supremo Cœlo, virtutem vero Dei
in Orbes inferiores, ipsamque adeo ter-
ram derivari, Deum vero ipsum ἐπὶ τῆς
ἀνωτάτω χώρας ἰδρῦσθαι. Ego vero Deum
nec Animal faciendum existimo, nec in
summum Cœlum relegandum, ut ibi sedeat
καθαρὴς ἐν καθαρῷ χώρῳ; sed Sanctitatem hanc
Divini Numinis, & Celsitudinem in eo po-
tius consistere, quod sine causis mediis &
secundis, mundanam Materiam non moveat,
sed mediante Spiritu, qui dicitur, Naturæ:
quemadmodum fusc probavimus in Enchi-
ridio Metaphysico & alibi.

Sublimiori quadam magisque suspensa Ma-
gia, &c. Per Magiam intelligo, vim quan-
dam vitæ, motumve vitalem, quatenus op-
ponitur motui Mechanico & corporeo, ut
quando corpus corpore truditur vel im-
pellitur. Hujusmodi autem motus vitalis
sive Magicus est a Spiritu Naturæ in mun-
danam Materiam, unde minime mirum a
Plotino τὴ μέσαν πάντα appellari. Hanc ve-
ro Magiam esse magis crassam & immen-
sam qua Spiritus Naturæ patitur perinde
acque agit in Mundi Materiam, quanquam
nec ita se unit cum materia, dum eam

movet, quin seipsam ab ea liberet simul :
 atq; istac ratione ad *Anaxagoræ* νοῦς ἀμύγη
 propius accedat, ut quod illius quasi Tran-
 scriptum est, Mundi leges *vitaliter* quidem
 quamvis non *intellectualiter* continens. Im-
 permixtus igitur materiæ, nec ipse loco
 motus, per vim vitalem localiter movet
 materiam, & prout res tulerit, & unit se
 cum materia & se liberat simul. Οὕτω γὰρ
 μόνως ἀν' κινήσει ἀκίνητος ὢν, καὶ κατὰ τὴν ἀμύγην ὢν.
 Quod *Anaxagoras* de Mente Divina pro-
 fert, cujus Ectypum Umbræ duntaxat
 est *Spiritus Natura*, quatenus leges Uni-
 versi, *vitali* quodam modo sive *Plastico*
 complectitur. Sublimior vero illa magis-
 que suspensa *Magia* ad puram Divinita-
 tem spectat, cujus Flos summitasve apud
Platonicos appellatur Ταραξδόν, quod est τὸ
 πρῶτον κινεῖν ἀκίνητον *Metaphysicum*, ut *Spiritus*
Naturæ, *Physicum*. Quemadmodum & ip-
 se *Aristoteles* videtur innuere in *Metaphysi-*
cis. Ἐστὶ τίνων τὸ ἐκ κινεῖσθαι κινεῖ ἀίθερον, καὶ
 ἡσυχία καὶ ἐνέργεια ἔσται. κινεῖ δ' ὧδε. Τὸ ὁρεκτικὸν καὶ νοη-
 τικὸν κινεῖ ἐκ κινεῖσθαι τῶν δ' τὰ πρῶτα τὰ
 αὐτά. Et paulo post; Ἀρχὴ δ' ὁρᾷσθαι
 νόησις. Νῆς δ' ἡσυχία καὶ νοητὴ κινεῖται. Νοητὴν δ'
 ἡ ἐτέρα συστοιχία κατὰ αὐτὴν καὶ ταύτης ἡ ἡσυχία
 πρώτη, καὶ ταύτης ἡ ἀπλὴ καὶ κατὰ ἐνέργειαν. Ἐστὶ
 δ' τὸ ἐν καὶ τὸ ἀπλὸν δ' τὸ αὐτὸ τὸ μὲν γὰρ ἐν
 αὐτῷ σημαίνει, τὸ δ' ἀπλὸν πᾶς ἔχον αὐτὸ.
 Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ δι' αὐτὸ αἰρετὸν, ἐν τῇ
 αὐτῇ συστοιχίᾳ, καὶ ἐστὶν αἰετὸν αἰεὶ ἢ ἀνάλογον
 τὸ πρῶτον. Quid autem hoc esse potest, nō

Lib. II.
 cap. 7.

si obscurior subindicatio illius quod *Platonici* τὸ ἐν, & τ' ἀγαθὸν appellitant, *supremam* Divini Numinis *Bonitatem*. Quem *σεμνὸν*, summumve exercitus ducem *cap. 10.* indicat, ubi & *Anaxagoras* introducitur, τ' ἀγαθὸν primum Motorem statuens. Ἀναξάγορας ὃ ὡς κινεῖ, τὸ ἀγαθὸν, ἀρχήν. Ὁ γὰρ νῦν κινεῖ, ἀλλὰ κινεῖ ἐνεκὰ τοῦ, ὥστε ἐπερὶ. Est igitur τ' ἀγαθὸν, secundum *Aristotelem*, sive τὸ ἐν, primus Motor, absolute; sive principale τὸ πρῶτον κινεῖ ἀκίνητον ut quod Divinum movet Intellectum, summus exercitus dux; non solummodo τὸ ἀπλουῖ, quamquam sic est, ut pote qui omnium sit simplicissimus in seipso, sed & τὸ ἐν, quippe quod τὸ μέτρον sit, Mensura omnia mensurans & ad quam omnia sunt ordinanda. Περὶ γὰρ ἐκ παντὸς οὐκ ἐπὶ τὰς. Sunt ipsa verba *Aristotelis*, qui hisce in locis præclarum se *Platonis* discipulum gessit. Interea Idei quam sublimis ac suspensa sit hæc Divina Magia, satis ex dictis liquet.

SECT. II. *An non potest Deus ad sui ipsius similitudinem, &c.* Hujus argumenti vis nulla arte eludi potest, quippe cum Deus Ens sit unum per se perfecteque simplex, nec suæ ideæ inscius, non magis repugnat Omnipotentiae illius ut Creaturam faciat ad similitudinem *Simplicitatis* suæ simplicem, quam ad *Sapientia* suæ ac *Justitia*, sapientem ac justam. Nos verò dum ad Ideam Dei non recurrimus, sed

ad crassas nostras Imaginationes ac corporeas, de hisce rebus diffidimus.

Seçt. 13. *Rationes Ideasque rerum omnium a Fine, a quo & Bona appellantur, &c.* Nemo significantius hoc effari potest quam ipse fecit *Aristoteles*, succinctius quidem *lib. 1. de Generat. Animal. cap. 1.* Ὁ, τε ὁ λόγος, καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὡς τέλος, τ' αὐτόν. plenius vero *lib. 2. cap. 1.* Βελτίον ἢ καὶ θεοτέρα πῶς φύσιν ἐστὶν ἡ αἰτία ἢ κινῆσαι πρῶτον, ἢ ὁ λόγος ὑπάρχει καὶ τὸ εἶδός τῆς ὕλης. Quod primum autem movet est finis scopusq; totius ἀποτέλεσματος in principio aliquo Intellectuali conceptus eoque Divino: Quemadmodum optime intelligitur ex antecedentibus in eodem capite. Ὡς δὲ διὰ τὸ βέλτιον καὶ τὴν αἰτίαν τὴν ἐνεργεῖν πῶς ἀνωθεν ὑπὸ τοῦ παντὸς ἔχει τὴν ἀρχήν. Et paulo post, τὸ δὲ καλὸν καὶ τὸ θεῖον, αἴτιον αἰεὶ καὶ τὸ αὐτὸ φύσιν, τὴν βελτίον ἐν τοῖς ἐνδεχομένοις. Quod pulchre convenit cum eo quod occurrit sub finem capitis, Ἡ γὰρ τέχνη, ἀρχὴ καὶ τὸ εἶδος τοῦ μορφώε, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ, ἢ δὲ τῆς φύσεως κίνησις ἐν αὐτῷ, ἀφ' ἐτέρας ἔσται φύσεως τῆς ἐχέσης τὸ εἶδος ἐνεργεία. Quod commodissime intelligendum est de *Natura Divina*, quæ Ideas rerum omnium naturalium habet actu intellectuali, *Spiritus* vero *Natura* potentia tantum vitali; sed excitabili prout *Materia* præparata fuerit. Hæc est antiqua illa *Platonica* & *Aristotelica* circa rerum Naturalium generationes Philosophatio, præ qua *Mechanicorum Philosophorum* commenta moderna, ut quæ nihil

nihil præter stupidum putidumq; Atheis-
mum redolere videntur, apud me plane
sordent.

Sect. 16. *Ut etiam supra Saturni orbitam
regurgitaret.* Imo vero multo superius.
Nam cum triangularia globulorum Inter-
stitia spatium aliquanto minus, quam di-
midium ejus quod globuli, occupant, se-
quetur quod Sol quartam fere Vorticis par-
tem occupaturus sit, illiusque semidiami-
ter, semidiametro vorticis aliquanto fu-
turus major, ut videre est in *Enchiridio
Metaphysico*, cap. 16.

Sect. 23. *Ut qui fines rerum in Natura
Phænomenis toties urget premitque, &c.* Quod
expressissime facit, *De Partibus Animal.*
lib. I. cap. I. Μαλλον δ' ἐστὶ τὸ εἶνεκα καὶ τὸ
καλὸν ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις ἢ ἐν τοῖς τῆς τέ-
χνης. Et prope finem capitis ex eo ipso
Naturam definit, quod ob aliquem agat sco-
pum. Παύλαχ' ὃ λέγεται τὸδε τῷδε ἐνεκα ὅτε αὐτοί-
ναι τέλει π, πρὸς ὃ ἡ Κίνησις περβαίνει, μηδενὸς
ἐμποδίζοντι. ὥστε εἶναι φανερόν, ὅτι ἐστὶ π ποιῶν,
ὃ δὴ καὶ καλεῖται φύσιν. Et paulo post. Ὡστερ
γάρ, ἐπεὶ δεῖ αἰετὶν τὰ πελέκει, ἀνάγκη σκληρὸν
εἶναι· εἰ δὲ σκληρὸν χαλκοῦ ἢ σιδηροῦ, ὥπως καὶ
ἐκεῖ δὴ τὸ σῶμα ὄργανον (ἐνεκα σπινθ γάρ εκατον
τῶν μορίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὅλον) ἀνάγκη ἄρα
τὸνδε εἶναι καὶ ἐκ ποιῶδε, εἰ ἐκείνο ἔσται. Qui-
bus plane agnoscit Naturam sic agere ac
si arte ageret ac consilio: valdeque tri-
umphat, quod *Empedoclem* in suam senten-
tiam attrahi posse putet. Αναγκάζεται γάρ,
in-

inquit, ἢ ἑσάν κ' ἢ φύσιν φάσκει τὸν λόγον nempe quod os nec duo nec tria ex elementis, nec omnia quidem, ἀλλὰ λόγον τῆς μίξεως αὐτῆς definit. Denique in libro de *Animalium Incessu*, hoc tanquam præcipuum ponit suæ perscrutationis principium. Ὅτι ἢ φύσις ἑδὲν ποιεῖ μαθήν· ἀλλ' αἰεὶ ἐκ αὐτῆς ἐνδεχόμενων τῇ ἑσάν περὶ ἑκαστον γένος ζῶν, τὸ δεικνόν. Διόπερ εἰ βέλπον ὡδὲ, ἔτι καὶ ἔχει κ' αὖ φύσιν. Hæ sunt præclaræ illæ ac Divinæ *Aristotelis* voces quibus testatum reliquit, Naturæ Phænomena non fortuitis ac tumultuariis particularum Materię occurribus ortum suum acceptum referre, quemadmodum *Epicurei* olim somniarunt, modernique quidam Philosophi *Mechanici* etiamnum somniant, sed eorum Originem ab altiori Diviniorique quodam Principio esse petendam; nec temere hoc ab *Aristotele* statui contra hos *Mechanicos* & *Epicureos* fuisse ac stolide, uti spero, in *Enchiridio Metaphysico* demonstravi.

ENCHIRIDION ETHICUM.

C A P. I.

Quid Ethica.

ETHICA est *Ars bene beatèque vivendi.*

I. Per *Artem* intelligo Methodicam comprehensionem Præceptorum homogeneorum: / At proinde cum *Ars* quam hic tractamus *Ethica* sit, oportet omnia Præcepta esse verè *Ethica*, ad ejusque finem assequendum rectè conducere; alioqui non essent *homogenea*. Unde nulla Præcepta hic expectanda sunt que inutili disputationi, sed ea sola quæ vitæ rectè instituendæ interserviunt.

Dico, *bene beatèque vivendi*. Quoniam *bene* quis vivere potest, quamvis non ad eum usque *beatè*. Quos humana vitæ status rectè *Pythagorici* etiam distinxerunt. Aliud enim est,

est, juxta illorum doctrinam, secundum naturam perfectum esse, aliud, secundum vitam.

2. Naturâ autem perfecti sunt qui Virtute præditi sunt. Est enim Virtus, prout illi definiunt, uniuscujusque naturæ summitas & perfectio. Hos autem vocant *μῶνους ἀγαθὸς*, i. e. duntaxat bonos, non beatos. Vitâ verò perfecti sunt, qui non solum boni, sed beati etiam existunt. Definiunt enim Beatitudinem Perfectionem vitæ humanæ; Vitam autem humanam, *ὡς ἡμῶν τῶν πράξεων*, Actionum humanarum comprehensionem vel congeriem: Quarum successus cum à Fortuna dependeat, nemo potest esse vitâ perfectus sine bonis Fortunæ. Perficiunt enim actiones Virtus & Fortuna simul: Virtus quidem quoad usum, bona verò Fortuna quoad successum, ut rectè & solidè concludit Hippodamus Thurinus.

3. Cui consonat etiam sententia Archyta definiientis Felicitatem *Χρᾶσθαι ἀρετῆς ἐν εὐτυχίᾳ*, Virtutis usum cum prospera Fortuna. Euthyphemus denique rem egregiè triplici hac similitudine illustrat: Quemadmodum vincit Imperator virtute & fortunâ, Gubernator feliciter navigat arte & vento secundo, Oculus rectè cernit *ὁξυδωρία* (visûs acumine) & luce; itâ Vita humana optima est & per virtutem ipsam & per bonam fortunam. Quibus omnibus accedit etiam Aristotelis autoritas, qui Externa bona ad perfectam Beatitudinem requirit: Quæ, tametsi absolutè in nostra potestate non sunt, tamen, cum quæ in *Ethica* traduntur (ut suo loco patebit) ad ea acqui-

acquirenda non mediocrem vim habeant, rectè ad *Ethicam* aliquo modo pertinere censentur. Etenim quantumvis sine suo aliquando & *Nauta* & *Medicus* excidant, nemo tamen negabit quin *Artes* sint & *Medica* & *Nautica*.

CAP. II.

De Partibus Ethicæ, deque Beatitudine.

Ethicæ Partes duæ sunt, *Beatitudinis* *Cognitio*, & *Acquisitio*. *Cognitio* continet doctrinam de natura *Beatitudinis*, earumque rerum quas illius natura aliquo saltem modo attingit vel complectitur. Unde in hac prima Parte præcipuè agendum erit de *Virtutibus* & *Passionibus*, postremoque de *Bonis externis* nonnihil addendum.

(2. * *Beatitudo est voluptas* * *quam animus percipit ex sensu Virtutis, rectèque* (& *ad Virtutis normam*) *factorum conscientia*.) Itaque

(*Ad perfectam Beatitudinem* *conducit Bonorum*, quæ vocantur, *externorum* aliqua saltem *mediocritas*.)

Beatitudinem hîc definitio per *Voluptatem* potius quàm per *ἐνέργειαν* sive *Operationem*, quia ex communi omnium sententia *Beatitudo* censetur *maximum optimumque Bonorum humanorum*.

Ethic. Eud. norum. Id autem non potest esse optimum
dem. Lib. maximumque quod alterius sit gratia; Opera-
 1. cap. 7. tio autem est *Voluptatis* gratia, unde & ipsa
 operatio (utì notat *Aristoteles*) accenditur &
 augetur, nempe, quòd tanta & tam grata
 voluptas exspectatur ex ipsa operatione,
 tanquam illius qualiscunque effectus.

3. Præterea, ut propius ad rem acceda-
 mus, *Voluptas* hæc, per quam *Beatitudinem*
 definio, consideratur tanquam flos, summi-
 tas & perfectio ipsius operationis secundum
Ethic. Nicom. Lib. Virtutem, quæ præstantissima est vita. In o-
 10. cap. 4. mni enim vitali functione *Voluptas* perficit
 operationem, quemadmodum testatur Phi-
 losophus, tanquam internum aliquod illius
 complementum. *Voluptas* verò perficit acti-
 ones, ipsamque adeò vitam quam cupiunt, &c.

Tertiò, Cum omnibus animalibus sua pro-
 pria sit voluptas, quæ planè deprehenditur
 summa esse ipsorum *Beatitudo*; pari ratio-
 ne fatendum erit *Beatitudinem* humanam in
 humana consistere voluptate: Ea autem est
 quæ ex Virtute percipitur.

Quartò, Omnes ferè mortales, tam Phi-
 losophi quàm *Idiotæ*, *Beatitudinem* in *Volup-*
Magn. Moral. Lib. 2. *tate* ponunt, prout ipse notavit *Aristoteles*:
cap. 7. *Felicitatem* verò omnes arbitrantur voluptatem
Eudem. Lib. 7, esse, & cum voluptate vivere, aut saltem non
cap. 15. sine voluptate. Et in *Eudemiis*; Qui revera
Rhetor. l. 1. cap. 5. beatus est jucundissimè vivit, neque sine causa
 hoc homines arbitrantur. *Beatitudinem* deni-
 que in *Rhetoricis* definit *Vitam cum securitate*
jucundissimam. Immo ipsi Theologi cœlestem
Felicitatem per non-interruptum gaudium
 & lætitiā depingunt.

4. Quintò, Ex ipsa definitione *Voluptatis* liquet eo ex genere esse *Beatitudinem*. Est enim voluptas ex statu præternaturali ad propriam naturam uniuscujusque restitutio. Plenus autem Virtutis sensus ac possessio est conversio five restitutio hominis ab eo, quod est contra, ad id quod est secundum suam propriam naturam. Omne enim Vitium, quamvis sit brutis (juxta *Trismegisti* sententiam) naturale & congenitum, est tamen revera contra naturam humanam. *Rationali enim animali* (quemadmodum ait *Marcus Imperator*) eadem actio est, quæ est secundum naturam & quæ secundum rationem. *Rationi* verò omnis repugnat *Vitiositas*. Quòd autem è contrà *Virtus* sit naturalis & congenita humanæ naturæ, ex eo constat, tum quòd *Anima humana rationalis* (quod jam innui) tum etiam quòd *Justitia* seu perfecta *Virtus*, juxta sapientiam *θεοπνευστου* sive divinitus traditam, sit immortalis, peccatúmque mortem in mundum introxerit. Nam quòd status *Justitiæ* futurus erat æternus, planè arguit eum maximè esse naturalem, ac proinde restitutionem in illum statum propriam nostram intimamque esse voluptatem.

Τὸν αἰσ
ιαυτὸν
Lib. 7.
cap. II.

5. Postremò, *Appetitus animæ* seu desiderium non fertur in objectum quatenus cognoscibile, sed quatenus bonum, seu gratum & congruum, aut saltem quatenus confert ad id, quod maximè gratum est & congruum, hoc est, maximè jucundum, & quod summo gaudio & voluptate animum implet. Unde
suprema

λ *suprema Felicitas non simpliciter ponenda est in Intellectu, sed * propria illius sedes ἐν τῷ ἀγαθοῦ ἐστὶ τῆς ψυχῆς, in facultate animæ Boniformi, est statuenda; nempe, in ea facultate quā sapimus id quod simpliciter & absolute optimum est, eoque unice gaudemus. Quæ quidem facultas valde affinis illi parti Voluntatis est quæ fertur ad id quod absolute optimum, quando utique inextinguibilis fiti & affectu rapitur ad tam gratum objectum, illudque obtinens ineffabili gaudio ac voluptate perfunditur.*

6. Qui igitur agit secundum hanc facultatem, agit κατὰ τὸ κράτιστον vel κατὰ τὸ θεϊότατον τῶν ἐν ἡμῖν, secundum præstantissimum vel secundum Divinissimum eorum quæ in nobis sunt quod necessarium esse ad Beatitudinem innuit ipse Aristoteles. Nunc verò sive hoc mens sit (inquit ille) sive aliud aliquid, quod secundum Naturam videtur imperare & præesse, ac notitiam habere eorum quæ pulchra & Divina sunt, sive ipsum etiam Divinum existens, sive eorum quæ in nobis sunt Divinissimum, hujus certè operatio secundum propriam virtutem perfecta illa censenda est Beatitudo. Ubi videtur Philosophus ambigere Intellectus sit, an alia aliqua facultas, (quæ tamen sensum habeat κατὰ τὸν καλὸν καὶ θεῖον, pulchrorum & Divinorum,) in cuius propria operatione vera Beatitudo consistat. Ille verò postea deflectit ad Intellectum, summamque felicitatem ponit in Contemplatione intellectuali. Quæ tamen Felicitas moralis esse non potest, cum

Ethic.Nicom. I.
10. cap. 7.

cum non pertineat ad omnes homines, sed Philosophos duntaxat, Physicos, Mathematicos, Metaphysicosve.

7. Ponenda igitur est Beatitudo in *Boniformi facultate*; tum quod illa Facultas summa sit & divinissima, eundemque ferè ordinem teneat in Anima quem *Platoniorum* [Bonum] in Divino Numine; tum etiam quod cultus illius facile apud omnes homines institui possit & perfici. Non est enim supra captum vulgi sincero amore Deum proximùmque prosequi: Quæ quidem Summa est hujus Felicitatis, (adjectâ Prudentiâ, vitæque puritate,) eaque proprius *Boniformis facultatis* fructus: Quem nè fortè quis contemnat, audacter dicam & liberè, nullam majorem felicitatem *Divino hoc amore* nobis obvenire posse nec in hac vita nec in futura. * Sed de his alibi opportunior debitor dicendi locus.

8. *Quam animus percipit ex sensu Virtutis.* Est enim aliqua voluptas honesta, quam & *Aristoteles* vocat *puram & liberalem voluptatem*, eosque falsè deridet qui contrà sentiunt. *Qui verò nullam* (inquit ille) *admittunt voluptatem esse honestam, similes illis sunt* *quæ, ignorantes quid sit Nectar, deos vinum* *dicere opinantur, utpote quo nihil ipsi norunt juvare.*

9. Dico autem Voluptatem hanc ex sensu Virtutis oriri, nè quis fortè fructum Virtutis estimaret ex imaginaria illa Virtutis cognitione, quæ per nudas Definitiones acquiritur.

D

Quod

Quod perinde est ac si quis naturam Ignis aestimare vellet ex igni in pariete picto, qui ad abigendum hybernū frigus nullam omnino vim habet. Omne vitale bonum (ut ita loquar) vitā sensūque percipitur & iudicatur. Estque revera Virtus vita quædam intima, non externa aliqua figura, nec externis oculis conspicienda. *Si hoc unquam fuisti, etiam ipsum vidisti*, præclarum est *Plotini* monitum. Si ipse transformatus sis in hanc Virtutis vitam, tum demum internis sensibus illius pulchritudinem voluptatēque percipies, mirabilēsque sui amorēs in te excitabit, & ineffabili gaudio animam tuam perfundet. Verum usque donec ipse hunc statum assequutus fueris, experrectā demum *Boniformi* anima facultate, necessum erit ut aliis experientis credas. Neque uspiam opportuniū occurrit celebre illud *Aristotelis* dictum quā hoc ipso in loco, *Oportet discētem credere*. Alioqui, si ex proprio sensu Virtutis voluptatem aestimaveris, verendum erit nē talis languide eam sis prosecuturus, ut nunquam obtinueris; sed, Divinæ Nemesei relictus æterno supplicio præsentem sis expiaturus incredulitatem.

10. Itaque ad perfectam Beatitudinem, &c. Rectè ex definitione Beatitudinis deducitur hoc Consecrarium: Quippe quodd, cum Beatitudo consistat in Voluptate ex Virtutis sensu profecta, rectèque factorum conscientia, nemo potest frui hac Beatitudine, si intensissimus aliquis dolor aliò animum avocet, præsentemque

Cap. 2. *Enchiridion Ethicum.*

9

Sentemque voluptatis sensum extinguat. Unde prorsus requiritur ut dolorifici saltem morbi absint à corpore, & ut victus suppetat necessarius. Rerum enim necessariarum indigentia vel penuria, uti etiam captivitas, dumquæ quævis servitus, perfectionem Beatitudinis, distrahendo curis animum, contemnerabit, nec sinet tam illustres Virtutis fructus edere.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat Res angusta domi —

11. Est igitur opus *ἡμετέριον εὐτυχίας, exterioris* Magn. Moral. lib. 2. cap. 8. *serenitate sive prosperitate, quod ait Aristoteles, cum homines simus, corporisque necessitatibus obstricti; integræque Felicitas ex duobus illis consistit quæ Pythagorici vocant* Moral. Nicom. lib. 10. cap. 9. *ἐπαινον καὶ μακαρισμὸν, Laudem & Macarismum: Laudem quidem quæ est ex Virtute; Macarismum verò qui ex bona Fortuna. Quod* Magn. Moral. lib. 2. cap. 8. *secundè suprâ monuimus ex eisdem Pythagoræ. Cui cantilenæ rursus clarè succinit Aristoteles in Magnis Moralibus, Absque bonis externis beatum esse est impossibile.*

12. *Mediocritem* tamen duntaxat requiritur idem Philosophus asserit ex sententia *Socrænis; Mediocria enim possidentibus licet agere oportet. Quod verò ad excessum Fortuna pertinet, obest magis Virtuti quàm prodest, & adinstar vini lucisque nimix (inquit Aristoteles) etiam bonos inebriat, & occæcat. Unde Aristoteles in Eudemiis Anaxagoræ Clau-*

Moral. Euzomenii responsum interpretans, non Magdem. lib. I. num aut Divitem beatissimum asserit, sed qui cap. 4. vitam indolentem & immaculatam degit, Divinam aliquam participans contemplationem. Sed de his plus satis.

S C H O L I A

In C A P. II. SECT. II.

Beatitudo est voluptas, &c. Immeritò quidam cum hoc loco cavillantur quasi propinaccederem ad sententiam Epicuri, qui voluptatem summum Bonum esse ponit, quemodmodum notavit * A. Gellius : Sed idem statim addit. Eam tamen ita definit, οὐκ ἔστιν εὐαδὲς ἡ δαίμων, unde planè apparet eum intellexisse voluptatem corpoream. Qua de, proculdubio, & dictum illud Antisthenis Socratici intelligendum est, μακρὴν μὲν οὐκ ἔστιν ἡ δαίμων. Hanc enim voluptatem ille è contrà summum malum statuit. Zenon verò indifferens censuit. Plato autem, inquit Gellius, ante hos omnes ita variè ac multiformiter disseruit, ut cunctæ istæ sententiæ suprâ positæ videantur ex sermonum ejus fontibus profluxisse. Nam proinde unaquâque utitur ut & ipsius voluptatis natura fert, quæ est multiplex, &c. Ex quibus manifestum est Platonem rectè in sua genera voluptatem distinxisse, nec omnem ad corpus retulisse, sed Divinam quandam voluptatem speciem

Noct. Attic. lib. 9. cap. 4.

speciem non obscure indigitasse, qualis est hæc beatitudo quam describimus. Cujus ut & ipsius virtutis gravitatem majestatemve, voluptatem nominando, minimè ledimus aut minuímus, cum res satis seria ac severa sit omnis vera voluptas, nec illud solidum sit gaudium, quod in diductos oris rictus effusosq; risus laxatur, canorosq; in cachinnos solvitur, sed quod per totam vitam omnesq; actiones stabili quâdam animi serenitate letaque ac profundâ tranquillitate indefinenter perfunditur & extenditur. Ἀντὶ ἀγαθὸς πᾶσαν ἡσέαν ἐοσιλάει, dictum est Philosophi apud Plutarchum. A quo non multum abludit illud Salomonis, Tota vita insipientium misera, bona verò mens, vel bona conscientia, quasi convivium continuum. Et inter fructus Spiritûs sancti pax & gaudium numerantur. Animo igitur admodum tetrico & acerbo esse oportet qui nobis vitio verterit, quod Beatitudinem per voluptatem definiamus, cum eam inquæamus voluptatem, quæ ex sensu virtutis percipitur.

Voluptas quam animus percipit ex sensu virtutis recteque factorum conscientia. Virtutis sensum rectè factorum conscientia præstruo, quoniam sine virtutis sensu ista rectè factorum conscientia voluptasque res magis umbratilis esset & extranea, nec ex genuino fonte orta, sed extrinsecis quibusdam rationibus innixa, unde nec sincera voluptas esset verèque Divina, sed alienis coloribus sordibusque tincta & coinquinata.

Ὁν γυμνὸς ἐκ αὐτῶν τέρποι, ἔτερπει Θεός.

*Secl. 5. Propria illius sedes ἐν τῇ ἀγαθοει-
δῇ τῆς ψυχῆς, in facultate Animæ boniformi,
&c. Sunt qui & rem & nomen τῇ ἀγαθοειδῇ
τῆς ψυχῆς Facultatis Animæ boniformis, mon-
stri instar putant. Ego verò ausim dicere,
quantum ad nomen nihil significantius magisque
cum Analogia dici posse, quantum verò ad rem
nihil verius. Esse utique in anima istiusmodi
δύναμιν, hoc est, potentiam sive facultatem qua
Boniformis rectè appellari possit, cuiusque sen-
satio mensura sit omnis veræ ac sinceræ virtutis,
quippe quum nulla vera virtus sit qua ab hoc
Divino fonte non sit derivata, nempe ab ab-
solutissima & liberrima, nihilque sibi ipsi
(quatenus sibi ipsi) quærente Animi Be-
nignitate. Hic est intimus ille virtutis sensus
in quo vera ac solida Beatitudo consistit; cumq;
sensus sit, necesse est ut sit vita, & cum vita, ut
ii mortui sint qui eum non persentiscunt. Est
autem vita quasi specifica verè Regenitorum,
nec ulla vera Regeneratio est sine mortificati-
one, (unde optimè intelligendum est illud Pla-
tonis, quòd Philosophia sit μετέτη δυνάμει) ple-
nâq; propriæ voluntatis annihilatione. Quo
quisq; ad hunc statum propius accedit, tanto hu-
jus principii sensibilitas in eo evadit evigila-
tior. Quanto verò quisque rebus Mundanis
addictior, tanto magis hebescit, dormit, pe-
nitûsve extinguitur cœlestis hæc divinâq;
sensatio.*

Non

Non Venus aut vinum sublimia pectora fregit,
 Officiúmve fori militiæve labor;
 Nec levis ambitio perfusáque gloria fuco,
 Magnarúmve fames sollicitavit opum:
 Credibile est illos pariter vititísque jocísque
 Altius humanis exeruisse caput.

Sic nempe describuntur à Poeta qui cœlestem
 illam Astronomie scientiam primi invenerunt.
 Quod tamen longè verius est de iis, qui ad cœ-
 lestem illum sensum divinámque experiēti-
 am, qua de nos híc loquimur, perveniunt. In-
 terea loci quando solida hæc experientia irride-
 tur ab inexpertis, eodem loco habetur ab exper-
 tis illa derisio, quo risus rictúsve mortuorum.
 Sect. 7. Sed de his alibi opportunior da-
 bitur dicendi locus. Vid. lib. 2. cap 9. &
 lib. 3. cap. 8. sect. 8.

C A P. III.

De Virtute in genere, deque Recta
 Ratione.

Virtus est Intellectualis vis anime, qua
 Impressionibus animalibus sive Pas-
 sionibus corporeis ita dominatur, ut in singulis
 Actionibus illud facile prosequatur * quod ab-
 solutè & simpliciter optimum est. /

Malui definire Virtutem *vim* quandam
 quàm *habitum*. Primò, quòd ipsum *Virtutis*
 nomen idem innuit; voces enim videntur
 militares & Virtus & ἀρετή est enim ἀρετή
 ab ἀρεός, & Virtus propriè Fortitudinem
 significat. (Deinde, quia *habitus* non est de
 essentia Virtutis; quoniam si quis natus
 esset cum hac *Intellectuali vi* quam descri-
 bo, proculdubio Virtute esset præditus, ta-
 met si ex crebris actibus non esset pro-
 fecta.) Causæ enim *externæ* non sunt
 de essentia rei, sed solummodo *internæ*. Po-
 stremò, quòd hæc Virtutis notio animum
 fortius percellit & excitat ad amorem &
 exercitium Virtutis, innuitque Virtutem
 promptum esse quendam & expeditum vi-
 gore, quo facili & irresistibiliter animus
 fertur ad ea quæ sunt honesta & pulchra
 perpetranda.) Facit igitur ad excutiendum
 illum languorem vel torporem, quem qui-
 dam fortasse sibi indulgere possint, cum ta-
 men ex aliquammultis honestis actibus se
 Virtute revera præditos somnient.

12. *Vim* autem *Intellectualem* appello, tum
 quòd in *intellectuali* animæ parte sita est,
 non in *animali*, ut vis illa movendi membra
 tum etiam quòd ex *intellectuali* sive ratio-
 nali aliquo Principio semper excitatur, /

(Per *Impressiones* verò animales intelligo
 mne id quod à corpore cum aliquo affectu
 vel impetu ita obfertur animæ, ut periculum
 sit, ni sibi caveat, nè in aliquem errorem ve-
 peccatum ducatur.) Unde & obreptante

Ima

Imaginationes, & quæcunque animum fortius-
feriunt Phantasmata, ad hunc censum redu-
cenda censeo. (Per *Actiones* autem indigito
quascunque animæ Motiones ex deliberati-
one profectas, (sive sint *Elicta*, sive *Imperata*,
ut distinguunt Scholæ) id est, omnes Actio-
nes propriè dictas *Humanas* :) Quarum ge-
neri rectè accensetur cujusvis dogmatis Phi-
losophici, sive Physicum sit, sive Metaphy-
sicum, amplexatio, vel repudiatio. Eadè-
que ratio est de reliquis.

3. Porro, *Facile dico animam prosequi, ad
pleniorum explicationem vis hujus Intellectu-
alis* : Nam nisi hoc fieret, Virtus non esset,
sed potius dispositio quædam ad Virtutem.)
*Ratio enim non nisi vi iram cohibens & cupi-
ditatem, Continentiam facit & Tolerantiam ;
ipsa verò vi rursus è via exturbata à Passioni-
bus ratione carentibus, Incontinentiam & Mol-
litiem. Hujusmodi verò animæ dispositiones
semiperfectæ Virtutes sunt, & Vitia itidem se-
miperfecta, inquit Theages Pythagoreus.*

Ex eo denique quòd dico animam prose-
qui id quod *absolutè & simpliciter optimum est*,
effulget notabilis illa distinctio Boni, in id
quod *simpliciter bonum* vel *simpliciter melius*
est, & in id quod *alicui personæ*, vel *alicui
particulari alicujus personæ affectui*, bonum vel
melius, hoc est, gratum vel gratius, est. Id
autem *absolutè bonum vel melius est quod ad
hæc dicitur in s. l. x. quod Boniformi animæ
facultati* (quæ planè divina est) gratum
vel gratius est.)

4. Quam

Moral. Ni-
com. lib. 6.
cap. 13,

4. Quam sanè facultatem mihi videtur indigitare ipse *Aristoteles* in *Ethicis* ad *Nicomachum*, ubi asserit, *Optimum*, quodcunque id demum sit, non apparere nisi viro bono. Deprehendi, ait, quod in unaquaque re optimum est, (hoc est, revera & simpliciter optimum) ab hominibus non quatenus intelligentes sunt, sed quatenus boni. Unde rectius fecisset si hanc facultatem *ὅμνη ψυχή, anima oculum*, appellasset, quàm naturalem illam *Solertiam*, quam *δευρόνεια* appellat, quæque facilè deflectitur in *παραπλάνη*, i. e. *Versutiam*. Hujus autem divinissimæ facultatis sensum vel sententiam cum nemo de se percipere vel intelligere possit, nisi qui sit adeptus, necesse est recurrere ad medium aliquod principium, tanquam ad *Mercurium* quendam, communemque hominum & Deorum Interpretem, quam vulgò appellamus *Rectam Rationem*.

/ Illud itaque est absolute & simpliciter optimum quod in datis circumstantiis *Rectæ Rationi* maxime consonum est.)

/ 5. Est enim *Ratio Recta* in homine Expressum quoddam sive Apographon æternæ illius *Rationis* Ligisve in mente *Divina* conscriptæ. / Quæ tamen per Naturam non aliter nobis innotescit quàm quatenus, & Recta hac *Ratione* mentibus nostris communicata, * vel potius insita & congenita, effulget atque reflectitur. In quantum autem effulget, in tantum obligat conscientiam * non secus ac *Lex* quædam *Divina* cordi.

letur
Ni-
unqu
De-
opti-
op-
telli-
e re.
luxis,
ralem
quæ-
ersu-
ltat
de se
ui sit
dium
rcuri-
m &
appel-
er op-
Recti

e Ex-
æter-
Divina
n non
us, e
mmu-
ca, ef-
m au-
cienti-
Divina
cordi-

cordibus nostris inscripta. Juxta quem sen-
sum τὸ δέον illud *Pythagoreorum* rectè videtur
posse exponi, ut & eorum *Virtutis* definitio,
quæ ipsam definiunt Ἐξὶν τινα τὴν δέον, *Ha-*
bitum quendam illius quod fieri oportet. Ne-
que enim solum significat τὸ δέον id quod
medium & æquale est, & quod nullâ vel addi-
tione vel subtractione indiget, ut quod jam est
id, quod oportet esse; sed etiam quod obli-
gat & devincit, ita ut quis omnimodè te-
neatur agere secundum hanc Legem; prout
præclare hac in re etiam statuit *Epictetus*,
Quod optimum apparet, Lex tibi sit inviolabilis.

6. Summa enim Virtutis in hoc consistit,
ut constanter prosequamur illud quod Re-
ctæ Rationi visum est optimum. Quippe
quod illud ipsum absolutè & simpliciter o-
ptimum est, cum & Divinæ Rationi sit
etiam consonum, quæ non ex impotenti a-
liquo affectu partiûmve studio hoc vel illud
imperat, sed, tanquam communis omnium
Parens, istiusmodi Leges dicat quæ suâ na-
turâ ad universi generis humani Beatitudi-
nem conducunt. Unde apud *Aristotelem* *De Mundo*,
Deus etiam appellatur Νόμος αἰσιος καὶ ἰσο- *cap. 6.*
αἰνός, æterna Lex quoquò versum equaliter in-
clinans: & tam apud *Stoicos* quàm *Pythago-*
ras, Deum sequi, & Naturam sequi, idem
planè sonat ac Rectam sequi Rationem, quæ
propriam nostram naturam constituit, ho-
minesque à brutis distinguit.

7. Verùm enimvero, quod sæpe sæpius
falsus est *Aristoteles*, quanquam facile sit
ad

Lib. 2.
cap. 10.

ad hunc modum statuere id optimum esse, quod Rectæ Rationi est consonum; tamen quid sit, vel quis modus sit hujus Rectæ Rationis, rectè definire omnium videtur difficillimum. Nam in *Magnis Moralibus* interroganti quid & ubi sit hæc Recta Ratio res huc tandem devenit; *Nisi apud te ipsum habes hujusmodi rerum sensum, nihil efficitur.* Responsum est Medici quærenti quonam modo febricitantis pallor deprehendatur. Sed Philosophus statim subinfert, *Similiter se res habet in Passionibus judicandis: * Oportet enim ex sensu quasi quodam conjecturam capere.* Tandem igitur judicium resolvitur in *Sensum aliquem internum*; quem ego certè appellarem *Boniformem animæ facultatem*: quamvis fatendum sit quòd qui hoc modo afficitur, exinde videatur *ομοίον π πάχει τοῖς ἐνδοσκόποις* (quemadmodum alibi notat *Aristoteles* de eis qui naturali quodam impetu & sine ratione feruntur in Bonum,) *similiter utique affici atque illi qui divino Numine afflantur.* Et certè hoc principium, quod *ἀγαθοειδὴς Boniforme* appello, omnium in nobis divinissimum est, sed minimè omnium fanaticum.

Moral. Eudem. lib. 5.
cap. 13.

8. In alio loco *Rectam Rationem* ad hunc modum definit, *Rectam* nimirum *eam esse Rationem quæ est secundum Prudentiam.* Cum autem ipsa *Prudentia* nihil aliud sit quam *Solertia* sive *Sagacitas* illa naturalis (quam ille *δευρότης* appellat, & tanquam animæ oculum

culum considerat,) exulta & purgata, iterum Responsum resolvitur in Sensum quendam sive Facultatem internam divinatoriam, non in certa & distincta Principia juxta quæ judicandum est quid in quaque re sit optimum.

9. Sed distinctissime & apertissime hac *Moral. Eudem. lib. 7. cap. 15.* re philosophatur in ultimo *Eudemiorum*, ubi eadem proponitur quæstio, cui in hunc modum respondet: Jam vero oportet, ut aliàs, ad Principis nutum vitam instituere, & ad istiusmodi habitum aspirare cujus ideam tibi repræsentat Princeps (sive τὸ ἡγεμονικόν) juretque in singulis imitari; hoc est, integram & intemeratam servare conscientiam. Conficit enim humana natura ex duabus partibus; quarum altera imperare, altera subjici debet. Unde pars subjecta, ex communi omnium Civitatum jure, obsequi tenetur parti imperatrici. Quod quidem imperium duplex est. Aliter enim medicina, aliter sanitas imperat. Hujus autem gratiâ illa est. Ità se res habet in Contemplatione. Prima in loco decreta edit summus Imperator Deus. Sed illud cujus gratiâ est ipsa Prudentia, quam hoc modo mentibus hominum ingenerat. Qua ipsa etiam decernit quid in rebus humanis optimum sit. Deus enim nullius rei indiget. Qua igitur electio & possessio naturalium bonorum maxime facit ad jungendum contemplatione animum Deo, hæc est optima, atque hæc mensura pulcherrima quæ in singulis deliberationibus utamur. Qua verò vel ob defectum vel excessum minimè permittit nos

nos Deum contemplari & colere, hæc omnium pessima est. Quo certè Responso nullum Oraculum videtur verius ac Divinius.

Lib. 10. in Ethicis ad Nicomachum: Diis immortalibus
cap. 8. *universa quidem vita beata est; Homini-
bus verò, in quantum hujusmodi operationum
imago quadam est vel similitudo. Meminisse
autem eum oportebat Divinam illam vitam
non in sola Sapientia, sed quàm maximè in
Amore, Benignitate & Beneficentia consi-
stere: qui sunt fructus Divinioris illius
particulæ Animæ quam Boniformem vocamus
quaque potissimùm Deo Optimo Maximo
assimilamur.*

† Var. Hi- apud † Alianum; Duo hæc dona à Diis præ-
stor. lib. *sterrima hominibus data esse, verum utique
12. cap. 59. dicere, benèque facere: videri verò utramque
ipsis Deorum immortalium operibus simile:
est, Divinæ vitæ summam consistere in
Veritate & Beneficentia. Si quis igitur
Aristotelis Pythagoræque & aliorum præstan-
tissimorum Philosophorum judicio stare ve-
lit, agnoscet mensuram Rectæ Rationis et
imitari, quantum possumus, Divinam Sa-
pientiam & Bonitatem. Ad quem sensum
rectè etiam exponi puto illud Theagis Py-
thagorei, Principium enim & causa & me-
suræ humane felicitatis est Divinarum præstan-
tissimarumque rerum cognitio.*

S C H O L I A

In CAP. III. SECT. I.

QUOD absolute & simpliciter optimum est. *Virtutis esse id quod absolute & simpliciter bonum est prosequi, pauci sunt, opinor, qui negaverint. Ad optimum vero nos semper teneri dictum aliquanto durius quibusdam videtur, contraque ac ipse Paulus videtur definivisse, 2 Cor. cap. 7. vers. 38. Itaque qui dat nuptum bene facit, qui vero non dat nuptum melius facit. Quod si teneremur semper id facere quod optimum est, qui dat nuptum non bene faceret, quippe qui officium neglexerit, quo tenetur id semper facere quod est optimum. Hic est notanda difficultatis, qui facile sic solvitur, nempe respiciamus ad V. 35. Τὸν δὲ πρὸς τὸν ἀντιπάλιν λέγει, ubi planè innuit se externa quedam commoda & incommoda in calculum retulisse, quibus sepositis, solaque Moralitate Actionis consideratâ, & qui nuptum dat & qui non dat nuptum eque bene fecisse facile intelligentur, utrique dici uterq; optimè fecisse. Optimè autem intelligendum est Ethicè aut Physicè, utrumque quis quantum ad rationes Ethicas, quæ pro facultatibus aliisque circumstantiis agentis expenduntur) optimè facere, quamvis minus quis, quantum ad rationes Physicas abutentemque actionis naturam melius fecisse rectè possit*

possit judicari. Ut qui multo largiorem dat eleemosynam, quippe amplioribus fortunis instructus, cum tamen prior ille pro suis facultatibus, dedisset largissimam. Estque par ratio in re Cœlibatûs. Qui nequit per naturam suam à fœminis abstinere, optimè facit si uxorem ducat; & tamen melius ille facit qui non ducit, id est, convenientius & tutius, nempe si per naturam sic potest. Et summam, simplex hæc & absoluta Optimitas, si fas sit ita loqui, non ita absoluta intelligenda est, ac si omni respectu careret ad vires circumstantiasque in quibus situs sit Agens, sed mensuram suam habet ab eisdem, ita scilicet ut ab omni morali turpitudine ubique abstineamus, in rebus verò quæ nullam realem habent turpitudinem, sic nos geramus prout ferunt circumstantiæ; & è re nostra forè maxime, perspicimus.

Sect. 2. Non in animali, ut vis illa movendi membra, &c. Nimirum non sic in Animali ut vis illa movendi membra, quippe quæ ipsi naturaliter inest. An verò Divinitus illa vis in ipsam etiam Plasticam ex resuscitatione cœqualis & æquipotens aliquo modo propagari non possit, curiosior est quæstio quàm ut hic moveri oporteat.

Sect. 5. Vel potius insita & congenita. Quod quidem ni esset, ego profectò non satis intelligo, quomodo reverà quis convinci possit de ulla turpitudine aut pulchritudine Morali, sed omnes illuc notiones ac sensationes per vim quasi quandam extrinsecus essent impressa, nec virtutes magis naturales essent Anima, quàm

fœdissimè

sedissima vitia, omniāque mensurarentur externis commodis nobis cum brutis Animantibus communibus, nec alius istis rationibus assurgeret ipsum splendidum Virtutis nomen.

Non secus ac Lex quædam Divina cor-
dibus nostris inscripta, i. e. Animabus
nostris essentialiter intexta. Quæ proculdubio
radicaliter semper ipsi inest, quamvis, ut scul-
ptura in æneis tabulis, situ & sordibus ad
tempus obscurari possit & obtegi. Anima va-
rò semel purificata legem sibi insculptam fa-
cile agnoscat, nec suam tamen aut à se fictam,
sed Divinam planè & à Deo sibi inditam.
Quæ collineat vetus illud dictum,

Πᾶσιν θεοῖσιν ἡ συνέσις δεῖ

Unde magnam ipsi deberi perpetuò reverentiam
manifestissimum est, nè lædendo conscientia
lase Divinæ Majestatis rei videamur.

Seç. 7. Oportet enim ex sensu quasi quo-
dam, &c. Nihil profectò verius aut solidius
dici potest, nec quod magis in comperto est
apud omnes bonos. Unde hoc quàm maximè
sibi incumbere deprehendunt, ut nihil faciant
quod sensibilitatem hanc Animi lædant aut
abundant, nullo utique tumultuario vivendi
genere, effranive cuivis passioni indulgendo, so-
ci possit leve levitati; sed ut subtristem semper ac
Moralis benignum Animum gerentes, Divinissimum
per vim ac delicatissimum Principium tanquam
esset, nullam oculi, quàm diligentissimè possunt, te-
a, quàm ac defendant.

C A P. IV.

1. *Noemata quædam sive Principia Intellectualia, in quæ omnis fere Ratio moralis resolvitur.*

Moral. Eudæm. lib 5. cap. 8.

1. **C**Æterum cum sint quorum animis explevit omnis sensus Dei rerumque Divinarum, quique nullum certum principatum in Facultatibus agnoscunt, sed Passioni obediendum esse contendunt quæ imperium sibi fortè fortunâ inter cætera arripuerit, illiusque desideria implenda, atque in hoc summam humanæ Felicitatis positam esse statuunt: hosce certè homines (modò homines sint, non turpissimæ pecora) aliâ adoriendum est viâ; mentisque Rectæ Rationis proponenda, quæ non à divinissima illa Animæ parte petitur quam *Boniformem* appellamus, sed ex intellectuali propriè dicta. *Est enim eorum terminorum intellectus quorum non est ratio.*

2. Depromam igitur ex hac penu Principia quædam immediatè vera nulliusque indiga probationis, sed in quæ omnis fere Ratio moralis (quemadmodum Demonstrationes Mathematicæ in communes suas sententias) perspicuè facileque resolvitur. Quæ cum fructus sint illius Facultatis quæ propriè Nûs appellatur, minimè absonum fore putatur.

putavi si Noemata nuncuparem *Moralia*.
 Cujusmodi sunt quæ sequuntur, quæque,
 ne quis ab illis sibi malè metuat, fidem
 non nullam sapere severitatem vel austeri-
 tatem, sed planè mellea esse admodumq;
 gratia & dulcia, utpote quæ nullum bonum
 proponunt nisi quod gratum jucundumq;
 est percipienti.

Noema I.

*Bonum est quod vitæ alicui perceptiva,
 vitæ hujus gradui, gratum, jucundum &
 congruum est, & cum conservatione percipien-
 tis conjunctum.*

Noema II.

*Quod vero vitæ alicui perceptiva, vitæ
 hujus gradui, ingratum, injucundum & in-
 congruum est, Malum est; atque si cum de-
 structione percipientis tandem conjunctum, o-
 mnium pessimum.*

Exempli gratiâ, Si quid aures vel ocu-
 los non modò offenderet, sed etiam surdi-
 tatem & cæcitatem superinduceret, hoc
 pessimum esset. Esset autem suppar ma-
 lum, quamvis visus indè solummodo de-
 literatur, vel hebesceret auditus. Ea-
 demque ratio est de reliquis Faculta-
 tibus.

Noema III.

- / *Ex speciebus vel gradibus vitarum percepti-
vantiis quæ reperiuntur in rerum universitate
• aliæ aliis sunt præstantiores & excellentiores.*

Noema IV.

- / *Unum Bonum patet esse altero præstantius
• naturâ, duratione, vel utrisque. |*

Hoc per se clarum est. Illustrari tamen
potest ab hoc incommodo, quod aliter un-
• vita non esset præstantior alterâ, nec un-
• felicitas alterâ major. Unde æquè felice
essent Deus, Angelus, Homo, Equus,
• vilissimus quivis Vermiculus. Quod nemo
nisi planè insaniat, ullo modo admittere
potest. De Duratione nè minima quidem
suboriri potest dubitatio aut difficultas.

Noema V.

- / *Quod est bonum, eligendum est ; malum
• rō fugiendum : Præstantius autem bonum eli-
• gendum præ eo quod minùs præstat ; minùsq-
• malum tolerandum nè majus subeamus.)*

Noema VI.

- / *In eo quod ipsi nondum experti sumus
• dendum est eis qui profitentur se experti
• modò vitam degant professioni conformem, n-*

Uque fraus suboleat, mundanæque commodi aucupium.

Noema VII.

Absentia boni quod se habet ut octo eligibilis est quàm presentia mali quod itidem se habet ut octo, quoad pondus & durationem; & adhuc tantò eligibilior, quantò malum excedit bonum pondere & duratione. /

Noema VIII.

Quod certò futurum est rationem habere debet presentis, utpote quod aliquando revera nos præsens præsentes occupabit. Estque suppar Ratio de eo quod valde probabiliter est futurum.

Noema IX.

Minus præstantia Bona mensurantur à præstantioribus quoad pondus & durationem.

Noema X.

Præsens Bonum omittendum vel minuendum ex probabili expectatione boni futuri in his vicibus præstantioris præsentis quoad pondus & durationem; ideòque multò magis ex expectatione certa.

Noema XI.

- *Præsens Malum est tolerandum, ut evitemus*
- malum probabiliter futurum infinitis vicibus*
- *majus præsentem quoad pondus & durationem:*
- *Quod adhuc constantius faciendum est, cum*
- *certò sit futurum.*

Noema XII.

- *Mens affectuum præjudicio libera rectius*
- judicat, quam cum passionibus ullisve corporeis*
- *impressionibus irretitur vel perturbatur.*

Quemadmodum enim Cælum nubilum
turbidumq; æquor lumen non transmittunt,
itâ animus perturbatus obnubilatusq; Pas-
sionibus vel clarissimam rationem vix ad-
mittit. Hâc similitudine egregiè rem illu-
strat Boethius in illo Carmine,

Nubibus atris

Fundere possunt

Condita nullum

Sidera lumen, &c.

Est verò prolixius quàm ut huc transcribi
debeat.

3. Atque hæc ferè sunt Noemata quæ fa-
ciunt ad ingenerandum animæ *Prudentiam*,
Temperantiam & *Fortitudinem*, quæ spectant
ad officium *erga nosmetipsos*. Quæ sequuntur
spectant ad officium *erga alios*, Homines
putà atque Deum, Virtutemque, ac Proinde
sunt *Fundamenta Sinceritatis, Justitiæ,*
Gratitudinis, Misericordiæ & Pietatis.
Pietatem enim numero inter morales Vir-
tutes,

entes, cum Deus cognoscibilis sit ex lumine
Naturæ. /

Noema XIII.

*Summum absolutissimūque Bonum affectu
summo, mediā mediocri; minimāque minima,
persequi debemus; nec summum summōve
conata Bona mediis minimisve, sed media
minimāque summo, subordinare.)*

Noema XIV.

*Quod tibi bonum præstari velles in datis
circumstantiis, idem debes ipse alteri præstare
in eisdem circumstantiis, quoad fieri potest
circa tertii alicujus injuriam.*

Noema XV.

*Quod malum tibi fieri nolles, à faciendo illud
alteri ipse debes abstinere, quoad fieri potest
circa tertii alicujus injuriam. !*

Noema XVI.

Bono bonum compensandum est; non malo.

Noema XVII.

*Bonum est homini ut habeat inde bene bea-
titudinem.)*

Noema

Noema XVIII.

Si bonum est ut uni homini suppetat unde bene beatèque vivat, ex certa Analogia planè, que Mathematica sequitur, quòd duplo melius est ut duobus hominibus suppetat, triplo, ut tribus, millecuplo ut mille, & sic deinceps.

Noema XIX.

Melius est unum hominem non voluptuosè vivere, quàm alterum calamitosè ac miserè.

* Noema XX.

Bonum est parere Magistratui in rebus adiaphoris, etiam citra omnem supplicii formidinem.

Noema XXI.

Melius est Deo parere quam hominibus propriisque nostris cupiditatibus.

Noema XXII.

Bonum iustumque est ut suum cuique tribuatur, illiusque usus & possessio ipsi sine molestatione permittatur.

Noema

Noema XXIII.

Manifestum tamen est, quòd ità quis se gerere possit, ut quod acquisitione vel donatione suum est, de jure desinat esse suum.

¶ 4. Hæc horumque similia *Effata* rectè incupaveris *Noemata Moralia*, ut quæ per se tam clara sunt & manifesta, siquis seposito omni præjudicio ipsa secum velit considerare, ut nullis rationum ambagibus longioribúve argumentorum deductionibus indigeant, sed primo aspectu de se vera esse deprehenduntur. / Habemus igitur jam in numero quod respondeamus quærenti quid sit *Recta Ratio*: / Illa enim est quæ certis & necessariis sequelis tandem resolvitur in aliquod Intellectuale Principium immediatè verum. * Quod si porrò quærat exemplum ejusmodi Principiorum in Moralibus, præstò sunt quæ modò recensuimus.

S C H O L I A

In CAP IV. SECT. II.

Noem. I. Bonum est quod vitæ alicui perceptivæ, &c. *Rectè nos Bonum cum*

cum relatione ad vitam aliquam perceptivam definivisse, hinc constat, quod, si nulla esset in rerum natura perceptio, frustra esset tota rerum Universitas omnique sine destituta. Perceptio igitur facit quod aliquid bonum sit; ingratum verò quodlibet perceptum naturâ duce averſamur. Itaque oppidò quàm manifestum est, id propriè bonum dicendum esse quod vitæ alicui perceptivæ gratum ac congruum est. Quæ verò ex se talia non sunt, sed aliquo modo faciunt ad consequendum quod ex se gratum ac congruum est, non tam bona dicenda sunt, quàm utilia vel conducibilia; nec sub specie boni venire possunt, nisi quatenus tinguntur vel deaurantur spe ac utilitate, quam præ se ferant, ad procurandum quod ex se gratum & congruum est percipienti.

Sect. 3. Noem. 20. Bonum est parere magistratibus in rebus adiaphoris, &c. Sunt quibus hoc axioma, tantum abest ut Noematis verum videatur, ut è contrâ concludant apertè falsum. Quos igitur suspicor ita intelligere ac si parendum magistratui assererem in rebus adiaphoris etiam ubi res non quidem adiaphora, sed vitiosa ac illicita videntur ei à quo obedientia exigitur. Sed longè aberrant à scopo Noematis qui sic intelligunt. Hoc enim perinde est ac si assererem, Bonum esse homini, ut sciens volensque peccet contra conscientiam suam, quam ego rem omnium pessimam semper existimavi, & quæ via sit compendiosissima ad callum conscientie obducendum, quo animæ statu nullus funestior est aut deploratior.

Cap 4. Enchiridion Ethicum.

33

aproxabilior. In rebus quidem dubiis & incertis iudicio standum est Magistratibus; in rebus vero aperte malis ac illicitis, aut que si post seriam debitamque examinationem tibi contra videntur, hic locum habet illud Apostoli, Cedere oportet Deo potius quam hominibus. In rebus vero que & in se adiaphora sunt, & sic ab eo habentur a quo expectatur obedientia, hic certe magistratui morem non parere, ingenium sapit monstruosum ac perversum, & ab humana societate prorsus alienum.

Sect. 4. Quod si porro quærat exemplum ejusmodi Principiorum, &c. Principia hic varia posuimus eaque clara & ferè Noematica vera. Verum hic quidam unum aliquod Principium desiderant, in quod tota tandem resolvi possit Moralitas. Qua quidem in re hoc absimiliter facere videntur, atque si quis perfectis communibus Notionibus Geometricis ad Euclidem, per quas solas quanquam multas variâsque, Demonstrationes Geometricas satis certò & infallibiliter perficiuntur, hisce non contentus unam aliquam Notionem exquireret in quam & ista & universa demum Geometria resolvi possit. Votum sanè, quod plus curiositatis in se habet quàm utilitatis, si pacto posset expleri. Tentatum tamen à quibusdam est in Moralibus, dum alii primum ac simplicissimum omnium Principium Societatem indigitant, alii Boni publici scilicet, utrique interim supponentes, nullam ad humanam naturam pertinere perfectionem ac utilitatem, nisi que ex communione aut societate

etate coalescit; quasi eadem planè res esset
 Ethica & Politica, contra auctoritatem non
 solum antiquorum Philosophorum, sed & con-
 tra ipsam Naturæ vocem. Utramq; fateor
 ad humanam naturam referri, ut Etymologia
 & Syntaxis ad Grammaticam: Ethicam vero
 ac Politicam eandem facere, perinde est ac si
 Etymologiam velis cum Syntaxi confundere.
 Mihi verò hanc rem magis accuratè & ac-
 quisitè pensanti, ità se habere videtur, ac si
 supposito, quod perfecta corporis sanitas homi-
 nis fœlicitas esset, statim quis resiliret ad So-
 cialitatem Sanitatisve publicæ studium, ad
 ædificanda Nosocomia & ad præficiendos ipsi
 Medicos & Chirurgos, & id genus alia cum
 manifestum tamen sit huc nondum perventum
 esse, sed esse integram quandam artem de Sa-
 nitate corporis, quam Medicinam appellant,
 istis omnibus priorem naturâ, & ab eisdem
 distinctam. Talem ego contendo Ethicam esse,
 & ut Medicina corpoream singulorum privato-
 rumve hominum sanitatem, ità hanc animi sa-
 nitatem, siue veram singulorum Beatitudinem
 tractare. Quemadmodum enim est, sine rela-
 tione ad alios homines, recta quadam benèque
 attemperata corporis constitutio, quæ sanitas
 dicitur; ità est recta quadam ac Divina
 planè Animi temperies internæve vita, quæ
 meritò singulorum hominum (etiam sine respec-
 tu ad communem aliorum utilitatem) vera
 Beatitudo est dicenda. Quo in statu tanquam
 tot Dii solitarii, Deivæ potius filii (ut Deus
 ante Mundum conditum Deus reverà erat, in-
 ternaque

ternâque suâ vitâ perfectissimus & beatissimus) etiam ante coitionem in Civitatem sunt existimandi, suâ etiam vitâ internâ ad imaginem Dei formatâ & in ipsis excitatâ perfecti, & perpetuo hujus Divina vitæ sensu, suprâ dictam dici potest, beati. Tali ferè modo quo Deus ante creationem Mundi ejûsque Gubernationem, beatus nihilominus, (propter internam vitam & ineffabiles ejusdem perfectiones, quarum tota hæc rerum creatio & administratio, evanida tantum umbra sunt obscurâque quadam vestigia) erat censendus. Et certè omnes externa actiones, quas vir probus ac perfectus edere potest, si cum viva illa vera virtutis pulchritudine conferantur à qua profluxerint, umbra tantum exanimæ existimandæ sunt & perquam tenuia viliâque illius vestigia. Adeo ut summa humana felicitatis in interno Divinæ vitæ sensu sita videatur, unde omnes bonæ actiones externa prout data fuerit occasio, tam certo profluxura sunt, quàm certum est Divinam Providentiam Mundi administrationi nunquam esse defuturam.

Interea loci, hæc interna Anima vita ac voluptas quam ex virtutis sensu percipit, est Beatitude illa quæ est proprium Ethicæ objectum, cujus voces singulae sunt illius partis Grammatica quæ dicitur Etymologia. Estque hoc verum quod singulorum hominum Bonum seu Perfectio, Ethicâque Methodum docet qua unusquisque, *ἵνα τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν*, ut alicubi loquitur Plotinus, ad hoc bonum seu perfectionem pervenire possit, etiam injussu ullius alterius. Et
si

si unus tantum in Mundo homo esset, hæc vitæ
verum illius esset Bonum, idemque, cum infini-
ta fere hominum multitudines sint, Bonum
singulorum. Et quotcumque in unam Politicam
civitatemve coaluerint, quâ se prædant Bo-
num publicum promovere, si ullus verus sen-
sus ac solidus subsit professioni, palam est
profiteri, se talem rerum adhibituros esse ad
ministrationem, quæ efficacissima sit ad hæc
Divinam vitam universis civium animis in-
generandam vel excitandam. Nam sic, quod
Bonum singulorum esse constabat, cum
ad universos pervenire & communi rerum ad-
ministratione intendi intelligatur, rectè Bonum
publicum appellari potest. Eaque scientia quæ
docet, quæ sit optima ratio conjungendi multorum
operas ad hoc Bonum publicum cer-
assequendum, vera illa Politica est, verèque
proprie sic dicta, nec cum Ethica confundenda
magis quàm Syntaxis cum Etymologia.

Inde verò apud quosdam factum suspicor
omnem humanam Perfectionem ac Beatitudi-
nem externis actionibus ac utilitatibus metiri
tur, quod pro internis Moralitatis principibus
habent notiones tantum quasdam aridas or-
dinatasve imaginationes, de interna illa Di-
vinæ vitæ plenitudine ineffabilique voluptate
ex gustu sensive illius percepta nihil somniant
res; suavissimum vero fructum dictarum No-
tionum, cum aliàs nihil valerent, omnem
tam naturalem voluptatem reputantes quâ ho-
mo merè naturalis gaudere potest, qui seipsu
sapit, seq; ipsum querit in omnibus, Bonum
que publicum sua naturalis voluptatis gratia
inst

institutum, ut ea certius sibi facta recta con-
servetur, autumat; quod cum factum iri so-
rius speret mutuâ multorum operâ quàm sui
ius, omnes humane societatis leges quæ ist-
faciunt, facitè agnoscet æquas bonasque,
onumque hoc naturale illarum esse mensuram.
terim manifestò apparet si rectè ac Metho-
cè procedere volumus, exordicendum esse à
mplicioribus, nec antè transvolandum ad
omune Bonum, quàm quid reverà cunus-
te hominis singularis Bonum sit satis in-
tellexerimus, multòque minùs ad ponendum
primam legem Naturalem, Socialitatem co-
lere ac fervare, antequàm intellectum sit in
eam rem sociantur homines. Nihil enim
boni est in socialitate nisi socialitas sit in
bono. Ex quibus efficitur, nec Boni pub-
ici studium, nec Socialitatem primam esse pos-
naturâ ac simplicissimum verâ solidaque Mo-
ralitatis Principium.

Nos verò nè videamur aliena tantùm vel-
are, dum nihil de proprio in eorum locum
constituere valemus, tentemus demum an ali-
quod tale Principium primum adinvenire pos-
mus, ad quod omnis Moralitas rectè reduci
possit, nostrâque adeò Noemata Moralia ali-
quo saltem modo referri eòve contineri: Quo
ipsum apud homines haud Insensatos, pro
imo principalique Noemate Morali possit ha-
eri. Est autem hoc ipsum, Verus sincerusque
amor Dei. Hec est prima, simplicissima, max-
imèque Fundamentalis Lex omnis veræ Mora-
litaris,

litatis, & in quam omnis vera Moralitas resoluitur, modo recte intelligamus quid sit Deum verè sincerèque amare. Neque enim satis est Deum amare, ut Equus Dominum quæ scænum & avenas ei ministrat, qui amor sui-amorem planè resolvitur; sed Deum verè sincerèque amare, est eum, propter amabilissimam illam vitam vivamve pulchritudinem, quæ absolutissima, liberrima, nihilque sibi quærenti benignitate maximè consistit; amare ac diligere idque ex similitudine ejusdem vitæ animis nostris, per vim hujus vitæ Dei ejusque spiritus ingenitâ. Quâ vitæ similitudine cum Deo convenimus, pervenientes hoc pacto, ut loquuntur Pythagorei, ad θεοεξοσίαν πρὸς καὶ τὴν τῆς οὐρανίας, καὶ τὴν τῆς θείας ψυχῆς. Quam & S. Johannes videtur appellare, Johan. I. 5. ut & τὸν νοῦν, τὸν λόγον. Amare, inquam Deum hoc sensu, fons est & mensura omnis vera Moralitatis, tum illius quæ ad Deum tum ejus quæ ad proximum spectat, adeoque ad nosmetipsos. Quando enim ad nosmetipsos, [Sect. 3.] referimus Prudentiam, Temperantiam & Fortitudinem, cùmque nihil mentem occæcat magis quàm sui-amor, passionēsq; indè orta, nimia verò corporis curæ & observantia pars illius sit, mortisque, hujus gratiâ, minus honesta prætimescentia, quæ Temperantiæ & Fortitudini contrariantur manifestum est, ab istis omnibus, (per Divinam illam vitam, quæ in amore Dei continetur) nempe, à mentis cecitate sive Imprudentia, Intemperantia, & Ignavia nos omnino liberari

erari. Nam ipsa morte fortior est hic Divinus Amor; nec potest ille non aspernari res corporis voluptates, qui deliciarum Divini Amoris semel factus sit particeps. Quam vero ad illam Moralitatem, qua ad Despectat vel Proximum, cujusmodi sunt, ibidem recensentur, Pietas, Sinceritas, caritas, Gratitudo, Misericordia, manifestum est, optimum Dei cultum esse, per Divinum hunc amorem illi assimilari, totumque ei cultum esse; nec quicquam esse posse magis sinceritatis aut propensius ad Misericordiam, quam qui tali vita imbutus sit, quae perfectissima ac absolutissima benignitas, sibi quærens; nec possibile esse cum aliquis benignus sit nihilque sibi querat, ut iniustus, nedum, quæ injustitia pars pessima est, ingratus. Et ut summatim dicam, verus ille ac sincerus Dei Amor nihil aliud ferè sit quam viva illius Amoris Imago, quo Deus seipsum ut summum & absolutum bonum Creaturasque omnes pro suo glo huius boni partitipes complectitur; impossibile est, quin ab hoc exemplo Divini Amoris noster verus ac sincerus Dei Amor ad amorem Proximi perinde ac Nostri pariat. Tam manifestum est omnem veram Moralitatem hac lege quem verum ac sincerum Dei amorem appellamus, contineri.

Et certè si Sanctionem huius legis spectemus, (cùm & Legem appellare visum sit) pœnæ annexam illius transgressionis, quæ promissa est gravissima (cùm enim sincerus hic

Dei amor reverà vita sit. aeterna in animis nostris inchoata, palam est, qui hac vita constituitur in aeternam incidere mortem, & omnia mala fata ac misérias quae eam comitantur) haud ita difficile erit, etiam Noemata nostra Moralia, perinde ac supra dicta Moralitatis partes, ad hanc Divini Amoris Legem aut illius Sanctionem aliquo saltem modo referre. Nam ad Legem ipsam referri possunt Noemata 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23. Ad Sanctionem legis, Noemata 7, 8, 10, 23. Cum enim verum summumque Bonum quale Objectum praeipuum est Divini Amoris intelligendum esset ex grata illius cum Divina quadam vita congruitate, ut facilius id inmitti possit, Noema primum, Bonum in genere istac ratione definit, Secundum vero, Bonum ex ratione contraria. Is vero qui summum illum & excellentissimum vitam gradum Divinum utique Amorem, pervenit, certo est vitarum speciebus gradibusve, aliis aliisque se praestantiores, & Amorem hunc Divinum omnium praestantissimum, idemque de Bono quod pro vitarum gradu vel specie variatur, quod admodum Noema tertium & quartum definiunt. Estque par ratio de electione praestantis boni Noemate quinto contenta. Cum vero excellentissima hac vita, quem Amorem Divinum appellamus, in sensu ac experientia consistat, opportunè occurrit Noema sextum, quod monet credendum esse eam felicitatem pertinere, nec sincerorum hominum consilium rejiciendum.

ciendum propter fraudem Hypocritarum. Nam
 vero monet omnia Bona ab hac summo
 no, excellentissimæque vita mensurari oportere,
 nempe in tantum admitti, in quantum
 in isto summo consistant eive subserviant.
 quoddecimum vero inquit mentis passionibus
 porceis liberam rectissimè judicare, qui ge-
 nitus fructus est vitæ illius summa, de qua
 nimis, nempe quæ liberrima est, nihilque se-
 querens ac Deo gaudens benignitas, quæ &
 puritatem à tumultibus corporeis arguit.
 quidam ratione ad præmium spectare po-
 suerunt, hujus Dei Amoris, atque sic ad
 rationem potius referri. Veritas autem No-
 ætis decimi tertii, ex sensu hujus Divine
 e, quam distinctissimè vivacissimèque per-
 tur, Et hæc æquitas Noematis decimi quarti
 decimi quinti, quibus addas quatuor prox-
 sequentia Noematis, quorum æqualem
 possibile est, ut quis, qui hanc Dei vitam
 Noæ isoxlivis apud Aristotelem appella-
 associatus sit, primo intuitu non intime
 cipiat. Et qui Deum amat, Magistratui
 Dei Imagini præculdubio in omnibus li-
 is moram geret, non autem in illicitis, ob
 ne ipsum Amorem ac Reverentiam Dei a-
 d ipsum ipsa morte fortiolem, quæ argu-
 menta sunt Noematis vicesimi & vicesimi
 mi. Noema, verò vicesimum secundum in
 lege Divini Amoris eminenter contine-
 manifestissimum est. Ecquis enim est, qui,
 sua per Divinum illum Amorem in ipso
 gentem, perlubenter cum aliis, ubi opus fu-
 erit,

erit, communicaturus sit, negabit unquam justum esse ut quisque bona sua propria pacifice possideat? Atque hæc ferè Noemata sunt quæ ad ipsam legem Divini Amoris referri posse aliquo saltem modo mihi videntur.

Ad Sanctionem verò Legis hæc pauca. Septimum sic: Ut intelligatur scilicet melius Gravitatis supplicii, illiusque incuriatur formido, monemur absentiam Boni transitorii tolerabiliorē esse presentia mali pari pondere & duratione, ut inde æstimeretur quā intolerabilis conditio sit, ubi presentia mali absentiam boni immensis ferè intervallis, quoad pondus & durationem, superat; ut sic Mortales ab illicitis cupiditatibus absterreantur. Nonne longinqua, quam fingunt, mali futuritas terrores faciat, addimus Noema octavum, Quæ certò futurum est, rationem habere debet presentis, &c. Cui rationi manifestè innituntur Noemata decimum & undecimum, quæ aperte ad Sanctionem Legis, ex adjecto premio aut pœna, referuntur, præsertim in futurum. Ad pœnam verò etiam in hac vita irrogandam spectat vicesimum tertium. certè ex hac ipsa lege Divini Amoris constat merito posse irrogari. Cum enim hæc Lex vita quædam sit Animæ insita, quæ sit liberissima absolutissimæque Benignitas nihil sit quod sibi, quærens, si quis re quapiam alieni nolit quā in malum aliorum, nisi Lex Divini Amoris cum hac re privandum sit tueret, sibi ipsi repugnaret, ac si reverà non esset liberrima illa ac absolutissima Benignitas.

ad teneretur studio partium, & iniquam
magis cujuspiam voluntatem communi utilitati
preferret; quod perinde si non magis absonum
esset, quam si preferret suam. Par profectò
ubique apparet cum hac Divini Amoris
Legem Repugnantia. Tam facile in hanc no-
tam primam maximèque fundamentalem Le-
gem Divini Amoris ultimum hoc Noema
solvitur, ut & universa nostra Noemata
ad hanc Legem, aut ad illius Sancti-
tatem aliquo modo referri possa abundè innu-
ent. Et si reductio ubique adeò perfecta non
fuerit, agnoscatur tamen, spero, scopi dictorum
Noematum haud inutilis illustratio. Interim
mirari debet, quòd hanc primam maxi-
mam fundamentalem legem inter Noe-
ma mea Moralia non recensuerim, cum sub
Capitis profitear me talia duntaxat
enumeraturum, quae non quidem à Bonifor-
mum Anima parte petenda sint, sed ex Intel-
lectuali propriè sic dicta. Et certè Intel-
lectualia tantum sunt eis qui Intellectu ni-
hil Divinius experti sunt, experti tamen nò
sunt ea ad Divinius aliquod Principium re-
ferre. Sed quod hic omiseram, subindica-
re locis satis opportunis, nempe lib. 2. cap.
& lib. 3. cap. 8. nè tam solida Divi-
nae veritas intercideret.

Quod datur aliquid simpliciter & sua natura Bonum, quibusque id demum facultatibus deprehendatur & percipiatur.

1. **A** Tque hinc tandem liquet quod aliquid simpliciter & absolute Bonum quod prosequendum est in singulis actionibus humanis: Cujus natura, essentia & veritas penes *Recta Rationis* judicium est, sapor autem & dulcedo & *adheret in Boniformi animæ facultate* percipitur. Quodque omne Bonum proprie dictum est *Intellectuale & Divinum Intellectuale*, quatenus ejus essentia veritasque ab Intellectu definitur & agnoscitur; *Divinum*, quatenus ejus dulcedo divina illa facultate (quæ adhaeremus Deo simplicissimo illi & absolutissimo Bono, qui semper vult id quod absolute & simpliciter bonum est) summa cum voluptate & affectu gustatur. Divina igitur hæc pere, summa hominis sapientia est, summaque Felicitas. Ipsa enim animæ nostre summitate & flore conjungimur cum id quod absolute optimum est, juxta antiquum illud oraculum,

Objectum quoddam est quod mentis flore prehenditur

2. Quod verò attinet ad eos qui temere aut ex composito dictorum *Noematis*

verit

veritatem negaverint; rogato illos quam
tandem Facultatem consulunt, dum tam
absurda Responſa depromunt. Deprehen-
dentes enim ſemper conſulere *Appetitum ani-*
malium; quodque illi jucundiffimum eſt op-
timuſſe definire. Quæ certe vox pe-
ccatis eſt, non hominis. Hæc autem *Tem-*
perantiam ſpectant.

Porro quod ad *Juſtitiam* attinet, eo-
dem fere modo definiunt. Nempe, quod
ſimile & ſimpliciter Bonum eſt (quale il-
luſ eſt quod ſua naturâ juſtum eſt) nullo
modo intelligo. Illud ſolum bonum eſſe
intelligo quod *mihi ipſi* bonum eſt, de pro-
ximo nihil ſolicitus. Interroga igitur por-
ro. Fatebitur aperte illud *ipſi* gratum bo-
numque eſſe quod *animali Appetitui* gra-
tum eſt; non animadvertens interim quàm
ſimile humanam diſſimulat ſpeciem, ſo-
leque præ ſe fert belluinam. Imò verò
ſimilis, quàm ex confeſſo ſeipſum appellat
bellinam, non hominem. Cum tamen po-
teſt jure id *noſmetipſos* eſſe exiſtimare de-
betur quod in nobis optimuſſe eſt, aut
quod certe medium locum tenet. Eſt au-
tem illud Intellectus, Rectaque Ratio.

Nam ut in numeris ultima unitas
ſeriem conſtituit, ita in rebus poſtrema
perfectiſſimæque differentia eſſentialis facit
re eſſe quod eſt, & ab aliis diſtinguit.
Igitur id ſolum bonuſſe contendit
quod *sibi* gratuſſe eſt, innuens quod *ſuo ani-*
malis gratuſſe eſt *Appetitui*, plane brutuſſe

prædicat. Quod si innuat quod Intellectus rectæque Ratio probat, Facultatique boniformi gratum est, id certè *τὸ ἀληθινὸν ἀρετῶδες*, quemadmodum appellat Plotinus id vero Homini (quem hominem Intellectualem rectè appellare poteris) gratum est ab ipsoque probatum.

5. Ea est autem omnis vitæ Intellectualis natura atque indoles, ut, quemadmodum non quærit quid alicui hominum numero, quamvis immenso, multò minus quid cuius singulari homini, *verum* videre possit, sed quid absolute & simpliciter verum est; ita nec quærit nec amplectitur id quod uni alicui homini vel quamplurimis *bonum* videatur, sed quod absolute & simpliciter est bonum, & quod in datis circumstantiis (quantumvis reclamante animali Appetitu) semper est eligendum ab omni Intellectuali creatura: Ita ut huiusmodi quævis electio (ut in Arithmetica speciosa singularis aliqua operatio in generale abeat Theorema, tanquam consistans quædam & æterna Idea illius quod agendum est in datis circumstantiis; quod æquè tenemur amplecti, (appetitui animali ingratum sit quàm velis maxime,) veritatem illam agnoscere quæ contrariis videtur externo sensui,

6. Quamobrem ut Intellectus vitium cum Sensui aut Imaginationi ita indulget aut obtemperat, ut quod realiter verum est minùs assequatur; ita proculdubio

est Voluntatis, si quis Appetitu animalis abreptus aut occæcatus, non amplectitur id quod simpliciter & absolute bonum est. Nam quod in præsens adeò gratum non sit Voluntati, id suum sit culpam vel defectum, quod nondum expergefecerit summam illam divinissimamque Facultatem, illud quod absolute optimum est, maxime sapimus, summoque cum affectu & voluptate eo afficimur & oblectamur; atque illud adamamus & suspicimus, ut mille mortibus caput obicere malimus, quam nosmetipsos sinere tantam dulcedinem privari, aut tam amabilem vitam suam divinisque sensus integritatem turpi, quavis aut inhonestâ actione offendere, violare, aut violare.

Quemadmodum igitur est aliquid suam naturam & immutabiliter *verum*, ita est aliquid simpliciter & suam naturam *bonum*: ut illius quod suam naturam verum est veritas Intellectum percipitur; ita illius quod simpliciter bonum est grata suavitas & jucunditas *Boniformi* percipitur *facultate*. Qui vero quidvis, utcunque gratum est, perinde bonum esse contendunt, eamque esse humanarum actionum mensuram, planè insane mihi videntur, ex eo quod Sapientes, Philosophos & Maniacos eadem in conditione collocant; nisi quod fortè Stultos & Maniacos Sapientibus præferant, ut qui ipsis constantius & obstinatius, omni aliâ ratione abjectâ & sepositâ, id quod sibi gratum

tum est, quantumlibet turpe sit & ridiculum, & quantocunque cum periculo con-
iunctum, in singulis actionibus prosequan-
tur.

8. Atque esto, certè quod cautius quidam
hac in re loquantur, suumque velint Sapi-
entem, utcunque aliter infaniam, suipius
conservationi semper prospicere; negari
tamen non potest quin hac ratione invul-
nerabilem aliquam dementiam vel Itoli-
ditatem sapientissimæ Immortalitati æqui-
parent.

Præterea, Simplex suipius conservatio
non est optabilis, cum tantâ miseriâ aut
turpitudine onerari possit, ut quemvis ho-
minem nisi stupidissimum vitæ prorsus ta-
deret.

Postremo, Si præsens suipius conserva-
tio non est optabilis, sequitur quod quæ
diuturnior est ac productior est melior,
productissima autem omnium optima. Et
si huiusmodi Conservatio unius hominis bo-
na est, quod duorum duplo melior sit, trium
triplo, & sic deinceps; ita ut juxta lumen
Naturæ sequatur, quod unaquæque Crea-
tura Intellectualis teneatur curare & pro-
movere Conservationem sui proximique
tam præsentem quàm futuram, quantum in
se est, quantumque fieri potest citra ter-
riti alicujus injuriam. Quod quidem non
minimam *Iustitia* partem implet, ut &
Temperantia omnisque omnino Virtutis.

Primo autem agemus de Passionibus propriè dictis, quales sunt *Amor, Odium, Ira* & id genus reliquæ. De quibus omnibus contra *Stoicos* statuendum est, quod sunt suâ naturâ bonæ, quoddamque Divinæ Providentiæ scopus non minùs deprehenditur in ipsarum usu quàm in structura organorum corporis cujuscvis Animalis.

3. Sed & in genere earum utilitas quædantenus edoceri potest aptèque illustrari. Cum enim *Passiones* conjunctæ sint cum vehementiori spirituum agitatione, videntur quidem id præstare in hominem quem *minorem Mundum* quidam amant appellare, quod *Venti* præstant in majorem. Quemadmodum enim illi aerem expurgant ità & hæ sanguinem ventilant, nec sinunt eum stagnare & putrescere.

4. Porro, varia Animæ Theatra superinducunt, valdeque diversas phantasmatum Scenas ipsi obferunt, quæ judicium quidem tentant & vellicant, sed majori simul experientiæ suppellectile instruunt, & mirabilem illam nobis exhibent voluptatem, quod omnibus hisce tempestatibus, variisque validis incurfantium phantasmatum præstigiis & insulturis, deprehendimus quod aliquid in nobis Divinum, quam *Mentem* nuncupamus, quæ eundem sensum judiciumque per omnes hæc commotionum vices constanter retinet, nec in consensum se abripi sinit vel importunissimis *Passionum* tentationibus, sed ei quod simplicitate optimum est indefinenter adhæret.

Præterea, Ex hoc conflictu & victo-
ria detegitur quoddam Imperium sive Reg-
num in Anima, quodque Intellectualis pars
regnet quod instituat & erudiat, ut Vena-
tor canem, vel ut Pater filium: Quem-
modum innuit *Aristoteles*, duas partes in *Ethic. Nic.*
Anima statuens quæ quodammodo Ratio *tom. lib. 1.*
habere dicantur; una quidem propriè *cap. 13.*
ipsa, altera tanquam quiddam suo obtem-
perans patri. Intelligit autem eam partem
Anima quæ ad concupiscendum & appe-
tendum omnino impellit. Pars enim Ve-
getativa nullo modo Rationis est particeps:
Concupiscibilis verò pars Anima & in uniuers-
um appetitiva quodammodo particeps est, qua-
rè scilicet Rationis dicto est audiens, ipsi-
us imperio subicitur. Dubitare tamen
potest quis potest, cum pace tanti Phi-
losophi, an ipsa pars Animæ Plastica, quam
Generativam hic appellat, non existiman-
sit aliquo etiam modo obedire Rationi.
Nam omnes illi naturales appetitus atque
actus non tam Perceptiva partis quam
Generativa fructus sunt & effectus.

Fons & Origo ipsorum in Plastica est,
præcipua sedes est Cor; perceptio
ipsorum est in parte Perceptiva, cu-
jus domicilium est Cerebrum. Cum verò
utraq; essentialiter, vitaliter & in-
tercipibiliter una sit, nihil mirum est
sed pars Perceptiva tentetur, vellicetur,
aliquando abripiatur à Passionibus: quæ
se quidem exci sunt tantummodo Na-
turæ

turæ instinctus, qui fortè in ipsis Plantis
reperiuntur, ut & Juventa & Senectus
sed percipiuntur in Animalibus, ut
avium nidificatione & incubatione; in Ho-
minibus verò non solum percipiuntur, se-
distinctè & reflexivè à Mente intelliguntur
tanquam ab alio aliquo profecti, sive
lud sit pars *Plastica* Animæ sola, sive quæ
tenus conjuncta sit cum universali illo
Plastico Principio quod *Spiritus Naturæ* à
his dicitur, & forsitan ab ipso *Aristotele*
digitatur in illo toties repetito axioma
Natura nihil agit frustra.

7. Est enim Principium efformativum
omnium Plantarum, corporumque omnium
Animalium, quibus in sevit excitatque
usmodi instinctus qui tendunt ad salutem
uniuscujusque individui *Plasmatis*, sed in
fine omnium eos qui faciunt ad conse-
vationem Speciei: Quales sunt coeundi
petitus; affectusque erga fœtus, quem Graeci
σοφῶν vocant. Cujus vis mira depre-
henditur in cane fœta viva dissecta. Na-
si coram ipsa filium lædis, latrat, vociferatur;
si illum ori illius admoves, prius doloris oblita filer, atque magnâ
rate lambit. Quod mirandum spectaculum
sæpius se in publicis Theatris ostendit
scribit optimus ille *Anatomicus Realis*
Columbus.

De re Ana-
tomica,
lib. 14.

8. Omnes igitur animales Impetus & in-
stinctus ad Regionem Naturæ pertinen-
suntque quasi quædam imperfectiores

ac vestigia Sapientiæ & Bonitatis Divinæ, quæ in hac obscura Regione subluceant. Atque hoc est illud Principium, quo ex participatione purioris ac Divini luminis colluctamur quoties limit excedit hujus, supernæ legis. Nempe, intellectualis pars animæ contendit cum Placida, quæ spiritum Naturæ habet acerrimum persequatorem & Fautorem, præsertim in quibusdam affectibus; sed ex altera parte quædam Divinior instat, urgetque fortiter resistendum esse omnibus Naturæ inclementis & illecebris, & illius quod honestum est & simpliciter optimum rationem semper esse habendam.

Animæ vero præsentiam primo ex illis *Canari* cancellis circumscribere, & inde animatam hanc glandulam fingere instar homunculi cujusdam cum penula & bacillo contra ventum nitentis) ex una parte ab anima inhabitante, ex altera spirituum impetu flatuque impelli, atque hoc consistere luctam illam & conflictam inter partem inferiorem animæ & superiorem, sive inter *carnem* & *spiritum*, prout quæritur Theologi; Commentum certe quam lepidum est, sed, quod fat scio, nil in se habet solidæ veritatis. Verum de re non est hic dicendi locus.

Pro. Palam est igitur, Regnum quoddam nobis esse sive Principatum, Animamque nostram rem esse non adeo solitariam, sed his numerofo stipatam satellitio, nec in

pro-

propriam solum Passiones imperium habere, sed in ipsum *Natura spiritum*, cujus incantamenta & illecebras, diviniore quadam magia fretus, comprimere potest vel extinguere.

11. Ex quibus insuper sequitur quod per Passiones fit, quod vita sensusque in nobis plenior sit, multoque subinde excitatior. Sunt enim Affectus Animi quasi alae vel quadrigae, quemadmodum olim in *Phaedro* suo notavit *Plato*.

12. Neque illud praetereundum est quod ingeniose innuit *Cartesius*, quod Passiones videntur certissimus & solidissimus animi nostrae thesaurus. Cum enim in aliis perceptionibus decipi possimus, nec certi esse an id revera sit quod repraesentant, nullus locus est deceptioni (inquid ille) quoad Passiones; quia tam propriae & intimae animae nostrae sunt, ut impossibile sit illas sentire, quin revera sint quamdiu eas sentit. Unde mirificam la pax animi & tranquillitas, permanentis ac nunquam poenitenda dulcedo & voluptas quae ex sensu Virtutis percipitur, non solum supra omnes illas voluptates quae appetitae natae sunt poenitentiam & amaritudinem animae postea superinducere, sed etiam supra omnes opiniones & speculationes Philosophicas, aestimanda est; cum ob alias causas, tum maxime quod de eis plurimum dubitare quis possit; de hac vero, cum Passio sit, non Opinio, nulla subesse possit dubitatio.

13. Postremò, Præter usum illum omnium, ferè Passionum communem, quòd obiecti imaginem firmiùs animæ imprimunt, ipsæque quasi inurunt, est certè alius minus contemnendus, quòd ex Passionibus primum apud nosmetipsos æstimare quanto ratio habeamus ea quæ pulchra sunt & honesta, quàmque verè ac vitaliter anima nostra cum ipsis jungatur. Est enim istud maximum maximeque immediatus vitæ fructus, affectus; sine quo tametsi superficiali quadam & imaginariâ approbatione res optimas ornare possimus, non possumus tamen sine illo per modum vitæ sensus animam nostram cum ipsis conjungere, nec conjunctam esse certò judicare, nisi æquali ἀντιπαθείᾳ à rebus turpibus & inhonestis abhorreamus, sive hæc in nobis ipsis occurrunt, sive in aliis. Ea enim est Virtutis ratio, ut amet quæ optima sunt, & à pessimis abhorreat; non quòd quis altera in se reperiatur, altera in aliis, sed simpliciter quatenus sunt talia. Estque perfectissimus vitæ status bonum amare, malum autem horrore aut indignatione excipere, ubicunque emicuerit. Hoc enim movet inferiorem animæ partem in contrarium rapi à superiori, totumque hominem igneis quasi affectuum quadrigis, *Elia* iugar, usque ad Cælum Deumque subvehi.

14. Quòd si quis, sub prætextu nescio cuius affectatæ animi tranquillitatis, prudenter pacisve studii, tolerare posset sine omni

ni animi commotione quod turpiter commissum est contra communia humani generis jura & æternas Virtutis leges, cum tamen privatâ quavis injuriâ in seipsum immisâ satis urî & commoveri soleat: insigne certè hoc esset specimen Hypocri-
sios, quæ non tam ridenda esset, quàm a
omnibus mortalibus execranda.

15. Sûnt igitur Passiones bonæ, max-
mæque vitæ humanæ complementa, mo-
hæ duæ leges observentur. Prima, ut A-
fectus ferantur ad Objectum debitum, quod
ὀρθόδοξα (sive *rectus Passionum impetus*) di-
ci potest: Contra quam qui peccant, in-
manissime omnium peccant. Quales sunt
invidi, & qui sævitia & crudelitate se ob-
lectant, & id genus reliqui homines.

Secunda lex est, ut Affectus sit comme-
suratus Objecto & Fini, hoc est, ut (juxta
Noema decimum tertium) summo affectu
optima, maximæque, mediocri mediocri-
minimæque minima, prosequamur; sed
nusquam in tantum commoveamur, ut A-
fectus violentia lumen Rationis interciperet
aut minuât, quo minus finem assequamur
quem collineat Natura in singulis Affec-
tibus quos animabus nostris indidit: Quam
proinde legem *μετεωράδεια* (sive *modera-
tum passionum impetum*) appellare poteris.

16. Qui verò obtentu exterminandæ dis-
cordiæ ex anima, & finiendi illam luctum
& conflictum quo aut Passiones cum Ra-
tione, aut inter se invicem, præliantur

omn

omnes Affectus tolli volunt, perinde mihi
facere videntur ac si quis, nè fiat ulla dissonantia in Lyra, omnes illius chordas dissolvi velit; & nè ulla corpus invadat in-
superies morbida, humores omnes phar-
maceis exturbari. Quemadmodum rectè &
elegantè jam olim monuit etiam Theages
Pythagoreus; nempe *Quòd in eximendis a-*
nime passionibus, voluptate utique & dolore,
Peritus non contingit, sed in hisce ritè con-
temperandis. Et deinde duplicem illam si-
militudinem copiosius adhibet ab humori-
bus corporis rectè commiscendis, chordisque
harmonicis scitè coaptandis temperandisque,
comptam, quam nihil necesse est repe-
tere, cum jam satis exprefferimus.

7. Quis autem modus vel mensura sit
quam componi & temperari Affectus de-
bent, quæ supra dictæ leges satis edocent,
et *κατασκευαστα* & *μετεωρολογιστα* complexæ. Ad
horum alteram referenda est præclara il-
la Ciceronis sententia: Ergò is quisquis est
moderatione & constantia quietus ani-
mus est, sibi ipse placatus, ut neque ta-
leat molestiis, neque frangatur timore,
ne sitienter quid appetens ardeat deside-
re, ne calacritate futili gestiens deliquescat,
ne sit sapiens quem quærimus; Is est be-
atus, cui nihil humanarum rerum aut intole-
bile ad demittendum animum, aut nimis
labile ad efferendum, videri potest. Quem
ad ambitione aut libidine inflammatum
furentem videmus, omnia rabidè appe-

Quest. Tra-
sculan.
lib. 4.

tentem cum inexplebili cupiditate, quoque affluentius opes aut voluptates undique hauriat, ed gravius ardentiusque sitientem; nam ille homo est quem nemo sapiens dubitaverit existimare omnium mortalium infeliciissimum.

C A P. VII.

De Passionibus, in specie, proprie dictis.

1. **P**assionum species cum nemo, quod sciam, accuratius enumeravit quam insignis ille Philosophus *Cartesius*, nec definiverit distinctius, in hujus fere vestigiis hac in re semper insistam, nisi magna aliqua causa impederit. Cæterum non audeo re erit primò pleniorē *Passionis* definitionem proferre, subsequētibꝫque speciebus præfigere.

2. Est igitur *Passio* vehemens anima Sensatio qua speciatim ad ipsam animam refertur & cum extraordinario spirituum motu conjungitur. Sensatio rectè *Passio* dicitur quoniam in *Passione* anima sentit se pati; & vehemens, quia vehementer: ad ipsam animam autem speciatim referri hæc sensatio, ut distingatur ab aliis sensationibus; quarum aliæ referuntur ad objecta externa, puta Odores, Sonos, Colores; aliæ ad corpus nostrum, ut Fames, Sitis, Dolor. Conjungetur denique hanc sensationem dico cum spiritibus

motu, potius quàm ab ipso produci;
quoniam illud semper contingit, hoc non
semper, imò forsan rariùs, si excipias il-
lum motum qui oritur ex potu & cibo,
aëne aeris mutatione. In externis enim
objectis à quibus Sensus vel Imaginatio per-
cipitur Anima movet spiritus, non spiritus
Animam.

3. Omnes Animæ Passiones ad sex prin-
cipalia ac primitiva genera revocat *Carte-De Passion.*
fius; Admirationem, Amorem, Odium, Cupidi-Anim.
tatem, Letitiam, Mœrbrem. Quarum ordo *part. 2.*
& distinctio hâc ratione deprehenditur. *Artic. 69.*
Nam quum primum aliquod novum obje-
ctum, circumstantiâve aliquâ novâ modifi-
catum, nobis occurrit, Animadversivam
facultatem sistit & detinet, & in extra-
ordinariam quandam attentionem rapit,
quæ ipsa hæc *Admiratio* est: Quæ, cum con-
tingere possit antequam cognoscamus u-
trum objectum gratum futurum sit an in-
gratum, Passio meritò omnium prima ha-
benda est.

4. Postea verò, si anima considerat ob-
jectum sub ratione grati vel ingrati, quod
idem ferè sonat quod boni vel mali, unum
amorem, alterum *Odium* excitat. Bonum
autem hoc atque malum si considerantur
ut futura, *Cupiditatem* in nobis accendunt;
ut præterita, uniendi cum illo sive illud possiden-
di hoc, evitandi ipsum aut à nobis amo-
vendi. Primum Scholæ *Desiderium* vocant,
alterum *Fugam*; & certè non malè. De-

nique, si ut præsentia considerantur, Bonum *Latitiam*, Malum *Mærorem* gignit.

5. Verum, tametsi satis rectè mihi videtur *Cartesius* calculum subduxisse in hac Passionum enumeratione, non video tamen quin pari jure ad breviorum numerum reduci possint, nempe, ad tres illas primas, *Admirationem*, *Amorem*, & *Odium*. Quid enim est *Desiderium*, nisi Amor porrectus versùs bonum futurum? Quid *Fuga*, nisi Odium se avertens ab imminente malo, vel se muniens contra ipsum? Quid denique *Latitia*, nisi Amor exsultans præsentia boni adamati? Quid *Mæror* sive *Tristitia*, nisi Odium præsentis mali oppressum & implacatum? Manifestum enim est, omnibus hiis circumstantiis semper subesse & in fundo quasi latere *Amorem* & *Odium*.

6. Unde porro elucet, quodd Scholasticum illa Passionum reductio ad duo illa capita, *Irascibile* scilicet & *Concupiscibile*, modò rectè interpretemur, non tam severiter sit excludenda, præsertim cum optimorum antiquissimorumque Philosophorum autoritas munita sit & cohonestata. - Intellego autem hic eas Passiones solas quæ propriè in Corpore sedem habent, non quæ in solo Cerebro qualem unicam illam agnoscit *Cartesius* *Admirationem*. Cæteræ mihi satis rectè videntur reduci posse ad Pythagoreorum *ἐμπυρίαν* & *θυμὸν* quæ planè respondent Scholasticorum *Concupiscibili* & *Irascibili* quæque non inscitè reddi possunt *Concupiscencia* & *Irascencia*.

Exultantia & Excandescencia. Quarum posterior est ille animæ affectus quo excandescit contra quamlibet speciem mali vel ingrati: quam si absque respectu ad tempus consideras, est *simplex Odium*; si imminet malum, *Metus*, sive Cupiditas amoliendi vel quolibet modo evitandi illud; si præsens sit, *Dolor*, *Tristitia* vel *Aegritudo animi*, quæ nihil aliud est nisi hæc Excandescencia mali præsentis implicata & illigata, misereque illo vexata.

7. Eademque ratio est de *Concupiscentia*, quæ, si cum aliqua specie boni vel grati amice conjungitur, seposito omni temporis respectu, *Amor simplex* est; si consideratur bonum ut futurum, *Cupiditas* est, sive proprie dicta *Concupiscentia*, si ut præsens, *Lætitia* sive *Gaudium*. Nec tamen desinit esse *Concupiscentia*, quoniam, nisi superveniat fastidium, Amor hic cupit continuationem sui statûs, ac proinde semper subest æqualis *Concupiscentia*.

8. Possunt igitur tantum duæ esse Passiones principales & primitivæ quæ proprie in Corde sedem habent, sive eas *Amorem & Odium* cum *Cartesio*, sive *Concupiscentiam & Irascibile* cum Scholis, sive ἐνδυσίαν & θυμὸν cum *Pythagoreis*, appellare libet. Quod certè notatu non est prorsus indignum, ut mox ex usu illius clariùs patet.

9. Interea loci, ad pleniorum Passionum intelligentiam, eodem ordine ac distinctione

Passionum
prima
Classis.

ctione quâ proposuit *Cartesius*, sex super
nominata genera definiam, singulisque sua
propriis species subnectam. Prima est *Ad-
miratio*, quæ est *Passio animæ novitate alicu-
jus Objecti percussa, in eoque contemplando at-
tentissime occupata*. *Admiratio* duplex est
Existimatio & *Despectus*. *Existimatio* est
*Admiratio magnitudinis vel valoris alicujus
Objecti*: *Despectus* verò *Admiratio parvitatis
vel vilitatis Objecti*. Hinc facile intelligitur
quid sit *Existimatio sui* & *sui Despectus*, nempe
quando quis cum affectu inhæret contempla-
tioni propriæ dignitatis vel vilitatis. E-
démque ratio est de *Despectu* & *Exis-
timatione* aliorum; quarum prior *Dedignitas*,
posterior *Veneratio* dicitur.

Est autem *Veneratio* *Existimatio* alicujus
liberi Agentis, quod nobis benè vel male
facere posse opinamur, cum voluntate nobis
metipsum illi subijciendi conjuncta. *Dedignitas*
verò est *Despectus* liberi Agentis, quod,
cum capax sit benè vel malè faciendi, adeò
tamen infra nos esse judicamus, ut nobis
neutrum facere possit.

Secunda
Classis

Passionum

10. Secunda classis est *Amor* & *Odi-
um*. *Amor* est *Passio animæ quâ excitatur ad
voluntate jungendam cum Objectis quæ ipsi
sunt grata*. *Voluntate* autem hîc se
jungere non est idem quod cupere, id enim
ad *Cupiditatem* spectat; sed cum affectu
quodam agnoscere rem esse gratam bonam
vel. *Odi-um* est *Passio animæ quâ incitatur
separandum se voluntate ab Objectis quæ
videntur ingrata vel noxia*. *Amans* cum
Objecto

Cap. 7. *Enchiridion Ethicum.*

63

Objectum minoris æstimat seipso, simplex Propensio vel *Benevolentia* dicitur ; cum æquè ac se æstimat, *Amicitia* ; cum majoris facit, *Devotio*. Amor qui fertur in res bonas simpliciter, *Amor* ; qui in res pulchras, *Complacentia* dicitur. Item *Odium* quod refertur ad mala simpliciter, *Odium* ; quod ad deformia, *Horror* aut *Aversio*. Nec oportet hîc debet nobilis illa *Amoris* species quæ σοφὴ appellatur ; aut illa *Odi*, quæ *Antipathia*.

11. Tertia Classis *Cupiditas* est cum sua *Passionum* propagine. *Cupiditas* est *Passio animæ quâ in tertia* *bonum fertur quatenus futurum.* Itaque cum *Classis.* absentia mali æquè ac præsentia boni bona fit, in utramvis ferri potest *Cupiditas* quatenus sunt futuræ. Si quis autem *Cupiditatem* circa posterius Objectum *Desiderium*, circa prius *Fugam*, mallet appellari, nihil vetuo. Inter *Cupiditates* hîc excellunt illæ quæ nascuntur vel ex horrore vel ex complacentia, ut facillè intelligitur ex antedictis. Nihil enim ita accendit *Desiderium* ut *Pulchritudo*, nihil adeò accelerat *Fugam* ac horrenda quævis *Deformitas* : Omnium autem rerum maximè horrenda vulgò existimatur *Mors*.

12. Ad *Cupiditatem* reducuntur, primò, *Metus*, *Zelotypia*, *Securitas*, & *Despectio* : Deinde, *Animi fluctuatio*, *Animositas*, *Audacia*, *Emulatio*, *Pusillanimitas* & *Consternatio*. Priores illæ species in hoc conveniunt, quòd earum Objectum offert se
sub

sub ratione *Facilis* vel *Difficilis*, nec tamen includit ullam à nobismetipsis eventum dependentiam. Posteriores in eo conveniunt quòd Objectum offertur ut pendens à nobis cum difficultate vel in electione mediorum unde provenit *Animi fluctuatio*, vel in executione, quæ alteræ illæ spectant.

13. *Spes* est *Passio* animæ quâ disponitur ad credendum id eventurum esse quod cupitur. *Metus* verò, quâ disponitur ad credendum non eventurum esse quod cupitur. *Spes* omnem metum excludens dicitur *Securitas*, vel *Fiducia*; *Metus* verò omnem spem, *Desperatio*. *Zelotypia* est *Metus* perdendi bonum quod magni æstimamus à minimis suspicamus causis ortus.

14. *Animi fluctuatio* est *Metus* errans in electione mediorum ad aliquem destinatum finem. *Animositas* est *Passio* quæ disponit animum ad agendum viriliter in executione rerum ad quas accingitur. Quæ in rebus cernitur quas aliquod magnum periculum comitatur, dicitur *Audacia*: si verò ex consideratione successus aliorum excitatur, *Æmulatio*.

Animositati autem opponitur *Puſillanimitas*, ut *Consternatio* *Audaciæ*. Est verò *Puſillanimitas* languida quædam & frigida animæ *Passio*, quæ eam impedit nè feratur ad ea peragenda quæ alioqui facere possit. *Consternatio* autem est *Puſillanimitas* cum perturbatione & stupore conjuncta, quæ animam aufert facultatem resistendi malo imminenti.

15. Quæ

15. Quarta classis est *Gaudium & Tristitia*, *Quarta Classis Passionum.* quæ respiciunt bonum malumve præsens. Passiones quæ ad hanc classem reducuntur, discriminantur hisce præcipue circumstantiis. Primo, simplici respectu ad nosmetipsos vel ad alios. Bonum enim præsens prout nosmetipsos spectat parit *Gaudium*, Malum *Tristitiam*: Si malum alteri quod eo dignus est accidit, *Irrisionem* parit; si indigno, *Commiserationem*; si verò bonum indigno obvenit, *Invidiam*; bonum autem contingens alteri quod in nostram etiam utilitatem aliquo modo redundet, *Complacitationem*.

16. Porro, considerantur Bonum & Malum, sive ad nos sive ad alios spectant, secundo, ratione causæ. Bonum enim à nobismetipsis factum parit *Satisfactionem* sive *Animi Acquiescentiam*, Malum Pœnitentiam, *Dubium* Conscientiæ morsum. Sed Bonum ab aliis præstitum parit *Favorem*, quoniam id nobis non sit factum: sin vero nobis, *Gratitudinem*. Ut Malum ab aliis patratum, si in nosmetipsos non committitur, solum *Indignationem*; sed si nosmetipsos tangat, *Iram*.

17. Rursus, respectu opinionis aliorum. Bonum quod habemus excitat in nobis *Gloriam*, Malum *Pudorem*.

18. Denique, respectu temporis. Bonum præteritum *Satietaatem* parit sive *Fastidium*, Mali duratio minuit *Tristitiam*. Ex bono autem præterito nascitur *Desiderium*.

um propriè dictum, & ex malo præter
to Hilaritas.

17. *Gaudium* est jucunda animæ commotio
sive Passio, in qua consistit *Fruitio* boni quod
ipsa concipit ut suum. *Tristitia* est ingratæ
Animæ Passio, in qua consistit *Incommoditas*
mali vel defectûs quem ipsa concipit ut
suum. *Irrisio* est Lætitia orta ex deprehe
sione levis alicujus mali in Persona quod
eo digna putatur. Si sit ex majoribus
causis & cum apertiori contumeliæ in
rendæ studio conjuncta, rectius appellatur
Insultatio. *Invidia* est Tristitia orta
consideratione boni indigno alicui contingen
tis. *Commiseratio* est Tristitia orta
consideratione alicujus mali quod ei
indignus est accidit. *Congratulatio* est Læt
titia orta ex bono alicui obveniente, quod
tamen accidisse nostrâ aliquo modo inter
esse putamus. *Satisfactio* sive *Acquiescentia*
in seipso est Lætitia omnium jucundissima,
ex opinione alicujus facti quod quædam
recenter fecit profecta. *Pœnitentia* est
Tristitia omnium amarissima, ex conscientia
mali alicujus perpetrati orta. *Morosa*
conscientiæ est Tristitia orta ex dubitatione
an quod fecimus bonum sit necne.
Est autem effectus temeritatis, quando
dorimur aliquod opus antequam omnis
posita sit Hæsitatio vel Animi fluctuatio.

18. *Favor* est læta quædam Benevolentia
erga eos quorum rectè factis oblectamur.
Gratitudo est læta quædam Cupiditas bene
nefacient

beneficiendi illis qui nobismetipsis benefecerunt. *Indignatio* est Tristitia accensa contra illos qui aliquid mali fecerunt. *Ira* est Indignatio contra eos qui aliquid mali nobismetipsis intulerunt, cujus & ulciscendi cupitate tenemur. *Gloria* est Lætitia orta ex opinione aut spe laudis apud alios obtinendæ. *Pudor* est Tristitia ex opinione aut metu vituperii. *Fastidium* est Tristitia ex eadem causa orta ex qua antè Lætitia emanavit. *Desiderium* propriè dictum est Tristitia ex bono amissò nunquam recuperando. *Hilaritas* est Lætitia ex recordatione mali præteriti.

Atque hæc ferè est Passionum enumeratio apud *Cartesium*, (tam Primitivæ, quàm à Primitivis ortarum, vel ex ipsarum complicatarum,) cum ipsarum definitionibus ad sensum saltem eximii Philosophi, quàm proximè potui, accommodatis. Idem verò complicationem Passionum à primis derivatarum, brevitatis ergo, in præsens omisi, mox opportuniùs subindicaturus.

Quod verò ad *Causas Passionum naturales* attinet abstrusiores magisque reconditas, quæ referuntur ad *Conarium*, ad *Cerebrum*, ad certos quosdam motus Sanguinis & spirituum, ad orificia Cordis nunc stricte, nunc latiora, ad nervos Intestino- & Stomachi, Lienis & Jecoris, ipsius deniq; Cordis; has omnes prudens prætereo, tum ob alias rationes, tum

tum maxime quod ad *Naturalem Philosophiam* potius quam ad *Moralem* pertinere existimo. *Effectus* tamen, *Usus Finisque* *Passionum* tantum abest ut existimem ad *Ethicam* non spectare; ut è contrà potius bitrer selectionem illius partem earum Notitiam haberi debere.

S C H O L I A

In CAP VII. SECT. VIII.

QUOD certè notatu non est prorsus dignum, ut mox ex usu illius clarescat. *Usus hic apertè conspicitur in* Cap. 1. Lib. 2. ubi *Virtutes tres primæ* Prudentia, Sinceritas, Patientia, cum *tr* *primitivis* *Passionibus* Admiratione, Compassionis & Excandescencia, comparantur.

C A P. VIII.

*Primum Usus & Interpretatio; primo-
que Admirationis cum sua Classe, &
aliquarum quinque primitivarum Pas-
sionum.*

I. **Q**UOD igitur *Fines Ususque* Passi-
onum attinet, non abs re erit ali-
quanto fusiùs eos prosequi, Naturæque vo-
cem in omnibus quàm fidelissimè potero
interpretari. Non parùm enim habiturum
est momenti ad rectè Passiones moderandas
& vitandas, (quæ certè Virtutis maxima
pars est,) si intellexerimus ad quem finem
Naturæ, Naturæve Parens Deus, singulas
ordinaverit, quantique opera sua ipse
regat, aut ab aliis æstimari velit. Ne-
que enim à nobis ipsis sunt hi affectus, nec
à liberis nostris cogitationibus aut com-
mentationibus profecti, nec alio aliquo mo-
do assumpti vel acquisiti, cùm omnem a-
ctionem cogitationemque nostram antici-
pent, à Parente Naturæ Deo simul cum
vita nostra nobis inditi, ut voluptas eden-
di & bibendi; quam proculdubio Naturæ
omnibus animalibus insevit, ad vitæ suæ
conservationem, & ad corporis sanitatem,
indadumque Facultatum vitæ exercitium.
Vnde clarè sequitur nihil temere occiden-
dum

dum esse & sine causa; nec ita voluptatibus edendi potandive indulgendum, ut perdamus finem illius voluptatis, & morbum mortemve nobis conciliemus.

2. Atque hoc id ipsum est quod innuunt Pythagorei, τὸ ἀπειρον περὶεῖν, *interminatum terminare*. Nam τὸ ἀπειρον, sive *interminatum*, illi in Passionibus ponunt; Virtute & Ratione τὸ πέρας, sive *Terminum*. Natura verò largiori manu nobis huiusmodi affectus indidit, ut habeat Ratio quod amputet, terminet & circumscribat; anima faciliè Anima ad proprias voluptates (Intellectuales) prosequendas tam tēgre convertatur, ut animalem vitam prorsus negligat. Unde videmus seriem esse quoddam & pervicax Naturæ propositum atque consilium, ut Statio hæc animalis à mentibus humanis non omnino transferatur. Sed hæc obiter de Affectibus ad corpus spectant. Ad Passiones proprias dictas recurramus, earumque *Fines* & *Termini* eo ferè quo proposuimus ordine persequamur.

3. Primò igitur, de *Admiratione* manifestum est, quòd inserviat ad fortiùs imprimendum memoriæ rerum novarum observationes, ut hac supellectile anima instructa perveniat ad cognitionem utilitatis finarum veritatum. Unde si quis teneatur cupidine contemplandi res novas eo tantum fine ut admiretur, planè perdit finem huius Passionis, & in merum abit Mirionem.

autem Natura nobis indidit affectus
Estimationis & Despectus, innuit non o-
perinde in eodem pretio à nobis esse
habenda. Quòd si sit deterius & melius,
certè illud quod optimum est, & ad
nos oportet, Naturà duce, aspirare.

Suiipsius Estimatio Passio mixta est
admiracione, Latitia, & Amore propria
estimationis. Sui verò ipsius *Despectus* ex
ratione, Tristitia, & Amore proprio cum
defectuum suorum conjuncto. Utraque
innuit Omnem hominem aut esse aut
esse aliquid, eoque loco haberi ut sit
omnem injuriam & contemptum.
cùm tam facilè adducimur credere
et ipsos esse aliquid, cùm tamen non
ultum ab aliis differamus; certè æ-
est ut alios etiam homines aliquid esse
memus, & humaniter & officiosè tra-
us. Humanitas igitur morumque ci-
s æquè ac diligentia atque industria
sequendas res optimas hisce Passioni-
Natura indigitantur.

Quod verò ad eam spectat *Suiipsius Ex-
estimationis* speciem quam *Generositate*
sus appellat, quâ quis se æstimat, ex
ro usu liberi sui arbitrii, putatque se
debere contemni cum Virtutem sequa-
quàm perfectissimè potest, nec careat
tate suscipiendi & exsequendi quic-
recta Ratio præscripserit; hujus cer-
Passionis usus quam nobis indidit Na-
maximè omnium insignis est, cum
H tantum

tantum calcar sit ad summam assequenda
felicitem. Maxima enim refectio & co
roboratio animi est contra omnes homin
contemptus asperasque fortunas Sincer
tis suæ conscientia.

6. *Veneratio* Passio complicata est ex
miratione & *Timore*. Utilitas refertur
Politicas Societates & Religiones; nec
scure indicat obediendum esse Magistratibus
* Deumque esse ac Divinam Providentiam.

Dedignatio componitur ex *Admiratione*
Securitate vel *Audacia*. Hæc Passio
omnino inutilis est ad pacem animi
tranquillitatem, dum non finit se vel mi
vel pollicitationibus hominum impotens
um ad Virtutem veritatemque deferend
moveri. Hujusmodi fuit in *Socrate* co
temptus erga *Anytum* & *Melitem*, cum
curus esset quod, tametsi eum occid
possent, non possent tamen lædere. At
hæc breviter de *Admiratione*.

7. Quod ad sequentes quinque Passio
primitivas attinet, *Amorem*, *Odium*, *G*
dium, *Tristitiam* & *Cupiditatem*; *U*
rum manifestissimus est, binæque prio
in quintam semper desinunt. Nam qu
quid grati accidit excitat Gaudium
Voluptatem; Voluptas quæ sentitur co
ciliat Amorem illius quod eam excita
Amor denique Cupiditatem augendi, co
tinuandi, aut repetendi aliquando hanc
luptatem. Ità si quid ingrati accidit, *T*
stitionem sive Dolorem parit; Dolor O

causæ hujus doloris; Odium verò Cupiditatem amovendi se ab hac causa. Atque in his solis ferè consistit salus & conservatio omnium Animalium. Et, quod mirum est, illæ Passiones quæ maxime omnium sunt ingratae non minùs hoc officium præstant quàm quæ gratissimæ, *Lætitiam* intelligo & *Odium*; propterea quod Vita hæc malorum præsentia æquè in defectu bonorum perditur.

Imò verò Natura videtur majori cum sollicitudine amoliendis malis prospexisse quàm voluptati fruendæ: ut videre est in efficacissima illa eloquentia quâ pleraque Animalia instruxit ad movendam commiserationem opemque impetrandam quando Lætitia & dolore opprimuntur. Qualis illi querulus flebilisque Vocis tonus, Tristis Vultusque mœstus & dejectus, Egestus, Gemitus, Lacrymæ, Suspiria, & id genus reliqua, certè vim maximam habent ad commovendum miseratione animum, ut promptius opem feramus, aut maturius abstineamus ab incepta injuria.

Neque omninò deest Natura in ea parte quæ ad Voluptatem conciliandam pertinet. Actio enim oculorum vultusque quando lætamur multò gratior est aspiciendi, multoque jucundior. Quod Lætitia effectum tanquam illecebras quasdam ad movendam urbanitatem mutuùmque placendi studium Natura destinavit; quemadmodum contra illa Doloris effecta ad retrahendum

nos ab omni injuria immerentibus inferenda, & ad exstimulandum nos ad operamaturè ferendam miseris & calamitosi. Quod verò Lætitiae extremæ effectum aliquando *Lypothymia*, nescio an non Natura indè nobis subinsinuare velit, quòd anima nostra majoris sit capax voluptatis felicitatis, quàm ferre potest præsens hujus terrestris corporis status.

Quod igitur ad *Amorem & Odium*, *Dilectionem & Latitiam* attinet, Interpretationum hæc est; ut quod bonum est nobismetipsis aliisque, quantum possumus, conciliemus atque procuremus; neminem vero lædamus, sed è contrà malum tum à nobismetipsis tum ab aliis quàm diligentissimè & officiosissimè amoliamur.

10. Omnis autem Diligentia animatur *Cupiditate*, quæ Passionum excitatissima est utpote quæ, cum cor agitet violentius quavis alio affectu, plures spiritus cerebri suppeditat, qui redundantes in membris corporis agilius ipsum efficiunt & vegetius animamque gratæ cuidam activitati & alertitati assuefacit, quæ aliàs defectu objecti quod eam exsuscitet, flaccescere posset torpere. Nam, (quemadmodum rectè alibi monet *Verulamius*,) *Vita humana sine proposito vaga est & languida*.

Sed si feliciter & cum successu *Cupiditatem* ferri velimus, cavendum est nè in eam derivetur objecta quæ non sunt in nostra potestate; nec vehementiori impetu ferri

in ea quæ sunt, quàm corpus hoc caducum & mortale patiatur.

Nam ea quæ in nostra potestate sunt ab illi cupere festinantiùs quàm vires ferunt, consimile esset atque si rursus irretitur iis rebus quæ simpliciter in potestate nostra non sunt. Unde malesana hæc Cupiditas non tam alacritatem pareret, quàm anxietatem & cruciatum.

Denique, cùm tam clarè pateat qui sit Cupiditatis finis, nempe, ut vires accendat ad executionem Instituri, deponenda omnino est hæc Passio, nisi cùm in procinctu stamus ad exequendum ea quæ agenda decreverimus. Alioqui inutilis hic ardor, (præsertim in tenuiori corporis constitutione) inflammando spiritus, vires exhauriet, corpus arefaciet, sanitatiquè illius maximo-pero officiet,

SCHOLIA

In CAP. VIII. SECT. VI.

Eùmque esse ac Divinam Providentiam. Quod intellectum nolo simpliciter in genere, quasi omnis Veneratio, hoc est, Admiratio & Timor, Dei Existentiàm feret. Neque enim illud Poeta

rimus in orbe Deos fecit timor—

itā intelligendum est, ac si quis timor sit
cisset, sed conscia quadam suspicio invisibilis
cujusdam Potestatis, à qua male nobis metuamus
quoties internum conscientia lumen ledimus
aut violamus. Et certè si, vel solus occultus
cujusdam vindicta timor ad Divinam agnos-
scendam existentiam tantum valeat, quid non
faciet immensa illius Potentia, Sapientia
Bonitatis, quæ in Natura Phenomenis elucet
adjuncta Admiratio?

Zeũ φίλε δουλεύω σέ ———

C A P. IX.

*Usus & Interpretatio Passionum quas
cunda Classis complectitur, Amoris
licet & Odii.*

I. **I**nter Amoris species præcipuè con-
siderandæ sunt *Devotio, Complacentia,*
σοφία. Inter species Odii, *Horror, & An-*
pathia. Per *Devotionem* erudimur tanquam
per vivam Naturæ vocem ad credendum
aliquid esse quod nobismetipsis charius
antiquius habere debeamus, & pro quo
pita nostra devovere non dubitemus. Ha-
jus igitur Passionis usus ad Politicam
tissimum spectat & Religionem, quæ

Virtute nulla est. Debentur igitur hujus
 Anctus officia Principi, Patriæ & Religi-
 oni, hoc est, Deo veræque Virtuti. Un-
 de salam est eos errare contra lumen Na-
 turæ qui docent summam Sapientiam in
 compositam esse, ut quis se vitamque suam
 ceteris rebus omnibus ubique præponat.
 Ex *Complacentia* & *Horrore* monemur
 res quasdam esse pulchras, alias deformes,
 contra sordidam istam quorundam opinio-
 nem qui hoc rerum discrimen explodunt,
 & ut plurimum, cum illo, Vitii Virtu-
 tisque; quæ terè nihil aliud est quàm Sym-
 metria Passionum quoad gradus & objecta,
 ut externa corporis Pulchritudo Symmetria
 partium cum decoro quodam gratoque ea-
 rum gestu & actione conjuncta. Quod id
 ipsum ferè est quod etiam in *Quæstionibus*
Tusculanis notavit Cicero. Et ut Corporis *Lib. 4.*
 est quædam apta figura membrorum cum
 coloris quadam suavitate, eaque dicitur
 Pulchritudo: sic in Animo opinionum ju-
 dicialiumque æquabilitas & constantia cum
 firmitate quadam & stabilitate, Virtutem
 subsequens aut Virtutem ipsam continens,
 Pulchritudo vocatur. Naturalis igitur hæc
 Complacentia atque Horror deducere nos
 debent ad amorem Virtutis & Vitii aver-
 sionem; quarum altera rerum omnium
 pulcherrima est, altera maximè deformis.
 Usus verò peculiaris illius Complac-
 entiae, quæ vulgò *Amor* dicitur, manifestò
 videtur ad propagationem liberorum.

Quæ Passio, si sit omnium importunissima ostendit Naturæ sollicitudinem de contingenda humana specie. Quod sanè facit tantum astu & industriâ, ac si mallet Præstigiatrix videri atque Incantatrix, quam homines a se opus tam necessarium non efficaciter rapere. Sed cum finis hujus ardoris tam conspicuus sit, monemur ad quam mensuram moderandus.

4. Quemadmodum verò Amor liberum gignendos respicit, ita *saepè* genitos. Quod si sit major in parentibus erga liberos quam vicissim, planè innuit hujusmodi Passio pro usu ipsarum magis minùsve à Naturæ Creaturis inferi. Major enim utilitas est affectus parentum erga liberos (ut qui multo præstant consilio & viribus) quam affectus liberorum erga parentes; multoque rarius accidit, ut hi ipsorum ope indigeant quam ut illi horum. Atque hinc mensuram sumere debemus attemperandæ huic Passioni, nè nimiam indulgentiam viventes lædamus mortuòsve affectu nimio inutiliter prosequamur.

5. Denique, *Antipathia*, quæ *Odi* quidam species est, sed ex causis nata magis abditis, hunc usum, habet, ut, quasi datum signo, nobis ab eo caveamus inter quem nosmetipsos hunc Naturæ dissensum percipiamus intercedere, præsertim nisi sit verus bonus; qualis si sit, suspicandum est non ipse sis malus. Unde obfirmato animo inimicitiam cum ipso colas, si possis; nihil enim

SCHOLIA

In C A P. IX. SECT. II.

ET ut plurimum, cum illo, vitii virtutisque, &c. hoc est, *Discrimen vitii virtutisque* pariter atque pulchritudinis ac deformitatis explodunt. Quae opinio merito sordida existimanda est, & quae animum abjectioni ac jacentem arguat, omniaque gustu ac tactu mensurantem, quasi mera essent mediocris & vix nec vilissimo Lumbrico plus facerent. Sic profecto sunt qui nullam agnoscunt pulchritudinem in justa partium symmetria, harmonia ve sonorum.

C A P. X.

*affionum tertiæ Classis, quas Cupiditas
ducit, Usus & Interpretatio.*

Cupiditatis species primæ sunt Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Degratio; alteræ, Animi fluctuatio, Animositas,

fitas, Audacia, Emulatio, Pusillanimitas & Consternatio.

2. *Spes* ex *Lætitia* & *Cupiditate* componitur, *Metus* ex *Cupiditate* & aliquantulum *Tristitia*. Est enim *Imaginatio* debilis quidam sensus, ut ait *Aristoteles*; Sensus vero præsentium, ut etiam *Tristitia* & *Lætitia*. *Eventus* autem animo præsentis sunt, quamvis non sint re ipsâ, ac proinde & præsentis & absentes sunt, possuntque esse objecta tam *Lætitiæ* vel *Tristitiæ*, quam *Cupiditatis*. *Uusus Spei* est, ut prolestemur ad agendum; *Metûs*, ut cautè & diligenter agamus.

3. Est autem usus quidam specialis & præcipuus hujus *Passionis* qui refertur ad res *Politicas*. Cum enim maxima pars hominum impii sint, vix ulla *Civitas* stare posset, si pœnarum formidine in officio non continerentur.

4. *Zelotypia* componitur ex *Cupiditate*, *Tristitia* & *Existimatione*. Ejus proprius usus cernitur in curandis & tutandis rebus maximi momenti. Unde eam adhibere rebus minoris pretii inhonestum esset & ridiculum.

5. Ex quibus *Passionibus* *Securitas* componitur & *Desperatio*, planè liquet ex antedictis: cum *Securitas* nihil aliud sit quàm *Spes* omni metu libera; *Desperatio* nihil nisi *Metus* omni spe destitutus. Prioris usus est contra nimiam vel superfluum curam & diligentiam. Posterior inservit avellendo

Cap 10. Volendo animo ab Instituto non successuro, ut ad ea quæ melius succedere possint convertatur,

Fluctuatio animi componitur ex Cupiditate & Tristitia. Usus illius est, ut in electione rerum non erremus. Vexatio autem illa quæ eam comitatur à Natura Inductio est quòd una res alteri multò præferatur, quòdque maturè omnem diligentiam adhibere debemus ad dispiciendum quid sit optimum, & quæ maximè ad illud assequendum aut retinendum accommodata; atque aded vitam nostram ex deliberatis quibusdam destinatisque Principiis & Judiciis instituere, à quibus certo & confirmato animo apud nosmetipsos decrevimus non esse recedendum.

Animositas & Audacia, utraq̃ componuntur ex Cupiditate, Lætitia & Tristitia; sed ita ut Lætitia Tristitiam multum superet: cum Tristitia sit ex objecto periculo, quod tamen præ excellentia finis aggradiendi periculi ferè contemnitur; Lætitia ex certitudine finis assequendi. Hujus affectus usus præcipuus est in liberando Patriam aut Principem ab hostibus, & in testimonio perhibendo Veritati quantumvis cum extremo vitæ nostræ periculo, ut aut immortalem gloriam, aut æternam vitam, consequamur.

8. *Emulatio* componitur ex Cupiditate, Lætitia & Existimatione. Usus cernitur in æclaris Virtutum exemplis ad quæ imitanda

tanda hoc affectu nos stimulat Natura. *Pusillanimitas* componi videtur ex his omnibus, Cupiditate, Spe, Metu & Existimatione, sed gradu valde remisso. Hujus principuus usus est circa objecta non magni pretii, quamvis à quibusdam fortè ha parvi æstimentur. *Consternatio* componitur ex immensa Admirazione, Cupiditate, Tristitia, Videtur autem esse quædam Natura Exprobratio & Monitio, quàm t piter eâ animi præsentia careamus, quâ se per cinctos & armatos nos esse oportet contra omnes inopinatos Fortunæ incursus. demque ferè illius usus est & significatio *Animi fluctuationis*, ut bene subductis rationibus in numerato habeamus, quid agendum sit in unoquoque casu, quidque patiendum & quo utrumque demum modo.

9. Porro, subinsinuare videtur horre dum aliquod & stupendum in Natura periculum latere, quod maximè proprium huius Passionis sit objectum, ad quod tamen parati semper esse debemus, (sive hoc sit uniuscujusque Mors particularis, sive Universalis Solutio, de qua non solum fabulantur Poetæ, sed & Sapientes seriò philosophati,) ut,

*Si fractus illabatur Orbis,
Impavidos feriant ruinae.*

Hoc enim videtur Sinceritatis & Innocentiæ ab ipsa Natura promissum præmium. Atque hæc de Passionibus tertiæ Classis.

CAP

C A P. XI.

*Interpretatio & Usus Passionum quartæ
Classis, quam constituunt Gaudium &
Tristitia.*

Quartæ Classis Passiones sunt, Primò,
*Irrisio, Commiseratio, Invidia, Con-
gratulatio*: Deinde, *Satisfactio, Pœnitentia,
Morsus Conscientiæ*; item *Favor, Gratitude,
Indignatio, Ira*: Tertiò, *Gloria & Pudor*:
Postremò, *Fastidium, Desiderium, & Hila-
ritas*.

Irrisionis utilitas præcipuè refertur ad
leviusculas humanæ vitæ sordes ac defor-
mitates everrendas & detergendas. Ex
hoc fonte emanavit *Pœsis Satyrica*; quem-
admodum ex Amoris effectis & Audaciæ *E-
pica* originem duxit & *Tragœdia*. Neque
enim *Satyrica* tam ipsa Vitia quàm circum-
stantias ipsorum maximè ridiculas infecta-
tura.

Irrisio componitur ex Lætitia & Odio;
si malum ex inopinato accidit, comita-
tur *Cachinnus*. Est autem Objectum *Risûs*,
quemadmodum *Aristoteles* (si rectè memi-
neris) alicubi monet, κακὸν μὲν θάλασσαν malum
enim exitiale. Unde non dubito quin
occurrere possit ubi nullum omnino subest
malum. Potest enim solummodo esse Con-
gratulatio

gratulatio quædam & Hilaritas, quoddam malum non magnum erat, quamvis inopinitum, & quoddam tam expeditè & dexterè superatum.

3. Objectum igitur illius in hisce locis bonum est: Et quodammodo etiam ubi malum non superatur, hoc est, ubi res non redintegratur, si jactura ejus non magni momenti. *Parvum enim malum rationem habet boni.* Unde videtur *Risus* quasi Naturæ sibiipsi plaudentis, quoddam, cum propensio quædam effrænis lubricæ Materiæ ad magna multifariæque Infortunia, ita tamen à Consilio Divino prospecta sit, ut in valde leves & tolerabiles Offensivæ siunculas abeant. Quod certè meritò Luctum excitet.

Quoddam si quis oblectare se potest Fatuorum aut Maniacorum spectaculis & delinquentium indicium est ipsum non satis magni æstimatione Mentis sanitatem. Quod si faceret contristaretur magis ex horum conspectu quàm laceri cujusvis cadaveris miserèq; dilaniati.

4. *Commiseratio* miscetur ex Amore & Tristitia. Ejus usus manifestò refertur ad miseros succurrendos & ad Justitiam tuendam, nè quis insons extremo plectatur supplicio, cum tam immane facinus ipsa Naturæ viscera lancinaret, gemitusque & supplicia ex omnium mortalium præcordiis exacerceret. *Invidia* componitur ex Tristitia & Odio. Ejus utilitas præcipuè refertur ad mun-

genera honorisque rectè distribuendos. Neque enim hæc Passio vitium illud est, quod meritiò omnes explodunt, sed optimus & deo datus affectus. Quem & ipse plùs Aristoteles Nemesein appellari, ἡ δὲ ἐκείνη δὲ δεινότης, à justa cuique distributione; officiùmque boni viri esse contendit, in *Rhetoricis*, condolere iis qui immeriti infelices sunt, eorùmque misereri; iis vero qui immeritiò felices sunt indignari, si ve invidere. *Injustum enim est*, inquit ille, *Lib. 2.* *quod præter meritum sit: unde Diis ipsis hanc cap. 9.* *indignationem attribuimus.* Quæ tamen eadem Passio est atque hæc *Invidia* quam superius definivimus.

Ex hisce Passionibus igitur *Commiseratio* & *Invidia* monemur, tanquam ipsius Naturæ voce aliquid esse justum, & injustum, vel æquum, & iniquum; atque hoc agnoscendum esse, illud verò amplectendum.

Congratulatio componitur ex Amore & Benignitate, potestque esse stimulus ad communem Beneficentiam. Nam qui hac virtute præcellit, debetur illi prosperitatis suæ communis omnium *Congratulatio*.

ur
tue
r su
a N
k su
is e
tia
ur a
une

Satisfactio sive *Acquiescentia* in seipsa,
omnium modorum etiam *Pœnitentia* & *Consci-*
entia morsus, manifestò omnes faciunt ad
servandam bonam Conscientiam. Indicant
ergò planissimè discrimen Benefactorum &
Malefactorum, liberòque nos præditos esse
ambiguo. Est enim hæc *Acquiescentia* sive
Satisfactio nihil nisi plausus quidam & ex-
ultatio

sultatio animæ ex rectè facti conscientia
 Qui certè affectus valde stolidus esset,
 non essent quæ rectè fiunt, quæque secus
 Quamquam fatendum est plerosque homines
 foedissimè aliquando hallucinari circa Obje-
 ctum hujus Passionis, sibi que tum maximè
 applaudere tanquam re benè gestâ, cum a-
 trocissima Flagitia commiserunt.

De Passion.
 Anim part
 3. Artic.
 190.

6. Cujus dementiæ nullum est insigni-
 specimen, quàm quod ipse *Cartesius* nobis
 ante oculos ponit de Hypocritis quibusdam
 & Superstitiosis, qui, eò quòd sæpe frequen-
 tent templa, multas recitent preces, capi-
 los tonsos habeant, à cibis abstineant, ele-
 emosynas largiantur, se planè perfectos pre-
 tant, omnèque quod ipsis sua Passio suggerit
 bonum zelum esse; etsi quandoque sugges-
 rat maxima crimina quæ in homines cadere
 re possint, ut prodere urbes, trucidare Pri-
 cipes, exterminare integros populos, ob-
 solùm quòd suas opiniones non sequantur.

7. Quòd verò *Pœnitentiam* attinet, si
 omnia fierent *necessariò*, perinde ridiculè
 esset omnis ex malefacti conscientia dolo-
 ac si Rusticum pœniteret quòd non natus
 sit Nobilis, aut fœminam quòd non natus
 sit mas. Eadèmq; ratio est de *Morsu Con-
 scientiæ*, qui planè innuit, si in electione er-
 remus, quòd id culpâ nostrâ fit, quòdque
 poteramus meliorem fecisse electionem. *Veror*
etiam & *Indignatio* idem ferè signifi-
 cant. Ex hoc enim illæ oriuntur Passiones
 quòd quædam rectè ab hominibus fieri ar-
 tremur, quædam contrâ.

8. Gr

Gratitudo verò videtur pars quædam naturalis *Justitiæ* commutativæ; ut *Commutatio*, *Invidia*, *Favor*, *Indignatio*, *Justitiæ* distributivæ partes quasi quædam naturales videri possunt. Ipsa verò *Ira* præter cæteras. Est enim *Vindicta* *Justitiæ* puniendi pars conspicua, quam et *ταὶ ἀριστοὶ* in *retaliatione* potissimum collocarunt *Pythagorei*, teste *Aristotele*.

Ad *Fortitudinem* etiam *Ira* facit perinde atque *Audacia* & *Animositas*; quemadmodum innuit non inelegans illa *Theagis* sententia: *Ira* enim & *Cupiditas* ad principem *Animæ* partem ita ordinantur, ut altera utriusque quasi *satelles* sit corporisque *custos*, altera *æconomus* & *curator* necessariorum. *Cupiditas* enim *Opsonatori*, *Iracundiam* *Militi* comparatur. Est autem *Ira* *Passio* composita ex *Odio*, *Cupiditate* & *Amore* suiipsius, directe *Gratitudini* opposita, ut *Indignatio* *Favori*. Sed hisce aliis tribus *Affectibus* longe vehementior est, quia *Cupiditas* repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnem urgentissimum, ut rectè monet *Carneades*.

Neque eò magis abhorrendum est ab hac *Passione* quòd miscetur cum *Odio*: Est enim totius *δυονειδὲς* sive *Irascibilis* (quod *πολεμικὴ* vocant) familia valde utilis & necessaria, cum nostra magis intersit amoliri mala quàm gaudere bonis non necessarium. Qui igitur se totum ad *Concupiscendum* motus componit, prætexendo nescio quam

quam speciem pacis & dulcedinis, cavere
 nè evadat Pietatis Bonique publici proditor.
 Nam si *Inascibile* quis in integrum
 deponit, vafer est, aut mollis, aut uter-
 que, & qui nunquam esse poterit *δορυφόρος*
ἰκανός κ' πρὸς σωματοφύλαξ τῆς ἀρετῆς, (quemad-
 modum loquitur *Theages*) h. e.

Virtutis verus custos rigidusque satelles.

10. Est etiam *Gloria* & *Pudoris* usus e-
 cellentissimus. Prior enim ad omnia pro-
 clara perpetranda stimulat; posterior
 rebus turpibus avocatur & deterret, adeo
 fit quasi Arx quaedam Virtutis atque Va-
 lum. *Gloria* ex Lætitia, Amore suiipsi
 & Existimatione componitur: *Pudor* ex
 Tristitia, Amore suiipsius & aliquali De-
 spectu. Unde *Pudor* nec in pessimos nec
 in optimos cadit. Nam qui sibi conscius
 est se libero suo arbitrio constanter
 ad ea quæ optima sunt, novit se non de-
 bere contemni, ac proinde omni contem-
 ptu superior ipsummet contemnit contem-
 ptum; quæ magna pars est *Generositatis*
 in improbis verò summum *Improbitalis*
fascigium; Impunitas enim peccatorum de-
 ta videtur eis, qui & ignominiam & infamiam
 ferunt sine dolore.

11. Est igitur harum Passionum, *Pudoris*
 nempe atque *Glorie*, satis facilis Inter-
 pretatio. Utræque enim indicant com-
 muni hominum iudicio potius standum esse
 quam

Tuscul.
Quæst.
lib. 4,

nam proprio. Quod multum facit non modo ad Morum venustatem, sed ad Obedientiam Politicam. Nam ex hoc instinctu Naturæ docemur quod nemo prius debet quicquam contra Leges committere; quoniam *Lex est totius populi, deus, sententia vel opinionis testimonium, indicans quomodo agenda sint singula*, definiente Aristotele. Pudor autem ille naturalis sive *Verecundia* quæ est circa voluptates corporales nos monet, eas non satis esse dignas hominis præstantiâ, ac proinde contemni & rejici oportere; quod scitè alicubi innuit Cicero.

*Rhet. lib.
1. c. 1.*

2. Quod verò etiamnum in nobis obtinent instinctus illi *Pudoris* ac *Gloria*, cum vident ubique terrarum quasi maximum vitandam Turpitudinis Magistrum ac Favorem populum habeamus, atque omnem adique ad vitia consentientem multitudinem; subindicare videtur quod humanum genus in præstantiori aliquando positum fuerit statu & conditione.

Cæterum ut res nunc sunt, summopere cavendum est nè præ pudore aut popularis gloriæ aucupio id quod reverà honestum est deferamus; qui perniciosissimus esset rerum Passionum abusus. Nullum igitur theatrum Virtuti Conscientiâ majus habendum est, quæ dum tibi ob tua rectè facta plaudit, reliquorum mortalium sibiis & obloquia omnino contemnere Heroicum est. Illi pudore suffundi debent qui

Tuscul.
Quaest.
lib. 2.
Tuscul.
Quaest.
lib. 4.

malè faciunt, non qui ob bene facta male audiunt aut iniqua patiuntur. Est enim vera Virtus, ut & ipsa Philosophia, paucis quod ait Cicero, contenta iudicibus, multitudinem consultò ipsa fugiens, éique ipsa & suspecta & invisa. Contemnamus igitur omnes ineptias, prout ille monet, totamque vim benè vivendi in animi robore & magnitudine, & omnium rerum humanarum contemptione & despicientia, concupiscentisque vanis falsisque hominum opinionibus, in omni demum Virtute veritatem ponamus.

13. Denique, quantum ad *Fastidium*, *Hilaritatem* & *Desiderium*: *Fastidii* utilitas refertur ad *Temperantiam*. Ea enim sunt quæ fastidire solemus, quorum usus aliquando plus justo indulgimus. Monemus porro, ex eo quòd omnium rerum corporarum usus diuturnior fastidium parit, animam ad res intellectuales convertere maximèque omnium ad Deum.

Hilaritatis usus præcipuè ad *Tolerantiam* spectat. Debemus enim eò lubentius quæ ingrata sunt sustinere, quoniam majori tandem compensabuntur lætitiâ. Quod genere argumenti videtur usus esse *Enchiridion* ad suos Comites,

Durate, & vosmet rebus servate secundis.

14. *Desiderium* componitur ex *Tristitia*, *Amore*, *Desperatione* & *Cupiditate*. Usus illius

Nilius est ad acuendam diligentiam in conservando bono quod possidemus, cum illius iocundam tantus comitaturus sit cruciatus. Huius affectus precipue cernitur in obitu amicorum, aliorumve hominum pulcherrime corporis animique dotibus præcellentium, & de humano genere ex præclaris gestis optime meritorum.

*Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam chari capitis? præcipe lugubres
Cantus, Melpomene, cui liquidam Pater
Vocem cum cithara dedit.*

Horat.
lib. 1.
Od. 24.

15. Hæc Passio igitur prima docuit mortales Pompam funebrem instruere, sibilibusque Threnodiis dulcem illam & ætorem animi amaritudinem majorem in modum accendere: Memoriam mortuorum elogiis & monumentis æternitati consecrare; tandemque (quod tamen omni fuisse magis dolendum est) eo insanix eruptum, ut templa & aras defunctis exstruere non dubitarent, &, tanquam si Dii statim facti essent, postquam homines esse desiverant, invocare ipsos, vota que nuncupare, adeoque humanam vitam turpissimam superstitione & Idololatria conspurcare. Qui omnium pessimus est huius Passionis usus.

C A P. XII.

Quod proprie dictæ Passiones omnes in bonæ sunt, quodque ex ipsarum Interpretatione constat aliquid esse sua naturæ bonum & malum, in quæ tandem illa natura sive essentia Boni Malique.

1. **C**eterum quod in se tum hæc tum illique proprie dictæ Passiones omnes bonæ sunt, si non eis abutamur, ex prædictis clarè constat, Affectusque esse (quem admodum monet Theages) *μαρτυρία* quendam & *Ενθουσιασμόν* illius virtutis quæ a sola Natura est, absque electione & liberatione nostra. Enthusiasti enim ex impetu ferri absque ratione ad agendum aliquid, ut supra notavi ex Aristotele. Itaque cum omnem deliberationem & electionem nostram Affectus hi antevertant, a Deo planè sunt & à Natura; ac proinde omnino illud quod illi bonum æquumque esse indicant est revera bonum æquumque, & quod amplectendum est & præstandum a nobis tam erga nosmetipsos quàm erga alios, quousque fieri potest citra tertij aliqujus injuriam.

Magn. Moral. lib. 2. cap. 8.

2. Est enim hæc lex Naturæ in Animalium Regione regnans confusum quasi quoddam mur-

murmur & susurrus Diviniſſoris cujuſdam
Regis, cujus vox multò articulationis eſt in
Regione Intellectuali. In inferiori autem
Regione ille cauſæ ſtatus ſæpenumero
occurrit qui à Jurisperitis vocatur *Casus o-*
mnis. Unde crebras oportet fieri Provo-
cationes ad Rationis Tribunal de tempore,
de meſura, deque aliis Actionum Circum-
ſtantiis. Ea enim eſt Rationis natura, ut &
diſtinctius & ſeparatius dijudicet quàm lu-
men Animale ſive Lex Paſſionum. *Diſtin-*
ctius, ut quæ facultas eſt, quæ examinare
poſſit naturas rerum earumque circum-
ſtantias, cum Paſſio ſit cæcus tantummodo
& indefinitus Impetus ad rem ſine omni
rei notitiâ: *ſeparatius & abſtracti-*
us, ut quæ non quærit quid bonum vel
malum ſit huic vel illi perſonæ, ſed quid
ſimpliciter bonum meliusve ſit & gratum
maliusve eſſe oporteat in datis circum-
ſtantiis.

3. Hæc enim eſt indoles omnis Intel-
lectualis facultatis, prout ſuprà monui, non
quid huic vel illi, ſed quid ſimpliciter ve-
rum bonumve ſit, percipere & definire.
Unde palàm eſt, quicquid Intellectuale ve-
lique Morale eſt, eſſe Divinum quiddam
Deoque affine, quem ſcitè admodum ap-
pellat *Ariſtoteles Νόμον ἰσοκλινῆς*, *Legem quo-*
modo verſum equaliter inclinantem.

4. Quàm autem Divinum illud eſſet &
Intellectuale Documentum, *Licetum eſſe quic-*
quid Paſſio ſuadet, quamvis alicujus ratio

pertenderet id abstractè & in genere de-
finiri posse tanquam præcipuum humanarum
Actionum Fundamentum, nemo non
videt. Quis enim nisi turpe aliquod Pas-
sionum mancipium tam insanam sententi-
am proferret? Unde palàm est, non e-
Ratione, sed Affectu, depromi. Nunquam
enim committet recta Ratio ut tale Fun-
damentum humanarum actionum ponat
quo nihil efficacius est non solum ad per-
turbandas, sed ad evertendas res humanas
penitúsque delendas.

5. Nam ex hoc Principio statim sequi-
tur, quòd quis rectè & licitè non solum
domum, sed totam urbem ubi habitat, non
clàm faces ædificiis submittens, incen-
diis posset vastare, puteos publicos vene-
nīs inficere, uxorem & liberos trucidare
vel oculos ipsis effodere, & manus nare-
que amputare, sine omni causa, nisi quòd
hoc volupe est, præsentique sic litatur Pas-
sioni. Quod Fundamentum cùm omnium
sit falsissimum, & à Natura humana maxi-
mè alienum, contingit sequitur, proprium
cujusque Affectum non esse mensuram boni
vel mali, sed Affectus ipsos ab alio ali-
quo Principio limitari debere.

6. Proximum autem Principium quo li-
mitentur Passiones, & quod in datis cir-
cumstantiis quid bonum sit vel malum no-
vit definire, Ratio est. Quod verò recta
Rationi bonum vel malum videtur, id re-
vera suæque naturæ bonum est vel malum.

Est

Enim hæc à mente nostra rectè concepta Ratio ipsius rei formalis ratio, sive natura vel essentia sibi repræsentata: quemadmodum Trianguli natura vel essentia illa est, quam recta Ratio sibi repræsentat.

Unde clarè constat esse certas quasdam fixasque Boni & Mali Notiones vel Ideas, quemadmodum sunt Figurarum in Mathematicis, quas Affectus non magis debet, quàm Sensus Figuras; sed utrasque Ratio & Intellectus circumscribunt; has ex certo ductu & complexu linearum, illas ex debito & indebito circumstantiarum concursu, ex quo variæ species & denominationes boni & mali oriuntur. Unde demum patet, quod dixi, Principium illud quod bonum malumque Morale dijudicatur Intellectuale esse, & quodammodo Divinum.

Quod cum sit, non potest non deprehendere Divinum aliquid etiam in lege Animali (quæ à Natura Naturæque Parente profecta est) latitare, ipsiusque Indicationes nos semper sequi debere, nisi quid melius, omni affectu & præjudicio seposito, dijudicetur. Quo uno dato, (quod tamen nemo nisi mente captus negare potest,) in tanta seges inde succrescet Instantiarum eorum rerum quæ suâ naturâ justæ vel injustæ, honestæ vel turpes, dicendæ sunt, ut cuius percurrenti præcipuas Passionum indicationes quas supra notavimus planè constabit. Nam proculdubio ea naturâ justæ sunt vel injustæ, honesta vel turpia, quæ

quæ vox Dei in Natura ita esse declarat.
Quod Porisma in humana vita inestimabilem usum habet ad contundendam eorum audaciam qui tam perfrictâ fronte contendunt omnia perinde, si lubet, licere.

9. Verum interea videmus tantum esse ut Affectus animi exterminandi sint potius (quod & supra innui) * eodem re loco sint habendi quo ipsa corporis gana, cum æquè distinctos usus ac illa habeant, cumque non solum sint virtutis materia, sed ex illis effulgeat non pro evanidum ipsarum Virtutum Simulacrum vel Imago. Ipsæ igitur Passiones nos Virtutem ducent tanquam *ἡδοναὶ* quæ sive *ἀντιπαθήσονται*, tanquam *faces lampadis* nobis præferentes, si rectè eas nôrimus interpretari. Nec faciliè possumus sine eò ferri, quantumvis à Ratione provocet non magis quàm ambulare sine pedibus vel absque alis volare.

Unde dispicere quis potest quàm temere id dictum sit à Theage, Quod Virtus oritur ex Passionibus, & cum ipsis rum consistit & conservatur. Maxima enim per Virtutis in *μετριοπαθείᾳ* posita est, ita ut sine Passione quispiam sit, nec Passionibus minium emotus. Impassibilitas enim tollit omnem illum animæ impetum & Enthusiasmum et illud quod pulchrum est; nimia verò animæ emotio perturbationem superinducit rationi quæ defectum; ut idem monet Philosophus.

10. Concludamus igitur tandem cum Ar-
 istotele Pythagoreo, Itaque contendendum est ut ad
 moderatum Passionum usum habitumque perve-
 niamus, adeò ut indolentiam a quo studio vi-
 temus, ac nimiam animi emotionem, nec mayo-
 rem quam nostra fert natura fastuosè profitea-
 mur. Quæ certè sunt multò æquiora at-
 que humaniora quàm quæ reperias apud
 Stoicos & quosdam Platonicos. Cæterum
 non per meminisse oportet μέλει οὐκ ἔστιν hanc
 quam aspirare debemus in eo potissi-
 mum consistere, quòd non amplius affe-
 ctibus indulgeamus quàm in quantum in-
 feriant illi fini ad quem à Natura desti-
 namur. Atque hæc de Passionibus proprie

SCHOLIA

IN CAP. XII. SECT. IX.

Idem ferè loco sint habendi quo ipsa
 corporis organa, &c. Vel ut plenius di-
 camus, quo ipsum corpus in tot organa distin-
 gitur. Nam plenitudo vitæ ac substantia qua
 est ipsa Animæ Plastica maxime propria
 eorum passionum sedes, subjectumque firmis-
 simum & amplissimum τῆς καλῆς ἡγεσίας sive
 generationis, idque ad quod potissimum
 spectat

spectat Luciformis corporis *resuscitatio*,
loquuntur Pythagorei.

C A P. XIII.

De reliquis Passionibus, sive Impressionibus corporeis.

1. **Q**UOD reliquas *Impressiones corporeas* attinet, earum genera ad duas ferè *Classes* referri possunt; nempe vel ad *Sensationem*, *Imaginationem*, *Ἰδίωνησιν*, sive *Peculiarem corporis temperiem* & *Consuetudinem*; vel ad *Educationem*, *Ἰδίωνησιν*, sive *Affectum proprium*, & *Propolepsiam*. Primæ Classis *Impressiones* eo conveniunt, quod considerantur citius omnem affectum propriè dictum. Secundæ quod eas affectus aliquis propriè dictus comitatur. Per *Sensationem* hic intelligitur non ipsum sentiendi actum, quæ est propria vocabuli significatio, sed labem illam pravamque quam illa imprimit animæ propensionem ad errorem. Et sic ferè de cæteris.

2. Est igitur *Sensatio Impressio corporea* quæ propendit *Anima ad cogitandum res tales esse in sua propria natura quales externo sensu apparent*. Ut si quis, ex eo quod aliquis suo Gustui gratum animadverterit, statim concluderet illam suavitatem vel dulcorem

rei inesse quam gustat, ac proinde omnibus tam brutorum quàm hominum gustibus illud æquè gratum fore.

Idemque fallacia animæ videtur obtrudenda. Visu, dum cogitat lucem vel colores quæ percipit esse revera in rebus ipsis quæ videt; cùm tamen perinde falsum est si cogitaret dolorem illum quem sentire videt in pedibus, dum per loca aspera ambulat, esse in ipsis lapidibus, vel eum quem sentit ex tactu subjecti calidi esse in subjecto illo calido quod tangit. Calor autem non magis in subjecto est quàm dolor, cùm utraque creentur ex particulæ agitatione: quæ si moderatior sit, calorem percipimus sine dolore; si ad sensus nostros immoderatior, necesse est dolorem percipere simul cum calore. Calor igitur & dolor tantùm gradu differunt, ac proinde sunt in eodem subjecto, id est, in nobismetipsis. Et sic de reliquis externorum sensuum Objectis.

Imaginatio est Impressio corporea, quæ propendit Anima ad credendum ea aut esse aut fore, quæ tamen nec sunt nec futura sunt unquam.

Sensatio animam, ni sibi cavet, facilè in errorem ducit circa naturas rerum; ita Imaginatio circa earum existencias, sive præteritas sive futuras. Nam quemadmodum Sensus nos securos reddit de reali cuius rei præsentia & existencia; ita Imaginationis vehementia, quæ ipsum Sensum quodammodo æquare possit, aut saltem imi-

Sect. 51,
52, 53,
&c.

imitari, facile falsam animæ obtrudit caritatem rem aliquam veram esse vel re, ex eo solo quod ita esse vehementer imaginatur. Sed quomodo hæc obreptitia phantasmata vanæque vigilantium somnia detegi possint & evitari, fusius docuimus in Libro de *Enthusiasmo*, quod mittendus est Lector.

4. *Ἰδωσυνογασία* est Impressio corporea toto ferè corporis temperamento naturalis constitutione orta, quâ perceptio animæ induitur vel pervertitur in quibusdam rebus contemplandis. Hujusce labis corporeæ multiplici produci possint exempla. Nos uno & altero contenti erimus. Hinc igitur est quod quosdam videmus satîs habiles, si non insignes, Mathematicos, qui tamen valde fatuum & ineptum habent ingenium ad Theologicas vel Metaphysicas; quique de naturam *Corporis* tam integrè & perfectè intelligere gloriantur, profitentur inter quid *Spiritus* notio vel significatio sibi nullit se prorsus ignorare, nec ullo modo posse percipere: cum tamen alii tam immerito impetu ferantur ad imaginandam præsentiam *Spiritus* in omnibus multis locis, ut vix credant tonare vel pluviam posse sine ipsorum ministerio; imò illiusmodi aliquando *Spiritus* Ideas sibi fingunt tam operosas & inexplicabiles, ut consilijvis alterius mentem valde sudare & confuturare oporteat, si velit apud se eosdem conceptus expedire.

Hæc autem ineptitudo cogitandi ac
præcitas, quantum ego existimare possum,
oritur videtur ex ipsa corporis temperie :
quæ in uno homine spiritus reddit magis
viscosos, crassos & tenaces ; in altero in-
temperatius & indomitè agitados & volatiles.
Quod si quis (quemadmodum Chymici vul-
garè tractant de Arcano quodam faciendi vo-
latile fixum, & fixum volatile, quo sibi
magis planè aureos pollicentur,) spiritus
hæc ad satès perfectam subtilitatem & vo-
latilitatem reducere possit, & cùm vellet
denno immobili quodam obtutu, sine omni
vibratione vel fluctuatione, in Ideam quam-
libet vel Objectum quod contemplari ve-
lit defigere ; haberet fanè illam Faculta-
tem, quâ nulla majorem vim habet ad ac-
quiescendam accuratissimam rerum omnium
Notitiam.

*Consuetudo est Impressio corporea quâ
facile inclinatur anima ad judicandas res ve-
nisse bonasve & decoras ex eo solo quod
consueverit ità existimare, juxtaque hanc opi-
nionem agere, cùm aliàs nulla subesset ità existi-
mandi & agendi ratio.* Hujus depravatio-
nis instantia maximè illustris reperitur in
Anthropophagis, qui sine omni horrore
humanâ vescuntur carne. Sed hæc deprava-
tionis vis in singulis ferè rebus se pro-
bat. Consuetudine in alteram abeunte Na-
turam, ut Cicero rectè ex Aristotele no-

Unde inveteratæ Opiniones com-
muni Notionum locum habent apud
ple-

plerosque homines, & Mores assueti, quamvis pessimi, rationem Legis cuiusdam naturalis. Quamobrem maturè cavendum est, nè rebus malis falsè nos assuefaciamus, nec immisceamus nos eorum societati qui malis moribus pravè opinionibus sunt imbuti. *Sensus enim bonarum rerum conversatione & familiaritate cum hominibus improbis paulatim deteritur & abluitur.*

7. *Educatio est Consuetudo cum nota aliquo affectu conjuncta.* Solent enim juvenes instituunt ingenerare ipsis amoris & existimationem earum rerum quibus amicos eorum imbuere velint, quasi maximum ipsorum interesset sic erudiri. Unde non solum propensi sunt ad credendum eas veras bonasque esse, sed magno se studio ardoreque animi ipsas tueri debere, verèque sibi metuere, si quis eos tentet ab assuetis cogitationibus avellere. Atque pacto quamplurimi homines fœdis erroribus execrandisque impietatibus ex malâ educatione contractis insenescunt & immoriuntur. Ità ut multò præstisset eos si Naturæ Deoque relictos fuisse, quam tam miseros incidisse magistros, quorum imperitiâ aut perfidiâ primi virtutis veritatisque igniculi in alumnorum animis extinguuntur.

Quâ de re etiam altâ voce olim contestatus est Cicero: *Sunt enim, inquit illi ingeniiis nostris semina innata Virtutum, si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam*

Natura perduceret. Nunc autem simul editi in lucem & suscepti sumus, in continuo pravitare & summa opinione perversitate versamur, ut penè cum lactis nutricis errorem suxisse videamur. Quod verò parentibus redditum, id est, magis traditi sumus, tum ita variis imbuti erroribus, ut vanitati veritas, & optimi confirmatæ Natura ipsa cedat.

Ut *Educatio ad Consuetudinem* refertur, *Idiopathia* ad ἰδιοπαθίαν. Utræque enim à Natura sunt. Estque *Idiopathia* istiusmodi *Impressio corporea* quâ quis specialiter admodum & extraordinario certis quibusdam rebus percellitur & afficitur, ita ut suam ferè humane felicitatis & perfectitudinis eis positam esse existimet, omnesque moribus qui illis carent miseros esse, aut saltem imbecillos. Ità fieri potest ut *Ars Oratoria, Musica, Militia, Politica, Poesis, Philosophia naturalis, Geometria, Linguarum peritia* aliarumve rerum consimilium una alicujus ita alicujus animum abripiat & possideat, ut reliquarum cultores præ seipso plura despiciatui habeat. Quod tamen valde ineptum & infalsum hominis demonstrationem ingenium. Quasi verò alii eis studiis atque rapiuntur non possint æquè oblectari ac ipse suis, parèmq; voluptatem & felicitatem indè haurire.

Omnia igitur laudare & comprobare debemus in quibuscumque hominibus quæ ad aliquem usum habent aut vo-

K

luptatem;

luptatem; & quod ad nos ipsos attine
summpere cavere nè quo maximè pe
cellimur, ab ipso tandem vulneremur, a
in miseram quandam abducamur captiv
tatem, tandèmq; in nostras *Idiopathia*
tanquam in arctos quosdam carceres, con
pingamur, earumque vi à sensu rerum
ptimarum maximèque necessariarum in im
grum alienemur. Nemo enim revera
atus esse potest, nisi illud nactus sit
omnes sunt beati; quod ad *Idiopathia*
non spectat, nisi quis ita fortè natus
ut ipsius *Idiopathia* speciatim ad Virtute
ferat: quæ captivitas omni libertate lo
gè dulcior esset, longèque amabilior.

10. Sunt etiam *Ætatum Idiopathia*,
liæque *Idiopathiarum Objecta* multa præ
vitæ studia, in quibus homines suam
Sciæ animique impotentiam produnt: sed
finitum esset omnia percurrere.

11. *Prosopolepsia* est *Impressio corporea*
abripitur animus ad amorem vel odium,
existimationem vel despectum rei vel personæ
ex leviculis quibusdam externisque circum
stantiis. Non est igitur hæc *Prosopolepsia*
illa personarum acceptatio quæ oritur
aliquo antecedenti affectu, amore putà
odio, vel alià aliquâ Passione consimili
cùm istiusmodi affectus consequantur hæc
Impressionem, non antecedant. Nec tax
tur hîc veterum Sapientum, & nominatim
Pythagoreorum, *Physiognomia*, quæ
oris vultusque ingenio, ut memorat Gellius

déque totius corporis filo atque habi-
mores naturásque hominum sciscitaban-

Est enim illa ars non omnino con-
nenda, cum tam certas habeat conje-
cturas, ut valde difficile esset cuiquam mo-
indolémque suam occultare coram sa-
corporis Inspectore.

Præsens verò animæ labes est, cum præ-
sens fertur sine ulla deliberatione ad amo-
ra vel despectum alicujus rei vel perso-
ex superficiariis quibusdam circumstan-
nihil boni vel mali moralis indicanti-
buz nihil perfectionis vel imperfectionis
naturalis. Unde sæpenumero fit, ut ex
solis rerum personarúmque nominibus incli-
atur affectus erga unas magis quam erga
alias, ex meroque vocis tono res vel per-
sona de qua quis loquitur æstimetur vel
despiciatur. Tam lubrica res est anima hu-
mana, tamque mobilis & impressibilis.

2. Minuta, dicit aliquis, sunt hæc. Fa-
lor. Sed sunt quantum vis minuta, non
tamen habent momenti ad rectè o-
pinia dijudicanda; quod viri boni pruden-
que officium esse existimo.

Liber Secundus.

C A P. I.

De Virtutum Primitivarum numero.

1. **H**Actenus de *Virtute in genere*, de *Passionibus*, reliquisque *Impressionibus corporeis*. Sequuntur *Virtutes in specie*. Quarum aliæ, sicut & ipsæ *Passiones*, sunt *Primitivæ*, aliæ *Derivativæ*. *Virtutes Primitivæ* sunt tres; *Prudentia*, *Sinceritas*, & *Patientia*. Quæ quodammodo respondent & succedunt tribus *Primitivis Passionibus*, ut earum vel perfectiones vel correctiones; *Prudentia* *Admirationi*, *Sinceritas* *Cupiditanti*, *Patientia* denique *Excandescenti*.

In quam *Virtutum Triadem* ut confestim nos non fortuito incidisse, sed *Naturam* potius rectamque *Rationem* eas nobis præmonstrasse, non abs re fore putavi in lucem proferre quæ hac de re apud veteres *Scriptores* occurrunt. Nam sæpius hunc sive *Virtutum* sive *Officiorum* numerum summum

namque indigitare videntur, quamvis eisdem prorsus nominibus non insigniant. Sed dum re conveniunt, satis indicant primam hanc Virtutum tripartitionem valde esse naturalem.

Metopus Pythagoreus tres esse Virtutes ex tribus Animæ partibus innuit; quarum primam τὸ λογιστικὸν *Rationale*, alteram τὸ θυμικὸν *Irafcibile*, (quam tanquam defensivam quid & propugnativam contra ea quæ propinquo sunt describit,) tertiam τὸ ὁρεκτικὸν καὶ ἐπιθυμητικὸν *Appetitivum & Concupiscibile*, appellat. Et in principio illius Fragmenti; *Neceffe est omnem Virtutem tria hæc habere, Rationem, Vim vel robur, & Appetitionem vel electionem. Rationem quidem, quâ cogitat & speculatur; Vim verò, quâ resistit & vincit; Appetitionem denique, quâ quid appetit & amplectitur.* Quibus tres nostræ primæ Virtutes planissimè respondent.

Easdem partes etiam enumerat *Theaetetus* addens insuper, *Rationalis quidem pars animæ virtutem esse Prudentiam, Irafcibilem verò Fortitudinem. Est enim habitus continentendi & sustinendi gravia.* Atque hæc illa ipsa Virtus quam ego appello *Patientiam*. Est enim ὑπομονή, etiam ex vi nominis, Virtus ἀντιστατική καὶ ἀνταρτική τῷ δυνάμει.

Patientia est Virtus quæ sustinet & resulat gravia omnia & ingrata. Pro *Temperantia* autem, quæ est Virtus derivativa particularis, *Sinceritatem* pono, ut quæ prima est & simplicissima virtus τὸ ὁρεκτικόν,

hoc est, *Appetitivi*, quâ ad illud quod est simpliciter & absolute optimum fertur, idque illius solummodo gratiâ.

4. Huc etiam faciunt quæ alibi planius & apertius idem *Theages*: *Principia omnium Virtutis sunt Cognitio, Potentia, & Appetitus*. Et *Cognitio* quidem ea est quâ res contemplamur easque judicamus. *Potentia* verò est quæ si robur quoddam corporis quo in rebus consistimus eisque immoramur. *Appetitus* vero quasi manus animæ quadam quibus impetum facimus in res, easque prensitamus. Cuius cultatum *Tripartitioni* accuratissime respondet nostra hæc *Virtutum primitivarum Trias, Prudentia, Sinceritas, Patientia*.

5. Quin & idem *Virtutum numerus* planius & frequentius apud *Marcum Antoninum* indigitatur, qui in *Meditationibus* *Philosophiam* in hisce tribus consistere docet. Primò, in conservando † ἐν δὲ σώσει τοῦ σώματος lib. 2. sect. 17. (τοῦ σώματος enim & σώματος apud Veteres idem sonant) ab illecebris corporis illasam atque integram, ita ut nec à voluptate nec à dolore vincatur; quæ vera est *Patientia*, *Tolerantiam* & *Continentiam* in se complectens: Deinde, nihil agentem temerè; quod officium *Prudentiæ* est: Postremò, neque fucatè & cum *Hypocrisisi*; quod est officium *Sinceritatis*.

† Sect. 55. 6. Rursus libro † septimo: *Primum & principale in hominis constitutione est amoris communio*. Illud nimirum sapere quod

ἐνοικοινοῦνται ad bonam Universi admini-
strationem attinet; quod (ut sæpius ille in-
stat) nihil aliud est quàm liberè & inte-
grè illa acceptare & affectare, non quæ si-
mpliciter sunt optima, & com-
muni Naturæ Rationisque legi maximè
consona. Hoc enim est seipsum præbere sim-
plicitè obsequentem Rationi ac Deo, ut ali-
quod loquitur; quod summæ Sinceritatis est.
Præterea verò, corporeis affectibus nunquam ce-
dere; quod Patientia est. Tertium deni-
que, in nulla re præcipitem ferri & falli; quod
est Prudentia.

7. Sunt & † alia loca quæ huc faciunt. † *Lib. 8.*
Unicus autem restat quem præterire non *sect. 26.*
possum, † *lib. 10.* ubi explicat tria illa no- † *sect. 8.*
mina ἐμμετρον, σύμμετρον, ὑπερμετρον, quæ idem
sonant quod, *Animo esse intento, con-*
tento, &, si fas sit ità loqui, superextento; quæ
mihi planè videntur complecti tres hæc
primas Virtutes, *Prudentiam, Sinceritatem,*
Patientiam. Nam τὸ ἐμμετρον, sive *Animus in-*
tentus, significat, prout ille interpretatur,
illam illam deliberativam accuratamque di-
scertationem circa singula; quod *Prudentia*
est. *Animus verò contentus, voluntariam ac-*
ceptionem eorum quæ à communi Natura no-
bis adjudicantur. Acceptare autem quic-
quid nobis injungitur à communi Naturæ
lege, juxta mentem sapientissimi Philoso-
phi, est obedire communi Rationi quæ in *Marc.*
Deo est, ipsèque quodammodo Deus, qui *τὸν εἰς ἐ-*
αὐτὸν lib.
viva illa Lex est quæ universa administrat, *10. sect. 25.*
tribuens

tribuens cuique quæ ipsi competunt, uti ille loquitur.

Lib. 8.
sect. 52.

Lib. 7.
sect. 9.

8. Qui igitur lubens amplectitur, non quæ sibi suisque affectibus grata, sed quæ Divinæ Providentiæ visum est ipsi impetere, sive externo aliquo casu, sive per viam propriæ conscientiæ, quæ, ut ut honestè dura tamen dicat aliquando & animæ appetitui valde acerba; hic rectè *συμφορών τὸ πᾶσι* dicitur, tanquam *συμφορών τὸ πᾶσι* *τὸ νοεῖν* consentiens Intellectuali illi potestati quæ complectitur omnia, ut alibi innuit *Antoninus*. *Mundus enim, inquit ille, unus per universa, & unus per omnia Deus, & E* *sentia una & Lex una, quæ est communis Ratio omnium Intellectualium Animantium & Veritas una, siquidem perfectio una est omnium congenerum eandemque; Rationem participantium Animalium.*

Marc.
Antonin.
τῶν τῶν
ἐαυτὸν lib.
12. sect. 23.

9. Unam igitur communem Rationem vel Legem per omnes Intellectuales Substantias percurrere docet, ipsasque Creaturas rationales hoc pacto fieri quodammodo *ἰσὺς Θεῶ* quasi concives Dei, nisi statim onem suam deferant, Legisque communis vinculum detrectent vel excutiant. Quod si omnia quæ ex Divina Lege immutabiliaque Ratione ipsis obveniunt lubentes amplectuntur, neque ea aliter fieri cupiunt atque fiunt, non solum *συμφορές*, contenti vel consentientes, sed *θεοφύλοισι* Deo abrepti, dicuntur, ut qui eadem feruntur quæ ipse Deus, & ad eadem quæ ipse ex sua sententia feruntur.

Quæ

maxima pars est *Sinceritatis*. Hoc est sequi quod simpliciter optimū est; utque solius gratiā eò niti eoque anhelare. Postremò, *Animus superextentus* significat *superventionem* illius partis quā sapi-
Lib. 10. sect. 8.
 supra omnem levem motionem carnis & infamiam, supra gloriolam mortemque, & id genus alia. Quæ satis ampla descriptio est *Patientiæ*. Hæc enim Virtute omnibus istis sumus superiores, molles corporis infirmitates & asperas perinde habemus; nec infamiam mortēve ipsam recusamus, si illa lege evitari non possunt quàm committendo quod turpe est & communi Rationis legi contrarium.

Abundè igitur patet quàm non temerè hæc tres Virtutes, *Prudentiam*, *Sinceritatem* & *Patientiam*, primos omnium Virtutum fontes statuimus. Quod adhuc plenius intelligetur, postquam singularum naturas accuratiùs definivimus.

SCHOLIA

IN CAP. I. SECT. X.

Bundè igitur patet quàm non temerè hæc tres virtutes, &c. *Virtutem primam in has tres partes generalissimas*, *Prudentiam*, *Sinceritatem* & *Patientiam* *dividi oportere*,

portere, tum ex ipsius rei ratione, tum ex
 terum autoritate mihi satis constare videtur.
 Sed enimverò cum apud veteres tam celebra-
 etiam sit illa virtutum Cardinalium Quadri-
 partitio, adeò ut sanctimonia quadam Quater-
 nario inde Numero, (quo & Rota Animalium
 que Ezechielis Fluviique Paradisi gaudere
 adharere, & inolescere existimetur, nè
 Rota huic virtutum Quadrigæ deesse videatur
 potest etiam & hic restitui integer Quaternarius
 modò Logica illi ἀρεταὶ minus indulgeremus,
 & suppresso genere, species virtutis in
 tia proximas illius loco adhibere. Sic enim
 rursus restituetur numerus quatuor virtutum
 Cardinalium, vel quatuor virtutum Primarum
 tivarum, Prudentiæ, Sinceritatis, Continentiæ
 & Tolerantiæ. Quæ non ineptè respo-
 debunt quatuor virtutibus Cardinalibus
 gò sic dictis, Prudentia nempe Prudentiæ
 Sinceritas Iustitiæ, Tolerantia Fortitudi-
 ni, & Continentia Temperantiæ. Et cer-
 hæ quatuor, propter ampliorem singularum
 tionis complexum, potiori jure Cardinales vir-
 tutes appellari possunt, quàm quæ vulgò sic
 cuntur. Sed non est tanti ut hujusmodi
 gutiis immoremur.

C A P. II.

Prima Virtute Primitiva, Prudentia.

EST igitur Prudentia anima Virtus, quâ Passionibus propriè dictis omnibus-que omnino Impressionibus corporeis ita dominatur, ut per illas non stet quò minus in singulis deliberationibus Mens rectè dispiciat, fideliterque deprehendat quod absolute & simpliciter optimum est. Demonstratio hujus Virtutis petenda est ex Noemate 12.

Atque Prudentiam comitantur σύνεσις, δεινότης, εὐβελία, γνώμη, εὐσυχία, ἀγχινοία, αἰδνότης & τὰ ὁρδῆ λόγῳ δεισμός hoc est, Intelligentia, Solertia, Felix consilium, Aequa sententia, Recta conjectatio, Ingenii presentia, Sensus, rectaque Rationis definitio.

2. Σύνεσις, id est, Intelligentia, Prudentiæ Aristot. comes est, quoniam intelligere nihil aliud Eudem. lib. 5. cap. 10. est, quàm rectè percipere & judicare de eis quæ alii nos monent. Prudentia præcipit, Intelligentia solummodo judicat, inquit Aristoteles. Atque hinc venit nomen Intelligentiæ, secundum quam intelligentes dicuntur, nempe, ex facilitate percipiendi quæ docentur. Atque prudentes sunt, maximè intelligentes, quoniam nullo Passionum aliarumve corporearum Impressionum præjudicio aures animi rectè monentibus obserant vel obtuant; ex quo fit, ut veritatem in singulis rebus

rebus ritè propositam facilè assequantur amplectantur.

3. Δεινότης, sive *Solertia*, perspicitur in mediis celeriter consequendis & ad scopum applicandis, ut docet *Aristoteles*. Si verus scopus malus est & turpis, πανουργία, *Versutia*. Unde apparet esse quædam ingenii versutitas in *Solertia*, quæ non potest deesse prudenti, propter spirituum subtilitatem quæ oritur ex purificatione corporis atque animi ab omni Passionum & Impressionum crassiorum immunditie atque fæce.

Cum verò *Solertia* hæc non desit, νεωβουλία sive *felix Consilium* deesse potest quæ, definiente Philosopho, dicitur *Rectitudo consilii id quod bonum est præcipiens*. In *neoboulia* summam requiritur ut finis sit honestus, media licita, deliberatio nec præceps nec nimis tarda. Quæ, ex definitione *Prudentiæ*, facilè intelligentur inesse viro prudenti. Vir enim prudens, cum dominus sit affectuum, semper observabit illud *Antonini* præceptum, Μη ἐκδόνυσθαι. *Non temerè exsilire*, & ex purificatione spirituum nec tardus nec præceps erit, (temeritas enim eorum ac puritas ad *Mansuetudinem* conferunt & *Patientiam*;) multò minùs injusta molietur, aut justa modis injustis, cum hæc fieri soleant ab his qui affectibus indulgent, eisque seducuntur.

4. Γνώμη autem sive *Aqua sententia* maxime est affinis *Prudentiæ*. Est enim ipsius *Aqui recta dijudicatio*. Quis autem tam idoneus

Ethic. Nicom. lib. 6. cap. 13.

Ethic. Eudem. lib. 5. cap. 9.

ad Nicom. lib. 6. cap. 10.

Ethic. Nicom. lib. 6. cap. 11.

esse potest ad judicandum ex æquo & bono quàm ille qui non solum omnibus affectibus dominatur, sed & reliquas omnes Impressiones corporeas animâ suâ transierit, omnique inveteratarum consuetudinum vi atque præjudicio prorsus evasit superior?

Quod verò ad εὐσυχίαν attinet, hoc est *nam Conjectationem*, cum moralis Virtus nihil aliud sit quàm *habitus quidam rectæ rationis* ineandi ad debitum illud medium quod habere oportet in passionibus & actionibus, quemadmodum docet *Aristoteles*; quis rectius conjectare potest ubi consistat τὸ μέανον vel μέτρον quàm vir prudens, qui Passionum dominus est, cujusque spiritus tam puri ac defæcati, ut mira indè emergat simplicitas rerumque quasi subitanea quædam præsentatio? Neque enim hîc proinde deliberatione utitur. *Absque enim ratione & subitaneum quiddam est rectæ conjectationis.* Eademque planè ratio est de ἀγχινοῦς sive Ingenii præsentia: *Est enim quædam recta conjectatio*, inquit *Aristoteles*. Passiones verò sordescque corporis intervallum quoddam faciunt inter mentem & veritatem. Unde qui non sunt prudentes ἀγχινοῦς hâc prorsus destituuntur;

5. Quemadmodum etiam *sensu illo discriminativo*. Nam vim illam σοφαστικὸν eodem nomine Philosophus videtur appellare. *Sensum*: Talia autem in singularibus & in sensu est judicium. Quod de Dolore, Ira, & id

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 9.

Eudem. lib. 5. cap. 9.

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 9.

Iambli-
chi Pro-
treptic.
cap. 2.

id genus reliquis enunciat. Quod iterum
repetit in *Magnis Moralibus*: Nam nisi
pud teipsum hujusmodi rerum sensum habueris
frustrà laboras: quod & supra notatum.
Hanc Pythagorei apud Iamblichum vocant
καὶ εὐαίσθησιν, bonam sensationem. Est enim
inquiunt illi, Intellectus nostri practici quidam
quasi bona sensatio, per quam fit ut non
que in eis quæ patimur fallamur in sensu,
circa ea quæ agimus perperam ratiocinemur.

Ex subjugatione igitur Passionum, et
porisque atque animæ purificatione, non
quædam suboritur Animi Spiritusve Sen-
sibilitas, si ita fas sit loqui, quæ soli com-
petit *Prudenti*, quæ fretus facillè percipit
ubi consistat τὸ μέσον quod dixi, vel τὸ δέον
medium illud debitum in singulis actionibus.
Imprudens verò & impurus homo non per-
cipit.

6. Postremò, ὅτι ὁρθὸς λόγος δεῖσμός, recta
Rationis definitio, non minùs rectè quàm
frequenter ab *Aristotele* prudenti attribuitur.
Ubique enim apud ipsum occurrit de
recta Ratione, ὥς ἐν τῷ περὶ ἠθικῶν δεῖσμός, prout
prudens definiverit. Quæ certè vox non sur-
da est si ad *Prudentem* nostrum applicatur.
Nulla enim omnino recta Ratio est, si in
illâ non inveniatur, quam nos definivimus
Prudentiâ. Unde nihil miror, si nec *Py-
thagorici* nec *Platonici* nec ipse *Aristoteles*
multùm sudaverint in definienda recta Ra-
tione, cùm universi intellexerint eam de-
bitum esse rectam Rationem quæ ita viro
pur-

ergato & prudenti esse videtur. Supponit enim Mentem humanam, si Passio-
nem omniumque corporis inquinamento-
rum præjudicio ritè purgetur, æquè na-
turaliter discernere quid verum justumque
sit, atque oculus nullo morbo affectus co-
res distinguit. Rectè igitur definit *A-* *Ethic. Eu-*
oteles ὁρδὸν λόγου, καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, *Ra-* *dem. lib.*
tem rectam, eam esse quæ est secundum *5. cap. 13.*
Prudentiam, si Prudentiam eo modo quo nos
præ descriperis.

7. Cæterum duo interim hinc notanda
dicant. Primum, quàm profectò ineptè
insulsè se gerunt illi homines qui, cum
is idonei rerum iudices esse non possint,
pote qui moralem hanc *Prudentiam* non-
tamen sunt assecuti, tamen non solum non
implectuntur pro veris iustisque quæ o-
mnes omnium ætatum omniumque genti-
um Sapientes verèque Prudentes vera ju-
staque statuerunt, sed impudenter conten-
tunt nihil est suâ naturâ iustum vel inju-
stum, nihil honestum vel turpe. Quod pe-
ius est, ac si quis cæcus omne colorum
discrimen negaret; cum oculis prius me-
reri oporteret, deinde de coloribus judicare.

8. Alterum est, * quòd *Prudentia* non sit
aliqua particularis rerum externarum Sci-
entia, sed solummodo Peritia quædam a-
nimæ, quâ ita sibi cavet ab omni inqui-
namento corporis Passionumque sive Impres-
sionum coporearum, ut iudicium ab eis nun-
quam impediatur vel obfuscetur. Hoc e-
nim

nim unicum ubique præstat *Prudentia*. Rerum vero cognitionem aut Sensus, aut Experientia, aut Philosophia naturalis, aut Ars militaris, aut Juris denique peritia suppeditat. Atque hoc ipsum est quod alibi innuit *Aristoteles*, ad prudentem scilicet non spectare particularia, sed ea quæ universaliori quodam modo ad rectè vitam instituendam pertinent. Ac proinde *Prudentia* est tantum generalis quædam perfectio τῆ λογικῆς sive rationalis partis animæ, ut *Sinceritas* τῆ ὁρεκτικῆς sive appetitivæ; prout supra vidimus ex Fragmentis *Pythagoricis*.

Ethic. Eudem. lib. 5. cap. 5. & ad Nicom. lib. 6. cap. 5.

SCHOLIA

IN CAP. II. SECT. VIII.

QUOD prudentia non sit aliqua particularis rerum externarum scientia, &c. Atque hoc quidem optimè convenit cum ipsa Definitione *Prudentia*, qua virtus est, qua Anima Passionibus Impressionibusque corporum ita dominatur, ut per illas non stet quò minus in singulis deliberationibus Mens rectè dispiciat, &c. Hoc tantum præstat *Prudentia Moralis*, ut per Passiones non stet quò minus quod verum justumve sit videamus rerum verò ipsarum Notitia ab aliis fontibus est derivanda. Qui *Prudentiæ officia*

*desiderant, quanquam nec obscure hoc ca-
insinuantur, adeant cap. 4. lib. 3.*

C A P. III.

*reliquis duabus Primitivis Virtutibus,
Sinceritate & Patientia.*

EST autem Sinceritas virtus anima,
quâ Voluntas integrè & sincerè fertur
illud quod Mens judicavit esse simpliciter
absolute optimum. Per integrè verò sin-
cere ferri intelligo perfectè & adequatè.
Perfectè, hoc est, ex tota anima. Ex to-
animo iusta facere & vera dicere, inquit
roninus. Adequatè, hoc est, simpliciter,
fine omni extrinseco respectu vel ad
rum vel ad famam. Imò ità affici de-
Anima erga illud quod simpliciter o-
mum est, ut non desistat illud profe-
quantovis cum damno & ignominia.
m vi opprimi in bona causa est melius quàm
cedere, ut rectè alicubi ait Cicero.

Hujus Virtutis ratio resolvitur in No-
ta 3, 4, 5, & 13. Illius verò perfe-
& pulchritudo à nemine nè fingi qui-
n potest qui non sit expertus. De hac
mæ rectitudine & simplicitate aptissimè
trpetur illud Aristotelis, Non Hesperus
Phosphorus ità pulcher & admirabilis.

L

Hæc

Hæc est enim simplicissima & divinissima lux animæ, omni externâ luce longè præcior & amabilior.

¶ εἰς
ἐαυτὸν
lib. 10.
sect. 1.

Lib. 4.
sect. 26.

Iambli.
chi Pro-
treptic.
cap. 4.

2. Ad hanc *Simplicitatem animæ* vel *Sinceritatem* refertur illa *Antonini* cum seipso expositulatio: *O chara anima, quando eris & nuda & simplex?* Ut etiam in *Præcepta ad seipsum & Hortationes*; *Noli teipsum turbare limbumque excitare*; *Simplifica teipsum*. Hæc enim *Sinceritas* limpidissimus quidam fons est & perennis desideriarum vitæ internæque gaudii. Hæc *Simplicitas* Pax æterna & ineffabilis, nullis obstrahenda curis aut suspicionibus, nulli turbanda animi fluctuationibus. In uno enim nulla est distractio, sed perfectus mor altissimæque quies. Unde merito laudatos illos prædicant *Pythagorei* qui hæc *Analyticam* didicerunt, quæ possunt omnia in unum idemque *Principium* resolvere; quæ *Monadem* ipsi palam profitebantur esse Deum, ipsorumque vitam integrè ad unum illud ordinabant, πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Θεῷ ad sequendum vel obsequendum Deo.

3. * Sed revera *Deum sequi* est illud quod simpliciter optimum, non quod alicuius mali appetitui gratissimum est, constanter & sincerè prosequi. Neque enim quis quatenus Creatura, sed quatenus divino quodam imbitur spiritu sensuive, id, quod simpliciter optimum est, sincerè constanterque prosequi potest. Illud enim non ad particularem aliquam Creaturam

o pertinet, sed ad Deum, communem
nium Patrem, legemque Universi, quam
finit apud *Laertium Zeno*, Rectam Rati-
em per omnia pervadentem, eandem etiam
ipso Jove, supremo administrandi Universi
Etore ac Duce.

4. Quò spectat etiam illa *Antonini Ad-* ¶ eis
ia v dv
lib. 8.
sect. 54.
rtatio; Non conspirare diutius solummo-
cum ambienti aere, sed & cum Intellectu-
vi, quæ universa complectitur, mente ani-
que consentire. Quod perinde est ac si
xisset, in unum cum Deo consensum rapi.
Qui viri verè divini affectus est, & quo
o quis evadit revera divinus. † *Qualis* † *Tusculan.*
Quæst. lib.
m cujusque animi affectus est, talis est ho-
. Simplex verò Intellectio hoc non 5.
æstat, sed debet esse resuscitatio quæ-
m Boniformis facultatis, in qua latet Di-
nus hic Sensus atque Sapor in quo con-
tit summa animæ voluptas, summa pul-
ritudo, summa perfectio. Hoc enim il-
d ipsum est quo Deum spiramus, quo
eo adhæremus, quòque ipsi Deo (quan-
m capit natura nostra) assimilamur, qui
mma Bonitas est, summa Puritas, sum-
que Simplicitas. Quæ omnia imitatur
o suo modulo hæc ipsa de qua agimus
nceritas, quæque est Voluntatis sive iñ-
e nostræ, quam appellant *Pythagorici*,
mma & absolutissima perfectio; quem-
modum *Patientia* illius Facultatis quam
pellant τὰν δυνάμιν καὶ ἀλλὰ τὰς ψυχὰς,
m atque robur animæ.

5. Est autem *Patientia* anima *Virtus*, quæ
 * ex amore illius quod simpliciter & absolu-
 tè optimum est, omnia potest subire & per-
 ferre, etiam quæ quàm maximè *Animali* Na-
 tura dura sunt & ingrata.

Per *Patientiam* igitur intelligo non nu-
 dam aliquam Passivitatē stupidamve In-
 dolentiam; sed positivum quoddam robur
 animi & firmitudinem *ὑπομονή* καὶ ἀντιστά-
 σιν *ἡ δὲ δυνάμις*, (prout suprà notavimus
 ex *Metopo Pythagorico*,) quæ quis obfirma-
 to animo se subdit vel substituit rebus du-
 rissimis vel periculossissimis sustinendis, nun-
 quam cedens, sed constanti & invincibili
 conatu obnitens contra omnes dolorificas
 Passiones & sensationes quæ Voluntatem
 sincera prosecutione illius quod simplici-
 ter optimum est revocare possint vel defle-
 ctere. Ac proinde hæc *Virtus* significan-
 tissimo vocabulo à Græcis vocatur *ὑπομονή*
 cui opponuntur *ἐκδοσις* καὶ *φύγῃ*.

6. *Patientia* duæ sunt partes sive speci-
 es, *Continentia* & *Tolerantia*. Per has e-
 nim intelligo non duas illas *Semivirtutes*
 quas tam *Pythagorica* quàm *Aristotelica*
Schola commemorat, sed *Virtutes perfectas*.

Continentia igitur illa pars sive species *Patientie* est, quæ *Anima* faciliè & constantè
 ob amorem illius quod simpliciter optimum est
 dolorem ac molestiam perfert * quam sentire
 possit in abstinendo ab eis rebus quæ gratissimæ
 sunt animali vite atque jucundissimæ.

Tolerantia

Tolerantia autem illa *Patientia* species si-
ne pars est, * quâ *Anima* durissima quaque
& animali vita ingratissima facile & con-
stanter preferre potest, ob amorem itidem
huius quod simpliciter & absolutè optimum est.

7. * Demonstratio harum Virtutum pe-
pendenda est ex *Noematis* 5, 6, 7, 8, 9, 10,
11. Usus verò earum latissimè patet, &
ad omnes ferè actiones morales se diffun-
dit. Itaque *Aristoteles* universim, Circa
voluptates & dolores omnis Virtus versatur *Ethic. Ni-*
moralis. Nam propter voluptatem quæ turpia *com. lib. 1.*
faciunt perpetramus, & propter dolorem ab eis *cap. 2. &*
quæ honesta sunt nosmetipsos subducimus. Un- *Magn. Mo-*
de & *Epictetus* totius *Moralis Philosophiæ* *ral. lib 1.*
summam in brevi hoc præcepto consistere
voluit, Ἀνέχεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι, Sustine & abstine;
alterâ præcepti parte *Tolerantiam*, *Conti-*
nentiam alterâ indigitans. *cap. 6.*

8. Non solum igitur Virtutes sunt *Con-*
continentia & *Tolerantia*, sed præcipuæ, maxi-
mæque propriæ; quemadmodum vel ip-
sorum nominibus innui videtur, dum ap-
pellantur ἐγκράτεια & ἀστέχεια. Utraque e-
nim appellatio à κραίω & ἐστὶν est, quod vires at-
que robur significat: Omnem autem Vir-
tutem vim quandam animæ esse suprà de-
monstravimus. Has verò duas ad illam ani-
mæ partem maximè referri manifestum est
quam *Pythagorei* vocant τὴν ὀψυχὴν καὶ τὴν
κατὰ τὰς ψυχὰς, vim atque robur animæ; quâ
sistere se potest, vel in motum excitare.
Ad hanc igitur facultatem potissimum spe-

Τὸν εἰς εἰς tant illa præclara Marci Antonini præ-
 ἐαυτὸν cepta, *Absterge imaginationem; Neurospas-*
 lib. 7. sect. *tui motum siste.* (Corporis putà quod mo-
 29. vetur per nervos.) Quod officium *Conti-*
nentia sive ἐγκρασίας valde est genuinum
 addo & ὑπομονή sive *Tolerantia*.

9. Cæterum de tribus *Primitivis Virtu-*
tibus dictum est satis. Id tantum monebi-
 mus, eas ita Primas esse Matrèsque reli-
 quarum, * ut in eis solis omnis vis atque
 essentia omnium Virtutum contineri vi-
 deatur; neque possit quisquam, qui his
 ritè imbutus sit, in reliquis acquirendis
 ullam reperire difficultatem. Quod innu-
 endum duxi, nè frustra in multa distra-
 hatur animus, cum perpauca hæc objecta
 sufficiant ad eum exercendum, & ad ex-
 cipiendum omnes illius anhelitus sinceris
 que conatus ad possidendam Virtutem vi-
 ramque cum Virtute Felicitatem.

10. Addo tantummodo, sine his nem-
 nem posse ullà Virtute revera esse præ-
 tum, sed omnia esse simulata & fortuita.
 Virtus enim omni errore carere debet,
 quod tamen fieri non potest absque illa
 quam supra descripsimus *Prudentiâ*. Quo-
 si quis sine ipsa quicquam rectè fecerit
 id profectò non tam Virtuti imputandum
 est, quàm Casui vel Fortunæ.

11. Porro, nec deesse potest Virtutibus
Sinceritas sive *Simplicitas*, sine qua illæ non
 tam Virtutes quàm Virtutum quædam
 umbræ vel inanima simulachra haberi de-
 bent.

ent. Nam siquid ita admiscetur hone-
e factis, ut sine illo fine extrinseco &
ventitio incertum sit an fuissent unquam
cepta vel perfecta; manifestum est isti-
modi facinora & nomen & naturam *Vir-*
tutis prorsus perdidisse. Hoc enim non
set prosequi quod simpliciter & absolute
otimum est, sed quod sibi ipsi utilissi-
um est vitæque animali jucundissimum.
Quod Virtutis officium non est, sed na-
ræ animalis impetus & astutia. Cum è
ntrà quod verum, simplex sincerumque
id naturæ hominis est aptissimum,
c est, Rationi maximè consonum, ut
stè nos monet *Marcus Cicero*.

Offic. lib. I.

12. *Patientia* denique minimè omnium
ro probo deesse potest, cum sine illa
lla omnino sit de reliquis Virtutibus
curitas. Nam qui mollis est vel ambi-
osus, vel ullius affectus animalis manci-
um, nemini fidelis esse potest, non Prin-
pi, non Patriæ, non Religioni, non A-
icis, non sibi ipsi, non ipsi denique Deo;
omnes prodet, omnes omnibus quibus-
unque periculis damnisque exponet, si vel
anima spes suffulserit seipsum expedi-
ndi ab illis molestiis vitæque difficulta-
bus quas adeò timet atque horret. Quod
idem genus hominum omnium pessimum
t, & à societate humana omnique vera
neciticia & justitia alienissimum. Nemo enim
quod ait *Cicero*) *justus esse potest, qui Mortem,*
qui dolorem, qui exsilium, qui egestatem timet,

Offic. lib. 2.

vel qui ea quæ his sunt contraria æquitati antepōnit. Tantam vim ad Probritatem habet unica hæc Virtus, quam *Patientiam* appellamus.

13. Cujus etiam partes indigitare videtur summus Orator & Philosophus, dum ait, Ea quæ eximia plerisque & præclara videntur, parva ducere, eaque ratione stabili firmaque contemnere, fortis animi magnique ducendum est: & ea quæ videantur acerba, ita ferre, ut nihil à statu naturæ discedas, nihil à dignitate sapientis, robusti animi est magnæque constantiæ. Prior sententiæ pars *Continentia* speciem quandam subindicat, posterior *Tolerantiam* sive *ὑπομονήν*. Breviter verò tandem addit, *Non esse consentaneum, quod metu non frangatur, eum frangi cupiditate nec qui invictum se à labore præstiterit, vin- ci voluptate.* Quibus iterum verbis duæ illæ *Patientiæ* partes planissimè significantur, *Continentia*, & *Tolerantia*. Atque hæc de tribus *Primitivis* Virtutibus breviter dicta sunt.

SCHOLIA

IN CAP. III. SECT. I.

Seet. 1. **H**Ujus Virtutis ratio resolvitur in Noemata 3, 4, 5, & 13, &c. Definitionis Prudentiæ cum 12 Noemate con- nexio

exio manifestior erat quàm ut notari quicquam opus esset. Quomodo verò Sinceritatis ratio hisce quatuor Noematis sit innixa, sic accipe. Species gradúsve vitæ perceptivæ alios aliis prestantiores esse constat ex Noemate tertio, Bonúmque proinde aliud alioprestantius esse ex quarto: Ex quinto autem prestantius bonum præ eo quod minùs præstat esse eligendum, At ex decimo tertio denique, nec summum summòve cognata Bona mediis minimisve, sed media minimáq; summo dedere subordinari. Ex quibus omnibus simulumptis vera sinceritatis natura emergere intelligitur, rectèque respondere Iustitiæ inter quatuor virtutes Cardinales, ut qua universalissima sit Animi rectitudo, quâ singulis pro sua dignitate ac pretio, affectum aestimationemque pendit, atque sic sensu generalissimo summum cuique tribuit, unde fit, ut quod simpliciter & absolutè optimum est, eligat, idque integrè & sincerè, hoc est, sine fuce & Hypocrisi, omnique admixturâ alienarum rationum cum eis ex quibus id quod absolutè & simpliciter optimum est intelligatur consistere, ità ut absq; alienis istis rationibus nollet agere, hoc enim esset summum summòve cognata bona mediis minimisve subordinare, contra atque cantum est Noemate decimo tertio.

Señt. 3. Sed reverà Deum sequi est illud quod simpliciter, &. Atque hoc quàm pulcherrimè cum modò dictis Noemateque decimo tertio convenit.

Señt. 4.

Señ. 4. Qui viri verè Divini affectus est, &c. Hic igitur notandum est, Sinceritatem virtutem esse qua Concupiscentiæ Anima correctio sit & perfectio, quemadmodum innuimus cap. 1. illius scilicet partis Anima que à Pythagoreis τὸ ὁρεξίμων appellatur. Qua quidem Anima pars cum prorsus Divina facta sit, tum demum incipit homo esse Divinus, quod impossibile est ut fiat, nisi in reverà Regenitis, & in recuperatione corporis luciformis, quod Divinæ vitæ quasi exterius est semen.

Señ. 5. Ex amore illius quod simpliciter & absolutè optimum est, omnia potest subire, &c. Nulla verò Patientia que ex hoc amore non sit profecta, Patientia vera est ac Moralis, sed stupor potiùs animi aut immanitas, miseràve quadam & necessario in perpetiendis doloribus exercitatio, qualem in Gladiatore quodam describit Gellius, qui cum vulnera ejus à Medicis exsiccabantur, ridere solitus fuit. Vid. A. Gell. Noct. Attic. lib. 12. cap. 5.

Señ. 6. Quam sentire possit in abstinendo ab eis rebus quæ gratissimæ sunt animali vitæ, &c. Ex hoc facilè constat quàm aptè hæc virtus quam Continentiam appellamus, Temperantiæ respondeat; neque certè ullum discrimen est, nisi quòd Continentia hæc latius se diffundat quàm illa Temperantia, utpote que ad voluptates Cibi ac Veneris ferè restringitur. Quod idem statuendum est de Fortitudine ac Tolerantia cum hæc

ac ad plura objecta quàm illa se extendat.

Sect. 7. Demonstratio harum virtutum petenda est ex Noematis 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. Ad Continentiam refertur Noema septimum, nonum & decimum, Ad Tolerantiam quinti pars postrema; Noemæque undecimum, tam apertè quidem ut nihil opus sit plura addere. Ad utramque verò spectant, Noema sextum & octavum, tanquam pignora premii eis obventuri, qui Tolerantiam Continentiamque fideliter coluerint.

Sect. 9. Ut in eis solis omnis vis atque essentia omnium virtutum, &c. Nam Virtutem Cardinalem, quæ Prudentia dicitur, Prudentia à nobis definita contineri manifestissimum est, cum ad omnes omninò actiones, quemadmodum ex cap. 4. lib. 3. satis apparet) extendat, eisque regendis præficiatur. Ità Sinceritas cum sit universalissima rectitudo & opexliu, necesse est ut Justitiam in se, propriè dictam, complectatur. Et certè Fortitudo pars tantum Tolerantiæ est, & Temperantia itidem Continentiæ; ut & Tolerantia & Continentia partes Patientiæ. Tam clarè constat hisce tribus, Prudentiâ, Sinceritate, Patientiâ, omnem vim Moralem contineri.

CAP. IV.

★ *De prima trium Principalium Virtutum Derivatarum, Justitia, idque in genere.*

1. **V**irtutes Derivativæ Principales tres itidem sunt, *Justitia, Fortitudo, Temperantia.* ★ *Justitia* à Jurisconsultis non in scitè definitur *Constans & perpetua voluntas suum cuique tribuendi.* Ad quem ferè sensum ipse *Aristoteles* etiam eam definit. Unde manifestum est foràs emi-
Ethic. Nicom. lib. 5. ἀλλότριον ἀγαθόν Bonum alienum appellari
cap. 10. nere hanc Virtutem, rectèque ab *Aristotele* præsertim si eam partem spectes quæ officia erga homines complectitur. ★ Pars enim ea continet quæ debentur Deo, cui tamen nullis nostris officiis prodesse possumus nec felicitatem illius ullis injuriis frangere vel diminuerè. * Principia *Justitiæ* petenda sunt è *Noematis* 13, 14, &c. usque ad *Noema* 23.

2. Quod hæc Definitio *Suum* vocat, *Justitia* etiam sæpissime à Jurisconsultis appellatur. Est autem *Jus* id omne quod ex justa quadam habitudine & congrua ad aliquem pertinet tanquam ipsi proprium. Habitudine autem hæc oritur ex Fundamento aliquo in persona cui hoc jus debetur vel attri-

tribuitur, sive illud qualitas sit, sive actio, sive passio aliqua latissimo sensu sumpta. Nam quod quis pauper sit & probus, jus quoddam habet ad eleemosynas. Si quis honestâ industriâ aliquid acquisiverit, id esse possidet: Itidem, siquid alicui dono datum fuerit. Et sic in cæteris. X

3. Tametsi verò à rebus ipsis oritur omne jus, clarè tamen non intelligitur nec discernitur sine respectu ad *Legem* aliquam. *In illis enim Jus est in quibus & Lex ponitur*, inquit *Andronicus Rhodius* ex mente *Aristotelis*. X *Lex enim & Judicium est discriminatio justis & injustis. Lex autem non una est, ut neque Jus. Est enim Jus ipsum φυσικόν vel νομικόν-naturale vel legale, & Lex ipsa vel φυσική vel θετική, naturalis vel positiva. Ex prima oriuntur jura ἀμετάβλητα & ἀκίνητα, ut loquitur Andronicus; ex altera Jura mobilia & mutabilia, quæ ubique nec obtinent nec obtinere debent.*

Lib. 5.
cap. 9.

4. *Naturalem* illam *Legem* verbis sanè perquam magnificis, sed veris tamen apertè, delineavit *Cicero* primo de Legibus: *Constituendi verò Juris ab illa summa Lege capiamus exordium, quæ seculis omnibus antiquè nata est quàm scripta Lex ulla, vel quàm omnino civitas constituta. Quod autem postea Dei immortalis naturâ, ratione, potestate, mente, numine naturam omnem divinam regi velit, (qualem animum nostrum apertè profitetur,) in eo optimè* per-

perfectissimæque Legis fontem nobis aperuit.

Quid est enim, inquit ille, non dicam in homine, sed in omni cælo atque terra, Ratione divinius? quæ cum adolevit atque perfecta est, nominatur ritè Sapientia. Est igitur (quoniam nihil est Ratione melius, eaque est in homine & in Deo) prima homini cum Deo Rationis societas. Quæ cum sit Lex, Lege quoque consociati homines cum Diis partendi sumus. Unde planè innuit summam illam supremamque Legem Deorum pariter atque hominum communem rectam esse Rationem; unde & homini cum Deo similitudinem esse contendit.

5. Et rursus in Libro secundo, hanc Legem naturalem describens, Rationem etiam ait esse à rerum natura profectam, quæ non tum denique incipit Lex esse, cum scripta est, sed tum cum orta est, ortam autem simul esse cum mente Divina; ac proinde Legem veram atque principem, aptam ad iubendum & ad vetandum, Rationem esse rectam summi Jovis. Quæ sententia consimilis est illi

Cap. 3. sect. 1. quas ex Zenone supra citavimus Marcoque

3. Cap. 1. Antonino.

sect. 7, 8.

6. Omnes autem pariter indicant summam Legem esse rectam Rationem: Rationem verò rectam, ut quæ divinum quiddam est, ex se immutabilem esse, sibi quæ semper similem. In subjecto autem immutabili, qualis est humana natura, non tam mu-

mutatur, quàm destruitur vel extinguitur. Sed in Deo ipso beatorumque Spirituum cœtu, quos ille Deos immortales vocat, semper incolumis conservatur.

Quod id ipsum est quod mihi videtur optimus ille *Aristotelis* Interpres *Andronicus* in sua Paraphrasi: *Tametsi enim apud Lib. 5. homines omnia Jura essent mutabilia, apud cap. 10. Deos tamen necesse est ut sit Jus immutabile, ac proinde ut Jus sit aliquod naturale. Imò verò etiam apud homines qui rectè atque sanè se habent est Jus immobile, quod Naturale dicitur. Quòd si mente morbidis ac perversis justum non apparet, nihil refert. Neque enim qui dicit mel dulce, ideo fallitur quia egrotantibus ità non videtur.*

Est igitur quædam æterna atque immutabilis Lex Deo hominibusque quodammodo communis, quæ *Recta Ratio* dicitur, quæque tametsi homines improbos tanquam morbidos & vitiosos fugere potest, semper tamen innotescit hominibus sanis verèque prudentibus, quemadmodum supra fusiùs explicavi; unde nihil necesse est hic diutiùs hisce immorari. † Cap. 2. sect. I, 6, 7.

7. Ex hac autem suprema immutabilique Lege omnia derivantur Jura, etiam illa quæ dicuntur mutabilia, quæ nullam vim haberent nisi virtute hujus summæ & æternæ Legis, cujus pars conspicua est rerum contractarum fides.

— At tu distis, Albane, maneres.

Virg. Æneid. lib. 8.

Ex

Ex eo igitur quod quisque tenetur patris stare, obligatur ad ea Jura quæ talia Naturâ non sunt, sed Lege, cum Lex ipsa pactum sit, modò nihil sit pactum contra supremam illam & immutabilem Legem: Hujusmodi enim pacta nullâ auctoritate vim Legis habere possunt. Quod enim suâ naturâ injustum est, nulla externa consideratio justum efficere potest.

De Legibus l. I.

Qua de re præclare Cicero. Quod si populi jussis, si Principum decretis, si sententiis Judicum Jura constituerentur, jus esset latrocinari, jus adulterare, jus testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis vel scitis multitudinis probarentur. Quæ si tanta potentia est stultorum sententiis atque jussis, ut eorum suffragiis rerum natura vertatur, cur non fanciunt ut quæ mala & perniciofa sunt derepente fiant bona & salutaria? Quæ quidem tam malesanæ opinionis condigna est reprehensio & irrisio.

8. Patet interim ex dictis, quod ex suprema illa Lege quæ *Recta Ratio* dicitur, omnis profecta est perfecta Juris cognitio; ex Juris autem observatione omnis Justitia.

SCHO.

SCHOLIA

In CAP IV. SECT. I.

Pincipia Justitiæ petenda sunt è Noematibus 13, 14, &c. usq; ad Noema 3. Quorum decimum tertium & decimum sextum ad Justitiam utriusque generis referri possunt, nempe tam ad Pietatem quàm ad Probitatem. Vicesimum primum ad Pietatem, reliqua ad Probitatem spectant, nisi vicesimum tertium malles etiam ad Justitiam in genere referri.

CAP. V.

De Pietate.

Justitia has duas partes in se completur, Pietatem & Probitatem. Nam ipsa Pietas Justitia quædam est, quæ Deo tribuimus quod suum est, hoc est, quod jure illi debetur. Jus autem Dei vulgò Cælius dicitur, quemadmodum apud Platonem *Εὐθυφρό* illud appellat *πῦλον* quidem in eo consistit maxime

mè, ut non segniter contendamus eum rectè cognoscere; ut ritè cognitum totò animo amemus & honoremus; cùmque a eo toti simus ab ejusque nutu pendeamus ut nos totos, id est, omnes animi corporisque vires, illi devoveamus & consecremus, nos nostraque omnia illius voluntati submittamus, ipsiusque confidenter Providentiæ; ut illius denique jussis præceptisque (sive externo alicui codici inscripta sint, sive mentibus nostris inscripta) adeò adhæreamus, ut omnem infirmitatem, egestatem, cruciatum, mortemque denique ipsam, subire malimus, quam integritatem conscientiae nostrae contra ipsum peccando violare. Hæc sunt Juramenta Dei, ex quibus si quis detrahere quid vellet necesse est ut, quantum in se est, Deus ipsum afficiat injuriâ.

2. Quod autem in hisce ipsis præcipitur us Dei cultus consistat, ex eo manifestum est, quod omnes ferè per *cultum* intelligunt honorem Deo exhibitum. Deum autem maximè honorant qui, cùm præstantiam Divinæ Naturæ rectè intelligunt, quantaque inter ipsam Mentemque nostram intercedat affinitas & similitudo, omnibus nervis contendunt ut illa pars animæ nostrae expoliatur & corroboretur quâ maximè Deo similes sumus, itaque erga hæc sanctissimam Dei imaginem affecti sunt, ut vel acerbissimam quamvis mortem oppetere malint, quam eam unquam sinere vi-

tio quovis vel peccato lædi aut contami-
nari.

3. Nullum, inquam, hoc majus honoris
atque amoris nostri erga Deum indicium
esse potest, quantive nos ipsum æstime-
mus luculentius *τεκμήριον*. Quippe quòd
dum vel hanc qualemcumq; illius effigiem
& similitudinem tanti facimus, ut non du-
bitemus omnes hujus vitæ voluptates, vi-
tæque aded ipsam, illius diviniore vitæ
sensûsque (quæ in Ratione recta veræque
Virtute cernuntur) sanctitati suavitatque
postponere, clarè demonstramus Deum
ipsum, qui infinitis vicibus hæc ipsius um-
brâ & imagine excellentior est, affectu
infinitis, si fieri potest, vicibus majori à
nobis honorari atque coli. Cùm interim
qui Mentis cultum negligunt planè indi-
cant se aut Deum non nôsse, aut Divinam
Naturam non quanti debent æstimare.

4. Quòd autem Virtus divinum quid-
dam sit, veræque Dei imago, ex ipsius de-
finitione satis intelligitur; cùm Virtutis
sit semper illud prosequi quod simpliciter
& absolutè optimum est, non quod anima-
li vitæ gratissimum. Qui quidem rerum
sensus planè divinus est, supràq; naturam
animalem positus.

Quòd autem hujusmodi sit Virtus, pur-
gatûsque intellectus, abunde testimoniorum
est apud veteres Philosophos. Ut apud
Platonem in *Theæteto*, ubi docet tum de-
mum finem fore miseriis, quando quis ex

hoc mortali statu fugerit ad Deos. Fuga verò (inquit ille) est Deo similem effici, quantum fieri potest: Similitudo verò, justum sanctumque fieri cum Prudentia. Et paulò post; Deus nullo omnino modo injustus est, sed quàm fieri potest justissimus: nihilque illi similem quàm quivis è nobis qui, rursus factus sit quàm justissimus.

5. Rursus, in Epistola octava ad Dionis propinquos & familiares, Divinam Naturam hominibus frugi Legem normamque statuit. Deus hominibus probis ac prudentibus Lex est, insipientibus verò Voluptas. Ad quem sensum iterum loquitur quarto de Legibus: Rerum omnium mensura nobis Deus sit maximè, multòque magis quàm homo quilibet: Minimè verò omnium Animalis homo. Et paulò post; Quicumque probus prudensque est, Deo est amicus: est enim illi similis. Qui verò probus prudensque non est, dissimilis est, dissidens & injustus. Quibus omnibus innuit Plato divinum quiddam esse Virtutem, ipsique Deo consimilem & cognatam.

Quest.
Tuscul.
lib. 5.

6. Ex hoc etiam est quòd Cicero tam magnificè de animis humanis philosophatur. Humanus autem animus decerptus ex mente Divina cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest. Et in primo de Legibus Delphicum illud Oraculum, Nosce teipsum, aliquando fusiùs interpretans, Nam qui se (inquit) ipse novit, statim aliquid sentiet se habere

bere divinum, ingeniumque in se suum sicut simulacrum aliquod Deo dedicatum putabit, tantoque Dei munere semper dignum aliquid & faciet & sentiet.

7. Quibus denique consona sunt quæ passim apud Marcum Antoninum reperiuntur. Ut lib. 12. Agnosce tandem quod aliquid præstantius & divinius in te habes quam quæ Passiones movent, quamque quæ, ut verbo dicam, ad instar Neurospasti membra tua per nervos trahunt agitantque. Et paulo post, Mens cujusque Deus est, atque illinc effluxit. Et rursus, Lib. † 8. Quid amplius queris quam præsens opus Intellectualis animalis quod communionem amat, eisdemque gaudet legibus quibus ipse Deus? † Sect. 2.

Denique, Libro † quinto, (infinitem enim esset omnia congerere,) quid sit verari cum Diis immortalibus breviter indicans, Ille vitam, inquit, agit cum Diis, qui ea facit quæ vult Deus ille quem unicuique dedit Jupiter Præsidentem ac Ducem. Hic verò uniuscujusque est Intellectus atque Ratio. Quem adeo cognatum autumat, ut etiam ipsius *ἑαυτοῦ* partem avulsam appellitet: quanquam id sanè haud ita philosophicè ab ipso dictum sit. † Sect. 22.

8. Cum igitur tanta sit in Virtute mentisque nostra divinitas, palàm est, si Virtutem colamus *ἢ ἀναφορὰς πρὸς τὸν Θεόν*, (Cum relatione ad Deum,) tanquam vivam Dei imaginem, quod ipsum Deum modo optima & præstantissimo colimus; quod-

Τὸν εἰς
ἐαυτὸν lib.
10.
Lib. 6.
sect. 7.

que, cum alii Ritus variari possint nec æterni fuerint, hoc unicum Jus sit Dei immutabile & æternum. Ità ut summa fere naturalis Religionis in eo Antonini præcepto constituta videatur; *Meminisse Dei, quòdque ille non amat demulceri adulationibus, sed Rationalia omnia sibi similia effici;* vel, quod alibi monet, *In hoc uno oblectari & acquiescere, in transeundo scilicet ab una actione qua bono publico inservit ad aliam publicam actionem cum recordatione Dei.* Hoc enim est Jus Dei maximè immutabile & immobile, ut eum ex amore ipsius perfectionis, quantum possumus, imitemur.

9. Quod tamen alia Jura non excludit, siue illa fuerint per Divina aliqua oracula patefacta, siue summi Magistratùs jussu stabilita. Quales esse possunt varii Ritus & Ceremoniæ, cæteræque id genus Divini cultus circumstantiæ, quæ virtute legis jura etiam sunt Divina; quæ violare fas non est, priusquam legitimâ autoritate abrogentur, modò nec Divinis oraculis nec supremæ Virtutis Legi repugnent.

10. Quid igitur sit Pietas ex dictis factis intelligitur. Sanctum enim *Iusti pars est*, definiente Platone. Ad quem fere sensum eam etiam definit *Andronicus Rhodius*, Scientiam fideles nos præbentem & servantes Divini Numinis jura. Unde facile percipitur quid sit Impietas, & quàm rectè in hos modos dispesci possit, *Superstitionem* putà, *Prophanitatem*, *Enthusiasinum* siue *Spiritualitatem*, & *Ritualitatem*.

11. Est

II.
cæ-
im-
ferè
exce-
Dei,
ioni-
fici-
Et a-
t ab
ali-
Dei.
abile
per-
f.
dit,
cula
sta-
s &
ini-
ju-
fas
ab-
nec
fa-
est,
um
ci-
Di-
ur
o-
a,
li-
at

11. Est enim ipsa *Superstitio* quædam impietatis species sive modus, cum ea deo affingat quæ ad illius faciunt contumeliam; quod planè est injuriâ Divinum Numen afficere. Est igitur *Superstitio Impietas* quâ Deum ità levem aut iracundum quis cogitat, ut rebus nihili placari eum putet, eisdemque ad iram commoveri.

Prophanitas autem *Impietas* est quâ quis audacter & impudenter omnia jura Divina violat, tam mobilia quàm immobilia. Qui morbus aliquando eousque adolescit, ut in perfectum abeat *Atheismum*, quo nullus animæ status esse potest funestior aut exploratior.

12. *Enthusiasmus* est *Impietas* quâ quis, cum magno sanè animi studio atque impetu ad internum illum spiritualémque Dei cultum fertur, exteriora interim illius jura audacter violat, fœdèque conculcat.

Ritualitas autem est *Impietas* quâ quis, cum exteriora illa Dei jura observat, Ritibusque & Ceremoniis non sine aliquali conscientia & studio adhæret, in eis tamen, quæ ad spirituales illum internúmque Dei cultum spectant, friget planè stupétque, nihilque prorsus sapit.

13. Hæc sunt ferè Vicia circa Religionem quæ mihi in præsens occurrunt. Si quis se putet per otium alia posse excogitare, nihil abnuo. Hæc mihi sufficiunt, cujus institutum est non tam de Vitiis quàm de Virtutibus tractare, cum ex his

De Anima illa satis facile intelligi possint. *Est enim*
lib. I. *amborum iudex Norma, quemadmodum mo-*
cap. 5. *net Aristoteles.*

* Præsentis verò Virtutis demonstratio
 speciatim resolvitur in Noemata 13, 16,
 21; item in Noemata 5, 8, 10, &c. Quòd
 autem Deus existit, Animæque nostra im-
 mortalis est, abundè demonstravimus in
 Libris *adversus Atheismum, deque Animæ*
Immortalitate.

SCHOLIA

IN C A P. V. S E C T. XIII.

Præsentis verò Virtutis demonstratio
 speciatim resolvitur in Noemata 13,
 16, 21. Item in Noemata 5, 8, 10, &c.
Apertè resolvitur Pietas in Noema decimum
tertium, quippe quod decernit summum abso-
lutissimūque Bonum affectu summo prose-
quendum esse, Decimum sextum verò Bono
Bonum esse compensandum. Cū igitur Deus
summus sit maximūque omnium Benefactor,
debetur planè ei summus honor cultūque, ma-
ximāque obedientia, quemadmodum & innu-
it Noema vicesimum primum. Noemata verò
quintum, octavum, decimum, undecimum
huc spectant, quatenus ingens ^{an} *ium Pietati*
promittunt, parque Impietati supplicium com-
minantur.

C A P.

CAP. VI.

Probitate, sive de Justitia proprie dicta.

* **A**ltera pars *Justitia* est *Probitas*, quâ hominibus quæ sua sunt tribuimus. Illa in tres partes distribui potest, *Politica*, *Oeconomica*, *Ethica*. *Politica* continet officia Magistratûs erga Populum, Populique rursus erga Magistratum. *Oeconomica* Patrisfamiliâs erga uxorem, liberos famulosque, atque horum item erga Patremfamiliâs. *Ethica* denique civitatorum, aut saltem parium, erga se recipem. * Quæ sigillatim prosequi nimis copiosum esset.

2. Summatim tantum dicam, Magistratus esse nihil ex libidine contraque rationem committere, sed omnia agere ex Legibus præscripto rectæque Rationis. Est enim Magistratus *ψυχή*, *Anima* Ethic. Nicom. lib. 5. De Legibus lib. 3. quasi *Legis* atque *Spiritus*, ut in *Ethicis* Aristoteles: rursusque ab ipso

Legibus debet animari ac dirigi, quemmodum rectè monet *Cicero*. Videtisne Magistratûs hanc esse vim ut præsit, præscribat recta & utilia & conjuncta cum Legibus? ut enim Magistratibus Leges, ita populo præsunt Magistratus.

Popu-

Populi autem officium est parere Magistratui, sumptusque administrandæ Reipublicæ liberè atque alacriter suppeditare de rebus adiaphoris quæ in iura abiectæ non contendere, sed pacem ubique colere morèmq; atque ordinem servare.

3. Patrisfamiliæ est Familiæ prospicere necessariâque procurare; uxorem, liberos famulosq; mansuetè & clementer tractare omniâque mala & perniciofa exempla quàm maturè suppressere, aut domo exturbare. Familiæ contrà, debitam ipsi obsequii famulantiæ præstare, nec cum illo temere licet in re paulò justiori, contendere aut altercari; quemadmodum monet *Pittacus* *Noli concertare cum parentibus, iusta sint verba cetera que loqueris.* Quod ad Magistratum etiam rectè transferri potest, & ad omnes omnino qui nobis superiores sunt sive ætate sive Cognationis ordine, quales spectati sunt parentum fratres, quos Græci Antiquitas *παιδες*, quemadmodum parentes ipsos *παιδες*, appellabat, quod alicubi notat *Simplicius* in *Epieteto*.

4. Privatorum denique sive Parium officium est, vel potius omnium, mutuò sibi ubi opus est, opitulari, pactis stare, omniâque erga se invicem bonâ fide peragere nec suum ullibi commodum alieno quærere re incommodo.

5. Ad Politicam præcipuè spectat celebris illa *Justitiæ* Divisio in *δανεμιστικήν* & *διοριστικήν*, (i. e.) *Distributivam* & *Correctivam*

p 6. *Enchiridion Ethicum.*

istis intelligitur *Aristotelicum* illud, τὸ δίκαιον, quodque *Iustitia* quædam sit æqualitas. Est autem æqualitas quam affert *Iustitia* illa quæ in proportionem certatur. Est enim *proportio*, sive ἀναλογία, τῶν λόγων, *Rationum æqualitas*.

6. *Analogia* autem, sive *Proportio*, *Geometrica* est, vel *Arithmetica*. *Geometrica* *proportio* est, quando quatuor magnitudines vel numeri ita comparantur, ut investigatur tertius toties continere quartum, ab ipso contineri, quoties primus secundum continet, vel ab eo continetur. Ut in 2. 6 ; : 4. 12. vel in 6. 2 ; : 12. 4. hæc *proportio* ad *Iustitiam Distributivam* spectat. Nam ut persona ad personam, Ajax ad Achillem, sic honor ad honorem se habere debet. Quæ est *proportionis* æqualitas. Quod si merita æqualitatis rationem haberent, etiam præmia non solum ratione, sed magnitudine, deberent esse æqualia.

7. *Arithmetica* *proportio* est, quando ita comparantur quatuor numeri vel magnitudines, ut idem excessus vel defectus sit priorum priorum unius ad alterum qui binorum posteriorum ad alterum est, hoc est, ut sit utrobique excessus vel defectus æqualitas. Ut in 5, 7, 9, 11. Quæ spectat ad *Iustitiam Correctivam*.

Quamquam, ut ingenue fatear quod res hæc non tam facile apprehenditur in *Correctiva Iustitia* hujus *Arithmetica* *proportionis*

Lib. 5.
cap. 5.

tionis in hujusmodi quatuor terminorum distinctione satis expressa Imago. Ipsi nim excessus vel defectus æquales è numero terminorum non sunt, quod tamen innuere videtur *Andronicus Rhodius*. Sed si quatuor terminos fingere velimus necesse esse videtur ut binos priores statamus tum hunc cui injuria illata est, tum eum qui intulit injuriam; verum hac ratione, ut intelligatur nondum esse ad iudicem factam appellationem, nec contra reum sententiam latam. Quatenus autem injuriâ affectus Actor postea fit, quæ affecit eum injuriâ Reus, alteri termini emergunt, & post latam à Judio sententiam excessus ille qui est inter injuriâ affectum atque hunc qui eum injuriâ affecit invertitur; hoc est, bonum illi quod unus ab altero injustè abstulit ad alios teros binos sic transfertur, ut quemadmodum ille qui alterum affecit injuriâ hoc bono alterum superabat, ita, post latam sententiam, eodem bono ab illo itidem superetur, id est, tanto multiplicetur vel minuatur bono quanto alterum spoliaverat. Unde necesse est ut tantò superet Actor Reum, quantò affectum injuriâ is qui affecit eum superaverat, vel saltem ut æquentur: quæ planè est proportio *Aristotelica*.

Lib. 5.
cap. 5.

8. Quò etiam collineare mihi videntur illa *Andronici* verba quibus explicare cupit hanc proportionem: *Est enim ut*

injuriam intulit ad affectum injuriâ, sic
 plex ad eum qui intulit injuriam. Nam
 e fecit adversus affectum injuriâ is qui
 injuriam intulit, his aequalia patitur à Judi-

Quæ intelligi debent tam de defectus
 am excessus æqualitate. Qui has minu-
 s sectari velit, adeat dictum Paraphra-
 n, qui fusiùs & operosiùs inutili huic
 otilitati insudat. Nam quod ad me at-
 et, in ea sum sententia, quod nihilo
 ius quisquam *Justitiam correctivam* ex-
 citurus esset, licet de *proportione Arith-*
etica nihil quicquam à quoquam unquam
 divisset.

9. Ad rem nostram magis faceret si no-
 retur illa *Justitiam* inter atque *Equita-*
 tam distinctio quàm cognatio, quæ u-
 que simul comprehenduntur ab *Andro-*

Lib. 5.
 cap. 16.

hac sententiâ: *Æquum enim & justum*
 & *præstantius* etiam quodam *justo*. Ne-
 tamen ut *diversi generis à justo* est ipso
præstantius, sed *tanquam pars*, alterâ parti-
 culâ sub eodem genere positâ. Postea verò,
Equitatis naturam plenius & distinctius
 finiens, *Hæc verò*, inquit, *est æquitas se-*
ndum quam defectus Legis suppletur, er-
 que *corrigitur*, & *restrictio*, quam illa præ-
 rierat, quia omnia *particulatim prævidere*
 n poterat, *superadditur*.

10. Quam *Æquitatis definitionem* ope-
 e pretium erat notare, cum aliquid sua
 turâ *justum esse tam planè arguit*. Nam
 nihil *justum esset nisi virtute Legis ali-*
 cujus

cujus scriptæ, quid, obsecro, opus est
 hac Legis emendatione, cum ipsa Le
 qualiscunque sit rem quamlibet iustame
 ficeret? *Æquitatis* autem est ipsam Le
 gem corrigere, eaque in datis circumstanti
 statuere quæ, si illas cognovisset, ipse Legis
 tor statuisset, quemadmodum monet *Aristo*
teles. Quæ tamen sententia valde ridicu
 esset, si natura *Iusti & Injusti* ab arbitrio
 Legislatoris prorsus penderet, non ab i
 sa natura rerum & circumstantiis. Atque
 hæc de *Iustitia*.

Ethic. Ni-
com. lib. 5.
cap. 14.

SCHOLIA

IN CAP. VI. SECT. I.

Altera pars *Iustitiæ* est *Probitas*, quæ
 hominibus quæ sua sunt tribuimus.
Noemata quæ Probitatem speciatim suffulcunt
sunt 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23. quorum
vicesimum & vicesimum tertium etiam ad Po
liticam se extendere meritò videri possunt.
reliqua simpliciter Ethica sunt nec Magistrat
tum necessariò supponunt. Omnium autem
plicatio Magis in exposito est, quàm ut
diutius hæreamus.

Quæ sigillatim prosequi nimis prolixum
 esset. Nec certè ad *Ethicam* spectaret ist
 usmodi prolixior tractatio, sed ad *Oecon*
omicam & Politicam.

CAP.

C A P. VII.

*De reliquis duabus Principalibus Virtutibus
Derivativis, Fortitudine & Temperantia.*

Fortitudo & Temperantia in eo con-
veniunt, quòd ad nosmetipsos im-
mediatius spectent; quanquam earum, pe-
inde ac reliquarum omnium Virtutum, u-
tilitas proximo etiam applicari potest, in
cúmque quodammodo redundare, quam U-
niversalem Justitiam appellant. *Omnibus Lib. 5.
nim Virtutibus ad proximi commodum uti, cap. 1.*
Nec est justitia, inquit Paraphrastes Rhodi-
us. Sic ab aliena abstinere uxore Justitia
perinde est ac Temperantia, & hostem à
Patriæ finibus amoliri Justitia & Fortitu-
dinis: Id enim officium Patriæ debetur,
nec sine Fortitudine præstari potest.

2. Quid autem Fortitudo sit, ex viri For-
tis descriptione, tum apud Ciceronem, tum
apud Aristotelem, facile constabit. Fortis *De Offic.
nim animi & constantis est (inquit Cicero) lib. 1.*
non perturbari in rebus asperis, nec tumul-
uantem de gradu dejici, sed præsentis ani-
mi uti consilio, nec à ratione discedere. Il-
lud verò ingenii magni, præcipere cogitatione
futura, & aliquantò antè constituere quid ac-
cidere possit in utramque partem, & quid a-
gendum sit cùm quid evenerit maturius de-
liberasse.

liberasse. Hæc sunt opera magni animi & celsi, & prudentiâ consilioque fidentis. Tamen merè autem in acie versari, & manu cum hoste conflare, immane quiddam & belluarum simile est. Sed cum tempus est necessitasque postulat, decertandum manu est; mors servituti turpitudinique anteponenda. Nam quam enim periculi fugâ committendum est, imbelles timidi que videamur. Sed fugiendum etiam illud est, nè offeramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius. Hæc Cicero.

Lib. 3.

cap. 7.

3. Andronicus verò ex mentè Aristotelis unam Fortis viri partem definit, quòd intrepidè maxima adire audet pericula. Fortis itaque est qui maxima malorum non timet. Unde iterum & ipse Cicero; Fortitudinis munera duo maxima sunt, mortis dolorisque contemptio. Andronicus verò accuratius describit, addens porro oportere esse in huiusmodi constitutum periculis in quibus inflexibili quadam animi vi impetùque voluntatis usus est, vel ubi mors honorifica est. Propriè enim fortis est qui præstantissimam mortem lubenter tolerat.

Andronicus Rhodius
lib. 3. cap. 8.

Et paulò suprà Fortem describit ex eo quòd sit circa pulchram mortem intrepidus. Mortem verò illam pulchram esse quæ virtutis, non affectûs alicuius, causâ appetitur. Nam qui insiliant & irascuntur non propter id quod honestum est, sed solummodo ex passione, fortes revera non sunt, sed pugnales. Ex quibus omnibus efficitur, Fortitudinem

Fortitudinem Virtutem esse quâ quis constanti animo summa vitæ pericula, ipsâque adeò mori, subire potest honestatis causâ, sive ex amore illius quod simpliciter & absolutè optimum est.

4. *Constanti autem animo dico, non inlenti: Dolere enim & morderi ab acerbis nihil prohibet quo minùs fortis sit. Quantò magis quis gravatur & gravatus sustinere boni causâ, tantò magis propriè hic fortis est habendus, ut rectè & ad mentem Aristotelis monet Paraphrastes Rhodius. Ad Lib. 3.*

etiam, *honestatis causâ. Animus enim* ^{cap. 9.} *trahitur ad pericula, si suâ cupiditate, non utilitate communi, impellitur, Audacia potius nomen habeat quàm Fortitudinis.*

5. *Fortis igitur Animus & magnus durus rebus maximè cernitur: Quarum usus in rerum externarum despicientia potest; cum persuasum sit nihil hominem, si quod honestum decorumque sit, aut admirari aut optare aut expetere oportet, nullique neque homini neque perturbationi animi nec fortunæ succumbere. Altera est res, ut cum ita sit affectus animo, ut insuper gerat magnas maximèque utilitates, sed & vehementer arduas, plenâque laborum & periculorum tum vitæ, tum utilitatum aliarum rerum quæ ad vitam pertinent. Quæ præstantissima Ciceronis De Officiis sententia definitionis nostræ haud incommoda paraphrasis esse potest.*

N

6. Quem-

6. Quemadmodum verò *honestatis* causa vel maxima subeunda sunt pericula, ita ejus solius causâ prætermittendæ sunt corporis voluptates; alioqui non tam *Temperantia* esset, quàm *Stupiditas* quædam animi vel *Morositas*. Vera enim *Virtus* nulla esse potest, quæ pro fine non habeat id quod honestum est sive simpliciter bonum.

Temperantia igitur ita definienda est, ut sit *Virtus* quâ quis *Voluptates* corporis in eam finem omittit, ut illâ voluptate quæ ex rebus factorum conscientia proficiscitur facilius contentiûsq; fruatur. Nam solius sanitatis corporis conservandæ gratiâ *Temperantia* colere, *Virtus* sanè Pecudis esse potest. *Hominis* verò nullo modo; quippe qui non pertingit ad illud quo homines fruimur, sed ad id solum quod nobis cum brutis animalibus commune est.

7. Per corporis autem voluptates hinc intelligo, non eas quidem leviores purioresq; quæ visu, auditu, vel olfactu hauriuntur; sed, cum *Aristotele*, crassiusculas illas quæ percipiuntur gustu tactuque, quæque ad *Venerem* referuntur, & ad illius fautores & comites *Bacchum* *Cererem*que. Hisce cancellis plerique omnes claudunt *Temperantiæ* objectum: Unde planè constat eam particulam duntaxat esse illius *Primitivæ* *Virtutis* quam *Continentiam* appellavimus, quemadmodum *Fortitudinem* *Tolerantiæ*.

Ethic. Nicom. lib. 3. cap. 13.

* Rati

* Rationes *Temperantiae* & *Fortitudinis* tendæ sunt è *Noematibus* 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12; uti & *Probitatis* è *Noematibus* 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23: pro cuiusvis qui periculum fecerit clarè patet.

S C H O L I A

In C A P. VII. SECT. VII.

Rationes *Temperantiæ* ac *Fortitudinis* petendæ sunt à *Noematibus* 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12. Ad *Temperantiæ* referenda sunt *Noema* septimum, nonum, & decimum; ad *Fortitudinem*, *Noema* quintum, tertium nempe illius posterior, & *Noema* undecimum; ad utramque *Noema* sextum, octavum, & duodecimum; duo priora tanquam pignora magni alicujus præmii viris fortibus ac temperantibus obventuri, quod in sinceriori ac permanentiori voluntate consistat, quemadmodum supra monui, de *Continentia* & *Tolerantia*; tertium tanquam Index præsentis fructus harum virtutum in liberando animo ab inordinatis *Passionibus* quæ iudicium occæcant.

CAP. VIII.

De Virtutibus Reductitiis.

1. **E**xplicata est natura trium principum *Virtutum Derivatarum*, earumque rationes à *Noematibus* breviter indicatæ.

Ad has tres Virtutes reliquæ quæ sunt persunt omnes non incommode reduci possunt, unde *Virtutes Reductitias* eas habere immeritò appellare poteris. Rationes vero singularum ex eisdem ferè *Noematibus* petendæ sunt quibus *Virtutum* principum ad quas reducuntur.

2 Ad *Iustitiam* revocantur *Liberalitas*, *Magnificentia*, *Veracitas*, *Gratitudo*, *Candor*, *Urbanitas*, *Fidelitas*, *Verecundia*, *Humanitas*, quæ *οὐρανιοῦς* dicitur, *Hospitalitas*, quæ *φιλοξενία*, ipsa denique *Amicitia*, & id genus reliquæ quæ officia erga alios continent, ut *Affabilitas*, *Comitas*, proprièque dicta *officietas*, quæ *Humanitatis* etiam quidam modi sunt. Nam cum ad alios spectent harum *Virtutum* omnium effectus, & à Recta Ratione, quæ ad instar Legis cujusdam est, dicuntur, *Iustitia* quasdam partes esse necesse est.

Ad *Fortitudinem* revocantur *Magnanimitas*, & quæ huic affines sunt, *Generositas* & *Lenitas*, *Constantia* etiam & *Diligentia*.

a; quibus addas, ex *Andronico*, quas ille
opellat ἐνθυμία, λήμια, ἀρρενότητα, ἀνδραγαθίαν,
hoc est, *Vivacitatem, Animi presentiam, Stre-*
nitatem, & Virilitatem.

Ad *Temperantiam* denique referuntur
frugalitas, Humilitas, Modestia, Austeritas si-
censef idem *Andronicus*, ut *Εὐτέλεια, Λι-*
μῆς, Κοσμιότης, Αὐτάρκεια, i.e. *Victus facilitas &*
modestitas, Gestus inculpabilitas, Animusque
contentus.

Virtutum hæc sunt potissima *Reductitiarum*
nomina quæ occurrunt. Omnia enim cor-
dere instituti nostri non erat, nec corra-
accuratiùs definire; cùm earum natura
tis possit intelligi ex *Virtutibus Princi-*
palibus vel *Primitivis* ad quas referuntur.

3. Cæterùm non abs re erit singulas le-
tori aliquo modo καὶ ὡς ἐν πρόπῳ describere,
postquam monuimus summatim quod ad
omnes eas pertinet, præsertim quæ ad
Justitiam referuntur, quod sunt partes illi-
us *Justitiæ*, quam *Rhodium* ille interpre-
συνουσίαν vocat, definitque δικαιοσύνην
ἐκαστον *Justitiam voluntariam*. Unde cujus-
que probitas in hisce magis spectatur ubi
apud peccare potest, quàm in eis ubi
peccat pessimè audit, aut in jus trahi-
r pœnâsque luit.

4. *Liberalitas* versatur circa pecuniarum Andro-
nomicum. Pecuniarum verò usus nihil aliud est nic. Rhod.
nam earum sumptus & largitio. Si quis lib. 4. cap.
itur καὶ ἀναλογία τῆς ἐπίας, pro ratione sua-
rum

rum opum, lubens hilarisque sumptus facit
ubi, in quæ, & in quem finem oportet
liberalis est: qui sine mensura & disci-
mine dat, prodigus; qui citra hanc legem
& mensuram, illiberalis.

5. *Magnificencia* etiam circa sumptus
versatur, sed solos, eosque magnos, quos
& nomen innuit. Atque ratio etiam habenda
est tam personæ quàm operis finis. Neque enim
quemvis hominem decet magnos sumptus facere;
nec qui facit nisi in magna opera & splendida,
præclarosque in fines, faciat, propriè magnificus
est. Igitur pleraque sunt eis τὸ κοινόν,
eis τὸ δῖον, in Publicum, inque Divinum
men, ut monet Aristoteles.

Ethic. Nicom. lib. 4. cap. 5.

6. *Gratitudo* est pars Justitiæ præstantissima & liberrima, quæ, qui beneficium
recepit, promptè & perlubenter quod
primùm poterit, rependit etiam cum fo-
nore.

7. *Veracitas* est Virtus quæ quis se tale
lem ἐν λόγῳ καὶ ἐν βίῳ, verbis factisque, exhibet,
qualis revera est, nihil simulans dissimulansve.
Quorum tamen posterius tolerabilius est & venustius,
si moderatè fiat soloque studio fugiendi τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ
ἐν αὐτῷ δοκῆν, hoc est, omnem speciem tumidi
& ampullosi: Quod si fiat immoderatè
Arrogantiam sapit. Est enim & Elatio,
nimium affectata Diminutio suiipsius, ostentationis
indicium; ut in Laconico vestitu quemadmodum
notat Philosophus.

Ethic. Nicom. lib. 4. cap. 13.

Cæte

Cæterum quamvis satis elegans sit illud *Aristotelis* bina singulis Virtutibus Vitia opponendi studium & affectatio; utilius tamen mihi videtur si quis *Veritati* unicum illud Vitium opponeret quo quis alienam induit personam ut occultet suam, quod significantissimo vocabulo *Hypocrisis* dicitur. Quod quidem malum multas in humana vita frustrationes parit & molestias, quibus ipse Hypocrita, pariter atque alii quibus imponit, implicari solet.

8. *Candoris* est, tam dicta quam facta in hominum congressu quæ ferri possunt candidè & benignè excipere: quæ secus, honestà quadam & decenti libertate reprobare vel reprehendere. Huic igitur Virtuti opponitur *Morositas*, (quæ *δυσκολία* dicitur apud *Aristotelem*,) & *Blanditia*, quæ, si lucrum quæritur, dicitur *Adulatio*.

9. *Urbanitas* est, cum vel ipsi honestè jocamur, vel alios honestè jocantes lubenter patimur. Qui verò nec jocantur ipsi nec alios concinnè jocantes lubenter audiunt, sed offenduntur, appelluntur ab *Aristotele* *ἄγριοι καὶ σκληροί*, rustici & asperi. Qui verò præter modum & decorum jocantur, nemini parcentes, *Scurra*. *Ethic. Nicom. lib. 4. cap. 14.*

10. *Fidelitas* cernitur in reddendo Deposita standoque promissis, ubi nos Lex scripta vi cogere non potest.

11. *Verecundia* est constans & perpetua decori observatio. Videtur igitur quasi flos *Iustitiæ*, vel quiddam ipsa *Iustitiâ* perfectius

De Offic.
lib. I.

fectius & delicatius. *Iustitia* enim est non violare homines; *Verecundia* nè offendere quidem. In quo maxime perspicitur vis decori, inquit *Cicero*. Apud quem *Decorum* etiam optimè definitur, id esse quod consentaneum sit hominis excellentiæ in eo in quo natura ejus à reliquis animantibus differat. Quibus monemur nihil committere naturæ nostræ indignum, nec ad brutorum mores nosmet unquam demittere.

Verùm præter hoc generale *Decorum*, sunt etiam specialia quædam cujusque ordini & conditioni propria; ut Principi, Sacerdoti, Viro, Fœminæ, Seni, Juveni, Philosopho, Plebeio, & id est reliquis. De quibus omnibus statueretur quod cuique agendum est secundum qui ipsis ex communitate convenit, nè videatur unum contemnere & expectari. Negligere verò quid sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.

Est igitur *Iustitia* pars debitam adversus homines adhibere reverentiam, nec in ejusmodi motus gestusque vel sermones nos pati diffuere quibus adstantium aures vel oculi offendi possint.

12. *Humanitas* est Virtus quæ erga omnes homines benevolè & officiosè afficimur ex præstantiæ humanæ naturæ sensu communisque nostri omnium cognationis.

Hof

Hospitalitas, sive φιλοξενία, est Virtus quâ benevolè & officiosè afficimur erga peregrinos, non solùm quòd homines sunt, sed quòd quibus commodis domi fruuntur, in peregrè profecti destitui possunt.

13. *Comitas* est Virtus quâ quis homines ex communi humanitatis sensu blandè in congressu benignèque alloquitur.

Affabilitas verò, quâ alios ipsum convenientes & alloquentes facilè & benignè excipit.

Officiositas autem, quâ quis promptus est ad minora quævis officiola superioribus, ut saltem paribus, præsens præsentiibus præstanda.

Hæ Virtutes omnes rectè accensentur *Humanitati*, in qua non solùm opponitur *Inhumanitas*, sed in illa nimiae erga quoslibet humanitatis affectatæ ostentatio, quâ quis in singulis cum versatur demereri studeat, sibi se devincire tanquam homini ad omnia erga omnes humanitatis officia præstanda paratissimo, erga ipsos verò præter cæteros, cum tamen nihil solidi finire subsit enormi huic observantiæ & blandiloquentiæ. Quæ certè *Injustitiæ* pars est maximè conspicua, dum in hunc modum per fictos nostros & imitados affectus sincerum alterius amorem suffragamur, quo tamen nemo quisquam thesaurum possidet pretiosorem. Quod igitur crimen quovis furto vel rapinâ non minùs turpe haberi debet.

14. Denique, *Amicitia* vera ex genere Virtutum est; quanquam vulgaris illa quæ cernitur ut plurimum nihil sit aliud quam paucorum conspiratio contra reliquos vicinos, dum alternis dolis falsisve iudiciis vel testimoniis, quibus speciosa Officiorum *Amicitia*, nomina obtendunt, mutuis inserviunt commodis, magno sæpissime cum aliorum incommodo. Quæ rursus putidissima pars *Injustitia* est, eoque magis quanto conjunctior est injuria cum Hypocrisi, nec tam læsisse vicinum videri volunt, quam amico profuisse. Verâ autem *Amicitia* nihil sanctius est, nihil divinius, quæ & ipsa Virtus est, (non minùs quam *Humanitas* vel *Hospitalitas*) solòsque inter eos reperitur qui reliquis Virtutibus omnibus sunt præditi: Eaque officia complectitur quæ non solum hominibus probis debentur, sed quæ illis præcipuè quod diuturna conversatio clarèque prospecta probitas, fructuùmque illius perceptio frequentior atque usus, nobis meritò reddidit cæteris mortalibus chariores.

Optimus autem *Amicitia* fructus est mutua ad Virtutem stimulatio. Qualis olim apud Pythagoreos cernebatur, quemadmodum commemorat Iamblichus. Hortabantur enim crebrò se invicem, ut non divellerent se ab illo qui in ipsis erat Deo. Quam obrem ad incorporationem quasi quandam unionem cum Deo & communionem cum intellectu Divinâque Anima omne spectabat co-

Iamblich.
de vita
Pythag.
cap. 33.

um amicitiae studium tam per opera quàm
per sermones. Quibus statim subjicit; Hoc
verò nemo potest aliud quicquam invenire me-
lius aut dictum in colloquiis, aut in rationi-
bus vite factum. Credo verò quòd & omnia
verè Amicitiae officia in se complectitur.

Quibus tamen non multum ab simile est *Ethic. Ni-*
illud Aristotelis, quo monet præcipuum *com. lib. 9.*
Amicitiae fructum ac voluptatem in eis con- *cap. 8.*
sistere quæ ad nos pertinent quatenus ho-
mines sumus, hoc est, rationis sermonis-
que participes. Hic enim Convictus apud
homines videatur rectè appellari, (sermonum
scilicet rationisq; communicatio,) & non, ut
in jumentis, in eodem loco pasci. Atque hæc
breviter de eis Virtutibus quæ ad Justiti-
am reducuntur.

15. Magnanimitas earum prima est quæ
ad Fortitudinem revocantur, vel, si mal-
les, ad Tolerantiam. Magnanimitas verò
satis intelligitur ex Magnanimi caracte-
re qui paulò uberius apud Aristotelem de-
scribitur. Summa verò in hisce ferè con-
sistit: Quòd semper querit magna agere &
magnorum gratiâ, eaque unde magnus acqui-
ritur honor. Hinc est quòd μεγαλονιδου
magis sit quàm μικρονιδου, magnis ma-
gis immiscens se periculis quàm crebris, nec
promptus ad agendum, sed ἀργός τις καὶ μετάνους,
piger quis & procrastinator. Neque enim
magna temerè suscipienda sunt, sed mag-
na cum deliberatione & consilio. Nec
multo rerum humanarum studio tenetur,
cūm

Ethic Ni-
com. lib 4.
cap. 7, 8.

cùm nihil in his magnum sit magnè æstimandum. Præ cæteris verò Honorem æstimat *tantum maximum humanorum quæ extrâ sunt bonorum*; utpote quem Divino Numini tribuimus. Supponitur enim Magnanimus perfectâ Virtute præditus, unde seipsum, si quem alium, honore dignum putat ob Virtutem, Divinissimum omnium donum.

Sed nec Honorem magni æstimat vulgique opinionem, solâ Virtute contentus suâ. Unde etiam insignis evadit Parrhesiastes, *Veritatis & officii majorem rationem habens quàm fama*; sed & φανερόφιλος & φανερόψυχος, amicitiam & inimicitiam pectore in aperto gerens, ut inquit Ennius. Quid enim ille latebras quærat aut veritatem detrectet profiteri, qui propriæ Virtutis conscientia fretus, tantiq; boni sensu ac voluptate abreptus, omnes res humanas contemnit, vitamque mavult perire quàm vel minimam Virtutis partem?

Hæc sunt ferè Magnanimi indicia. Magnanimitas rectè ad Fortitudinem vel Tolerantiam refertur, quoniam magna aggredi non possumus sine labore magno & molestia; quiq; honores publicaq; munera declinant, plerumq; id faciunt ut mollius & otiosius vivant.

16. Lenitas etiam rectè ad Fortitudinem Tolerantiamque revocatur, quòd Tolerantia pars sit ferre injurias, magniq; animi easdem

lem contemnere. Ex utrisq; verò vel alterutro nascitur *Lenitas*, quâ injuriis læssiti non faciliè irascimur, multoque facilius à vindicta abstinemus. Hujus virtutis egregium specimen est illud ad quod collineat præclarum illud *Marci Antonini* Τὸν εἶς ἐαυτὸν documentum; *Unum hîc vide quàm pluri-* lib. 6. sect. 47. *è estimandum, cum veritate & iustitia be-* 47. *ignè versari inter homines mendaces & in-* 47. *justos.* Nihil enim generoso animo bilem equè movere potest, atque injustorum & fraudulentorum hominum mendacia & imposturæ.

17. *Generositas à Magnanimitate* in hoc differt, quòd videatur virtus communior, nec ad magna sola facinora magnosque honores restringi, sed in eo fermè consistere, quòd quis libero suo arbitrio utatur quàm optimè potest, & quòque solo sit contentus, de fortuna vulgique opinione securus tanquam ad se parùm pertinentius; quanquam interim omnes homines humaniter tractat, & què ipsorum sui arbitrii su optimè præsumit, donec contrarium.

18. *Constantia* est Virtus quâ nobissemper ubiq; tam dictis quàm factis constamus.

Diligentia est Virtus quâ quæ Rectâ Ratione suscepimus, incunctanter & diligenter prosequimur. †

Εὐθυμία,

Andro-
nic.
Rhod. lib.
ὁ δὲ πα-
ρὸν.

Εὐψυχία, sive *Vivacitas* definitur ab Andronico, *Firma quaedam vividāq; animæ aptitudo ad perficienda sua opera.*

Ἀνία verò, sive *Animi præsentia*, innuere videtur promptitudinem quandam animæ ad aggrediendum quæ oportet, in eisque persistendum. Unde parùm videtur differre à *Diligentia*. *Ἀρρῶντος* autem, sive *Strenuitas*, apud ipsum est *Habitus sufficiens nos præstans in laboribus Virtutis.*

Ἀνδραγαθία deniq; seu *Virilitas*, ab ipso definitur *Virtus viri quâ studiosè se gerit circa publica opera.* Officia verò præcipua illius esse statuit, imperterritos nos reddi circa mortem, circāq; pericula audaces, mallēq; per *Virtutem* mori quàm per dedecus vivere. Quæ planè *Fortitudinis* partes sunt.

19. *Σοφία* supersunt *Virtutes* quæ ad *Temperantiam*, vel, si malles, ad *Continentiam* referuntur: ut *Frugalitas*, quæ est *Virtus* quâ quis, *Temperantiæ* suisque rebus consulens, parcius sumptus facit, ita tamen ut citra illiberalitatem sit hæc parsimonia. Ex qua definitione palàm est *Frugalitatem* rectè ad *Temperantiam* referri, quemadmodum *Liberalitas* ad *Iustitiam*. Hæc enim ad aliorum, illa ad nostram spectat utilitatem.

20. *Ἠπιείκεια* est *Virtus* quâ facile in nobis suppressimus vel extinguimus omnem inordinatam cupiditatem *Honoris*, *Potentiae*, splendorisq; *Divitiarum*, ut melioribus

oribus rebus animos nostros adunga-
us. Quod est, juxta *Marcum Imperato-*
em, *In data qualibet occasione justum, pru-*
entem, *Deumq; simpliciter sequentem, seip-*
m *præbere.* sect. 27.

21. *Αυσηρία*, sive *Austeritas*, definitur ab
Andronico Rhodio *Habitus animæ non susti-*
ens voluptatum sermonumve turpium com-
mercium. Huic affinis est *Modestia*, ut
ulgò sonat: videtur enim esse Virtus a-
imæ quâ vel primas præparationes &
ræludia ad quamlibet turpitudinem ma-
rè rejicit & averfatur, nè levissimam
nidem mali speciem ferens.

22. *Ευτέλεια*, sive *Viētūs facilitas*, vide-
ar strictius quiddam esse & contractius
osâ *Frugalitate*; *Λιτότης* verò, vel *Tenuitas*
Viētūs, ipsâ *Ευτελεία*, quæ definitur apud
Andronicum *Habitus quibuscumque contentus*; *Andro-*
Ευτέλεια verò, vel *Viētūs facilitas*, *Habi-* nic.
us nihil eximii affectans in sumptibus & ap- Rhod. lib.
aratibus; *Κοσμιότης* autem, i. e. *Gestūs in-* δει πα-
ulpabilitas, *Figure motûsque corporis decora* δῶν.
dispositio vel ordinatio; quæ igitur pars
modestix est; *Αυτάρκεια* denique, sive *A-*
rimus contentus, *Habitus animæ quibus opor-*
et contenta, eaque quæ vitæ conveniunt ex
acili definiens. Quò proinde spectabit il-
ud vulgare, *Naturam esse paucis conten-*
am.

23. Atque hæc quàm brevissimè potui
e *Virtutibus Reductitiis.* Neque enim his
mmorandum duxi, multò minùs in Vitiis
enume-

enumerandis quorum natura satis intelligitur ex doctrina Virtutum quibus contrariantur.

Quanquam autem de singulis Vitiis agere non statuimus, quæ tanquam quædam Virtutum extrema cogitantur; tamen operæ pretium fore putavi de *Mediocritate* illâ, quam *Aristoteles* *μεσότης* appellat, & in qua Virtutis naturam consistere vulgo contendunt, paulò liberius disceptare. Quod subsequenti Capite aggrediemur.)

C A P. IX.

De Mediocritate illa in qua Virtus consistit; deque vera hujus Mediocritatis mensura.

1. **Q**UOD Virtus in *Mediocritate* consistit, si rectè intelligatur, veritate non caret. Quod verò quidam Virtutem introducunt ab utroque latere oppositam stipatam Vitiis, & quasi Rosam inter duas Urticas (quod à nostratibus proverbialiter dicitur) collocatam, id sanè perbelli cujusdam spectaculi speciem præ se fert, sed quæ in omnibus Virtutibus locum habere non potest.

2. Nam illi *Iustitiæ* parti quâ quis id solum quod sibi jure debetur assumit, *παρανομία*

Cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

3. Præ virtutem quæ per se summa perfectio est, uno continetur in se, uti laudat.

Injustitia ex altero latere planè opponitur, quod est vitium plus sibi arripiendi quàmustum est. Quòd si quis minus sibi assu- nit quàm quod illi debetur jure, (quæ *μυωεξία* dici potest,) id certè non vide- ar vitium esse, sed potiùs species quæ- am aut *Generositatis*, aut *Modestiae*. Ità tribuenda mercede, si quis minorem red- dit quàm quæ ex pacto debetur, *Injustitia* quædam species est, quæ *μυωνοδοσία* dici potest; ut parem reddere, *Iustitia*. Ma- iorem autem reddere, (quam *πλεονοδοσίαν* appellare poteris,) non altera *Injustitia* spe- cies est, sed potiùs *Liberalitatis*. Ità in rebus emendis vendundisque Superpondi- um illud & Mantissa quam quidam super- addicere solent ut gratiam ineant cum em- ptoribus, quamvis pondus mensuramque excedant quæ fanciuntur lege, hujusmodi vitium *πλεονοδοσία* nihil in se habet *Inju- stitiae*.

3. Præterea *Prudentia*, quæ certè mora- lis Virtus est, sola opponitur *Imprudentia*, quæ *Prudentia* est defectus. Ità *Sinceritas* unica contrariatur *Insinceritas*, vel la- tisumpta *Hypocrisis*, quæ à *Sinceritatis* perfectione excidit vel deficit. Porro *Patientiam*, *Continentiam* & *Tolerantiam* solæ, ex uno latere, claudunt *Impatientia*, *In- continentia*, & *Mollities*: Item *Temperantiam* *Intemperantia*. Quòd enim quidam lateri lateri adjungunt tanquam oppositum vitium *ἀναισθησία* *Insensibilitatem* quandam, id

Andro-
nic. Rhod
lib. 3. cap.
12.

id contra rationem fit; tum quod huiusmodi ἀναισθησία vix cadit in humanam naturam, (quemadmodum ex mente Aristotelis rectè docet illius Paraphrastes, Epiphanius enim fermè extra humanam naturam huiusmodi Insensibilitas;) tum etiam quod si in eam caderet, non tam Animæ vitium esset hæc ἀναισθησία quàm morbus Corporis.

Quòd si vis & dominium Animæ eon-
que augeri posset, ut, quoties vellet, cu-
jusvis doloris & voluptatis corporeæ sen-
sum prorsus suppressere & extinguere
valeret; id certè nullum Animæ vitium
esset, fed mira quædam virtus ac perfe-
ctio. Abuti autem hac Animæ perfecti-
one, *Insinceritatis* esset aut *Imprudentia*:
mò, si quis magnopere contendat *intem-
perata* cujusdam *Temperantie* speciem fore
non multùm abnuo.

X 4. Videtur sanè *Fortitudo* satis commo-
dè collocari inter *Andaciam* & *Timidita-
tem*; *Liberalitas* inter *Illiberalitatem* &
Prodigalitatem; *Veritas* inter *Arrogantiam*
& *Dissimulationem*: neque inficias eo quod
simile quiddam contingere possit in aliis
quibusdam Virtutibus. Interea tamen maxi-
mopere est notandum, quòd nec ex hisce
ipsis elucet quòd Virtus sit secundum in-
timam suam essentiam *μεσότης* sive *Me-
diocritas*, sed potius (quemadmodum earum
definivimus) *Vis* quaedam intellectualis quae
est causa illius *Mediocritatis* quam temperamus
tam in actionibus nostris quàm pa-

tionibus. *In* ipsis enim est illa Mediocritas. Virtus verò ipsa major justo esse non potest.

Imò verò non solum *ἡ τοῦ ἀεὶς ὁ καὶ τὸ εὖ* secundum suum bene & optimum Virtus ἀρετὴς est sive *Extremitas*, prout ipse *Aristoteles* agnoscit, sed secundum essentiam & definitionem. Nam secundum ipsam essentiam *Mediocritas* esse non potest, cum illa (ut modò monui) sit in objectis circa quæ versatur, nempe in actionibus & passionibus. Cum verò secundum suam naturam optimum sit eorum omnium quæ humano generi competunt, & præstantissima animæ nostræ vis & perfectio, rectius definiri non potest quàm si quis eam dicat *τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀρετή*, *Humanae naturæ summitatem, summumve Bonum*. Nam ad essentiam Virtutis hoc attinet, ut hujusmodi sit.

Videtur igitur temerè dictum ab *Aristotele*, quòd secundum suum bene & optimum Virtus sit *Extremitas*, sed non secundum essentiam; cum illud *Optimum* sit de ipsa Virtutis essentia, utpote quæ naturæ nostræ summa est perfectio, quemadmodum passim inculcant *Pythagorei*.

6. Tutius igitur rectiusque loquitur, ubi ait Virtutis esse *τὸ μέσον εὐερίσκειν καὶ αἰεῖν*, *Medium invenire & eligere*, quàm ubi innuit ipsam Virtutem *Medium esse vel Mediocritatem*. Perinde enim est ac si quis diceret ipsum *Mesolabium* esse duo illa Media continuè proportionalia quæ ipsius

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 9.

ope inveniuntur; aut *Circinum* esse Centrum mediúmve Circuli, quia hoc instrumento Centrum invenitur, primóve defigitur.

7. Postremò, quando dicunt Virtutem medium esse, intelligunt duorum huic medio homogeneous. Ità enim rem illustrat *Aristoteles* à proportionem Arithmetica tam in magnitudinibus quàm in numeris; quanquam illis invenisse videtur potius *ἡ μέσος τῆς ἀνάγκης* quàm *τὸ πρὸς ἑκάστην*, Medium rei quàm medium quoad nos. Sed quòd *ὁμογένειαν* hanc aliquàlter affectat, ex eo videre est, quòd dum Virtutem medium quoddam esse volunt, ipsam de extremis participare innuunt. Quod planè facit *Andronicus*, lib. 3. cap. 7. ubi dicit Virtutem Medietatem esse duorum Vitiòrum, ab hoc quidem deficientem, illud verò superantem. Ut in Fortitudine, quæ *Confidentia* est in certo quodam gradu. Quòd si *Confidentia* ut tertia Virtus esset, cum Virtus sit quiddam absolutè bonum, *Confidentia* ut sex duplò melior esset, ac proinde Vitium Virtute melius.

Virtus igitur non est ipsum medium, sed medii inventrix atque electrix. Nec ipsum medium in intensiòne vel extensiòne solummodo cernitur, sed & aliis circumstantiis determinatur. Nam quando oportet, & super quibus, & erga quos, & cuius gratià, & quomodo oportet, est medium illud atque optimum quod est in Virtute, inquit *Aristoteles*.

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 6.

Stoteles. Unde superfluum videtur plaq; supersticiosum hanc metaphoram in singulis sectari.

8. Satis est si *Rectum* sit quod quærit & dignit Virtus. Quamquam & hoc *Rectum*, quod Græcè ῥῆδον dicitur, iterum medium quiddam videtur; ut linea illa quæ erigitur super aliam rectam καὶ ῥῆδαις una pariter est & media omnium quæ ab eodem puncto duci possunt, & inæqualiter ab ea declinant. Unde illud *Pythagoreo* Magn. Moral. lib. 1. *Uniforme Bonum est, Malum vero multiforme:* recteq; *Andronicus* *Rectum* hoc, cap. 25. & quod & καὶ ῥῆδωμα vocat, ἀπλοῦν π καὶ μονοειδές, Nicom. lib. 2. cap. 5. *Complex quiddam & uniforme*, indigitat.

9. Sed & hoc *Rectum* quod in singulis quærit Virtus, τὸ ἴσον *equale* etiam dicitur; *Andronicus Rhod.* τὸ δέον, καὶ τὸ ἀρμόζον, & quod par est & lib. 5. cap. 5. *congruum*, quod est rursus τὸ ἴσον. Τὰ δὲ ἀρμόζοντα ἴσα ἐσιν, *Nam qua congrua sunt, sunt equalia*, ut satis nōrunt *Geometræ*. Hæc item omnia iterum *Mediocritem* innuunt. Nam quod aut minus aut majus est altero, non congruit. *Medium* igitur esse oportet quod nec majus nec minus est, quod appellatur etiam *equale*.

Dicatur igitur tandem Virtus in *Mediocritate* consistere, non quòd ipsa sit medium quoddam, sed quòd anima nostra per ipsam id quod medium sive congruum est agat. Sola enim illa sententiā videtur vera ac solida.

Ethic. Nicom. lib. 6. cap. 1.

Ethic. Nicom. lib. 2. cap. 6.

Ethic. Nicom. lib. 6. cap. 5.

10. Maxima verò difficultas videtur, statuere quid illud tandem sit cui congruere debet hoc ipsum quod ubique quæritur Virtus *Rectum* vel *Congruum*. Illud demum *Rectum* est, inquit *Aristoteles*, quod Rationi rectæ est congruum; vel, quod idem est, *Id utique revera Medium est quod recta Ratio enunciat*, sic enim ille loquitur. Et in ipsa Virtutis definitione, ubi eam in *Mediocritate* consistere dicit, *Mediocritate* seu *μεσότης* indigitat *ὑποκείμενον λόγον*, definitam ratione. Cui statim hanc subdit *ἐξήγησην*, & quemadmodum vir prudens determinaverit: nè quis porro quærat qualis aut quæ sit hæc recta Ratio quâ quicquid rectum est vel congruum definiatur.

Recta igitur Ratio est quæ est secundum Prudentiam, quemadmodum supra etiam monui ex *Aristotele*: Apud quem tamen ipsa *Prudentia* definitur, *Habitus cum ratione verus exercens se circa ea quæ hominibus bona sunt vel mala*. Qui sanè videtur Circulus quidam nugatorius, definire hoc modo rectam Rationem per Prudentiam, & Prudentiam rursus per rectam Rationem.

11. Sed si recurramus ad eam quam nos supra tradidimus *Prudentiæ* definitionem, nulla potest esse aptior solutio. Nam ex illa definitione intelligitur quòd qui vera *Prudens* est purgato animo est & defæcato, & quòd Veritatis lumen per nullas *Passionum* tenebras aliave corporis impedire

impedimenta ipsi intercipitur. Unde ne-
mo mirari debet quod illa *Ratio recta* di-
catur quæ est *secundum Prudentiam*, cum
ut prudens aut nullus eam imbui possit qua-
tenus vitam spectat atque mores. Cui iti-
tem suffragari videtur Philosophus in *E-*
thicis ad Nicomachum, lib. 3. cap. 4. *Vir*
robustus, inquit ille, *rectè judicat singula*, &
in singulis ipsi verum apparet. Nam *secun-*
dum unumquemque habitum propria sunt bona
& jucunda. Multoque præstat fortasse vir
robustus veritatem videndo in singulis, tanquam
ipse eorum existens norma ac mensura. Ple-
nè verò Error videtur propter voluptatem
contingere, utpote quæ, cum non sit, apparet
amen illis bonum.

Quod etiam collineare videntur alia quæ-
dam quæ apud ipsum reperiuntur. Qua-
vis est illa *σφραγίς* Notatio, quam ita ap-
pellari dicit quasi *σφραγίς καὶ φέρων*, quod
cartam rectam conservet prudentiam: quo
innuere videtur Temperantes solos rectè
sapere in eis quæ ad vitæ probitatem spe-
ctant. Neque enim omnem opinionem cor-
rumpit, & pervertit voluptas & dolor, (ut quod
triangulum angulos habet duobus rectis aqua-
les;) sed eas solummodo quæ ad vitam spe-
ctant atque mores. Ità enim occæcat men-
tem voluptatis dolorisque sensus, ut princi-
pii videndi facultas ipsis eripiat qui hu-
jusmodi passionibus tenentur, quemadmo-
dum paulò post adhuc planius enunciat;

*Ethic. Nic.
com. lib. 6;
cap. 5.*

Ἔστι γὰρ ἡ κακία φθορά τῶν ἀρχῶν, *Vitium enim*
illud

illud ipsum principium extinguit quo rectè de rebus judicare valemus.

12. Quæ quidem *Aristotelis* sententia omni laude excipienda est, ut quæ multiplicem in se continet veritatem, eamque valde utilem. Ex hac enim planè efficitur, Primò, quòd animus noster vitiis passionibúsq; purgatus & vacuus ità comparatus est, ut immediatè suâque sponte discernere possit quid in rebus humanis pulchrum honestúmque; sit & quid secús.

Deinde, quòd sunt quædam suâ naturâ honesta & pulchra. Mira enim illa esset animi purgati perspicacitas si ea cerneret quæ non sunt. Quod tamen accideret, si nihil esset suâ naturâ pulchrum vel honestum.

Tertiò denique, quòd magnæ esset temeritatis & dementiæ, quamdiu purgandis animis nullam operam navamus, tempus contere in disceptationibus an sit quicquam suâ naturâ honestum: Nihil autem suâ naturâ honestum esse concludere, dum interim foedè turpiterque vivimus, impudentiæ prorsus intolerandæ. Experiri enim oportet priùs quàm sententiam ferre. Sed suprâ hæc attigimus, ac proinde nihil necesse est ut eis hîc diutius immoremur.

13. Unicum superest quo præsentî difficultati plenè & perfectè satisfaciamus. Nam videmur prudentem nostrum Inspirationibus & Enthusiasmis totum commisisse,

p. 9. *Enchiridion Ethicum.*

175

te, dum ex eo solo quod purgato sit a-
no eum Sapere contendimus; quasi
aliquid post hanc purgationem ipsi occur-
continud rectum esset ex eo solo quod
i occurrit, ipsaque recta Ratio, vel se-
ndum rectam Rationem, haberi deberet,
llaque alia esset mensura vel Principi-
cui congruere debet omne illud quod
atum dici meretur.

Necesse igitur est ut porro quæramus
e tandem *Norma sit ac Modus hujus rectæ*
tionis, & quodnam illud congruum rerum
andarum Principium, ut loquitur *Andro-*
us Rhodius. Nam sola illa Ratio recta
quæ huic Regulæ, Modo, vel Prin-
cio congruit: quod primum quoddam
simplicissimûmque Bonum, addo &
stantissimum, normâq; & mensura re-
uorum.

14. Cælum igitur Terrâmque testor, la-
mque ac profundum Mare, nullum in
ni Natura Bonum majus reperiri pos-
quàm *Amorem* illum quem nos, ut nul-
cum ulla libidinosa spurcitie commer-
um habere satîs intelligatur, semper ap-
llamus *Intellectualem*. Nihil illo sanctius
t divinius, nihil suavius aut jucundius,
nil quod majorem in modum animam
osttram implet, irradiat, exhilarat, nihil
od nos ad dispiciendum quid in una-
aque re æquum & decorum sit oculati-
es efficit, vel ad prosequendum quod
onestum est promptiores. Cum igitur
hoc

hoc perfectissimum simplicissimúmque bonum sit, Norma meritò habenda est & mensura reliquorum; nullámq; Rationem rectam esse posse statuendum est quæ ex divinissimo hoc fonte ac principio non derivatur.

15. Est autem hic, quem indigitamus *Intellectualis Amor* nihil aliud nisi intimæ quædam vita ac sensibilitas in *Boniformi Animæ facultate* excitata, quâ illud quod simpliciter optimum est sapit, eo gessit, eo triumphat, eoque solo oblectatur. Unde Deum super omnia amat, atque amplectitur tanquam summum perfectissimúmque Bonum, tanquam summam perfectissimámque Rationem & Pulchritudinem, tanquam summum perfectissimúmque Amorem per quem omnia facta sunt & subsistunt; totamque Creationem, prout unumquodque Divinæ perfectionis particeps est, colit ac diligit, & pro ratione defectuum vel infelicitatium in quæ incidere possunt, miseretur & sublevat, quantumque in se est in eum felicitatis statum ad quem à Natura Deoque destinari videntur restituere conatur. Denique, omnes intendit nervos ut bonis bene sit, malique quam efficacissimâ fieri potest curâ & disciplina boni evadant.

16. Est igitur hic simplicissimus divinissimúsque in *Boniformi animæ facultate* sensus illa Norma vel Mensura quâ ipsa Ratio examinatur & probatur. Si quid enim

illa statuit contra hunc sensum, ini-
um est & inhonestum: si quid huic sen-
consonum & congruum, id demum li-
um est & decorum. Adeo ut nihil sit
cessse unam aliquam *externam* Ideam Bo-
somniaire, alioſve somniantes imitari
sequi, cum intima hæc vita atque sen-
sit pro illa Idea, quæ non externo aliquo
imæ obtutu suspicienda est, sed intus
Boniformi facultate sentienda percipien-
que. Quæ cum una sit atque simplex,
hac tamen oriuntur omnes virtutum
etque factorum modi, in eamque cer-
simâ analysi iterum resolvuntur. Quem-
modum omnes numeri oriuntur ab uni-
te, & à sola unitate omnes mensuran-
r: ita, inquam, *Amore* hoc *Intellectuali*,
inquam *Principio* omnium simplicissimo
maximèque uno, omnes *Iustitia*, *Fortitu-*
inis, * ipsiusque adeo *Temperantia*, modi
peciesque mensurantur. Nihil enim hunc
Amorem extinguit magis quam volupta-
is sensus ac libido.

17. Postremò, nè quis nobis vitio ver-
at quasi lubrico cuidam ac fluctuanti Fun-
damento pulcherrimam Virtutum fabri-
cam superstruere velimus, Passioni scili-
cet, qualem Amorem hunc esse quidam fin-
gere possint; intelligant illi boni viri non
magis Passionem esse hunc Amorem quàm
ipsa est Intellectio, quâ tamen isti nihil
habent antiquius aut divinius. Omnis e-
nim Intellectio passio quædam est quate-
nus

nus est perceptio, ut rectè monet *Cartesius*. Quemadmodum autem perceptio hæc quæ in intellectu est non est à corpore, sed ab ipsa Anima seipsam in hunc actum excitante; ità nec hic Amor à corpore est, sed ab Anima ipsa, vel ab ipsa in hanc divinissimam *ἐνέπνευ* rapiente & excitante Deo. Cujus perceptio quamvis passio quodammodo appellari possit, nihilo tamen magis illius excellentiæ derogat ac divinitati, quàm ipsius intellectio- nis, quæ cum perceptio sit pari jure passio appellanda est.

18. Præterea, non tam Passio fortassis dicendus est hic Amor quàm perfecta quædam animi tranquillitas & serenitas, quam nulli motus comitantur nisi benigni beneficique; adeò ut ipse nihil aliud videri possit quàm firma quædam & constans benignitas vel bonitas, quâ nihil potest esse perfectius aut divinius, aut quod ad Deorum immortalium, id est, beatorum Spirituum, vitam statumq; propius accedit. Absque hac enim non Dii essent, sed mali statim evaderent Dæmones. Unde manifestò constat hunc Amorem omnium rerum esse perfectissimam divinissimamque, ipsaq; Intellectione præstantiorem, rectiusque de hoc intelligenda esse verba illa *Aristotelis* excelsa ac magnifica quàm de Intellectu speculativo; Neque verò oportet,

Ethic. Nicom. lib. 10. cap. 7. juxta istos monitores, humana sapere, cum homines simus, neque mortalia, cum simus mortales;

mortales; sed, quantum fieri potest, Deorum
 mortalium vitam affectare, & omnia fac-
 quò vivamus secundum illud quod in nobis
 præstantissimum. Quibus statim subdit
 andronicus Rhodius, juxta mentem Aristo-
 is, Præstantissimum verò eorum quæ in no-
 sunt est Intellectus: Ego verò, è contrà,
 mor intellectualis. Sed in hisce forsan
 tius quàm par erat immorati sumus.
 De Virtute igitur deque ejus speciebus,
 quomodo ea dicatur in *Mediocritate*
 consistere, quæque hujus *Mediocritatis* nor-
 sit & mensura, hæc dicta sunt. Ad
 terna Bona tandem progredimur.

Lib. 1°
 cap. 9.

SCHOLIA

IN CAP. IX. SECT. XVI.

Plurisque adeò Temperantiæ modi spe-
 ciesque mensurantur. Nihil enim hunc
 norem extinguit magis &c. Hinc opti-
 intelligere licet vim sensumque Noema-
 noni, Minus præstantia Bona mensu-
 rantur à præstantioribus, &c. nempe quoad
 etium ac usum. Pretium scilicet augeri
 antò propius ad Bonum omnium præstan-
 timum accedunt; usum verò limitari pro-
 minùs ad summum illud Bonum conferre,
 gisve illius fruitionem impedire, Divinim-
 que

que hunc Amorem extinguere censeamus.
 Rectè enim verum sincerumque Dei amorem omnis Moralitatis Legem primam
 Mensuram suprà statuimus.

C A P. X.

De Bonis Externis.

X 1. **B**ONA Externa voco non ea quæ extra hominem sita sunt, ea omnino omnia quæ extra Virtutem hoc est, sine quibus Virtutis perfectio consistere potest, quantumvis ornamenta quædam illius esse possint, aut necessaria Beatitudinis complementa. Unde ad tria genera rectè revocantur, respectu *Animi Corporis, & Suppositi.*

Singulorum species aliquot euumeramus, quantumq; vel quàm parùm quæq; faciat ad Beatitudinem breviter tabimus

X 2. Ad *Animum* referuntur *Ingenii subtilitas & dexteritas, Memoria fidelitas & comprehensio*; item *Scientia, Ars & Sapientia*. Ad *Corpus* verò, *Robur, Agilitas, Pulchritudo, Sanitas*. Ad *Suppositum*, *Divitias, Libertas, Nobilitas, Principatus, Amicitia* nique *hominum atque Favor*. De quibus omnibus

omnibus summatim dicendum est, quòd bona sunt, magisque expetenda quàm quævis sunt contraria; pleraque tamen eorum tam minuta esse bona, ut ipsorum præsentia nihil quicquam lædatur Beatitudinis integritas & perfectio, non magis quàm terræ Rotunditas montium protuberantia aut cavitare vallium, quæ, si contrantur cum terræ magnitudine, nullius habentur rationis. Sic istiusmodi bonorum præsentia nihil ferè addit, nec detrahic quicquam ipsorum absentia, Beatitudinis perfectioni; quandoquidem cum Virtutis perfectione comparata nullam ad eam proportionem habere planè deprehenduntur.

3. Quid enim magni addit homini *Subtilitas ingenii*, quando Prudentia adest, firmitasque animi constantia, & humani generis amor, propensaque omnibus benefaciendi voluntas? Quo genere argumenti nimiosè & solidè se consolatur *Marcus Antoninus*, postquam ingenio paulò tardiori se præditum animadverterat, lib. 7. Ubi asserit *Beatam vitam in paucis consistere*; quamvis quis non sit Dialecticus vel Physicus, quòd tamen esse possit *liber, vecundus, Boni publici amans, & obediens Deo*. Deesse autem homini quicquam cedere ad solidam Beatitudinem ex eo quòd egregia hæc *ingenii subtilitas & dexteritas* non adsit, perinde est ac si quis progressivâ facultate quenquam haud satis instructum

τῶν αἰσθητικῶν
ἐκ τῶν αἰσθητικῶν lib.
7. sect. 67.

etum existimaret, propterea quòd Funambulus nondum evaserit vel Petaurista.

4. Nec magis opus est viro probotam fideli omniàque ferè retinenti *Memoria*. Nam τὰ καλὰ καὶ θεῖα quæ vocat *Aristoteles*, pulchra illa ac Divina, in quibus Beatitudo consistit, pauca sunt, (ut modò memorabat etiam *Antoninus*;) vel potius unum quiddam, quo, veluti oculo colores, omnia honestorum & turpium discrimina clarè discernuntur; adeò ut nusquam verius sit illud *Platonis*, quòd *Veritas* exigua continetur spatio. Neque enim ex præceptorum multitudine *memoria* insculptorum sed ex intima quadam vita simplicissima que sensu agere solet vir probus perfectàque Virtute præditus. Nam uno intuitu omnes Officiorum differentias, ut simpliciter lumine omnes Objectorum varietates, facillè distinguit. Ex illo enim uno omnium Officiorum varietas oritur, ut colores lucidis ex lumine Solis.

Et quòd ad exteriora attinet, & quæ in divinissimum hunc sensum resolvi non possunt, satè est siquis hîc illà senili fortissimum polleat memoriâ, quâ quæ in corde sunt rectè meminisse valeat, reliqua quis absque ullo magno damno memorare illius elabentibus.

5. Nec certè *Scientia* multum requiritur ad Beatitudinem, neque *Ars*, nec *Scientia*. Quamvis enim *Scientia* sit ἀναγκαῖον καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἐργάζων, eorum quæ

necesse

essaria sunt, quæque eodem modo semper se
 bent, definiente *Aristotele*; Beatitudo ta- Andro-
nic. Rhod.
lib. 6. cap.
8.
 nostra in istis immutabilibus non con-
 nit, sed in ipsa animi constantia, certó-
 e & immutabili proposito prosequendi
 singulis nostris actionibus illud quod
 pliciter & absolute optimum est. Ac
 inde rectè intra secundum Septum à
 ete coercentur, nec ad *Domicilium Sa-*
 s admittuntur in miranda illa Tabula,
 Dialectici, vel Arithmetici, vel Geo-
 træ, vel Physiologi, nec Astrologi de-
 quæ, nec Poetæ, nec Oratores, nec Mu-
 sed, tanquam infames inutilisque Fi-
 lines, omnes simul excluduntur foras.
 6. Simplicius quiddam est & communi-
 Bonum Beatitudo illa quæ humanæ de-
 tur Naturæ, quàm ut solis Philosophis
 solis Opificibus competat. Unde nec
 entia, nec *Ars* illa quam *Aristoteles* de-
 tit *ἔν τε καὶ λόγῳ ποιητικῷ*, *Habitum cum ra-* Ehic. Eu-
dem. lib. 5.
cap. 4.
 e fabricativum, (ac proinde ad Opifi-
 spectat,) partes Beatitudinis habendæ
 t.

7. Multò verò minùs *Sapientia*, cujus
 jecta sunt *singularia quadam & stupen-*
difficiliâque, ac *Dæmonia*, qualia medi-
 olim dicuntur *Anaxagoras & Thales*;
 e *Aristoteles* aperte expositæque vocat
 pnia, id est, *inutilia*, quasi nihil ad hu-
 nam felicitatem facientia. Quo autem
 usu *dæmonia* appellat, intelligere est ex
 s quæ paulò suprà ab ipso dicta sunt,

Ethi. Nic. ubi definit Sapienciam scientiam & intell.
com. lib. 6. gentiam eorum que naturâ maximè excell.
cap. 7.

Quæ Conclusio continuè Inferitur ex
 ximè antecedentibus: Sunt enim alia
 rô hominibus naturâ Diviniora, ut illu-
 sima illa maximeque conspicua ex quibus
 dus constituitur. Eadem igitur sunt
 demonia quæ excellentissima hæc & Divi-
 ra homine, quæque dicuntur Objecta Sa-
 entia. Quorum tamen scientia tantu-
 abest, ut sit necessaria ad Beatitudinem
 nâ utilis quidem habeatur ab Aristotele
 8. Quanquam verò perfecta Beatitudo
 quæ in sola voluptate illa consistit
 ex sensa Virtutis recteque factorum
 scientia percipitur, Scientiâ, Arte & Sapi-
 tiâ carere potest; Intelligentia tamen
 quam Andronicus definit *γνώσις τῆς ἀληθείας*
Lib. 6. cap. 7. Principiorum notitiam, ipsi potest nullo
 do deesse. Impossibile enim est ut animus
 purgatus verâque imbutus prudentiâ
 hebes sit ac stupidus ut de primis Sci-
 tiarum Principiis uspiam dubitet.

9. Quod ad Corporis bona attinet:
 bur sanè & Agilitas Taurorum & Scien-
 rum felicitas est potius quam Homini-
 Adde quod robustior corporis habitus
 eptior est ad Virtutem, rerumque op-
 martum sensum sæpenumerò extinguit
 focatque. Nèc magis expectandum
 ut omnes qui beati sunt robusti sint atque
 agiles, quam ut Cursores statim fiant
 que Pugiles.

10. Equidem concinna res est *Pulchritudo*, magnamq; vim habet ad movendos animos, & ad conciliandam benevolentiam, additq; vel ipsi Virtuti vestatam quandam atque gratiam, juxta illud Poetæ,

atior est pulchro veniens de corpore virtus.

rum tamen habet momenti ad solidam beatitudinem, videturque potius alienum bonum quam nostrum, & quo, sine speculacione, nunquam frui possumus; cum inter animi nostri Pulchritudine perpetuo nos oblectare valeamus absque omni externo adminiculo.

11. Maximum bonorum est corporis *Salus*, quæ certè necessaria videtur ad perfectam Beatitudinem, aut saltem illius pars tanta quæ ab omni immani cruciatu nos columen servare possit, spiritusque ab omni inordinato motu & stupore liberare. Nihil enim operationem animi vel exiguat, vel necessariò avocat ad deteriorationem, ibique diutius detinet, ut Beatitudinem nostram itidem tollat multumve diminuat necesse est.

12. Inter bona *Suppositi Libertas*ne præferat an *Divitiæ*, dubium merito videri potest. Ego tamen semper existimavi *Divitias* postponendas *Libertati*, præsertim cum *Divitiæ* affluentiam quandam innuant, cum vir probus citra omnem molestiam ca-

rere potest. Unde necesse est ut ipsi major sit Libertatis jactura quam Divitiarum, modò necessaria suppetant unde vivat; quòdque clementius laturus sit si ableganda vel amittenda sint quæ ad beatam vitam sunt superflua, quam si ad illius modum esset vivendum cui tamen parere semper non posset sine aliquo Virtutis detrimento, cum in hac summa ferè humanæ felicitatis consistat.

Nec *Inopia* igitur nec ipsa *Servitus* admodum metuendæ sunt, modò coerceantur intra eos limites ut mentem non impediunt in Virtutis operationibus, nec intercipiant aut extinguant perceptionem illius voluptatis quam diviniore illi sensus animæ & cogitationes ipsi afferunt, quibus se Deo totam submittit, tacito interim ac interno perfusa gaudio ex conscientia tam amabilis ac decori affectûs erga Divinam Providentiam.

13. Quòd *Nobilitas* non sit necessaria ad Beatitudinem, ex ipsa Nobilitatis natura liquet, cum sit umbra tantum Virtutis majorum in posteros projecta: Quæ certè si quid sit, quantò major, imò verò quam immensa, res est ipsa Virtus, cujus vel umbra tantam spargit gloriam in totam permanentem secula, totque hominum successiones & propagines radiis suis deaurantem? Ubi igitur ipsa Virtus adest, cujus vel levissimæ quævis exuviæ tantum valent, quantam *εὐτάρκειαν*, quam ex se solidam

lam felicitatem præstabit illa præsens
 sessori, non magis indigens nobilitate
 am Sol lunari lumine quod ab ipso Lu-
 mutuatur?

Parum igitur ad Beatitudinem facit nu-
Nobilitas, quam Græci *εὐγένεια* vocant.
 Quod si Virtus etiam majorum in poste-
 re ipsa derivetur, quæ *γενναίότης* est, pa-
 ram habet, vel potius majorem, vim ad
 manam felicitatem quam Virtus nobili-
 tate destituta.

14. Quod si *Nobilitas* non est ad beatam
 am necessaria, multo minus sunt *Im-
 peria & Principatus*. Nemo enim dixerit
 hos Principes & Magistratus beatos esse,
 cum tam pauci sint numero præ reliquis
 mortalibus, cumque tam multis rodantur
 malis, tamque infinitis subinde periculis cir-
 cumvallentur.

15. Denique, quod *Amicitiam* attinet,
 altum sanè dulcedinis & securitatis hu-
 manæ vitæ afferunt *Amicitia* hominum at-
 que favor. Quibus quidem Virtus desti-
 nitur non potest, præsertim si perfecta eam
 nitetur Simplicitas, morumque quædam
 civitas & benignitas. Præterea, omnes
 nobis amici sunt sibi invicem, &, Vir-
 tis notâ, tanquam quodam *ἀναγνώρισματι*,
 eam affinitatem continuò agnoscunt &
 constantem; ac proinde quasi quodam
 consanguinitatis jure devincti facillè sibi
 continuò opitulantur.

Lib. I.
cap. 2.

Quòd si cum solis improbis rem habere contingat, Virtutis Patronæ sunt ipsæ Leges. Nam eòdem collineant Jura Politica quòd ipsa Philosophia Moralis, ut rectè monet *Aristoteles*. Idémque bonum queritur à singulari homine & à Civitate; quemadmodum scitè subinfert illius Interpretes *Andronicus Rhodius*. Exiguum igitur deerit viro probò vel ad solidissimam felicitatem, si quæ jure saltem naturali illi debentur ritè persolvantur. Nec celebratissimum illud exemplum in *Damone* & *Pythia* tam ad *Amicitiam* referendum videtur quàm ad *Iustitiam* atque *Æquitatem*.

Virtus igitur, præsertim inter probos vel in Republica bene instituta, non majori videtur hominum favore indigere quàm ipsa potest propriis viribus sibi conciliare.

16. Cæterum, ut nihil dissimulem, iniquitas ipsis aliquando intexitur Legibus eis præsertim quæ ad Religiones spectant & ipsius Veritatis ac Virtutis causâ non rarò in odia hominum atque offensiones incidimus; quandoquidem vitiosi animi non minùs Virtutis ac Veritatis læduntur aspectu, quàm lippientes oculi admotæ læcis: Quemadmodum cum magno suo malo expertus est olim *Socrates*, & innumeri alii, tum Christiani tum Judæi.

Quo casu cum paucissimis versari eisque probatæ integritatis consultissimum est. Quòd si hujusmodi fidi sodales non suppetant

ant, in solitudinem se subducere proximum
t, quâ tamen nemo gaudere potest, jux-

Aristotelem, qui non sit ἢ δειόν ἢ θεός, *Politic. lib.*
t *Fera aut Deus*. Vir autem probus vel *1. cap. 2.*

hoc statu non desinit esse lætus beatuf-
ne, ut qui, tametsi Deus non sit, Divi-
am tamen quiddam secum circumgestat,
jus sensu dum fruitur, nihil illi deest
ad summam Felicitatem.

17. Quod si hîc non subsistant malevo-
sed eousque ingruat tempestas ut eti-
hâc quiete ac solitudine per invidiam
xturbetur, certè hoc loco non tam ami-
tiâ opus est, quæ est inter pares, quàm
agnis ac potentibus fautoribus & pa-
onis, qui invidiæ ictus deflectere possint,
venenatos illius aculeos obtundere.
quibus si destituatur, Deo fretus bonâque
onscientiâ ad arma se tandem conferat;
atentiam intelligo, *Fortitudinem & Mag-*
animitatem; recolâtque subiudè apud se-
osum illud *Epiſteti*, *Nunc est certamen*,
Imque adsunt Olympia; citiùsque fortunis *Enchirid.*
mnibus vitæque ipsâ spoliari se sinat *cap. 75.*
uàm victoriâ privari.

18. Cæterùm si quis hîc porrò interro-
et quo tandem statu habendus sit vir
robustus, quantumque suâ felicitate exci-
nisse videatur, omni amicorum ope Po-
entumque patrocínio ad hunc modum de-
titutus; meminisse eum oportet hanc
questionem non tam opportunè fieri de
micorum inopîa, quàm generatim de con-

Andro-
nic. Rhod.
lib. 1. cap.
17.

fluctu cum Infortuniis prorsus Priamici
summisque quæ in hominem cadere solent
calamitatibus. Qua de re nemo rectius de
finire quicquam potest quam ipse Aristoteles,
interpretante Rhodio. Infortunia vero premunt
quidem Beatum & labefactum multisque impediunt
operationibus; transiget tamen per hæc omnia
Virtutis splendor quandoquidem a quo quis
animo magnas calamitates non propter indolentiam
& stupiditatem, sed quod generosus sit atque
magnanimus. Nam si Beatitudo suam habet
essentiam in Virtutis operationibus, ipsa
vitæ viri beati sint Domina, nullus beatus
test fieri miser; nunquam enim committere
diosa & turpia. Et aliquantò post; Ne
semper res prosperas quæret Beatus juxta
suam voluntatem fluentes, sed ex præsentis
fortuna id faciet quod optimum est. Et propter
hoc nunquam miser esse potest, sed quod
Fortunam spectat tantum non beatus, etiam si
Priamicas inciderat misérias. Ipse verò
Aristoteles paulò suppressius & humilius
Haud tamen beatus dici poterit, si in Priamicas
calamitates inciderit: quamvis eum
nec in isto statu concedat esse miserum.

Ethic. Nicom.
lib. I. cap. 10.

19. Quanquam verò moderatior hæc Aristotelis
sententia locum habere potest in
eis calamitatibus quæ fortè fortunâ nobis
obvenire videntur; in eis tamen quæ
hominibus improbis ob amorem Virtutis
nobis infliguntur, alia prorsus est ratio.
Nam si quis in maximis sibi inflictis miseriis

riis Deum Virtutemque non deferat,
 nec ab ipsis deferatur; tantum abest ut
 se conflictus Beatitudinem minuat, ut
 eum è contrà augere potius existimari
 possit, & ad altiore gradum evehere,
 in Virtutis operationes, in quibus ipsa
 beatitudinis essentia consistit, majorem in
 modum accendit atque elevat. Necesse est
 animi perquam decoros ac generosos ani-
 mi motus planèque divinos tam invictam
 tolerantiam comitari. Nec tam ex inani
 jactantia fastùve, quàm ex vera
 fidèque animi fortitudine, firmàque re-
 rum experientia ac præsagio certo, cen-
 dendus est olim *Socrates* magnanimam il-
 lum emisisse vocem; Si ità Diis immorta-
 tus visum est, ità utique fiat. *Me verò*
Pyritus & Melitus occidere quidem possunt,
occidere verò non possunt. Atque hæc breviter de
 nis Externis.

 LIBER

Liber Tertius.

C A P. I.

De Libero Arbitrio.

HÆtenus de *Beatitudinis Cognitione* *Virtutisque*, quæ *Beatitudinis* præcipua est, vel potius *Summa*: Sequitur *Acquisitio*. Quæ in parte multò compendiosius agemus, tum quòd quæ hæcenus tradita sunt non parùm faciant ad *Virtutem* acquirendam, tum etiam nè *Opusculum* hoc nostrum ultra justam *Enchiridii* molem excrescat. Itaque *Meditationum* quarundam *Capita Virtutis acquisitioni* inservientia recensebimus potius quam tractabimus.

2. Cæterùm priusquam illuc devenimus, necesse erit de *Libero Arbitrio* præfari, absque quo frustrà videri potest omnis ad *Virtutem* adhortatio.

Cui quidem argumento affinis est cele-
 is illa quæstio quæ aliquoties ab *Ari-† Ethic.*
tele proponitur, fusiúsque apud *Platonem Nicom. lib.*
 actatur in *Menone*, scilicet, *An Virtus 10. cap. 10.*
 minibus obveniat consuetudine, an naturâ, *Eudem. lib.*
 7. cap. 14.

Divino quodam fato, vel, quod idem fo-
 t, *bonâ Divinâque quâdam fortunâ*. Sunt
 im qui ab altera quæstionis parte valde
 horrent, ut qui autumant multum de-
 gaturum humanæ naturæ perfectioni, si
 is Naturâ vel divino quodam Fato bo-
 s esset, propterea quodd hoc pacto ne-
 ssariò esset bonus, Liberóq; arbitrio pri-
 ri videretur. * Uberiorem enim laudis
 getem liberè factis deberi existimant,
 am quæ à nobis necessariò perficiuntur.
 quod perinde mihi videtur, ac si quis De-
 n minùs adorandum censeret quod non
 otest esse malus. Suppono enim eum qui
 vino quodam Fato vel Naturâ bonus est,
 m vivo & efficaci sensu Honesti im-
 atum esse, ut æquè impossibile sit ipsum
 ontra hunc sensum quicquam committere,
 e hominem sanæ mentis, nec ullis op-
 ressum calamitatibus, seipsum pugione
 ansfigere.

3. Siqui igitur essent hujusmodi homi-
 es, omnium essent perfectissimi verique
 Heroes, & tanquam ex stirpe Deorum
 rognati; quales ille *Homeri* versiculus
 adigitat,

nec

Ethic. Nicom. lib. 7. cap. 1. — nec eum esse putares
Mortali genitore satum, at genus esse Deorum

Quem quidem versum adhibet & Aristoteles in describendo eam quam ille appellat *Heroicam Virtutem*: Quæ coelitus immitti hominibus potius videtur quam humana industriâ acquiri; quæque *Vis* si tota simul animo insita esset vel infusa, *Virtus* tamen esset nihilominus propriè dicta juxta nostram *Virtutis* definitionem, quam *vim* definivimus, non *habitum*, ut qui est quæ exercitatione & consuetudine comparatur; quæ circumstantia ad veram *Virtutis* naturam nihil prorsus attinet. Modò enim insit hæc *vis* animabus nostris, nihil refert utrùm crebris actionibus comparata sit, an divinitus nobis inspirata.

4. Cùm verò hæc conditio ad paucissimos pertineat, si ad ullos, non multum præsentī difficultati insudandum est; nec tam quærendum quàm utilis foret quævis ad *Virtutem* Parænesis hujusmodi hominibus, qui eò vel naturâ vel Divino quodam fato necessariò ferri videntur, quàm definiendum quàm cæteris mortalibus sit necessaria; qui cùm *libero suo arbitrio* in utramque partem uti possint, optimis quibusque argumentis excitandi sunt & urgendi, ut eò se inclinent quò officii sensus eos vocat rectæque rerum agendarum ratio.

5. Sed

5. Sed & ante omnia ipsis inculcandum
quàm præstanti penèque Divino gau-
ent Privilegio, quòd, cùm cætera ani-
lia sensus habeant ad solos corporis u-
ac voluptates defixos, illi tamen *libero*
freti *arbitrio* possint, si velint, omnia
larum cupiditatum vincula paulatim dif-
ingere, & (cum bono Deo) in eam tan-
se expedire libertatem quæ homines
et ad imaginem Dei creatos, divina-
Rationis participes.

6. Quæ quidem persuasio cùm verissima
maximamque vim habeat ad pertra-
dos homines ad Virtutis studium, &
ipsum animos corroborandos contra
nes Vitiorum impetus & insultus; ma-
profectò eis debetur gratia qui tam
ulò navant operam ut opinionem con-
riam mentibus hominum ingenerent.
od quidem strenuè & studiosè facit no-
as *Hobbius* in Libello suo *de Libertate*
Necessitate: Cujus tamen præcipua Ar-
menta solidè mihi videor confutasse in
oro *de Anima Immortalitate*, quòd Lecto-
n remitto.

Lib. 2.
cap. 3.

7. Interea loci maximopere notandum
e censeo, quòd inter cæteras causas
bus contendit voluntatem humanam ne-
sario vel ad fœdissima quævis flagitia
terminari, etiam hanc suam *de Necessi-*
e opinionem connumerandam esse agno-
e. Quæ quidem falsissima sententia si tan-
vim habet ad Vitium & turpitudinem,
ne-

neceſſe eſt ut æqualem ſaltem habeat ve-
ra illa de *Liberò arbitrio* opinio ad Vir-
tutem vitæque probitatem: Adeò ut
mnibus modis fovenda ſit tam utilis
bonos mores efficaciſſimè perſuaſio.

8. Cujus Opinioniſ veritas ut clariùs in-
notefcat, primò quid ſit *Liberum Arbitri-
um* videbimus; deinde, quòd hujusmodi
Principium hominibus inſit, breviter de-
monſtrabimus. Videtur autem *Liberum
Arbitrium* idem ferè innuere quod Græco-
rum ἀντὶξέσιον, quod idem eſt quod in
ipſo habere poteſtatem agendi & non agendi.

Andro-

nic. Rhod. gendi, convenit cum illo quod ἐκείσιον ſi-
lib. 3. c. ap. Spontaneum dicitur, quòdque definitur apud

1.

Andronicum & ἢ ἀρχὴ ἐν τῷ ποιοῦντι πᾶσι, Cuius
principium totum eſt in Agente. Sed
quod mox in eodem Capite ſubjungitur
*Quæ verò quis facit à ſeipſo motus, eorum
agendi & non agendi eſt dominus, non eſt illi
que adeò verum.*

Poteſt enim quis à ſe ſolo moveri, hoc
eſt, ab inſito Virtutis principio, cum ta-
men aliter agere non poſſit, nec aliter
propter validam & efficaciſſimam Hon-
eſti ſenſum, voluntatem ſuam deſlectere. Ex-
empli cauſa, Poteſt quidem vir probus per
ingenii corporiſque vires hominem inno-
centem, & forſan de ſe benè meritum
ex inſidiis adoriri & occidere: at per
vividum illum Hon-
eſti ſenſum quo animus
illius tinctus eſt & incoctus, nullo modo
poteſt

potest tam horrendum facinus perpetrare. quod igitur hic, quantumvis multis præmiis & pollicitationibus invitatus, sistit *ὡς ὑπογαστρίαν*, (i. e. membrorum per nervos attractionem,) ut loquitur *Marcus Antoninus*, nec se ad tam turpe facinus accingit, à se solo est; nec tamen hujus obstinentiæ ita dominus est, ut possit non obstinere.

Concedo sanè, si vellet, posse quidem tam edum & immane facinus committere; quod verò non possit velle, id est quod vehementer contendo.

9. Strictius igitur quiddam est *Liberum arbitrium* quàm *Voluntarium* vel *Spontaneum*, dum in se etiam complectitur hanc *nic. Rhod.* differentiam, nempe potestatem agendi & lib. 3. cap. 2. in agendi. *Spontaneum* verò simpliciter definitur, Cujus Principium in ipso est cognoscente singula circa quæ est actio. Unde tam illud quod per ignorantiam, cuius ipsi causa non sumus, quàm quod per violentiam coacti facimus, rectè *ἀνέκωτον* sive *Invitum* dicitur.

10. *Spontaneum* verò quod ita liberum est ut possimus aliter velle atque agere, quod propriè est *Liberi Arbitrii*, quod liberam in nobis præelectionem supponit; quam *Andronicus*, ex mente *Aristotelis*, de Lib. 3. dicit *Appetitionem deliberativam* eorum quæ cap. 4. potestate sunt nostra. Ea enim sunt (inquit ille) quæ in deliberationem cadunt, quorum quispiam faciendi & non faciendi est domi-

dominus. Atque hæc ipsa illa sunt quæ vocat *τὴ ἐφ' ἡμῶν*, quæ in nostra sunt potestas.

Quæ potestas quando illa quæ turpia sunt spectat, Perfectio quædam est; quando verò quæ pulchra & honesta sunt, perfectissima quædam Imperfectio. Est enim ipsa Improbitate gradus proximus, potest defletere Voluntatem ad actionem quam libet turpem. Abstinere tamen nos potuisse à rebus turpibus etiam tum cum de facto non abstinuimus, potestas est quædam perfecta, magnique profectò momenti eam in nobismetipsis agnoscere. Quam igitur humano generi insitam esse brevissimis hisce indiciis facile detegemus.

11. Neque enim opus est alia hîc afferre quàm quæ suprà notavimus in Capitulis *de Passionum Interpretatione*. Nam quod subindè nos mordet Conscientia nostra postquam commisimus aliquid quod ante debitam deliberationem nec sine aliquæ animi fluctuatione statueramus, vel ex hoc solo clarè liquet aliquando nos ità agere ut aliter tamen & voluisse & egisse potuissemus. Quod est hoc ipsum quod dicimus *Liberum arbitrium*.

22. Cui consimilis prorsus est ratio de
 • *Pœnitentia*. Nam quæ affectu aliquo ab
 • pti, scientes prudentesque, contra ratio
 • nem Honesti commisimus, eorum postea
 • dicimur pœnitere, non dolere tanquam
 • • *Infortunia*; qualia tamen essent huiusmodi
 • di malefacta, si nunquam in nostra potestas

stat

ap. 1
 te f
 m Fa
 desti
 biliter
 miner
 ipsi
 com
 ere
 pote
 eret
 ennen
 crea
 s; q
 3. (Pe
 es o
 oscim
 uman
 io, n
 turp
 esta
 eretur
 si qu
 essari
 sent.
 s effe
 eratio
 ar. C
 s cor
 t, nec
 ones
 prin
 Arist

te fuisset ea effugere, sed divino quo-
m Fato necessariave Causarum serie ad
destinati semper fuisset, vel irresi-
biliter determinati. / *Infortuniorum* verò
minem pœnitet, sed *Peccatorum*, quòd
ipsius culpâ, cùm aliter agere potuif-
commissa sint. Peccatorum autem pœ-
ere quæ devitare nunquam in nostra
potestate, perinde est ac si quis ubertim
eretur improbitatem suam ac malitiam,
ennemque ageret pœnitentiam, quòd
creatus sit Angelus, aut natus Prin-
s; quemadmodum & suprà insinuavi-

3. / Postremò, quid est quòd alios ho-
es ob sua facta reprehendimus, aliis
oscimus, aliorum denique miseremur,
humanum genus Libero destituatur Ar-
io, nec in nostra potestate situm sit
turpia sunt fugere, amplecti verò quæ
esta sunt & pulchra? / Nam ex æquo
eretur omnibus venia vel commiser-
si quicquid dicuntur peccare homines,
essariò id facerent, nec aliter agere po-
sent. / Et quo cujusque facinus imma-
s esset & detestabilius, eo majori com-
eratione veniæque morali dignus vide-
ar. Quæ cùm intimis animi nostri sen-
s communibusque notionibus repug-
t, necesse est agnoscere quasdam saltem
ones hominum *liberas* esse, id est, ex
principio profectas quale nos suprà
Aristotele descripsimus, appellavimús-

Q

que

que *Liberum Arbitrium*. | Qua de re neminem spero dubitaturum, postquam duabus præcipuis Objectionibus satisfecerimus, quæ maximo cum strepitu contorqueri solent, à fautoribus adversæ sententiæ. |

S C H O L I A

In C A P. I. S E C T. II.

Uberioreni enim laudis segetem libenter ceteros quidem ipse Cartesius, *Principiorum Philos. part. 1. Artic. 37.* Summa quædam, inquit ille, in homine perfectio, quod agat per voluntatem, hoc est, liberè; atque ita peculiari quodam modo author suarum actionum, & ob ipsas laudem mereatur. Non enim laudantur Actiones, quod motus omnes ad quos instituta sunt, accuratè exhibeant, quia necessariò illos sic exhibent, laudatur autem eorum artifex, &c. *Qua quidem mihi nimis vulgari ac plebeia videtur Philosophandi ratio, & à severa veritate longè remota aliena.* Tantum enim abest, ut *Liberum Arbitrium* in homine summa illius sit perfectio, ut certè quoties res bonas spectat, ipsa imperfectio meritò videatur. A bonis enim actionibus, quando requiruntur, posse quem

abstinere, infirmitas quaedam animi est
orbúsque turpissimus, certúmque indicium
virtutem nondum in voluntate satis altas ra-
tiones egisse. Status quidem Liberi Arbitrii,
status Animi medius dici potest, summus
quaquam. Summus enim Animi status est
se necessario ad id quod moraliter optimum
semper determinari. Infimus, ad id dun-
taxat quod est Animalí vitæ congruum,
naturalis est status brutorum. Qui verò ad
summum illum statum pervenerint, omni
inde carere, opinio est omnium maximè ab-
surda; quasi quod perfectius est minorem lau-
dem mereatur quàm quod imperfectius; Per-
fectiove Automati non laudanda esset perinde
ipse Artifex. Quid enim est Laus nisi per-
fectionis alicujus rei vel personæ prædicatio?
Sed homo igitur modo hoc constanti ac immuta-
bilis bonus, ut perfectum Automaton, laudan-
dus est; Deus verò potiori jure, qui sic e-
um constituerit, ut peritissimus Artifex. Vi-
de Sect. 10.

C A P. II.

Objectiones duæ præcipuæ contra Liberum
Arbitrium proponuntur, & diluuntur. †.

Prima Obsectio petitur á Præscien-
tia Divina, quam omnem Contin-
gentiam,

/ gentiam, ac proinde Voluntatis humane Libertatem, tollere contendunt. / Altera a natura Boni etiam apparentis; quod quod tunc vel quamdiu quid bonum vel optimum alicui videtur in datis circumstantiis, necessario voluntatem ejus determinet ad illud amplectendum, quia nulla subest ratio vel causa quæ eum avocet, vel actum ejus suspendat. Cum enim ita comparata sit Voluntas humana, ut pro rerum momentis aliò atque aliò deflecti possit, impossibile videtur ut eò non inclinet quod eam momentum aliquod impellit, cum in altera lance nihil sit quod contrà ponderet. Quod si sit, majus tamen quod apparet bonum semper præponderabit. Ne ulla ratio reddi potest cur quis minor bono moveretur magis quam nullo: Nam si minus majori in rationis lance præponderat, nihil est quo præponderat, nihilque ratio nostra & electio movetur; quod tamen nihil potest esse absurdus.

Voluntas igitur semper propendet ad majus bonum apparens, ac proinde necessario ad unum determinatur. Unde patet non efficitur nullum inesse nobis Liberum Arbitrium, neque nos aliter unquam agere potuisse quam egimus.

/ 2. Cæterum quod ad primam Objectionem attinet, non est difficilis responsio. Non possumus enim non concipere Divinam Præscientiam Scientiam quandam esse se usquequaque perfectam, nec errare pos-

circum Objectum de quo pronunciat, sed
semper pronunciare uti res est, de re
contingenti quod sit contingens, de neces-
saria quod necessaria sit. Unde ea quæ
contingentia sunt, & à libero profecta Prin-
cipio, ita esse etiam Divino suffragio com-
probantur. Neque enim coercere debe-
mus Divinam *Omniscientiam* intra angu-
stos limites quàm *Omnipotentia* illius clau-
sur, quam posse quicquid contradictio-
nem non implicat omnes uno ore confi-
tetur.

Ut breviter igitur hanc difficultatem
pediamus; Effectorum contingentium
à libero principio profectorum Præsci-
entia aut contradictionem implicat, aut
non. Si contradictionem implicat, hujus-
modi effecta non sunt Divinæ Omniscien-
tiæ Objecta, nec proinde ab ipsa deter-
minantur, rectève determinari censentur.
Si non implicat contradictionem, ipso fa-
cto agnoscimus Præscientiam Divinam &
liberum Arbitrium minimè esse *ἀνίστα*,
ut utraque simul commodè consistere pos-
sit. * Utrocunque igitur modo, efficitur
solidum argumentum solidum à Præscientia
divina deduci posse contra humanæ Vo-
luntatis Libertatem.

Alterius difficultatis sensus totus ferè
solvitur in proverbialem illum versiculum,

Nemo est lubens malus, aut beatus invitus;

*Ethic. Ni-
com.lib. 3.
cap. 5.*

✓ vel in dictum illud *Socraticum*, *Omnis improbus ignorat.* | Quasi nihil deesset Voluntati humanæ ad Bonum amplectendum præter ipsius cognitionem, itaque illa comparata esset, ut Bonum cognitum nullo pacto repudiare posset. | Quod quidem si verum esset, non tam esset opus hortationibus ad amorem Virtutis quam ad Sapientiæ studium; nec humani Arbitrii libertas tam quærenda vel statuenda in prælectione quam in deliberationibus & consiliis, quæ ita semper regi debent, ut nihil concludatur quod præstantissimo omnium Fini repugnet.)

4. Quamobrem, cum tam confuse animo nostro obversetur Idea summi Finis qui *Beatitudo* dicitur, maturè & ante omnia unumquemque inquirere oportet in quibus potissimum hæc Beatitudo consistat, omnesque animi nervos eò intendere. Quod an sit in omnium potestate positum, ardua & difficilis est quæstio.

Videntur enim plerique mortales nondistincti hominum ex morbo aliquo decumbentium, qui se nesciunt curare, quique debent ab iis qui sani sunt visitari rectaque consilia ab ipsis medelæque accipere. Ipsi verò à seipsis parùm possunt discere videntur, nec, cum toti occupati sint & occæcati falso apparentium bonorum lumine, ad verum illud ultimùmque Bonum oculorum aciem dirigere, aut ullo modo perspicere qui sit excellentissimus ille

le summusque humanæ vitæ scopus. *O-*
nes enim appetunt Bonum apparens, neque Ethic. Ni-
propria imaginationis sunt domini; sed qua- com. lib.
quisque est, tale sibi summum effingit 3. cap. 5.
onum.

5. Hanc Objectionem proponit quidem
Aristoteles Ethic. lib. 3. sed non aſter ſol-
 ut quàm concedendo, aliquando in eorum
 hi nunc cæcutiunt fuiſſe poteſtate quid
 erum ſit Bonum perſpicere, & non mi-
 ſis ſpontè homines malos eſſe quàm bo-
 os: ſed directè Objectioni non ſatisfacit.
 quanquam ſanè placere ſibi videtur orna-
 ſus ſolito & copioſius eam proponendo
 hunc modum: *Quod nemo ſcilicet ſibi*
uſa eſt faciendi mala, ſed propter ſinis ig-
orantiam iſta agit, ſperans per ea ſibi fore
quod Optimum eſt. Finis verò appetitio non
adit in electionem; ſed ita naſci quempi-
um oportet tanquam viſum habentem, quo re-
tè judicabit, illudque quod revera bonum eſt
liget. Et cui hoc à nativitate feliciter con-
git, probè ingeniatus eſt, ſive benè à natu-
a comparatus. Nam maximum pulcherri-
umque, & quod naſcitur, nec ab alio quo-
iam accipi addiſcive poteſt, poſſidebit Bonum.
Atque benè ac feliciter ſic gigni, perfectà ve-
aque eſt Bonitas ingenii.

6. Cùm verò *εὐφυΐα* hæc, ſive bona ac
 benigna indoles, Virtutis ſenſuſq; rerum o-
 ptimarum capax, omnem induſtriam no-
 ſtram antecedit, (utpote quæ Naturæ do-
 num eſt, non humanæ curæ ac diligentia

præmium,) si quis hæc destituatur, manifestum est vera Virtutis officia in illius potestate non esse, nec eum, nisi Deus quasi è *Machina superveniens* ipsum sanatum haberet, vel saluberrimis hominum monitis & consiliis, absque vi ac verberibus parere posse. An verò aliqui hæc ^{ex parte} omni ex parte destituantur, quòve id factum, tam ardua est & perplexa quæstio, ut non declinare eam prorsus mallem, quam in tam profundum Providentiæ Arcanum meipsum induere atque immergere.

7. Quod ad eos verò attinet, quibus inest est aliquod hujus veri summique Boni præsagium, videtur in eorum potestate futurum esse, utrum velint pleniorē clariorēque illius notitiam sibi comparare, ac paulatim eam finire extingui. Quod si fecerint, etiam spontè vel pessimi eo sensu aliquando dici poterunt, quo ægrotus ex intemperantia spontè febricitare. Antequam enim agrotaret, in illius erat potestate sanitatem custodire. Cum verò semel amiserit per vitæ incontinentiam, non est in illius potestate sanitatem recuperare. Quemadmodum lapidem quispiam potest in fundum maris projicere; quando autem projecit, non potest rursus resumere. Nihilominus tamen spontè projecit lapidem: In ejus enim erat potestas projicere, vel retinere: quemadmodum rectè nos docet ex Aristotele peritissimus illius Paraphrastes.

Lib. 3.
cap. 6.

8. Quibus

8. Quibus verò extinctus est omnis sensus honesta discriminans & turpia, solàque apud ipsos viget animalis vita, quàm sibi suisque commodis quo jure quàmve inveniendi semper consulunt; nec nisi unius generis bona, ea utique quæ ad animale vitæ referuntur, sapere norunt, vel, si fortè assensum capiunt, sibi solis tamen sapiunt, seque ipsos quærunt in omnibus; in hisce concepit Voluntatem ad majus quod apparet bonum semper determinari, * nec majori eam gaudere libertate quàm ipsa Bruta, eorum appetitus ad majus bonum necessario defigitur, cum unicum ipsis insit appetendi Principium, & unius generis Objectum eis obversetur. In quo solo casu non habet secunda Objectio.

9. Cæterum cum hominibus plerisque in omnibus duplex insit Principium, *Divinum* unum, alterum *Animale*; cumque *Divini* illius Principii dictamen semper sit ad quod absolute & simpliciter optimum est, quodque vera Virtus semper sibi proponit in singulis actionibus & deliberationibus, utpote quod æternæ illi & immutabili Rationis Legi Deo nobisque communi consonum est, quemadmodum suffragante clare nos edocuit *Cicero*; è contrà vero, *Animale* Principium nihil homini suggerat nisi quod sibi ipsi bonum, jucundum vel utile sit, hoc est, propriæ personæ gratum acceptumque, utcunque in-

terim

- terim violetur communis illa Lex & universa rerum Ratio: / ex horum duorum Principiorum oppositione & conflictu facile intelligitur Liberi nostri Arbitrii natura atque conditio. /

10. Hoc enim in seipsis experiri possunt omnes ferè mortales, quòd aliquando etiam tum cum satis clarè perspicuum quid absolutè & simpliciter melius effectum, quidque diviniore illi Legi magis consonum, eò tamen voluntatem suam non inclinant, nec eas vires, quarum tamen ipsi sibi conscii sunt, exerunt ad prosequendum tam pulchrum debitumque Obiectum, sed eò ferri se sinunt quòd propria utilitas corporisve voluptas ipsos vocat. / Cum tamen interea ipsi sibi satis intimè conscii sint, in eorum potestate esse situm *σῶσαι ἢ ἀνεπαρξίαν*, externòque hosce corporis motus coercere, & abstinere se ab istiusmodi actionibus, sine quibus huiusmodi turpis aut voluptatis aut lucri fructus carpi non potest.)

11. Sed & dum bellas huic ignaviae causas prætexus, spem utique veniæ ob Deum vinam benignitatem, & opportunitatem in posterum emendandi suos mores; dūque illud differunt in aliud tempus, quòd & se posse & debere facere in præsentia ipsi sibi sunt conscii, sed malunt experiri illa gaudia quæ in explendis cupiditatibus sibi prælagiunt; ex istis, inquam, omnibus aliter se agere posse planè agnoscunt.

scunt, & humani Arbitrii libertatem pa-
n profitentur.

12. Ex his igitur manifestum est, quod
nil sit necesse ut Voluntas humana sem-
r feratur ad majus, hoc est, excellenti-
bonum. Potest enim pro libero suo
bitrio illud deferere quod absolute meli-
est, & adjungere se illi quod animali
& gratus est & jucundius; aut pati
psam eò ferri, dum non exferit eas
es quarum ipsa sibi est conscia.

13. Quod si nulla alia nobis inesset vi-
vel lex quàm illa quâ quod nobis ipsis,
a nobis, bonum est sapimus & quæri-
s, non quod absolute & simpliciter
num, (quod divinum quiddam est, & æ-
næ Menti, Universi hujus conditrici &
conservatrici, consonum & cognatum;)
genuè fateor quod perdifficilis foret pro-
cia probare ullum in nobis esse Libe-
m Arbitrium, aut Voluntatem nostram
unum aliquod quod nobis optimum vi-
tur in singulis deliberationibus necessa-
non determinari.

14. Sed ut nihil dissimulem, tam clarè
hi constat Divinorem illam Legem no-
inesse quàm Animalem, rectamque Ra-
nem illam Legem esse quâ nihil homi-
us à Deo immortali datum est aut da-
potest perfectius aut divinius, quàm mo-
mur & obligamur propria commoda bo-
publico semper posthabere, nec priva-
n cujusq; utilitatem aut voluptatem
men-

mensuram facere humanarum actionum. Qui verò sacrosanctâ hâc Lege jure se exsolutum putat, audacter enuncio, nullum animal per totam rerum universitatem isthoc homine reperiri posse turpius, vilius vel abjectius; nec quenquam esse qui magis haberi mereatur humani generis communis pestis & opprobrium.

Lib. 2.
cap. 3.

15. Atque hæc de *Libero Arbitrio* quæ potuimus brevitate ac perspicuitate. Præcipua *Hobbii* Sophismata quod attinet, abunde ea refutavimus in *Tractatu de Anima Immortalitate*, quò Lectorem iterum remitto, & ad Theoremata interim Virtutis acquisitioni inservientia propero.

SCHOLIA

IN CAP. II. SECT. II.

UTrocunque igitur modo efficitur, nullum argumentum solidum à Præscientia Divina deduci posse contra humanæ voluntatis libertatem. Id quod à Lectore maximopere observari volo tanquam scopum adequatum solutionis quam propositæ difficultati attulimus. Neque enim in animo mihi erat hominum curiositati inservire, ostendendo, quâ fieri possit ut certa Dei præscientia cum incerta rerum contingentia consistat, (quam

nam difficilem quidem provinciam Ingeniis
 in quo magis subtilibus & importunis) sed
 duntaxat ad quod ingenii mei tenuitas
 tò penetraverat de Divina Præscientia in
 dium proferre. Certissimum autem est Ef-
 fectorum contingentium Præscientiam aut con-
 tradictionem implicare aut non, ac perinde
 tum, si implicetur contradictio, ea nullo
 to esse posse Divina Præscientiæ Objecta,
 a certè magis quàm impossibilia, Divina
 omnipotentiae. Et è contrà si nulla subsit
 contraditio, liberam hominum voluntatem ul-
 indè modo constringi posse aut impediri,
 am est esse impossibile. Atque hoc mihi
 ficere videbatur ad solvendum hunc nodum
 certitudine veritatis Disjunctionis in hoc
 lemme, cum de partibus utra verior esset,
 nil attineret esse sollicitum; satisque scio
 anto cum periculo alii in hoc argumento
 rsati sint, & quàm latas aperuerint fene-
 as ad omnem nequitiam ac improbitatem.
 quod datâ operâ factum haud credo, sed per
 prudentiam, & quòd curiositati plus indul-
 gent quàm utilitati Lectorum. Equidem
 scolastici de immutabili omniscientia imme-
 atoque Dei concursu tam perversè ac præ-
 terè philosophati sunt, ut Fato plus quàm
 ico effranique Libertinismo nimis amplam
 ebuisse ansam meritò censeantur. Sed nolo
 in hos dumos veprèsq̃e inducere.

Seçt. 8. Nec majori eos gaudere liber-
 te quàm ipsa bruta, quorum appetitus
 majus bonum necessariò defigitur, &c.

Hoc

Hoc indè factum assero, quod unicum utriusque libet agendi insit principium, & unius tantum generis objectum ipsis obversetur. Sicut utique in eis rem omnino habere hac pariter planè arguit. Qui verò fingunt se præcedendi libertatem, Liberumve Arbitrium exercere in rebus ad Moralitatem minimè spectantibus, & in quibus nulla habeatur ratio Turpis aut Honesti, equidem deceptos credo eo quod Spontaneitatem cum Morali libertate confundunt. Neque enim si quid spontaneum sit, continuo sequitur esse Liberum. Actiones enim spontaneæ, quæ liberas imitantur, possunt tamen aut à corporis Mechanismo aut ab Anima Plastica, pro re natura necessario proficisci, quanquam modum impressionis in Perceptivam ac voluntatem habere satis distinctè deprehendamus.

C A P. III.

Theoremata acquirendis Virtutibus in genere inservientia.

1. **T**heoremata Præceptivæ quæ Virtutis acquisitioni inserviunt Generalia sunt, vel Specialia. Generalia ad hæc tria Capita reducuntur. Evincendum enim est primò, Quod debemus operari

navare

avare Virtuti acquirendæ; deinde, Quòd in nostra potestate est Virtutem acquirere; Tertio, denique, addemus Monita quædam sive Præcepta, eaque pauca sanè, sed quæ efficacissima putamus ad Virtutem acquirendam.

2. *Quòd debemus operam dare Virtuti, vitiaque fugere*, ex propriæ Conscientiæ sensu nobis clarè innotescit. Sed etiam ex Rationis lege, quam nobis indidit Deus, manifestum est nos ad Virtutis officia obligari. Est enim ille qui in nobis Intellectus est sive recta Ratio superius quidam, & cui reliquæ omnes Facultates naturali jure tenentur obtemperare. Virtus autem Lex rectæque Rationis propria est eadem. Virtus enim in singulis actionibus nihil quærit nisi quod simpliciter optimum est, hoc est, rectæ Rationi consonum, ut supra docuimus. Cum vero hæc sive Virtutis sive rectæ Rationis Lex non sit quiddam positivum vel arbitrarium, sed æternæ & immutabilis naturæ, necesse est ut ad obtemperandum institutis illius ac præceptis æterno & inextricabili nexu devinciamur.

3. Præterea, Ex communi lege Naturæ omnia tenentur quæ sua sunt agere, hoc est, quæ propriæ naturæ sunt consona. Homines igitur humanam vitam ducere oportet, non belluinam: Cum tamen vita hominis belluina prorsus esset, Virtutis fructu careret rectæque Rationis.

Quic-

Lib. 10.
cap. 9.

Quicquid infra Virtutem in nobis est rectamque Rationem, id non est nobis ipsi, sed *bellua quadam nobis addita*, (λεοντῶδες καὶ θηριῶδες, ut loquitur Plotinus) quam nos subjugare debemus, veròque homini obsequentem reddere. Nos solummodo id sumus quod in nobis optimum est, quòque reliquis animalibus præstamus. *Nam is unusquisque est*, inquit *Andronicus Rhodius*, *quod in ipso principalissimum est atque optimum*; & qui secundum hoc vivit, rectè dicitur sibi ipsi vivere, suamque quam maximè propriam vitam. Valde autem absurdum esse paulò antè ait, si quis non suam, sed alicujus alterius, sibi vitam eligeret: Hoc *θεῖως ἀτοπον*, *immane quiddam atque horrendum*, esse rectè contendit. Hoc tamen faciunt illi qui, rejectâ Virtute, indulgent cupiditatibus. Nam pro sua vita, hoc est, humana, planè sibi eligunt belluinam.

4. Porro, Si debemus nobismetipsis prospicere nostrisque commodis, & mature cavere nè in maxima incidamus incommoda ac infortunia, debemus certè Virtutem colere atque amplecti, sine qua, nec à præsentis vitæ calamitatibus nec ab horrendis illis Inferorum pœnis (quas non solum Religio, sed & ipsa Philosophia apud Platonem aliòsque, comminatur) unquam securi esse possumus.

5. Postremò, Tametsi non videremur ex officio teneri ad optimè nobismetipsis consulendum,

lendum, quia volenti (quod aiunt) non
injuria; tamen cum non temere nati
us, sed à Deo optimo Maximo facti
l creati, debemus proculdubio creationis
re ipsi subijci, eaque facere quæ ille no-
præcipit per Divinam Legem,

Est autem illa Divina Lex æterna &
mutabilis Ratio, quæ cum Recta una
nper est atque eadem, ut Circuli figu-
vel Trianguli. Hanc nobis indidit De-
Animæque præfecit *ὡς περ πνῶ ἐνοικον*
ov, tanquam domesticum quendam Deum,
loquitur *Hierocles*; tanquam Vicarium
gislatores & Judicem, ex cujus præ-
ipto omnia nobis sunt agenda, cum
nihil aliud sit nisi Divinæ voluntatis
anscriptum; cujus Summa est, ut fo-
antur Virtutes, Vitia verò Animabus
stris omni cum studio extirpentur.

6. Quod id ipsum est quod etiam te-

tur *Hierocles*: Quod Deus, Legislatores si- *In Coms*
l existens & Judex, bona quidem statuit, *mentar. in*
la verò è medio tollenda decernit. Et *Aurea Py-*
ulò post; Solus verò ille Legis scopus est *thag. Car-*
mina.

Deum deceret nobisque esset utilis, am-
are scilicet omne vitium, animamque im-
bitate suâ lapsam omnimodis justitia ca-
ationibus purgare, & in recordationem re-
care rectæ Rationis. Itaque cum interna
ec rectæ Rationis lex tam potentem e-
am extra nos respiciat Judicem Legisla-
rem, cui etiam Creationis jure subijci-
ur, nobis non licet esse miseris, sed in-

R

violabili

violabili Lege obligamur ad Virtutem veramque Felicitatem aspirare.

7. Quòd verò non solum ad Virtutem aspirare debemus, sed quòd possumus etiam illam assequi, ex supra demonstrato manifestum est; nempe ex eo, quòd libero pollemus Arbitrio, propriamque testatur Conscientia, ubi in re qualibet peccatam egimus, nos aliter egisse potuisse. Quam quidem Facultatem mirum in modum augere possemus & corroborare, si exercere nos vellemus in abstinendo à rebus etiam adiaphoris, si quando perficimus eas nobis nimio opere placere; vel cum nobis ingratae sunt, si vel eo nomine eas acceptare vellemus, illisque obsequio animo nos assuefacere.

Videtur enim planè in nostra potestate positum esse externum hoc *Neurospasmus* movere ac sistere prout volumus; quamquam in primos illos & interiores motus quos *τὰς πρώτας καὶ φύσιν ὁρμὰς* (primos naturae impetus) veteres Philosophi appellarunt, tam absolutum imperium non habemus. Imò verò facile nobis obrepunt variae cupiditates & aversiones; sed penes nosmetipsos est vel subducere nos ab Objectis quae nimis placent, vel nos admovere eis quibus minùs oblectamur.

Quòd si constanter fecerimus in rebus indifferentibus, quatenus per sanitatem corporis licebit morumque civilitatem. Liberi nostri Arbitrii vires mirandum quòd

quod dixi, in modum augebimus, & nosmetipfos tandem in perfectam vindicabimus libertatem. Nam nisi morem geramus Cupiditatibus & Aversationibus, languescunt tandem facilèque Rationi obsequuntur.

8. Sed & aliâ ratione evinci potest peccatores nosmetipfos esse in viros probos tandem evadere, verâque Virtute præditos. Nam in nostra planè potestate situm est *sinceros* esse: Quippe quòd per *Sinceritatem* nihil hîc aliud intelligo, nisi constans propositum ea omnia faciendi quæ sunt in nostra potestate, ad veram Virtutem acquirendam. Nos autem ea omnia facere non posse quæ tamen facere in nostra potestate est, enormis quædam est repugnantia & contradictio. Itaque manifestum est, in nostra potestate esse nos esse *sinceros*.

9. Quum primùm verò quis simplex & sincerus evaserit, intelligat se speciali quâdam Providentiâ cinctum esse ac munitum, Deumque in singulis ejus conatibus prædò esse adiutorem & fautorem, ut *Hercules* aurigæ, in fabula, admoventi humeros rotæ. Est enim universa Natura Deo plena bonis & Geniis, qui idonea quærunt Objecta in quæ *amatorum oculum* defigant, quæque mirifico suo ministerio sublevent, & (quemadmodum decet fideles illibatæ Simplicitatis Satellites) assiduis suis officiis animam sinceram omnibus hujus mundi

laqueis & illecebris expediant, extrâque
sordes cœntumque hujus vitæ in purum
tandem tutumque statum translocent: Le-
ves autem & incertos animos prætereunt,
ut periti Artifices materiam ineptam &
fatiscentem.

*In Aurea
Pythag.
Carmina.*

Neque enim solum verum est illud Hi-
eroclis de Substantiis, sed & de Qualitati-
bus: *Commensurabilis enim est Essentiis U-*
niversi etiam Providentiæ Lex. Quod si in
universum accipiendum sit quod idem pau-
lò antè scribit, nempe, *Quod Justitia at-*
que Ordo has rationes res nostras admini-
strandi Diis qui nos antecedunt immortalibus
statuit, ea utique machinari circa nos
quæ nostram in his terris improbitatem mi-
nuant, quæque possint ad ipsos nos rursus re-
vocare; solliciti enim sunt de nobis tanquam
de suis lapsis consanguineis: quantò certi-
ores esse possumus, quod simplicibus &
sinceris animabus specialiore in modum
opitulantur tum Deus tum immortales
Genii? Quæ autem Vitiorum moles tanta
Potentiæ diu resistere potest, quin dirua-
tur funditus & in vagum pulverem dis-
pergatur?

10. Quibus omnibus insuper addas, e-
tiam interioribus quibusdam modis nobili-
cum agere Deum. Nam simulatque di-
dicerimus sapere quæ Virtutis sunt, Di-
vinoque gaudere sensu, nobis intus se ad-
jungit vis quædam humanâ major: Et
quemadmodum illi qui vitæ animali se

totos

11. Atque hoc illud ipsum est quod
præ monuimus ex *Antonino*; Non so-
lum utique cum ambiente aere conspirare
debere, sed ab intellectuali illa vi
quæ omnia complectitur in consensum
ipi. Neque enim minùs hæc Intellectualis ^{τῆς} eis
is per omnia perfunditur & pervagatur ei ^{ἐκ τῶν}
qui novit attrahere, quàm ista Aerea illi qui ^{lib. 8. sect.}
potest respirare. Neque quicquam nobis ^{54.}
est quo hanc vim attrahamus, præter
incerum hunc affectum quo quæ sunt Vir-
tis sapimus. Hoc enim ipso cum Deo
conjugimur, quandoquidem Virtus rerum
universum est divinissima, nòsque Deo simi-
lis efficit. ut rectè etiam monet *Hierocles*: In Aerea
consensus enim Entheus sufficienter stabilitus *Pythag.*
connectit nos cum Deo: Necesse enim est ut *Carmina.*
simile feratur ad simile.

R 3

Quid

Quid igitur est quod præstare non valeamus in Virtutis officiis tam potenti uniti Principio? Aut quomodo de Deo ejusve Providentia dubitare possimus, dum ipsius vitam & *εὐψυχίαν* tam efficaciter in nobismetipsis operantem experimur? Neque enim nostra illa vita est, sed Dei, dum nobismetipsis exuti, hoc est, affectibus animalibus, ad id solum quod simpliciter bonum est, quod solius Dei est, (qui æquo totius Universi utilitati consulit,) constanter contendimus & anhelamus.

Non est igitur diffidendum quin ad perfectam tandem perveniamus Virtutem tam potenti Principio & Auxilio freti.

12. Sunt autem (quod ultimo loco occurrit) certi quidam modi ac rationes quibus facilius ad hunc scopum pertingere possimus; ut, *Si seriò & frequenter de hujus caduci Corporis morte meditari velimus, deque Animæ nostræ Immortalitate.* Permagnam enim vim habet ad extinguendas omnes cupiditates quæ in hoc mortale corpus terminantur, seriò considerare, brevi fore quòd corporea hæc atque visibilis personalitas in vagas disjicienda sit atomos, omniâque illa quæ ad hanc compagem pertinent in æternum relinquenda, ut Divitiæ, Honores, Corporisque voluptates: Ac proinde, consultius esse maturè nos ablaquare à rebus omnibus caducis, & paulatim nosmetipsos dissuere & divellere à consensu & societate terrena
hujus

jus carnis; & purioribus divinióribus
ne voluptatibus & operationibus, quæ ab
ea non pendent, Animam nostram assue-
cere. Quæ quidem Summa est Philoso-
phiæ *Platonis*, quam ille propterea olim
definivit *Meditationem mortis*.

13. Nec morbus est sic per sapientiam *Hist. Nat.*
ori, prout perperam alicubi subinsinuat *lib. 7. cap.*
linius, sed perfectissima Sapiencia. Ille 50.
nim verè sapit qui prospicit in longitudi-
nem, nec præsentis voluptates infinita ma-
rum serie occupari finit & opprimi.
Inde omnibus nervis incumbendum est
virtuti, quæ sola, ut ipsa Anima, im-
mortalis est, propriusque illius ornatus &
perfectio. Cujus etiam tanta est cum ip-
sæ Animæ immortalitate cognatio, ut sen-
sus quidam ac præceptio Immortalitatis
nihil cum ipsa Virtute Animæ nostræ,
plurimum, ingeneretur.

14. Secundò, *Cogitandum est quàm ineffa-*
lis perfectèque Animam implens in Virtute
voluptas. Nam cum Animæ lapsus sit
Virtutis statu in Vitium; necesse est
t cum ad Virtutem revocetur, ex hac
restitutione mirabiles percipiat volupta-
tes; quandoquidem Philosophi ipsam Vo-
luptatem definiunt *restitutionem ad statum*
naturalem.

Status autem naturalissimus illius quod
ationis particeps est proculdubio est Vir-
tus, cum ea nihil sit aliud quàm constans
quædam & perpetua propensio ac prom-
ptitudo

Quid igitur est quod præstare non valeamus in Virtutis officiis tam potenti uniti Principio? Aut quomodo de Deo ejusve Providentia dubitare possimus, dum ipsius vitam & *εὐψείαν* tam efficaciter in nobismetipsis operantem experimur? Neque enim nostra illa vita est, sed Dei, dum nobismetipsis exuti, hoc est, affectibus animalibus, ad id solum quod simpliciter bonum est, quod solius Dei est, (qui ex æquo totius Universi utilitati consulit,) constanter contendimus & anhelamus.

Non est igitur diffidendum quin ad perfectam tandem perveniamus Virtutem tam potenti Principio & Auxilio freti.

12. Sunt autem (quod ultimo loco occurrit) certi quidam modi ac rationes quibus facilius ad hunc scopum pertingere possimus; ut, *Si seriò & frequenter de hujus caduci Corporis morte meditari velimus, deque Animæ nostræ Immortalitate.* Permagnam enim vim habet ad extinguendas omnes cupiditates quæ in hoc mortale corpus terminantur, seriò considerare, brevi fore quòd corporea hæc atque visibilis personalitas in vagas disjicienda sit atomos, omniâque illa quæ ad hanc compagem pertinent in æternum relinquenda, ut Divitiæ, Honores, Corporisque voluptates: Ac proinde, consultius esse maturè nos ablaetare à rebus omnibus caducis, & paulatim nosmetipsos dissuere & divellere à consensu & societate terrenæ hujus

huius carnis; & purioribus diviniſſimis
que voluptatibus & operationibus, quæ ab
illa non pendent, Animam noſtram affue-
facere. Quæ quidem Summa eſt Philoſo-
phiæ *Platonis*, quam ille propterea olim
definivit *Meditationem mortis*.

13. Nec morbus eſt ſic per ſapientiam
mori, prout perperam alicubi ſubſinuat
Plinius, ſed perfectiſſima Sapiencia. Ille
enim verè ſapit qui proſpicit in longitudi-
nem, nec præſentes voluptates infinitâ ma-
lorum ſerie occupari ſinit & opprimi.
Unde omnibus nervis incumbendum eſt
Virtuti, quæ ſola, ut ipſa Anima, im-
mortalis eſt, propriuſque illius ornatus &
perfectio. Cujus etiam tanta eſt cum ip-
ſa Animæ immortalitate cognatio, ut ſen-
ſus quidam ac præceptio Immortalitatis
ſimul cum ipſa Virtute Animæ noſtræ,
ut plurimum, ingeneretur.

14. Secundò, *Cogitandum eſt quàm ineffa-
bilis perfectèque Animam implens in Virtute
ſit voluptas*. Nam cum Animæ lapſus ſit
à Virtutis ſtatu in Vitium; necesse eſt
ut cum ad Virtutem revocetur, ex hac
reſtitutione mirabiles percipiat volup-
tates; quandoquidem Philoſophi ipſam Vo-
luptatem definiunt reſtitutionem ad ſtatum
naturalem.

Status autem naturaliſſimus illius quod
rationis particeps eſt proculdubio eſt Vir-
tus, cum ea nihil ſit aliud quàm conſtans
quædam & perpetua propenſio ac prom-
ptitudo

Andro-
nic. Rhod.
lib. 10.
cap. 9.
Aristot.
cap. 7.

ptitudo ad obsequendum rectæ Rationi.

Quibus addas quod occurrit apud Aristotelem, hanc voluptatem nobis esse propriam, ac proinde optimam & jucundissimam. Quod enim maxime proprium est unicujusque natura, hoc præstantissimum est unicuique & jucundissimum. Est autem homini propria recta Ratio; ac proinde voluptatem illam quæ ex constanti hujus obsequio oritur, præstantissimam pariter ac jucundissimam esse necesse est.

15. Neque hoc solum, sed superaddendum est tertio loco, hanc Virtutis vitam ac voluptatem omnium rerum esse divinissimam, ita ut nesciat planè Anima quid ultra quærat quando huc pervenit, nisi aliquid augurari velit ipsâ Divinitate perfectius aut beatius. Creatura ipse Deus esse non potest; quatenus autem potest, per Virtutem fit, quæ Dei vita Divinæque quædam natura meritò est habenda. Neque enim Creatura quatenus animal est, sed quatenus Dei imago est, prosequi potest id quod simpliciter optimum est, non quod sibi suoque appetitui gratissimum.

Rectissime igitur super hac re pariter atque expositissime philosophatur Hierocles, dum vitam voluptatēque quæ ex Virtute est Divinam prorsus agnoscit, concluditque; Cum igitur vita quæ est secundum Virtutem, Divinam gerens similitudinem, revera Divina sit, quæ verò in Vita sita est, Belluina & Athea; * manifestum

In Aurea
Pythag.
Carmina.

Cap.
st qu
ur
quodq
i be
16.
lem
norm
Deo i
llumin
que L
lum
um I
ue sp
is ip
17.
script
Marcu
nema
uprà
sculun
us ead
tà sit,
propio
verò v
ur qu
Deo
uæ, co
itiis
um D
atiabili
18.
uffragi
rmare

est quòd viri probi voluptas letitiam imite-
tur Divinam, mentem Deúmque comitans,
quòdque improbi quæ dicitur voluptas motio-
ni belluina ac stupida sit similis.

16. Quò spectat etiam illud apud eun-
dem quod de Ratione ait, quæ Virtutis
norma est: *Recta verò Rationi obsequi &* *In Aurea*
Pythag.
Deo idem est. Nam Rationale genus propria *Carmina.*
Illuminationis sufficienter Particeps ea vult
quæ Lex statuit Divina; Animæque secun-
dum Deum disposita ejusdem sententiæ est
cum Deo, & ad Divinum Numen Lumén-
que spectans facit quæ in datis circumstan-
tiis ipse faceret Deus.

17. Multa hujusmodi occurrunt apud
Scriptores antiquos, præcipuè verò apud
Marcum Antoninum Marcumque Ciceronem,
nemadmodum abundè constat ex eis quæ
suprà citavimus. Addam duntaxat brevi-
sculum illud è primo de Legibus: Vir-
tus eadem in homine ac Deo est. Quod cum
ita sit, quæ tandem potest esse inter eos
propior certiorve cognatio? Ad Virtutis
verò vitæque Divinæ voluptatem refer-
tur quod alibi habet de præceptis cuique

Deo Delphico suiipsius, hoc est, animæ *Tusculan.*
quæ, cognitione; ut ipsa scilicet mens se *Quæst.*
vitæ exutam cognoscat, conjunctamque *lib. 5.*
cum Divina mente se sentiat, ex quo in-
estimabili gaudio compleatur.

18. Verùm nihil necesse est veterum
suffragiis tam cumulatim ornare vel con-
firmare sententiam quæ (quod sæpius in-
culcavi)

culcavi) ex ipsa natura vel definitione Virtutis satis manifesta est. Nam quod simpliciter est optimum prosequi, non quod animali naturæ gratissimum, Divinum quiddam est, supràque animale naturam collocatum. Quamobrem secundum hoc Principium vivere, quod non solum est *Præstantissimum & Divinissimum eorum quæ in nobis sunt*, sed re verà Divinissimum quiddam, ac proinde perfectissimum quod in naturam nostram cadere potest, suprema illa Voluptas meritò censi debet, summumve Bonum ac Finis ultimus in quo animam oportet tanquam in summa sua perfectione ac felicitate acquiescere.

19. Atq; hæc sunt quæ accendere animos nostros debent atq; inflammare ad studium Virtutis. Super sunt paucula quibus nosmetipsos in Virtutis studio dirigamus. Quorum primum est *Mὴ ἐκ δόξης ἢ ἐκ πάθος ἀποφασίζαντα*. Prius *Marcii Antonini* posterior *Epicteti*, monitum est. Utraque verò præcipiunt, *Ad nullum opus temerè & inconsultò exsilire vel rapi nos oportere*.

20. Alterum est, *Nunquam committere quicquam contra propriam Conscientiam*, secundum eam in minimis juxta ac maximis integram & intemeratam conservare, constanterque observare præstantissimum illud *Epicteti* præceptum, *Quicquid videtur optimum, id Lex esto tibi inviolabilis*. Qui enim semel didicit majus bonum minus

tiam salvâ Conscientiâ) posthabere, vendendum est nè tandem discat minus illud quod reliquum est bonum pari ratione rejicere, seque totum cœno ac fordibus polluere. Nam pars boni quam prius abiecerat æquè bonum erat ac reliquum illud quod mox est abjecturus. Opera igitur diligenter adhibenda est ut ab omni horreamus turpitudine. Nam præsens peccatum viam sternit futuro, singulæque nostra Admissa quasi tot annuli sunt ferreæ illius vel adamantinæ Catenæ, quâ tandem inextricabili Nequitie æternisq; nebris innodabimur.

21. Tertium est, *Ut in singulis quæ nobis occurrunt objectis exercitium Virtutis quaeramus.* Quicquid enim sit, rectè fieri potest vel perperam, decorè vel indecorè, justè vel injustè, cum ratione & modo, vel extra rationem modumque. Semper igitur vigilandum est ac diligenter dispiciendum, quomodo in unaquaque re id agamus quod maximè deceat.

22. Quartum est, *Ardentissimis precibus ad Deum contendere, ut sufficientes nobis vires infundere dignetur ad Virtutis perfectiorem assequendam.* Neminem enim mortalem pudere oportet tam divinum donum ab eo petere & accipere à quo & existentiam suam accepit. Imò verò aucter affirmare possum, eum qui sine finibus ad Deum precationibus Virtutem statatur nunquam illam posse assequi, sed evanidam

*De Natura
Deorum
lib. 2.*

evanidam duntaxat aliquam illius umbram
& inane imitamentum. *Nemo Vir magnus sine aliquo afflatu divino unquam fuit*
inquit *Cicero*. Nihil autem verâ vivâque
Virtute majus aut excellentius est, quam
propterea sine Deo adipisci prorsus est
impossibile.

*In Aurea
Pythag.
Carmina.*

23. Neque quisquam mirari debet quod
*Preces Morali Philosophiæ adjungo, quæ
& Pietatem* tanquam genuinam illius par-
tem ipsi suprâ adjunxi. Sed & Philoso-
phi ipsi eas olim illi adjunxerunt, *Epi-
tus, Plato, Antoninus*, aliique; præter ce-
teros verò *Hierocles* hisce ferè verbis: Ne-
que enim oportet solummodo promptè aggredi
quæ pulchra sunt, tanquam si penes nos esset
successus absque Divino auxilio; neque ne-
dis petitionibus contentos esse, nihil ferentes ad
acquisitionem eorum quæ petuntur. Sic enim
vel Virtutem atheam, si fas sit ita loqui
reddemus, vel petitionem inefficacem. Quo-
rum primum, Atheum cum sit, ipsam Vir-
tutis tollit essentiam; alterum verò, quæ est
ignavia, precum enervat efficaciam.

*Xenoph.
lib. de Ad-
ministrati-
one dome-
stica. De
Legibus. l. 2.*

Sed forsan & alia quædam superadjicere
non abs re erit: ut illud *Socratis* apud
Xenophontem, Conari cum bonis Diis unum-
quodque opus incipere; nec non illud *Cice-
ronis*, A Diis immortalibus nobis agendi ca-
pienda sunt primordia; etiam *Platonis* illud in
Timeo, Ad quamcunque rem nos accingimus
sive magnam sive parvam, oportet primo in loco
invocare Deum; postremoque egregium illud

Epictet.

dicti de compescendorum affectuum stu- Arrian.
Certamen quidem magnum est, opusque Comment.
Divinum. Dei igitur memineris, eum lib. 2. cap.
18.

voca opitulatorem & auxiliatorem, quem-
modum Nauta Dioscuros cum in tempe-
ste navigant. Quæ enim major tempestas
quam qua oritur ex imaginationibus violentis,
tamque Rationem elidentibus? Quo nihil
faci potest ad rem nostram accommoda-
re.

Preces igitur fervidæ, quibus Virtutis
mentem agnoscimus, laboribus nostris ac-
commodatibus per quos ad Virtutem aspira-
mus, etiam ex Philosophorum sententia
super sunt adjungendæ.

24. Preces autem illæ hinc non maximè
sunt quæ exteriori quodam modo atque
exteriorio prolixius effunduntur, sed brevi-
culæ illæ ab intimo animo, meditatio-
nis vi ac pondere perculso, quæ crebrò
effunduntur, quasque ab imis præcordiis
profunda comitantur suspiria, & vehemen-
tissimi erga Deum Virtutemque anhelitus.
Desce enim laboribus atque angoribus ven-
temus & expurgamus sanguinem spiri-
tusque, & pleniores in eos haustus puri-
tatis transmittimus, quibus corpus Lu-
mine (quod & tenue ac spirituale vehi-
culum Hierocles appellat) augemus & cor-
poramus, adeoque tandem cum his De-
um ipsum quodammodo in animam no-
stram imbibimus & transfundimus.

25. Quia-

25. Quintum & ultimum præceptum est illud Pythagoricum, quo monemur singulis noctibus ante somnum recolere apud nosmetipsos quæ fecerimus interdium; ut quæ rectè facta sunt, de eis gratias agamus Deo; quæ verò perperam fecimus, apud conscientiam nostram severiter reprehendamus, firmiusque indies propositum animo insignamus & iuramus omnia agere juxta perfectissimam Virtutis normam.

*Mollia nec prius obducat tua lumina somnus
Exacti quam ter reputasti facta dici;
Quid lapsus feci? quid rectè? quid boni omisi?*

Cujus moniti observatio permagnam vim habet ad accuratissimam morum correctionem, & ad Virtutem omnimodam nimis nostris ingenerandam.

SCHOLIA

IN CAP. III. SECT. XV.

Manifestum est quod viri probi voluptas lætitiæ imitetur Divinam mentem Deumque comitans, &c. Quod in hac sectione tribusque proximè sequentibus, de Divinitate virtutis voluptatisque ea profecta, inculcantur, non possum me sine

finere quin notem quàm consentanea sint pri-
ma illi summaque Moralitatis Legi, quæ est
verus sincerusque Amor Dei, qui oritur
ex consensu Animarum nostrarum cum Divi-
na vita ac natura. Unde conscii sumus nos
ἐκ τῆς θεοῦ πνεύματος χάριτος, ut loquitur
Antoninus, ex vivo sapidoque sensu Divini
Amoris illiusque pulchritudinis & influxus a-
ctiones nostras omnes ordiri & peragere, atque
perpetuam quandam cum Deo communio-
nem colere, quæ sola vera virtutis vita est,
ad quam omnes bonæ Animæ tenentur an-
gelare, nè nubem pro Junone, exanimemque
virtutis umbram pro solida virtute amplex-
ari videantur. Nulla enim solida est, sine
Amore Divino, virtus.

C A P. IV.

*Quæ Virtutum Primitivarum acquisitio-
ni inserviant.*

HActenus istiusmodi documenta tra-
didimus quæ Virtutum acquisitio-
ni in genere inserviunt; quæ certè tam
efficacia sunt, si quis eis uti velit, ut super-
ius videri possit ad species descendere.
proinde multò brevius hic agemus, &
viter duntaxat tangemus singula.

De

De tribus igitur *Virtutibus Primitivis* hoc tantum moneo, vel potius repeto, Nullam omnino Virtutem absque ipsis acquiri posse, nullam exerceri vel consistere. Quod excitare in nobis debet omnem curam ac diligentiam, ut has *Primas* saltem *Virtutes* in solidum possideamus.

2. Quarum prima, *Prudentia*, quomodo acquirenda sit, vel ex ipsius definitione & explicatione *Lib. 2.* satis liquet. Quæ cum tam latè patet quam res agundæ & contemplandæ, ad primas obiter referemus illud *Marcæ Antonini*, lib. 7. *Præsentem imaginationem curiosius inspectare, nequid subinfluat minus rectè perceptum.* Quod explicatiùs indigitat *lib. 3.* eximio hoc præcepto; *Definitionem quandam & delinationem semper facere illius quod sub imaginationem cadit, ità ut quale sit secundum essentiam, nudum, integrum, intimèque per partes divisum, dispicias.* Quæ proculdubio maxima *Prudentiæ* pars est. Ex hoc enim ut plurimum maximè frustrantur & falluntur homines in rebus aversandis amplectendisque, quod eas nec nudas integrasque, nec per partes omnes perpendunt, sed externam tantum speciem contuentur, partesve illas quæ primo aspectu gratæ sunt vel ingratae, prætermittis reliquis, unde stulta admodum & temeraria fit ipsorum in rebus pensitandis computatio, dum, malè subductis calculis, Partes apud eos Integrorum vices obtinent, parèmq; illis valorem.

Seff. 54.

Seff. II.

Opor.

Oportet igitur, prout *Epictetus* eum monet qui *Olympia* vincere tam impensè cupit, pensitare prius quæ antecedunt quæque consequuntur, & postea ad opus se accingere, cap. 35. Quod spectat etiam illud quod subsequenti capite occurrit; Primum, O homo, considera qualis res sit; deinde propriam tui ipsius Naturam perpende, si poteris ferre. Quod nisi fecerimus, fieri vix potest quin plerumque nos incepti pœniteat, & perpetuis Fortunæ ludificationibus defatigemur.

Ad hoc *Prudentiæ* genus referri etiam debet præstantissimum illud *Epicharmi* Monitum, *Esto sobrius, & memento diffidere: hi enim ipsi sunt Sapientiæ nervi.* Cui hoc assine est quod de nostro addimus, Non multum credere Fortunæ aut hominibus, sed soli Deo Virtutique confidere, qui mutari nesciunt. Homines verò brevi temporis intervallo etiam à seipsis dissident, mutantque voluntates & consilia.

3. Ad res autem contemplandas spectant hæc paucula, quæ Sapientiæ studium meminisse oportet. Cohibendum scilicet esse assensum donec rem clarè & distinctè intellexeris. Quod consimile est antè-dicto *Antonini* præcepto de rebus agendis.

Qualèscunque res in seipsis sint, nullum eas in ratiociniis nostris locum habere debere ultra quàm Animi facultatibus annotescunt

Nullius rei intimam nudamve essentiam cognosci posse, sed attributa tantum essentialia essentialisve habitudines.

Essentialia attributa immediate competere Subjecto, nec rationem ullam Physicam peti debere, darive posse, cur insinuetur. Ideam cuiusque rei consistere ex attributis quibusdam essentialibus.

Ad perfectam cuiusque rei scientiam requiri ideam, sive notionem, non solum claram & distinctam, sed plenam & adequatam, quæ omnia attributa inseparabilia quæ ei competunt complectatur. Possumus enim vel de industria vel per incuriam subjectum concipere sine aliquibus eorum attributorum quæ re ipsa sunt ab ipso inseparabilia. Quod mihi fecisse videtur Carresius in notione *Anima humana* dum eam sola cogitatione definit.

Postremo, Animo nondum purgato diffidere, nec Magistris ullive Facultati fidem habere præterquam Rationi, Intellectui, (qui communium Notionum penitus est,) solidæque Experientiæ.

4. *Sinceritatem* erga homines examinabile hac trutinâ; Si eos eodem modo tractes quo ab eisdem te tractari velis, memor illius dicti apud *Ciceronem*, Nihil esse unum uni tam simile, tam par, quam omne inter nosmet sumus. Unde in eisdem circumstantiis eodem modo nos invicem tractare oportere manifestum est.

De Legibus
lib. I.

Ergo

Erga Deum verò ac Virtutem *Sinceritas* tua patebit, si te tuâque omnia ita ipsis posthabeas, ut animitus cupias te lubenter posse libertatem, fortunas, vitamque ipsam, eorum gratiâ perdere. Quod quidem si percipias te ferre posse, agnoscas te ad perfectam etiam pervenisse *Patientiam*.) Tam horrendum autem atque enorme crimen est nosmetipsos, qui tam viles reclusi sumus, Deo Virtutique præponere, ut ea sola ratio sufficere videatur ad pertrahendum nos ad huiusmodi *Sinceritatis* studium.

5. Nec minus strenuum suppetit pro *Patientia* argumentum. Justorum enim mortem, quam Virtutis Deique causâ operantur, duplex excipit Immortalitas, Animæ una, altera Gloriæ.

Multum verò ad hanc Virtutem conferret, si quæ de viribus liberi Arbitrii augendis præcepimus, etiam hic observemus; nempe si in universum ab eis omnibus quæ corporeæ atque animali vitæ nimis grata sunt datâ operâ abstineamus, rebusque asperis ipsique ingratis constanti firmoque animo res ingeramus, quatenus fieri potest per sanitatem corporis morumque urbanitatem. Nam si in hoc proposito perstiterimus, internas vires supra quam dici potest adaugebimus, eamque hilaritatem animi atque magnitudinem in nobismetipsis excitabimus, ut tandem deprehenderimus nos ad omnia præclara

promptos & paratos evasisse, nec tam amisisse voluptatem quam mutasse, cum animi adverterimus Animam nostram distincte & separatim à corpore suis propriis & domesticis gaudiis, ex hujusmodi Virtutis conscientia perceptis, perfundi totam & impleri.

C A P. V.

De tribus Virtutibus Principalibus Derivativis acquirendis.

1. **Q**UOD ad *Virtutes Derivativas* Principales attinet, *Justitiam*, *Fortitudinem*, *Temperantiam*: *Justitia* pars præcipua, quæ *Pietas* dicitur, ingenuis animis facilius ingenerabitur, si considerent quam rudis & agrestis res sit *Impietas*, quamque barbara & à bonis moribus aliena: Tantum scilicet Benefactorem præsentem præsentem non agnoscere, nec honorificè salutare, nec de innumeris illis beneficiis quibus nos quotidie cumulat ipsi solennes gratias agere. Quod igitur quemvis benè moratum hominem adversus homines commisisse pueret, non te pudebit illud committere adversus Deum?

Hoc

Hoc unicum igitur animos generosiores ad *Pietatem* maximopere stimulare debet: Ceteros verò mortales, quòd negligendo huiusmodi erga Deum officia favorem illius atque gratiam perdent, *Divinæque Nemese* se reddent obnoxios. Ad universos autem spectat ut meminerint ita inhærendum esse externo Dei cultui, ut internus, qui ipsi omnium gratissimus est, nullo modo negligatur.

2. Internum autem hunc cultum Dei imitationem esse † supra insinuavi. Quam† *Lib 2.* quidem sententiam mirificè ornant atque *cap. 5.* illustrant *Pythagorica* illa apud *Hieroclem* verè aurea. Deum optimè coles, si mentem tuam Deo similem efficias. Quod enim quis amat, id quantum potest imitatur. Et paulò post; Oblatorum sumptuositas non est Dei honor, nisi Divino cum sensu offerantur. Stultorum enim oblationes & sacrificia ignis sunt alimentum, sacræque eorum donaria suppedita- ta sacrilegis præda. Et quod ad Tempia at- tinet, breve illud Oraculum effundit, Pur- gata Animâ non est Deo aptior locus in ter- ris. Cui & ipsum *Pythium* succinere fa- cit illo versiculo,

Æquè animis sanctis atque ipso ego letor Olympo.

3. Sed nec illud omittemus quod paulò su- præ fusiùs & ornatiùs depromit: Solus fa- ciens Sacerdos, solus Deo charus, solus qui sit precari. Solus enim ille novit ritè cole- re

re Deum qui Divinam nactus est scientiam, quique seipsum præcipue offert in sacrificium, suamque Animam in statuam fabricatur Divinam, Mentemque pro Templo parat ad Divini luminis susceptionem. Quem verò hic Hierocles sapientem, Aristoteles prudentem appellat. Uterque autem re ipsa idem est ac *εὐδαίμων*, sive Virtute præditus. Vera enim & ad perfectionem perducta Virtus, quæ Dei imago est, optimus illius est cultus, sed qui cum legitimis Religionis ritibus nunquam digladiatur.

4. Altera pars *Justitiæ*, quæ *Probitas*, & vulgò *Justitia*, sed strictiori sensu, appellatur, summopere ab hominibus piis colenda debet, cum & ipsa sit Pietatis pars non contemnenda, ut quæ Virtutis pars est præcipua, quem optimum esse Dei cultum † supra demonstravimus. Sed & ab omnibus sacrosancta habenda est, omnique ab eis curâ ac diligentia tuenda, quod tam necessarium sit humanæ societatis vinculum, rerumque humanarum, atque adeò totius ferè mundi, fulcrum & columna, sine qua omnia fatiscerent & ruinas agerent.

Ecquem igitur eò vesaniæ prorumpere unquam deceret, ut contra tam sacrosanctam Virtutem peccet, quò & ipsa mundi fundamenta suffodere, totamque vitam humanam confundere, meritò velle videretur?

5. Ità tamen quenquam justum esse, ut solummodo intra humanarum legum limites

† Lib. 2.
cap. 5.

Cap.
tes f
quàm
facit
sua,
num
fectus
ta be
ut qu
terat,
pissim
verâ
esse,
bus ce
6. I
peti p
entia
nas
confin
lamita
Qua
elucesc
tentia
ut on
sed de
quamv
vissima
Nul
cogita
bendu
da, qu
mur
summa
deratos

Cap. 5. *Enchiridion Ethicum.*

res se contineat. *Calliditatis* est potius
quàm veræ *Iustitiæ*. Neque enim qui hoc
facit tam utilitati publicæ consulit quàm
suæ, quæ nulla *Iustitiæ* pars est, (quod bo-
num est alienum,) sed proprii amoris ef-
fectus: Cui, demptis legibus, hæc larva-
ta bellua tam effræni impetu indulgeret,
ut qui modò ex lege vir bonus videri po-
terat, statim se proderet nequissimum tur-
pissimùmque nebulonem. Qui igitur re-
verà justus esse velit, non credat se jam
esse, nisi ità se fore etiam remotis legi-
bus certò præceperit.

6. De *Fortitudine* & *Temperantia* hic re- *in Aurea*
peti possint quæ supra attulimus. *de Pati-Pythag.*
entia. Hæc *Hierocles* appellat *adamanti-* *Carmina.*
nas *Anima custodes*, quibus remotis, illa
continuo proditur omni turpitudini ac ca-
lamitati.

Quàm necessaria *Fortitudo* sit, maxime
elucescit ex præclara illa *Andromici* sen- *Lib. 3.*
tentia: Quædam nempe ita inhonesta esse, *cap. 1.*
ut omnis sit præcisa agenti excusatio:
sed debeat homo totis viribus ea declinare,
quamvis ob idipsum mox trucidandus esset gra-
vissima prius omnia perpeffus.

Nullum igitur argumentum majus ex-
cogitari potest quo moveamur ad incum-
bendum omni studio *Fortitudini* acquiren-
dæ, quàm quòd, si hæc Virtute destitua-
mur, in aliorum potestate situm erit per-
summarum injuriarum comminationem sce-
leratos nos efficere atque impios. Quæ

quidem servitute nulla turpior esse potest aut miserior, nec quicquam quod ingenuum animum magis aspero atque ingrato sensu pungat & lancinet, quam sibi esse conscius, si quando magni alicujus mali terror immineat, se Virtutis ac Veritatis desertorem futurum esse ac proditorum.

7. Ab *Intemperantia* nos detertere debet vel ipsum Voluptatis dedecus. Quam vilis enim res est & abjecta, nos, cum homines simus, ex amore Voluptatis animalcula quasi quædam *indignæ* fieri, & tam certò voluptatum illecebris inescari quam hamo pisces; atque hisce technis captos, cupiditatibus nostris, ut feræ catenis, eo pertrahi quò impurus quisvis & versutus nebulo nos seducere velit? Nam Voluptas, quæ demulcet sensum, mentem de sua sede & statu dimovet, omnèque illius lumen extinguit, vires denique animi frangit; fidelèmq; illam custodem, sine qua nulla Virtus tuta esse potest, *Fortitudinem* ipsam, adinstar rabidæ cujusdam ac virosæ meretricis, impudenter adoritur miserèque trucidat. Aded ut nihil æquè verum sit ac tritum illud *Ciceronis*, In Voluptatis regno nullum omnino esse posse hominibus cum Virtute commercium.

8. Imò & ipsius corporis vires labefactat, & horrendos superinducit morbos; ita ut etiam corporis sanitatis gratiâ sedulo danda sit opera *Temperantia*: quanquam hic

Cap. 5. *Enchiridion Ethicum.*

239

ic non sit legitimus illius modus & mensu-
a, sed tam animi quam corporis valetudo.
tam in robusto & bene-saginato corpore a-
imi vires facilius extinguuntur.

9. Ità igitur *Temperantia* studendum est,
t non tam excrescat terrena corporis mo-
s, quam peritè probèque consulatur spi-
tuum puritati & copiæ; juxta illud Zo-
astris. Oraculum, *Spiritum nè contaminato;*
c *incrassato superficiem;* quod idem est
nod *tenuè vehiculum & corpus immateriale*
pud *Hieroclem.* Hæc igitur *Temperantia*
mma est, *Peritè servare organum, & ad*
us *Philosophicos ritè adaptare;* quemad-
odum monet ille.

Hierocles
in Aurea
Pythag.
Carmina.

10. Hæc est illa perfecta & philosophica
temperantia, si ità curentur corporis mo-
s atque vires, ut optimarum rerum sen-
s ab ipsis interim non extinguatur, nec
acrescat nimis internus Spiritus, quem
Hierocles Spirituale vehiculum appellat; ex
uo cum ipsa *Anima Internus* poster ho-
a confieri apud ipsum videtur. De cu-
s igitur cultu & purificatione eundem
& *Pythagoricis* oraculis paulò uberius dis-
rentem operæ pretium erit audire. O-
rtet enim, inquit ille, cum *Virtutis exer-*
tatione & *Veritatis* recuperatione atque pu-
tatis, curam earum rerum gerere qua ad
rpus attinent *Luciforme*, quod & *tenuè A-*
ma *vehiculum* Oracula appellitant. Exten-
tur autem hæc purificatio usque ad cibos
tisque & ad victum universum corporis no-
stri

In Aurea
Pythag.
Carmina.

stri mortalis, in quo jacet *Luciforme*, inspirans inanimi corpori vitam, ipsiusque compagem conservans. * Est enim corpus immateriale *Vita*, vitamque ingenerans materiale, per quam mortale nostrum corpus completum ex irrationali vita & materiali corpore consistens, * adeoque; *Simulachrum* existens *Interni Hominis*, qui ex substantia rationali & immateriali corpore constituitur.

11. Quibus inquit, ita nos *Externum* hominem, hoc est, molem hanc corpoream, curare oportere, ut interim nulla *Interni* fiat injuria, sed rationem atque modum *Cibi & Potus*, & reliquorum quæ ad mortale hoc corpus pertinent, pati debere ad incolumitatem *Interioris hominis*, ut teneat illud lucidumque *Animæ* indumentum non incrassescat nimis nec obscuretur, sed purificetur & liberetur ab omni turpi ac servili consensu cum hac caduca machina. Quemadmodum paulo infra monet; *Verum* quandoquidem *Luciformi* nostro corpore agnatum est alterum corpus mortale, * purificare illud oportet, & a consensu cum hoc altero quantum possumus liberare.

12. Imò verò huc collineare videtur omnis omnino ipsius animæ purgatio & purificatio, omnisque adeo *Virtutis* ratio, ut *Interioris hominis* puritas conservetur ac vigor, prout paulo post aliquantò fufius & copiosius nos edocet optimus ille *Pythagoricæ Sapientiæ* Interpretes *Hierocles*. *Rationalis* verò *Animæ* purgationes vehiculo

tiam

in luciformi prospiciunt, nempe ut hoc ip-
alatum penniferumve factum supernum Ani-
cursum nullo modo impediat. Optima ve-
illius pennarum emissio (suprà enim Di-
num omnem atque humanum animum
creta Potentia alati currus atque Auriga ex
atone comparaverat) est, decessum à rebus
renis paulatim meditari, & nosmetipsos as-
efacere Immaterialitati, omnesq; sordes de-
gere quibus Luciforme corpus coinquinari
sit ex conjunctione sua cum corpore mate-
ali. Sic enim reviviscit quodammodo, vi-
sque colligit, Divinòque vigore impletur, &
ellectuali denique Anima perfectioni con-
titur. Tantum illa per Virtutem puri-
tatio potest ad resuscitandum, recolli-
ndum, & Divino quodam robore im-
endum, intimum illud & subtilissimum
quod & ipsum perpetuæ immortalitatis
sors est) mentis nostræ vehiculum.

13. Magna sanè sunt hæc atque præ-
ara Hieroclis documenta, quibus mone-
ur Temperantia saltem Philosophicæ qua-
apicem esse, Luciformis curationem puri-
ti anima congruam præstare: Ut interior
omo crassiorum voluptatum sensu non
ontaminetur, nec in consensum cum ca-
aci hujus corporis falsis & furibundis
audiis nimis impotenter & serviliter ra-
atur; sed ut cognatum suum corpus, si-
e Luciforme vehiculum, purum & inte-
eratum conservet ab omni terrena im-
unditie.

14. Quod

stri mortalis, in quo jacet Luciforme, infans inanimi corpori vitam, ipsiusque commensuram conservans. * Est enim corpus immortale Vita, vitamque ingenerans materiale per quam mortale nostrum corpus completur ex irrationali vita & materiali corpore consistens, * adeoque Simulachrum existens Intus in Homine, qui ex substantia rationali & immateriali corpore constituitur.

11. Quibus innuit, ita nos Externis hominem, hoc est, molem hanc corpoream curare oportere, ut interim nulla Interius fiat injuria, sed rationem atque modum Cibi & Potus, & reliquorum quæ ad mortale hoc corpus pertinent, peti debere ad incolumitatem Interioris hominis, ut temperet illud lucidumque Animæ indumentum ne incrassescat nimis nec obscuretur, sed purificetur & liberetur ab omni turpi & servili consensu cum hac caduca machina. Quemadmodum paulò infra monet; Vultum quandoquidem Luciformi nostro corpore agnatum est alterum corpus mortale, * purificare illud oportet, & à consensu cum hoc corpore quanto quantum possumus liberare.

12. Imò verò huc collineare videtur omnis omnino ipsius animæ purgatio & purificatio, omnisque adeò Virtutis ratio, ut Interioris hominis puritas conservetur ac vigor, prout paulò post aliquantò futurus & copiosius nos edocet optimus illi Pythagoricæ Sapientiæ Interpres Hierocles Rationalis verò Anima purgationes vehiculo

luciformi prospiciunt, nempe ut hoc ip-
 latum penniferumve factum supernum Ani-
 mae nullo modo impediatur. Optima ve-
 lius pennarum emissio (suprà enim Di-
 um omnem atque humanum animum
 et a Potentia alati currus atque Auriga ex
 ne comparaverat) est, decessum à rebus
 nis paulatim meditari, & nosmetipsos as-
 cere Immaterialitati, omnesq; sordes de-
 e quibus Luciforme corpus coinquinari
 ex conjunctione sua cum corpore mate-
 Sic enim reviviscit quodammodo, vi-
 e colligit, Divinoque vigore impletur, &
 lectuali denique Anima perfectioni con-
 tur. Tantum illa per Virtutem puri-
 o potest ad resuscitandum, recolli-
 um, & Divino quodam robore im-
 dum, intimum illud & subtilissimum
 od & ipsum perpetuæ immortalitatis
 fors est) mentis nostræ vehiculum.

3. Magna sanè sunt hæc atque præ-
 a Hieroclis documenta, quibus mone-
 Temperantia saltem Philosophicæ qua-
 picem esse, Luciformis curationem puri-
 anima congruam præstare: Ut interior
 no crassiorum voluptatum sensu non
 taminetur, nec in consensum cum ca-
 i hujus corporis falsis & furibundis
 diis nimis impotenter & serviliter ra-
 tur; sed ut cognatum suum corpus, si-
 Luciforme vehiculum, purum & inte-
 ratum conservet ab omni terrena im-
 nditie.

14. Quod id ipsum est quod tandem
adjungit ille à me toties laudatus Inter-
pres, super isthoc versiculo Pythagorae

— — — — — *Tum singula pensa
Aurigam mentem statuens ex parte super*

Quem ad hunc modum explicat : *Mentem*
quidem, ut quæ rationalis est potentia ; Aurigam
verò, ut quæ corpus apprehendit rationem
que. Oculus verò amatorius super Aurigam
collocatur. Anima enim tametsi una sit,
culo tamen quasi quodam circumspicit per
ritatis campum ; & facultate alterâ, mentem
*quidem haud dissimili, * cognatum suum cor-*
pus (quod est Luciforme) cohibet, &
seipsam constringit, ut tota ad Deum spectet
Divinamque possideat similitudinem. Quâ qu-
dem nulla aptior perfectæ illius & Philo-
sophicæ sive Temperantiæ sive Continentiæ
potest esse descriptio, quæ nullas Corpo-
ris voluptates finit in interiorum hominum
penetrare, Animamque facit quasi strid-
loris cohibere consensum ab omni obli-
etatione quæ diviniora illa gaudia, quæ
ex sensu Dei Virtutisque oriuntur, quæ
vis modo lædat vel obscuret. Qui cert-
issimus & perfectissimus est Temperantiæ
scopus & mensura.

15. A quo quàm longè absint illi qui
non dum ab illicita aut immoderata Venere
re sedâve Ebrietate & Ingluvie abstinent
ipsi apud seipsos perpendant ; serioque e-

videat, cum deorum immortalium vi-
quodammodo adæquare potuissent, in-
fissima abjectissimæque pecora degene-
. An non multò igitur præstaret vel
ssimam quamvis vivendi rationem inire,
rémque ferme ἀσκησιν denuo imitari,
n ex istiusmodi luxu & molitie Virtutis
mque optimarum sensum extinguere,
simamque Virtutum omnium custodem,
m tandem animi Fortitudinem, perde-
Sed de *Primitivarum* Virtutum pa-
ac *Derivativarum* Principalium ac-
tione hæc breviter dicta sunt.

SCHOLIA

IN CAP. V. SECT. X.

ST enim corpus immateriale Vita,
Ἐκ. Ζωὴ γάρ ἐστι τὸ αὔλον σῶμα. Obiter
notatu dignum est, qualem hoc in loco sig-
nationem habeat vocabulum Ζωὴ, neque e-
operationem significat, sed essentiam sive
antiam, quemadmodum fit in voce ψυχή.
verò ratione τὸ ἀνρσιδὲς σῶμα, τὸ αὔλον
hic appelletur, paulò penitiùs est inspici-
m, quidve illud demum sit cui hæc o-
τὸ σῶμα, τὸ ἀνρσιδὲς, τὸ αὔλον, ἢ ζωή,
πλὴν ὅχμα, (quæ omnia in hoc Paragra-
Corpori Luciformi attribuantur) rectè
judicen-

judicentur competere, vel quod eodem re
quid illud sit quod apud Hieroclem
ἀυροειδὲς appellatur. Ut verbo igitur
vam, Nihil aliud esse existimo quàm
Plasticam, aethereo Divinove vehiculo
tam. Perceptivam enim Anima par
quantum ad amplitudinem, nullam fere
bere rationem puto cum Plastica colla
Plasticam igitur tum ob extensionem, tum
coalitionem cum vehiculo aethereo, corpori
pellari; ob lucem verò vehiculi aetherei
σῶμα ἀυροειδὲς i. e. Corpus Luciforme.
verò hæc Plastica Anima reverà Spiritu
sit, substantiæve immaterialis, ut corpori
extensionem, ità αἰὼλον σῶμα, Immaterialiter
Corpus propter spiritualitatem dicitur
forsan ob ipsam vehiculi, cum quo compa
cta est, tenuitatem, quæ spirituum immate
rialitatem quodammodo imitari videatur,
sertim cum terrenis crassitudinibus compa
ratur. Zōn verò significantissimè dicitur, cum res
sit ipsa Anima, corpus mortale ac terre
vitæ Plasticæ actuans, ipsiusque compagem
servans, ut loquitur Hierocles. Tenu
tem vehiculum dicitur. Tenue quidem
essentie sue spiritualitatem, subtilitatem
lucidi Aetheris cum quo unitur; vehiculum
verò, quod mentem sive partem Anima
perceptivam, tanquam Aurigam circumvestit.

Adeoque simulachrum existens Intus
Hominis, &c. Vide igitur an non com
taneum sit hinc concludere, corpus Lu
ciforme eadem fere formâ figuræve esse,

us nostrum terrestre, quæ certè opinio e-
quorundam Patrum antiquorum.

Seçt. 11. Purificare illud oportet & à
consensu cum hoc altero quantum possu-
s liberare. Græca sic habent, 'Αν' ἐπει-
χὲ τὸ αὐτοειδὲς ἡμῶν σῶμα πρὸς τοῦ σῶμα
τὸν ὄν, καθαρεῦσαι δὲ καὶ τὸτο, i. e. purifi-
e etiam hoc (nempe agnatum corpus mor-
) oportet: tunc verò quod sequitur, καὶ τὸ
αὐτὸ συμπαθείας ἀπαλλαγῆναι ità expo-
dum est, ac si subintelligeretur ἡμᾶς, quasi
ger sensus esset: καὶ ἀπαλλαγῆναι ἡμᾶς τῆς
αὐτοῦ συμπαθείας, Purificare etiam hoc
ortet, nōsque à consensu cum illo libe-
i. Sensus verò in utraque versione idem ferè
Versiōque utraque supponit nos esse propriè
αὐτοειδὲς σῶμα, eo sensu quo explicavimus.
e qua ex Hierocle adduximus, Seçt. 12.
eçt. 14. Cognatum suum corpus cohi-
& ad seipsam constringit, ut tota ad
um spectet Divinàmque possideat simi-
dinem. Corpus mortale σῶμα πρὸς τοῦς δι-
r; Corpus verò luciforme, σῶμα συμφοῦς
agnatum sed cognatum, utpote quòd ni-
alind sit quàm Anima Plastica cum Aë-
reo vehiculo in unum coalescens, cum quo
m apud Platonicos creata intelligitur,
renum verò corpus postea ob lapsum ipsi ad-
ci. Itaque corpus Luciforme sic intelle-
m cū reverà pars Animæ sit, rectè dici-
illud cohibere & ad seipsam constringere,
tota ad Deum spectet Divinàmque simili-
inem possideat; nempe ut ipsa etiam Pla-
stica

stica suo modo Deiformis evadat, evadat
Boniformis, indelebili quodam Benignis
affectu perquam intimè tincta & quasi se-
rata. Hac enim Plastica, ut alibi ma-
X præcipua veræ Regenerationis est sedes.

C A P. VI.

De Virtutibus Reductitiis acquirentibus
primoque de eis quæ reducuntur
Justitiam.

X 1. **I**nter Virtutes Reductitias præcipue
cant illæ quæ ad Justitiam refer-
tur. Cujusmodi fuerunt Liberalitas, Ma-
gnificientia, Veracitas, Fidelitas, Gratitude, Ca-
dor, Urbanitas, Verecundia, Humanitas, Ho-
pitalitas, Amicitia, Comitas, Affabilitas,
Officiositas. X

X Liberalitas autem non est negligens
quod ea testamur nos non tam angusti
contracti animi esse ut miremur pecunia
nec tam stupidi, ut nesciamus earum finem
atque usus. X

X Magnificentiam commendant sua opera
quod Publico profunt, Mundumq; ornam-
& Historiam. X

X 2. Veracitas autem omni studio am-
tenda est, nisi quis videri velit ambu-
torum

um quoddam *Mendacium* rursusve
 possor, *πορρονοκείον* aliquod & terricola-
 tum humani generis, à quo merito o-
 es sibi metuant tanquam ab occulta a-
 ra subtilive peste ac veneno, *X*vel à co-
 rta fovea quā insidiæ struuntur incau-
 riori; tanquam à muto Spectro, quod
 en vitam humanam variis miscet tur-
 & frustrationibus, multisq; eam invol-
 laboribus & ambagibus quibus hone-
 hominum industria eludunt & defa-
 tari *ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις* illudq; m-
 anc *Enudem* & Calliditatem *Prudenti-*
 quidam appellari malunt, speciosum
 mū *Vitiorum* pessimo obtinentes, à
 Virtutum verarum cœtus non minùs
 orres quàm honestæ & pudicæ Matro-
 a putidissimæ meretricis consortio. A-
 bi in hoc vitio applaudunt tanquam
 electiori quodam ingenio & acuminis
 imine: Quasi verò quisquam ita natus
 stupidus, ut per mendacia & hypo-
 n fallere non possit, si velit. Qui non
 est fallere cum velit, oportet eum pro-
 esse ingenii omnium tardissimi; qu-
 em vult cum possit, vilissimi abjectissi-
 ue; qui verò cum possit non vult, is
 um magno animo est atque excelsus,
 inque solus spirat *Prudentiam* & *Ge-*
sitatem, qui & felicissimos ut plurimum
 am suarum exitus invenit, dum Hy-
 ritæ & versipelles homines in summa
 dem incidunt dedecora & infortunia.

T

Ficta

Ficta enim omnia celeriter tanquam
culi decidunt, nec simulatum potest
quam esse diuturnum

Fidelitas summopere colenda est,
sine ipsa vix stare possit humana societas
cúmque tam conspicua *Iustitia* par
fervare promissa, & depositum reddere

Unde etiam dispicere possumus quomodo
pere obligamur ad colendam *Gratitudinem*
cúm omne officium gratuitum sit
depositum quoddam, quod qui non reddit
cúm possit, summæ videtur reus infidelitatis.
Imò verò tam præclara *Iustitiæ*
pars est *Gratitudo*, ut qui hanc violavit
ausit, minimè dubitandum sit quin, si
Leges tutò posset, reliquas omnes *Iustitiæ*
partes non incunctanter violaret. Quod
certè ratio quemvis ingenuum animum
tá percellere debet, ut à nullo ferè
tío æquè abhorrendum esse censeat atque
ab hoc turpissimo monstro *Ingratitudo*

3. Ad *Candorem* adhibendum in
gressu nostro cum hominibus hæc per
vere nos debent: Nempe, tum quod
rique omnes, si quid peccent, per ignorantiam
peccant; nec tamen ita peccant
quin plerumque etiam in his erroribus
aliquid veri bonique parturiat eorum
nimus, cui proinde nos obstetricare
bemus, candidè & benignè excipiendo
gula, & in eum sensum interpretando
maximè laudabilis est, aut saltem tolerabilis:
tum etiam quod paci animorum

glutinationi, quā nihil inter homines
abilius est, hāc ratione optime consu-
tus.

Nec ab *Urbanitate* itā nos alienos
oportet, ut, cū ipsi joculari nesciamus,
s, quantumvis non invenisse jocantes,
ire ferrēque nolumus. Est enim hu-
næ vitæ condimentum laborūq; per-
ta relaxatio jocandi dexteritas. Quan-
m enim itā à Natura generati non su-
s ut ad ludum & jocum facti esse videā-
; uti tamen illis licet, sed sicut som-
& quietibus cæteris, tum cū gravi-
serisq; rebus satisfecerimus.

Ad hunc sensum *Cicero* in *Officiis*; qui,
duplex jocandi genus statuit, unum
erale, petulans, flagitiosum, obscenum,
rum elegans, urbanum, ingeniosum, fa-
m, de hoc posteriori genere omnino
intelligendus. Cujus tamen sales si-
ndo risum movent & cachinnos, is
perstringitur, modò probus sit, non
leviusculis suis vitiis vel defectibus in-
ari putare debet, quā virtutibus ap-
udi; juxta ea quæ tradidimus de *Pas-*
um Interpretatione. Quòd si fortè quis
probus mordaciùs utitur, expurgare de-
animo materiam cui Joci aculeus in-
tur.

Verecundia in singulis nostris actionibus
vanda est, quòd quasi apex & flos sit
itia, summāque illius perfectio; quem-
modum suprà fusiùs docuimus, neque
us est eadem hīc repetere.

Huma-

*Lib. 1. cap.
11. sect. 2.*

*Lib. 2. cap.
8. sect. 11.*

Humanitas verò præter cæteras Virtutes præcipuè est colenda. Omnes enim communi cognitionis & æqualitatis quodammodo vinculo continemur; nec censendus est homo homini multò præstare, cum ex æquo universi Mortis & Immortalitatis Passionum & Rationis, participes sumus. Qui igitur alterum, despicit, contemnit, negligit, minusve humaniter tractat, Naturæ humanæ jura, perdidisse videtur & privilegia, palamque contra seipsum sententiam tulisse, parum utique referre, ipse in eisdem circumstantiis eodem tractaretur modo. Cum enim homo sit, immunitatem aliquam, hic sibi præcariis reservari vellet, stolidi profectio esset & ridicula animi elatio & arrogantia.

Nemo igitur, quantumvis tenui sit fortuna, contemni debet aut contumeliose tractari, modò vir probus sit, nec propria culpa humanæ Naturæ jura perdidisset. *Introite, etiam hic dii sunt, inquit Heracitus.* Quod de pauperrimi cujusque pectore, modò probus sit, verissimum censendum est: Quem proinde, ex communibus humanæ naturæ privilegiis, tamquam sanctum quoddam ac divinum Animal, debito amore & observantiâ semper excipere debemus.

6. *Hospitalitati* autem commendandum multum insudare nihil opus est, cum tam manifesta pars *Humanitatis*: eo verò magis

gis necessaria, quo magis sint Incolarum in-
lis expositi peregrini, magisque domesticis
modis & subsidiis destituti. Hosce igitur
quam humaniter tractare debemus, ipso-
que commodis, ubi opus est, diligenter
servire; non immemores quod beati Ge-
etiam nobis in hac Animarum nostra-
peregrinatione in summis difficulta-
s & angustiis mature succurrunt, se-
oque opitulantur.

Porro, quod ad *Amicitias* attinet,
endæ quidem sunt illæ tanquam com-
nia humanæ vitæ ornamenta & præsi-
Quod si forte in eos incidas qui val-
diligere mereantur, memineris animum
cere Virtutibus potius quam personis,
mortales sunt & mutabiles; neque
affectus vehementiâ aut inertî quo-
passionis dulcore (qui miras in te
ædias excitare poterunt) *Amicitia*
es expleri censeas, quàm sincerâ fide
constantia atque alacri quadam & offi-
â benignitate erga eos quos amas.

Denique *Comitas*, *Affabilitas* & *Offi-*
tas colendæ sunt tanquam benevolen-
conciliatrices optimæ, mutuæque pa-
& amicitiae conservatrices. Unde val-
inconsultum esset si quis minores istas
tutes negligeret, cum favorem homi-
n, qui maximi tum ad jucunditatem vi-
tum ad securitatem momenti est, re-
tam parvis levicolisque possit deme-

C A P. VII.

De Virtutum acquisitione quæ ad Fortitudinem reducuntur,

1. **V**irtutes quæ ad Fortitudinem reducuntur sunt *Magnanimitas, Generositas, Lenitas, Constantia, & Diligentia, item, Vivacitas, Animi presentia, Sermocinitas, & Virilitas.*

Magnanimitatem commendat, quod animus in multa ac minuta non distrahitur sed ad optima maximæque, quæ pauca sunt, aspirare faciat; quodque humanæ naturæ præstantiam rectè æstimare nōrit, nec abuti velit ad minima quæque ac vilissima prosequenda. Cum igitur nihil majus sit vel excellentius Deo ac Virtute in hisce colendis mentem nostram ac roborem virtutem corroborat & statuminat, ne ad vulgaria objecta diffuere sinat & erigari.

Hoc etiam commune habet hæc Virtus cum *Magnificencia*, quod ipsius præclariora Publico præcipuè prosint, Mundique secula ornent & Historiam.

2. *Generositatis* verò utilitas & perfectio ex eo elucescit, quod quis per eam solam Virtutis veræque Beatitudinis conscientia contentus sit, absque hominum plausu & suffragiis.

ragiis; quódque nil non facerè faciat,
in gloriolarum inane aucupium; nec
vitatem Virtutémque deferere velit,
entumvis omnium mortalium odia &
contumelias in se excitaret.
Quamquam enim aliquid possunt igno-
ria metus famæque ac gloriæ cupidi-
tatem in Virtute acquirenda; cum tamen
vel acquisita sit, nihil magis istis opus
quàm illa lignorum structurâ quâ in
ruendis ædibus utimur, quæ, postquam
solum exstructum est, diruere solemus,
postmodum comburere.

Maximopere igitur colenda est hæc
Virtus tanquam reliquarum fidelissima cu-
stodia & conservatrix; præsertim verò ab
juvenibus quos Natura ad Virtutem
peniores finxit, qui tamen contumeli-
is metu à sociis in ipsos intorquenda-
rum ad turpes actiones vel inviti sæpe-
rè pertrahuntur. Nôrint itaque illi
famæ esse Generositatis, Virtutis causâ
omnibet sociorum contumelias & dicta
re simul & contemnere; nec pudoris
sed pusillanimitatis, eis morem ge-
re qui ea suadent quæ ipsi inhonesta il-
licite esse suspicantur. Pythagorámque
magis audiant hoc in loco,

Summè reverere teipsum,

nam tam importunos & impudentes re-
spondere pessimarum suadentes.

T 4

4. Quia

¶ eis
ἐὰν ᾖ
lib. 10.
sect. 18.

4. *Quin & Lenitas* vel eo nomine maximi facienda est, quod inexpugnabilis quasi quædam Arx sit contra omnes omnium hominum injurias & opprobria. Quod etiam notavit *Marcus Antoninus* in præclara illa sententia; *Invincibilis quædam res est Mansuetudo, sive Lenitas, modo genuina sit, nec cum subrisorio quodam rictu conjuncta, nec personata.* Nullum igitur fortius munimentum est ad conservandam animi nostri pacem & tranquillitatem quam hæc *Lenitas* vel *Mansuetudo*; nec ullum illius fulcrum firmitus, quam si meminerimus omnes per ignorantiam peccare, sive dictis nos lædant sive factis. Quod spectant *Stoica* illa & *Socratica*, Sic ille opinatur, & *Omnis improbus ignorat.*

5. *Constantiam* autem tueri debemus, ne fortuito & sine ratione agere, nullamque omnino Virtutem habere, videamur.

— *Semper, qui bonus est, bonus est.*

Qui verò nunc bonus, nunc malus est, incertis quibusdam & corporeis auris hæc atque illac fortuito vehi impellive potius existimandus est, quam immutabilibus Virtutis rectæque Rationis principiis regi.

6. *Diligentia* denique colenda est, tanquam cæterarum Virtutum sedula quædam atque alacris famula ac ministra, vel potius tanquam externarum nostrarum actionum immediata moderatrix ac domina.

domina, quæ corpore & huiusmodi membra, quantumvis torpentia & languida, cedere novit ad debita vitæ officia obedienda.

7. Reliquæ Virtutes quæ ad *Fortitudinem* reducuntur tam arctam habent cum hisce de quibus jam egimus affinitatem, ut novis argumentis non sit opus quibus ad eas amplectendas moveamur: Ipsæ enim sunt vel *Diligentie*, vel *Constantie*, vel *Magnæ* *imitariis* quædam quasi propaggines.

C A P. VIII.

De acquisitione earum Virtutum quæ reducuntur ad Temperantiam; deque Divini Amoris excitatione.

AD *Temperantiam* referuntur *Frugalitas*, *Humilitas*, *Austeritas*, *Modestia*; item, ex *Andronico*, *Facilitas* victus & *Tenuitas*, *Gestus* inculpabilitas, *Animusque* contentus. Quarum *Facilitas* victus ac *Tenuitas*, *Animusque* contentus, *Frugalitatis* quidam sunt quasi modi vel species; quemadmodum *Gestus* inculpabilitas *Modestie*.

2. *Frugalitatem* autem id maximè commendat, quod sit *Sobrietatis* aut *mater* aut *còmes*, & *Morborum* ac *Paupertatis* *fugatrix*.

/ gatrix. / Etiam quod maturiorem quandam sibi habet annexam prudentiam atque curam, nè lautius & splendidius vivendo quam facultates ferant, postea nè frugaliter quidem amicos excipere valeamus, aut, quod multò est intolerabilius, absque ipsorum ope nequeamus vivere. X Unde verè *Frugalitati* Generositatem etiam quandam honestamque animi Magnitudinem subesse posse videmus. /

/ 3. Quod etiam videtur in illis cognatis ipsi Virtutibus contingere quæ ab *Andronico Rhodio* recensentur. Nam qui tenui facileque parabili victu contentus est, arcem possidet inexpugnabilem, & quæ cedere nescit ullis aut hominum aut Fortunæ injuriis, quæque defensorem suum nunquam permittet à quovis mortali in servitutem abduci. Ille enim qui minimis indiget Deo proximus est, cui soli perfecta competit *ἀντίπρεια*. /

/ 4. Porro, *Austeritas* five *Gravitas*, & *Modestia*, cum suis cognatis Virtutibus, diligenter colendæ sunt, tum quod mores vitamque externam ornant, tum etiam quod Animum ipsum purum castumque conservant, primæque Vitiorum tentamenta frangunt & retundunt, & vel levissimas quasvis turpitudinis umbras & simulacra ex imaginatione abigunt fugantque. /

/ 5. Nulla autem omnino Virtus majori studio prosequenda est quam *Humilitas*: quandoquidem nec ullæ capitaliores pē-

stes

tes rebus humanis se intermifcent quàm
Ambitio & Avaritia. Hinc Patriæ & A-
 micorum Proditiones, hinc Trucidationes
 Principum, hinc Desertiones Veritatis &
 Religionis, fœdæque erga Deum ac Virtu-
 tem fraudes & tergiversationes omniæque
 prorsus Injustitiæ genera, oriuntur. Ità
 ut meritò dubitari possit, an tormentorum
 mortisque metus majorem vim habeat ad
 cogendos homines ad impietatem, quàm
 divitiarum & honorum cupiditas, diraque
 dominandi libido; plùsve præsidii sit Vir-
 tuti in ipsa *Fortitudine*, an in *Humilitate*,
 quæ mundanis cupiditatibus auferri nos
 non finit, nec humanarum rerum splen-
 dore & strepitu, ut pueri picturis & cre-
 pundiis, vehementiùs oblectari.

6. Quanquam enim ex titulo hæc Vir-
 tus despicabilis videri possit, est tamen
 solidissimæ perfectissimæque Sapientiæ tam
 conspicua filia, ut nec *Lucretius* quidem,
 vir sanè aliàs hujusmodi rerum haud ità
 ignarus, eam mihi visus sit ignorasse, sed
 & admodum graphicè illam depinxisse his
 versiculis.

*De Rerum
 Natura
 lib. 2.*

*Sed nil dulcius est benè quàm munita tenere
 Edita doctrinâ Sapientum templa serena;
 Despicere unde queas alios, passimque videre
 Errare atque viam palantes quarere vita,
 Certare ingenio, contendere nobilitate,
 Noctes atque dies niti præstante labore
 Ad summas emergere opes rerumque potiri.*

Q mi-

*O miseræ hominum mentes! à pectora caca.
Qualibus in tenebris vitæ quantisque periculis
Degitur hoc ævi quodcunque est! &c.*

Qui sic sapiunt, fat scio, à vulgari & idiotico hominum genere contemnuntur fere & iridentur, tanquam aërea quædam Animalcula quæ auras captant & inani vescuntur æthere, hoc est, quæ leviuscullis rerum umbris evanidisque imaginationibus indulgent, sensu verò rerum solidaque substantiâ prorsus privantur.

7. Sed bonos hosce viros obsecro mihi narrent, qua in re Potentes illi atque Divites Naturæ donis magis solide fruantur quam isti qui, tametii necessaria ad victum ipsis non desint, tenuiori tamen utuntur fortunâ. Num sapidiùs & iucundiùs edunt vel bibunt quam pauperiores illi qui honestis laboribus diem terunt, & sudoribus addunt temperantiam? Num altius illis profundiusve dormiunt, aut firmiori animi corporisq; utuntur valetudine? Quod si nihil horum fit, an non ipsi Potentes atque Divites æquè imaginationibus indulgent, ac qui Virtuti veræque Sapientiæ sunt dediti? Qui si rectè existimantur auras captare & inani vesci æthere, magni sane illi viri atque opulenti potiori jure ex superfluis suis divitiis & honoribus nihil præter fumos, vapores, pinguioresque quasdam fuligines, haurire censendi sunt. Utrum verò præstet

et puriori aere vesci an crasso & fuligioso, discutiendum aliis per otium relinquo.

ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil Divitiæ poterunt regales addere majus.

Horat. *Epist. lib. I. Epist. 12.*

Quod si corporis functionibus & commoditatibus pares sunt præpotentes illi, & pauperes, quibus tamen interim ad vitam necessaria non desunt; superest ut solis animi cogitationibus & phantasmatis differant. Utri vero pulchriores habituri sunt præstantioresque animi cogitationes si phantasmata, illine qui superfluis opibus & honoribus inhiant, an hi qui Viri veræq; Sapientiæ totos se dedunt, semini, opinor, difficile esse potest augurari.

8. Postremo, ut in nihilo deficiat hæc nostra Parænesis, etiam de Divino illo *Amore* atque *Intellectuali* superaddimus, quod omnibus nervis eniti debeamus ad eum adipiscendum, * tanquam primam & perfectissimam omnium Virtutum mensuram, & normam; quam præsentem semper nos habere oportet & quasi ante oculos positam, * ut ab hoc Divino exemplari omnium nostrarum actionum modos rationesque deducamus.

Hujus autem Divinissimæ perfectionis, & quæ nulla major in naturam humanam cadere potest, Procreatrices præcipue & Con-

Conservatrices sunt *Humilitas & Temperantia*. Voluptates verò corporis Divinum hunc animi sensum extinguunt, quem admodum etiam facit effrænis illa Divitiarum & Honorum cupiditas. Animam enim contractam in sordidos hosce cæcosque ardores, libera illa & cœlestis flamma continuo suffocatur. Unde necesse est hominem obductis hisce tenebris in varieturpitudinis atque injustitiæ genera prolabi. /

/ Si vis igitur *Divinum illum Amorem* adinstar ignis cujusdam Vestalis in Templo Cordis tui perpetuo splendere & ardescere, * sedulo tibi danda est opera

/ *Temperantia & Humilitati.* /

/ 9. Quod si nondum tibi eluxerit, ardentibus ad Deum precibus cœlestem hunc ignem in Anima tua accende: memor interim, quod solis verbis votisque parum proficies; * quodque, dum ad hanc internam vitam ferventissimo voto atque affectu anhelas, externis moribus, quantum poteris, eam debes imitari. Quod spero te facturum cum successu, si pauca hæc monita ritè observaveris. /

/ A Voluptatum igitur illecebris diligenter tibi caveto. Nihil per odium vel invidiam contra quenquam patrato. Pauperes pro facultatibus tuis sublevato & foveto. Iram contra hominum injurias & contumelias strenuè comprimito. Humilis & abjectæ fortunæ homines nè petulant

lanter conculcato; quin & Paupertati probæ aliqualem honorem & observantiam deberi censeo. Malum bono compensato, & amarulenta dicta blandis & benignis alloquiis diluito. De inimicis tuis nè tum quidem cum securè poteris vindictam sumito: nec tamen ita amicitiam cum quoquam cole, ut Virtutem Veritatemque illius causâ deferas, publicamve ei postponas utilitatem / hoc est, Non quod tibi ipsi vel cuivis alteri, quantumvis amicissimo, ex animali sensu adlubescat, sed quod propria Conscientia simpliciter & absolutè optimum judicaverit, summâ fide & constantiâ prosequere.

10. Atque hæc sunt quæ dicenda censeimus *de Virtutum acquisitione* tam in specie quàm in genere. Totam jam tandem documentorum seriem brevi illâ *Pythagoricâ* hortatiunculâ claudemus: *His operare, hæc meditare, hæc omni studio atque curâ amplectere: Hæc enim pedes tuos in Divinis Virtutis semitis ita demum firmabunt, ut nunquam eos sinant aut vacillare aut labi.* Quæ quidem Virtutis perfectio humanæ Felicitatis pars longè maxima est & principalissima. Solùm superest ut de illius tandem partis acquisitione quæ in *Bonis Externis* consistit breviter agamus.

SCHO-

S C H O L I A

In CAP. VIII. SECT. VIII.

TAnquam primam ac perfectissimam omnium Virtutum mensuram atque normam, &c. Hinc igitur rursus patet, nos in Noematis Moralibus hujus primæ maximeque Fundamentalis Legis omnis veræ Moralitatis mentionem amisisse, non quidem ex eo quod nesciremus revera primam esse maximeque Fundamentalem Legem, sed quod talis esset quæ non nisi Adeptis Regenitisve innotesceret. Noemata vero Moralia istiusmodi sunt quæ omnibus hominibus, Irregentis perinde ac Regentis, nisi in meras pecudes degeneraverint, possint innotescere.

Ut ab hoc Divino exemplari omnium nostrarum actionum modos rationesque deducamus. Quod id ipsum est quod monet Apostolus, Omnia vestra fiant in charitate. Quæ proculdubio aureorum illorum seculorum, Philadelphianæ Ecclesiæ statu præfiguratorum, Suprema Lex erit. & communis quasi Tessera. Sedulo tibi danda est opera Temperantiæ & Humilitati. Temperantiæ quidem non solum evitando manifesta in ingluviem, Ebrietatem & Libidinem, à quibus corpus hoc terrenum leditur, sed ita curando externum hominem ut nulla interno fiat injuria, quem

quemadmodum fusiùs explicavi cap. 5. sect. 11. Humilitati autem, non solum contemnendo Divitias & Honores externos, sed extinguendo penitus ex animo omnem sensum gloria & existimationis apud homines, ut omnia agas ex puro amore erga Deum atque proximum.

Sect. 9. Quòdque, dum ad hanc internam vitam ferventissimo voto atque affectu anhelas, externis moribus, quantum poteris, eam debes imitari. Immensi momenti est hoc monitum, præsertim adversus quosdam, qui bona malaque opera, nisi quis ad internum hunc vite statum pervenerit, perinde habent, nihilque apud Deum acceptum iri contendunt, nisi ab ipsius spiritu profectum. Quasi verò naturali conscientia sua partes agenda non essent, nihilque faceret ad assequendum excellentissimum illum internæ vite statum, si quis ratione convictus de illius præstantia, eum externis moribus quantum potest imitaretur: Hac imitatione non quidem contentus, sed quòd, cum sincerus sit, hanc qualemcumque velit Deo oblationem offerre, tanquam certissimum, & sibi pariter atque Deo, sinceritatis sue testimonium. Enixè interim anhelans ad internam illam Divini Amoris perfectionem, perpetuisque precibus Deum sollicitans, ut sanctum illum Spiritum ubertim ei infundat, ut sic perennem tandem æternæ justitiæ fontem in corde suo ebullientem persentiscat. Omnes autem bonas actiones externas interim negligere donec huc perventum

ventum sit, videtur profectò vafram quandam Hypocrisim potius sapere, quàm, quæ nullo prætectu unquam intermittenda est, Animi sinceritatem.

C A P. IX.

De acquisitione Bonorum Externorum.

1. **Q**uantilla pars Bonorum Externorum ad humanam Beatitudinem requiratur, satis suprà indicavimus. Restat jam ut breviter evincamus, si vel ex illorum omnium quæ diximus Bonorum externorum accumulatione humana Felicitas aliquo modo perfectior videri possit & consummatio, quòd Virtutes morales non mediocrem vim habeant ad eorundem etiam omnium acquisitionem.
2. Præcipuas igitur eorum species recensimus denno, perpetuòque indigitabimus quantam vim habeant ex Virtutibus aliquæ, si non omnes, aut ad illa ipsa bona acquirenda, aut saltem quæ ipsis analogæ sunt, & quæ præstantiora tamen eis rectius existimare poteris quàm succedanea.
3. Cæterum quod ad duas primas ipsorum classes attinet, Bona utique illa Animæ atque Corporis, manifestum est per magnam vim habere Virtutem ad ea ipsa

a. specie adipiscenda, vel saltem augenda & conservanda. Quod primò liquere potest de Bonis eis externis quæ ad Animam referuntur; qualia sunt Ingenii dexteritas & subtilitas, Memoria fidelitas & comprehensio, item Scientia, Ars, & Sapientia. *f*

Ecquid enim *Ingenium* acuere magis potest subtiliusve reddere quàm Philosophia illa quam suprà descripsimus *Temperantia*? Cùm è contrà vel optimum subtilissimùmque ingenium ex Ebrietate & Inebriè turpique voluptate obtusum torpidumque evadat.

4. Eadèmq; prorsus ratio est de *Memoria*, cujus vires proculdubio mirum in modum conservat confirmatque *Sobrietas* & *Temperantia*; Exercitatio autem adauget, quæ fructus est *Industria* & *Diligentia*: Cùm interim nihil magis illam facilitatem labefactet quàm Ebrietas, Vesque immoderata, quàm Somnolentia & Desidia. *f*

5. *Artes Mechanicas* Virtus quidem non caret Moralive Philosophia; nec sanè *Scientias Physicas Mathematicasve*: verùm nè eorum contribuere videatur Virtus ad eas artes ediscendas, ex prædictis satis conueniat eam conferre & *Ingenii subtilitatem* & *Memoriam*. Quibus *Diligentiam* addas, & *Mathematica* præsertim studia carere non possunt, *Mansuetudinem* quandam animi & *Patientiam*. *f*

6. Summum verò divinissimūq; Morali
Philosophiæ donum habenda est illa qua
ad eò accuratè supra descripsimus *Pruden*
tia, quæ quidem cum ad omnes Intel
lectuales habitus acquirendos permagna
vim habet, tum ad *Sapientia* acquisitionem
omnium sane maximam. Cui tamen tan
quam individua quædam comes adjuncta
semper intelligitur illa quam modò dixi
Philosophica Temperantia.

Frustrà enim ad rerum *Divinarum* co
gnitionem aspirat, quæ propriè *Sapientia* di
citur, qui hisce duabus Virtutibus destitu
tur. *Impuro enim fas non est quod purum*
attingere, quemadmodum præclare nos docet
in *Phædone* Plato: Qui cum inibi co
tendat neminem nondum exuto corpore
ad puram sinceramque Veritatem per
venire posse, quid, obsecro, existimandum
est de eis qui nè vilissimas quidem co
poris sordes & cupiditates exuerunt,
deoque cæcutiunt, ut nè opus quidem eis
arbitrentur ad Veritatem percipiendam
hisce corporeis inquinamentis expurgari
mur; sola sufficit industria & indomita
quædam animi pervicacia. Quâ quidem
nulla potest esse vox vesana magis magis
ve ridicula.

7. Perinde enim est ac si quis oculis
rum lippitudine laborans, qui tamen
lit etiam res longinquas clarè & distinctè
perspicere, nolit tamen oculis medelam
adhibere, sed pertinacem tantummodo

p

oblique repetitam aciei intentionem in ob-
iecta quæ adeò gestit cernere: Quo ta-
men tantum abest ut melius videat, ut
potius necesse sit quòd intempestivâ hâc
cernendi contentione magis magisque in-
lies cæcutiat. Est autem hæc oculorum
medela, illa nimirum suprà dicta *Pruden-*
tia & Temperantia.

8. Ecquis enim est qui proprio Marte
de Deo, de Animæ nostræ Immortalitate,
oblique Divina Providentia, solidè & con-
stanter Philosophari potest, absque ali-
quali Animæ à suo corpore separatione,
hoc est, absque *Platonica* illa mortis me-
moratione, quâ à corporeis omnibus
affectibus rescindimur quasi & revellimur,
quaque in *amorem illum Divinum*, qui solus
vera certaque de abditissimis rerum Di-
vinarum Mysteriis oracula effundere no-
uit, abripimur toti & absorbemur? Quan-
to enim magis per *Prudentiam* illam *Tem-*
perantiâque Philosophicam extinguuntur in
nobis animales affectus & corporei, tantò
magis in consensum cum Intellectuali
Mundo, inque Divini Luminis conspectum,
quidem mergimus.

Sapientia igitur, sive Divinissimorum Ar-
canorum Scientia, perfectæ Virtutis genui-
tus fructus meritò est habendus.

9. Quod ad ea bona quæ ad *Corpus* re-
feruntur attinet, cujusmodi sunt *Robur,*
Agilitas, Sanitas, & Pulchritudo; Robur
anè non tam Virtutis donum quàm Na-
turæ

turæ videtur: quanquam ipsius Conser-
vatio etiam Virtuti sit accepta referenda.
Imò verò non videtur omnino veri dis-
simile quin Corpus, quod alioqui infirmi-
us futurum erat, ex *Tolerantia* exercitiis
multò possit fieri robustius. ✱

✱ *Agilitas* verò corporis non solum Virtu-
tis alumna esse potest, sed etiam genuina
filia. *Temperantia* enim & *Diligentia* su-
perfluum corporis molem ut plurimum
diminuunt, satisque magnam spirituum co-
piam progignunt. Unde necessario nasci-
tur hæc corporis *Agilitas*. ✱

✱ 10. Virtutis autem donum maximè o-
mnium conspicuum est corporis *Sanitas*,
quæ cum omnibus ferè Virtutibus, tota
præcipuè *Temperantia* debetur & *Pietati*,
juxta Chaldaicum illud, si rectè memini,
Oraculum; ✱

✱ *Ad Pietatis opus vegetum si extenderis ignem*
✱ *Mentis, & hos fluxos Janabis corporis artus.*

✱ Expurgatus enim Animus etiam corpus
quodammodo purificat & emundat benigni-
tæq; suæ luce irradiat, virēsque ejus cor-
roborat. Dum verò ipsa Anima vel ace-
scit odio, vel invidiâ tabescit, vel cæcis
quibuslibet curis marcescit & cupiditati-
bus, impossibile est quin simul labefacte-
tur corporis etiam sanitas atque robur.
Quid igitur tandem fiet de eo corpore
cujus vires ebrietate quotidianâ & inglu-
vie

vie obruuntur, aut indomitā exhauriuntur
libidine?

11. Sunt igitur corporis morbi ut plurimum vitiorum animi effectus. Nam & Majorum peccata sæpenumerò luunt infelices posterī, Parentūque morbi simul cum agris titulisque quasi hæreditario quodam jure in filios derivantur. Quod quidem onus nullā efficaciori ratione abjicere à se possunt & excutere, quàm si severiter velint Pietatem & Virtutem colere.

Quemadmodum enim omnibus animi Vitiis Iustitia antiquior est, ita omnibus corporis Morbis illius Sanitas & Valetudo: Prout etiam innuere videtur vetustum illud carmen apud *Maximum Tyrium*; *O Dearum antiquissima Sanitas, Utinam tecum habitem Vita quod reliquum est mee.* Cujus voti nemo citius futurus est compos quàm qui sincerè Pietatem colit & Virtutem.

12. Cùm verò *Sanitatis* corporeæ largitrix Virtus sit & conservatrix, necesse est ut eadem quoque corporeæ *Pulchritudinis* sit itidem mater pariter atque nutritrix: tum quòd Venustas corporis sive Pulchritudo quasi flos & fructus ipsius Sanitatis sit, nec tam re quàm mente & cogitatione à corporis valetudine secerni possit; tum etiam quòd Virtus sit ipsius Animæ & sanitas & pulchritudo, quæ dum è spirituum motu, qui tum per oculos præcipuè tum per totum vultum transflu-

cent, emicare cernitur, non potest non mirabilem elegantioribus formarum spectatoribus venustatis decorisque speciem exhibere: ut omittam ea quæ ad totius corporis gestum attinet atque motum; qui non potest non esse admodum honestus & venustus, dum à pulchra probaque Anima gubernatur. Quàm amabiles Virtutis indices sint oculi, observavit etiam † Mar-

† *Mar. cus Antoninus: Vir bonus & simplex & benignus etiam in oculis hac præ se fert, ne*
 10. *sect. potest se abscondere.*

15.

13. In iis verò qui à nativa Innocentia vel ab acquisita Virtute desciscunt, & ad Vitium inclinant & turpitudinem, observare sanè potest non imperitus spectator, ipsorum etiam vultus paulatim immutari &, tametsi nec figuræ concinnitas defuit, nec vulgari forsan oculo satìs gratus color, florem tamen formæ lucemque animæ advertere poterit hebescere paulatim, & ex sinceriori luce in igneam quandam impuritatem faciemve spissescere; Spirituum etiam motum subdolum magis magisque stupidum factum esse; totumque aspectum aut fictum & artificiosum, aut durum impudentemque, evasisse. Quæ veræ moralique vultus pulchritudini prorsus sunt contraria.

14. Qui verò è contrà sedulam Virtutem dant operam, & ad purgatum Animæ statum seriò contendunt, etiam vultus eorum oculosque verecundiores lucidioresque paulatim fieri observare licet. Quin & in

eis ipsis quorum facies ex nimio fortasse
Virtutis veræque Sapientiæ studio pallor
macièsque totas occupaverint, notare ta-
men poteris amabilem quandam & ve-
nerandam venustatem & benignitatem e-
tiam pallori huic & maciei ut plurimum
insidere. Adeò ut nemini pulchritudo cor-
poris deesse possit cui pulchra non deest
Anima, quæ mundos purósque corporis
spiritus venustè & decorè moderetur.

15. Quantum igitur Virtus ad acquisiti-
onem *Bonorum animi corporis*que conferat
ex prædictis abundè constat. Quantum
verò ad ea *Bona* adipiscenda valeat quæ
ad *Suppositum* referuntur, (qualia sunt *Li-
bertas, Honores, Divitiæ, Nobilitas, Amici-
tia*, & id genus reliqua,) ex subsequenti-
bus patebit. Quæ quidem cum ea ipsa
sint bona quæ *bona Fortuna* vulgò dicun-
tur, non est profectò exspectandum ut tam
necessario nexu à Virtute dependeant quàm
illa bonorum genera quæ præcesserunt.
Quòd verò de se apta nata sit Virtus ad
ea assequenda, equidem credo haud difficile
fore perpetuis rationibus evincere.

16. De *Libertate* enim manifestum est
quòd etiam integræ Gentes eam Virtuti
debeant, dum incurstantes hostes à patriæ
finibus per *Fortitudinem* strenuè amoliun-
tur, sine qua impossibile esset quin in tur-
pem duramque abducerentur servitutem.
Qui verò in bello capiuntur servique fiunt,
haud rarò accidit quòd postmodum ob fi-
dem,

dem, prudentiam & diligentiam, à Dominis suis manumittantur; quemadmodum passim observare licet in Comœdiis Romanis. Quòd autem in Pace *Justitia* Legumque observatio *Libertatem* nostram conservat, dum Fures, Latrones, Homicidæ, dum Patriæ Principisve Proditores conjiciuntur in vincula, moxque capite plectuntur, ita obvium est ut nihil necesse sit notare.

17. Quòd si fortè vir probus (quod rarius tamen contingit) etiam Virtutis causâ abducatur in carcerem, omnem tamen *Libertatem* suam perdidisse nullo modo est existimandus. Equidem si quò retrudi posset ubi à Deo Virtutisque secluderetur, indemum carceres horrendi meritò videri deberent valdeque extimescendi: Hujusmodi autem nulli sunt præter solas improborum animas.

Frustrà igitur viro probò carceris squalorem, frustrà solitudinem minitans: Si quidem ille non potest non splendide habitare, quem præsentia Divina illustrat semper & circumfulget; nec solus esse, quicum universæ tam liberè versantur Virtutes bonæque Conscientia.

18. Præterea, cum *Libertas* sit nihil aliud quàm potestas agendi ut velis, manifestum est quòd vir probus liber sit etiam in vinculis & carcere; quandoquidem necesse est ut ille semper agat ut vult, qui non aliter secum agi velit ac Divino Fato & Pro-

Cap
Prov
mum
vinæ
tient
tibi g
O pu
mo L
na p
que
19.
inven
instru
vir P
Fides,
Fortit
Virtu
nant.
Qui
per t
ca elig
ce tit
tantur
essent,
bonori
statuæ
natæ,
ipsos
dam
venera
debiti
bo, qu
ginem
colere

Providentiæ visum est, utpote qui animum voluntatemque suam Providentiæ Divinæ conformem semper habet & consentientem. *Omne mihi congruit placetque quod tibi gratum est & congruum, O Munde, i. e. εὐλόγῳ lib.*
 O pulchra rerum Universitas à sapientissimo Deo condita & gubernata. Quæ divina prorsus vox est *Marci Antonini*, veròque Philosopho digna. 4. cap. 23.

19. Quantum verò ad *Honores*; Ecquis inveniri potest ad publica munia obeunda instructus magis magisque idoneus quam vir probus, quem *Iustitia, Magnanimitas, Fides, Constantia, Munificentia, Prudentia, Fortitudo, Vigilantia*, reliquæque id genus Virtutes, tam mirificè muniunt & adornant.

Quin & de facto hujusmodi sunt omnes per totum terrarum orbem qui ad publica eliguntur munera; aut saltem sub hisce titulis commendantur, coluntur, decantantur. Quod si revera tales aliqui non essent, essent tamen ad minimum virorum bonorum vicariæ quædam imagines, atque statuæ ipsorum titulis nominibusque ornatae, quas dum homines colunt, etiam ipsos viros bonos tanquam invisibilia quædam Numina existimandi sunt colere & venerari. Aded ut nemini certius *Honores* debiti deferri videantur quam viro probi, quem aut ipsum, aut ipsius saltem imaginem, omnes ubique terrarum homines colere observantur.

20. Sed

20. Sed nè *ditescat* satis vir bonus, periculum est, cum fraudes, rapinæ, perfidia, adulationes, amicorum proditiones, & id genus reliqua flagitia, ad opes accumulandas via videantur compendiosissima.

Est autem illud stultissimum *ditescendi* genus, quando pretium millecuplo majus valore rei emundæ solvitur. Quod tamen fit, quando quis vel minutissimam Virtutis partem Honoribus commutat vel Divitiis. Honestiores suppetunt *ditescendi* rationes etiam è Virtutis penu depromptæ. Cujusmodi sunt *Diligentia, Fides, Frugalitas, Temperantia*, & id genus aliæ Virtutes, quæ proculdubio satis magnam vim habent ad honestam quandam opulentiam rerumque copiam. *O dii immortales!* (inquit Cicero,) *non intelligunt homines quam magnum vectigal sit parsimonia.*

21. De *Nobilitatis* acquisitione nè minima quidem suboriri potest addubitatio, cum ipsa Virtus verissima sit Nobilitas, & perfectissimus primusque omnis nobilitatis fons atque origo; quemadmodum supra ea de re aliquantò fusiùs disseruimus.

22. Postremò, quod *Amicitias* attinet, quantum ab eis Virtuti debeatur ex eo intelligas, quòd nullæ veræ sine Virtute Amicitiaë esse possunt, nec ullus purus & ingenuus Amor, sed solummodo sordida lucri alicujus vel emolumenti cupiditas, aut inutilis quidam levium & nugantium animorum lusus & lascivia.

*Sola

Sola Virtus veras conciliat *Amicitias* & conservat, quæ cum se extulit, (prout præclare ea de re differit apud *Ciceronem Lælius*.) lumenque ostendit suum, & idem aspexit agnovitque in alio, ad id se admo- vet, vicissimque accipit illud quod in alte- ro est, ex quo exardescit *Amor* sive *Ami- citia*. Additque insuper, *Amare* nihil ali- ud esse nisi eum ipsum diligere quem a- mes, nullâ indigentia, nullâ utilitate quæ- sitâ. Ad quem sensum etiam alibi loqui- tur *Cicero*, pauloque apertiùs & venusti- us; *Amicitiam si ad fructum nostrum re- feramus, non ad illius commoda quem diligi-* *De Natura*
mus, non erit ista Amicitia, sed Mercatura *Deorum*
quedam utilitatum suarum. *lib. I.*

Unde consequitur, nullum humanæ vi- tæ præsidium ipsâ Virtute majus esse pos- se, cum sola per se tantam vim habeat alliciendi homines ad diligendum & ad conciliandam eorum benevolentiam, quam omnia honesta & opportuna officia comi- tari necesse est.

23. Est certè Virtutum choro una *Ve- ritas* quæ *Amicitia* minùs apta videtur, cum odii potius & inimicitiarum parens à plerisque habeatur. Ubi profectò per- ridiculum quiddam mihi semper visum est accidere in rebus humanis, quòd illius Ju- dicis vocem oderint plerumque homines, ad quam ipsi tamen perpetuò videri volunt provocare.

Cæte-

Cæterum nulla firma constansque Amicitia Veritate carere potest, non magis quàm fide & simplicitate, quæ necessarium est omnis veræ Amicitie fundamentum. Neque enim fidam esse potest (inquit Cicero) multiplex ingenium & tortuosum; addo occultum taciturnumque: multò minus adulatorium nimisque obsequiosum. Molesta quidem Veritas est, sed Obsequium multò molestius, inquit ille, quòd peccatis indulgens præcipitem amicum ferri sinat.

Sed nec molesta Veritas est eis qui serio Virtuti dant operam, quos non potest non mirifice oblectare omnis prudens Monitio quæ acerbitate caret & contumeliâ, tanquam indubitatum perfectissimæ Virtutis sincerissimæque Amicitie testimonium.

24. Fateor equidem multò deductius hisce de rebus agi posse multoque copiosius: sed pauca hæc sufficiant ad significandum quàm magnum momentum habeat Virtus ad Externa etiam Bona cuiuscunq; generis adipiscenda, quàmque tutum firmumque contra omnes humanos casus in ea positum sit præsidium.

C A P. X.

De Bono illo Externo, Summo Æternoque, ad mentem Philosophorum.

UNicum solummodo superest Bonum externum, quod & æternum est. *celum ipsum non stultitiâ, quod dicitur, sed Virtute, petimus, beatorumque genio-* rum societatem. Qualem describit Oratori Responsum de Plotini animæ transitu ad felicissimum illum statum:

— *Ad cœtum jam venis almarum
serorum blandis spirantem leniter oris;
hic ubi Amicitia est, ubi molli fronte Cupido
etitiâ replens liquidâ, pariterque repletus
semper ab Ambrosiis sæcundo è Numine rivis.
Vnde serena quies castorum & dulcis Amorum
lecebra, ac placidi suavissima flamina venti.*

2. Cui quidem descriptioni affine est pi-
um illud Catonis votum & Professio; Non
se vixisse pœnitet, (inquit ille) quoniam ita Cic. de
ixi ut non frustra me natum existimem; Seneca
ex vita hac discedo tanquam ex hospitio,
on tanquam ex domo. Commorandi enim
Natura diversorium nobis, non habitandi lo-
um, dedit. O præclarum diem cum ad
lud Divinum Animorum concilium cœtumque
profisciscar, & cum ex hac turba & colluvi-
ne discedam!

3. Quam

De Conso-
latione.

In Somnio
Scipionis.

3. Quam opinionem etiam, tanquam de suo, repetit alibi *Marcus Cicero*. Non enim is ego sum qui *Animum* simul cum *hominine* interire putem, tantumque mentis lumen *Divinâ Naturâ* delibatum posse extinguere, sed potius certo tempore emenso ad immortalitatem redire. Quod ita ab eo dicitur, quam præsens hæc nostra vita mors quædam Annunxiæ esset. Quod disertè affirmat *Scipio Africanus* percontanti *Cornelio* de suis defunctis an viverent: Imò verò (inquit) ii vivunt qui ex corporum vinculis tanquam à carcere evolaverunt: Vestra verò quæ dicitur vita mors est. Hujusmodi multa passim apud *Ciceronem* occurrunt, ut de *Platino* nihil dicam & *Platone*.

4. Quæ quidem Immortalitatis spes, cum etiam *Paganis* illam antiquitus effulgentem atque enotuisse videamus, è *Morali Philosophia* nullo modo est excludenda. Neque enim pote quæ malorum eorum omnium exteriorum quibus innocua Virtus, sive per amicum quoddam fatum, sive per nefarium hominum invidiam & improbitatem in hac vita vexari possit & affligi, certissima sit justissimæque compensatrix. Hæc igitur spe solâ fretus vir probus atque magnanimus omnia quæ cadere in hominem possunt subter se habet, eaque despiciens casus contemnit humanos, culpamque omni carens, præter Virtutem & immortalitatem nihil censet ad se pertinere. Quemadmodum alicubi de Virtutis robore præclare gloriatur *Cicero*.

5. Er

5. Erat autem hæc animi spes atque fiducia olim in *Socrate* valde memorabilis, quâ tam facile adversarios suos mortemque ipsam contempsit. Qui cum *Apollinis* oraculo sapientissimus est judicatus, in hoc tamen solo sapere videri voluit quod, cætera incertus, de Animæ immortalitate nihil dubitavit: neque enim hac de re ut testatur apud *Ciceronem Lælius* tum hoc, tum illud, ut in plerisque, sed idem licebat semper, *Animos hominum esse Divinos, iisque cum e corpore exiissent reditum ad cælum patera, optimoque & justissimo cuique expeditissimum.*

6. Itaque si qua in re quæ ad *Bona* spectat externa videri possit Virtus nobis officere, æquo tamen id animo constantique ferendum est, cum aded ingens nos maneat post breve hujus vitæ curriculum compensatio. Imò verò in lucro potius ponere debemus quicquid in externis bonis, Corporis putà & Fortunæ, patimur; quandoquidem, si rectè atque sapienter, & propter res ipsa nos monet, hujusmodi jacturis contenti velimus, quantum Bonis istis externis dimittitur, internis Animi bonis tantundem additur & amplius.

Cum verò *Bona* illa externa, sicut Corpus ipsum, mortalia sint & caduca, *Internæ* verò non minus quàm ipsa Anima immortalia & sempiterna; equidem ex his multò adhuc confirmatiores esse debemus *Internæ* lucra potius, quæ in corpore vel fortunis

tunis patimur, appellanda esse quàm damna & infortunia, auctioresque & locupletiores nos exinde magis fieri quàm multiplicatos quavis ratione aut diminutos.

7. Quemadmodum enim perridiculum esset, si quis ex eo quod pretium solveret centuplo minus viliusve eà re quam emisset, conquereretur tamen se hac ratione factum pauperiorem, fortunâsque suas inde esse comminutas: Ita profectò mihi videtur æquè absonum atque absurdum si quis contra Divinam Providentiam querelas adhiberet ob ea quæ in externis bonis patitur, cum ex istis damnis & injuriis tantum internis animi bonis fieri possit accessio, quæ maximam sanè partem humanæ felicitatis conficiunt, quæ non brevissimo huius vitæ spatio, sed æternis immortalitatis seculis, mensuratur & clauditur. Ita ut si quis rectè sapere velit, non tam abhorreere debeat à rebus asperis & adversis quam eas tanquam sapientissimi Dei donâ maximâque & efficacissima Virtutum perficiendarum instrumenta, agnoscere & amplecti.

Hæc enim animæ vires explorant, omneque ejus vitium & rubiginem deterrunt & abstergunt; hæc *Prudentiam*, *Fortitudinem*, *Sinceritatem* nobis ingenerant omnemque omnino Virtutem; aut saltem nullam in nobis hætenus sinceram fuisse Virtutem, in opprobrium nostrum, clarissimè demonstrant. Cum igitur externa

illa

illa mala adeo utilia sint, existimari etiam debent, ut salubria omnia medicamenta, tolerabilia.

8. Atque ea certè mala externa quæ Animum nostrum affligere non possunt, nisi per propriam ipsius imaginationem, (juxta illud *Epicteti*, *perturbant homines non res Enchirid. ipse, sed falsa ipsorum de rebus sententia*,) cap. 10. cui illa intoleranda sunt, parùm se in Virtute profecisse agnoscat. Virtus illa nulla est quæ propriis viribus, nullis externis suffulta adminiculis, omnes imaginarias passiones non valuerit devincere & debellare. Ipsis verò corporis sensibus molestis & dolorificis obniti, eosque comprimere vel demulcere, aut efferationes factos constanti tamen animo perferre, id certè supra humanæ naturæ vires positum esse potiori jure existimetur.

Qua igitur de re præclare, ut de omni-*Tusculan.*
us, *Cicero*: Dolor esse videtur acerrimus *Quæst. lib.*
Virtuti adversarius; is ardentis facies in-^{5.}
ferat; is fortitudinem, magnitudinem
animi, patientiam se debilitaturum minatur. Quod tamen tam frequenter præstat, quod non posset, nisi nosmetipsi in culpa essemus. Rectè enim instituta probèque ambuta natura res quædam invincibilis est. sed nos, quod meritò ille conqueritur, tenebris, deliciis, otio, languore, desidiâ affuimus, opinionibus maloque dolore delinitum molivimus.

9. Quod verò supra humanæ naturæ vires non sit, vel summos dolores sponte nostrâ suscipere, ex eo manifestum est quod vel inanis gloriæ cupiditate, vel ex alicujus consuetudinis vi aut superstitionis, multi permagnos quidem & intolerandos dolores pertulerunt.

Tusculan.

Quæst. lib.

2.

10. Nihil hic attinet dicere de pueris *Spartanis*, qui ad aram verberibus accepti ut multus è visceribus sanguis exiret nonnunquam etiam ad necem, non modo non exclamaverunt unquam, sed nè ingemuerunt quidem. Nihil de uxoribus

Tusculan.

Quæst. lib.

5.

Indorum, quas cum plures singuli haberent, in certamen judiciumque venerunt quæ cum defuncto marito viva comburentur. Nihil de *Egyptiis*, qui quamvis carnificinam subire maluerunt quam ibi aspidem, felem aut canem violare. Nihil de *Turcis* aut *Americanis* qui immanis spontaneæ Tolerantiæ specimina, aut superstitionis aut ostentationis causâ, frequentissimè ediderunt. Hujusmodi enim exemplis omnes scatent Historiæ.

11. Quod si natura rudis, inculta, imperita, barbara, veræque Virtutis rerum optimarum ignara, tantâ polleat animi firmitudine & tolerantia; verane ac genuina Virtus, quæ Divinum quiddam est cumque Deo ipso conjuncta, splendidaque beatæ Immortalitatis spe armata semper & præmunita, potestne illa tergiversari iisque malis cedere quibus inermes ipsos

bar

barbaros succumbere maximopere puduisset? Minime gentium vera sinceraque Virtus id non potest. Facile tamen id possunt illius molliusculi quivis & delicatuli proci, qui leviter cum illa deliciari amant & colludere, nomenque suum ex ipsius familiaritatis opinione ornare utcunque & cohonestare: Siquid verò duri asperive illius causâ subeundum præsentiant, personam exiunt perbelli isti Histriones, seque non Virtutis amatores, sed honorum, opum, corporisque voluptatum, palam apertèque ostendunt.

12. Quamobrem qui seridè philosophari velit, cum tam manifestum sit supra illius vires positum non esse, (quod infinitis ferè exemplis possemus probare, nisi brevitati studeremus,) oportet eum toto animo eniti ut perfectam assequatur *Patientiam*, quâ omnes omnino animales voluptates corporisque dolores subter se habeat, prorsusque contemnat, solâ Virtute contentus, certissimoque illo Virtutis fructu beatâ Immortalitate; nec audere prius aut apud seipsum fingere, aut profiteri apud alios, se ullam habere Virtutem, quàm eam, quam supra descripsimus *Patientiam*, assecutus fuerit. Neque enim rectè habere dicimur vel tenere id quod in cujusslibet potestate est è manu nobis excutere.

13. At verò inquires, Ain' tu, estne sic sapere via ad humanam felicitatem expectatissima? Magnatem me faciet hæc tua

Philosophia, aut Familiam meam opulentam? An non potius hæc tua decantata Virtus bonæque Conscientia, nisi fortè ubi benigniori degitur sub climate, rectà perducet hominem ad Ignem vel Patibulum, quemadmodum infinita testantur exempla à primis usque temporibus repetita, perque totum terrarum orbem passim edita? Ejusmodi verò Virtutis ratio exponi debet, non quæ aliquibus locis aut temporibus accommodata sit, sed quæ omni loco ac tempore quæ bona sunt nobis conciliet, mala verò aut procul à nobis averruncet, aut saltem eis ferendis, siquando obveniant, nos semper efficiat pares.

Quantum Virtus ad Honores Opesque & ad alia id genus bona conferat, supra jam innui, nec hîc repeto. Solùm addo, honestam paupertatem injustis divitiis esse præferendam, easque divitias esse injustas quæ vel minimâ Virtutis jacturâ acquiruntur vel retinentur. Relinque tuis Virtutem tuam in hæreditatem, quâ si carent, non merentur tuo tanto cum dispendio ditescere. Si eam habent, superfluis non indigebunt divitiis.

14. Quod verò Ignem attinet & Patibulum; Si *Patientiâ* cares, pro certo scias te occultum semper aut Principis, si res tulerit, aut Patriæ, aut Religionis, aut Amicorum, aut horum omnium, tecum circumgestare proditorem. Quodd si *Patientiâ* satis sis instructus, dic feroculis istis, dic

cap. 10. *Enchiridion Ethicum.*
 c istis hominum larvis, Animam humanam
 ec flammis absumi posse nec aquis extinguī,
 ec ullis tortorum lanienis distrahi in partes
 c discerpi, nec ipsam Virtutem ab invita
 nima divelli, nec Deum ipsum a Virtute
 nimaque.

15. Præterea, Summæ esse & impro-
 tatis & stultitiæ, quando Deus hanc vi-
 am nostram reposcit, non lubentissime
 ddere depositum tam potenti iustoque
 titori. Reposci autem ab eo semper,
 oties ejusmodi proponuntur vivendi con-
 tiones quæ consistere non poterunt
 m ea observantia quam Deo debemus
 Virtuti.

16. Postremò, In extremis angustiiis non
 lere Deum deesse suis, vitamque beatam
 x in mediis tormentis interrumpi, mo-
 non remittat se Animus, nec eum in-
 pti pœniteat, sed forti & sincero affectu
 mediis doloribus ad Deum perpetuò
 helet beatamque immortalitatem. Ani-
 am enim nostram ex omnibus hisce sive
 ustionibus sive lanienis ad oras superas,
 ivinumque illud Animorum concilium
 etumque, integram & indelibatam per-
 olare, summisque gaudiis & tripudiis,
 nquam ex diuturniori aliquo bello vi-
 ricem exiliove reducem, in cœlestem pa-
 iam excipi.

17. Quæ ibi lætitia! qui triumphus!
 am suaves beatorum Geniorum Animo-
 umque congressus & complexus! quàm
 X 4 amica

amica colloquia! Quæ congratulatione redeunti à tantis laboribus Animæ, tamque dira ob Veritatis Virtutisque amore rem perpeſſæ! Quàm ſolidis plauſibus quàm canoris acclamationibus Supernæ læ ſedes reboabunt! vel potiùs quàm ſolidam & ſempiternam felicitatem adipiſcetur victrix Anima in ſupernis illis ſedibus! ubi æternâ juventâ florêt impollutus amor, ſincerâque Amicitia; ubi divini decurrunt Splendores, pulcherrimiſque bonorum Geniorum obverſantur vultus & ſpectus; ubi purum circumfulget Veritatis lumen, veræque Virtutis candore omnia reſident; ubi perpetua rerum paſ & tranquillitas, quies inconcuſſa & inepugnabilis ſecuritas; ubi denique ea voluptas & felicitas quam alibi humanæ animæ nuſquam poſſunt experiri. X

18. Dei enim imago quædam Anima eſt, ex ipſo Deo delibata & proſecta. Proſecta autem à Deo cælum ipſum appetit, nam in eum locum unde diſceſſit ſemper optat redire. Terra autem ſi cui appetenda, Corpori ſoli eſt. At verò Animis æterna cæli ſedes quærenda, eaque propria illorum patria. Siquidem animorum nulla in terris origo inveniri poteſt, ut præclarè ea de re philoſophatur Cicero.

De Conſolatione.

19. O vitam verè vitalem, quæ intimæ Animæ ſenſus hâc cruſtâ Corporis craſſoq; cortice nudatos jucundiſſimis cæli voluptatibus leniſſimiſq; Divinæ auræ ſpiraculo

Cap 10. *Enchiridion Ethicum.*

culis tam mirifice percellit, perflat & permulcet! O beatissimum victricis Virtutis statum omnibus bonis & gaudiis circumfluentem! Sed & beatam illam mortem & carnificinam, quæ fortes & constantes animas ad tanta gaudia tantasque voluptates transmittit!

20. Magna sunt, fateor, quæ hîc loquor & per totum hunc libellum: Majora tamen non sunt quàm quæ veræ & genuinæ *Moralis Philosophiæ* descriptioni competant: Neque enim rectæ Rationis limites captumve transcurrunt, nec insigniorum Ethnicorum excedunt professiones & testimonia,

21. Verum nequa fraus fiat Religioni, aperte dicam libereque quod sentio, nempe, Præclara illa ferè omnia *de Deo, de Anima, deque Virtute*, quæ in veterum Philosophorum scriptis reperiuntur, vel quæ de præstantiorum Ethnicorum dictis factisque memoriæ produntur, aut antiquissimæ Ecclesiæ Dei doctrinæ vetustæve Cabalæ, aut æterno, Dei Filio, *LOGO* accepta esse referenda: qui ab omnibus retro seculis singulos homines aliquali, quosdam verò pleniori præter cæteros acriorique, sensu honestatis imbuit.

* *Hæc est enim illa lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, prout Christiana testantur oracula. *Pythagoram* verò è fontibus Hebraicis sapientiam

tiam suam hausisse Scriptores veteres tum sacri tum prophani suis certatim confirmant suffragiis. Hujus autem sapientiae partem præcipuam, de Deo, de Anima immortalitate, deque Vita ac moribus, in Platonem derivatam fuisse, mox in Stoam Peripateticumque, postea verò in totum ferè terrarum orbem redundasse, manifestius videtur quàm ut quisquam de eo possit dubitare.

22. Quamobrem ut præclara aliquamultorum Ethnicorum Virtus & Sapientia Divinae Providentiæ vim & benignitatem penetrantem ad omnia & longè latèque dimanantem non mediocriter illustrent, ita fanè Ecclesiæ gloriam obscurare non possunt; cum quicquid pulchri apud Ethnicos occurrit, aut Ecclesiæ Dei doctrinæ debeatur, aut Divino Logo, quem Vetus Ecclesia è Tabernaculo elucentem, Nova verò (id est, Christiana) in humana Messia natura tanquam in sanctissimo quodam Templo gloriòse residentem, sanctè, prout par est, religiosèque colit ac veneratur.

S C H O L I A

In CAP. X. SECT. XXI.

HÆC est enim illa Lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sententiam hanc è S. Johanne promptam eo sensu adhibeo, quo vulgò accipitur, tanquam si ad æternum Logon nudè simpliciter spectatum pertineret, & ad illius operationes ante Incarnationem perinde atque post. Verbaque, fateor, absolutè considerata ad eum sensum satè apta sunt, sicque, Phrasis quædam Scripturalis, usurpari possunt. Sed enim verò solidum ac genuinum sensum istorum verborum, haud ità pridem primam partem hujus primi Capituli Evangelii Johannis perscrutatus examinâsssem, inge alium esse pro compertissimo habui. Nequidquid; præeunte, sponte meâ si non diviniore aliquo instinctu, in eam sententiam incidi, ut *ἡμεῖς καὶ κόσμος* ad τὸ αἰὼν τὸ ἀλλδιὸν referendum prorsus existimarem. Quam postea Grotio intellexi Veterum quorundam opinionem fuisse, Cyrilli putà & Augustini, & aliorum, nostrumque etiam Hammonum eò propendere mox observavi. Ac proinde necessariò τὸ αἰὼν τὸ ἀλλδιὸν intelligendum se de Anima Messie cum æterno Logo novâque demum carne unita. Id verò quod me maximè ad hanc cogebat sententiam, erat,

rat, quòd notâssem veram hanc lucem cum
 Propheta Johanne comparari; unde statim
 intellexi impossibile esse, ut τὸ πᾶς τὸ ἀλυσίον
 de eterno Logo abstractè intelligatur, sed de
 lumine concreto, Prophetâve aliquo eximio
 (qualis ipse est Christus, sed eo nomine
 Mose prædictus) necessariò intelligi oportere.
 Nihil enim magis absurdum esse potest quàm
 ut Johannes cum eterno Logo, non autem
 cum Christo, Propheta nempe cum Propheta
 homo cum homine, conferatur. Ipsèque Chri-
 stus Persona visibilis, de se testatur, Johan-
 12. v. 46. Ego Lux in mundum veni.
 Et rursus, v. 35. de seipso loquens, Adhuc
 parvo tempore Lux vobiscum est, Dum
 lucem habetis credite in lucem, &c. E
 cap. 8. v. 12. Ego sum Lux Mundi. De
 Anima verò Messiae intelligi ex suprâ citat
 locis. & ex capite nono v. 5. porrò manifestu
 stum est, Quamdiu sum in Mundo, Lux
 sum Mundi. Brevis verò exiturum se ex
 hoc Mundo innuit versu præcedenti. Unde
 manifestum est de Anima Messiae non de
 Aeterno Logo intelligi. Ex quibus locis
 mul consideratis abundè patet, quàm natura
 liter τὸ πᾶς τὸ ἀλυσίον ἐπὶ λόγον εἰς τὸ κόσμον
 de Christo quatenus humanam animam cor-
 pûsque includat, intelligatur; ità ut de Ho-
 mine Prophetâ, quicum Johannes comparat
 possit, accipi debeat, non autem abstractè de
 Aeterno Logo, ut sæpe apud Autores accipi-
 tur, dum verborum phrasin potiùs spectamus
 quàm eorum, cum contextu, sensûs coherentia
 am.

Hut

Hunc ego sensum esse genuinum hujus loci pro persuasissimo habeo, & ut aliis idem persuadeam, brevem hanc Analysin quatuordecim primorum versuum hujus primi capitis Evangelii Johannis ipsis ante oculos, quanto possum compendio, exponam. Horum igitur quatuordecim versuum scopus precipuus, maximeque generalis, est illustratio dignitatis Personæ Christi sive Messiae. Dignitas autem illustratur primò, à Divinitate illius; Divinitas ab unione Animæ cum Logo, à Creatione Mundi, & à Regeneratione Animarum quotquot in eum crediderint. Secundò, à collatione cum Johanne Propheta, illiusque, de ipso, testimonio. Tertiò denique ab ignorantia Mundi, qui optimum quodque ac Divinissimum semper rejiciunt, & tenebras pro luce eligunt, aut mediocribus saltem citius adherent quam summis maximisque ad quæ raro eorum pertingit capacitas; unde factum est ut Testimonium Johannis ipsi Messiae sui esset. Ad hæc fere capita referri possunt omnia, quæ hoc Scripturæ Paragrapho continentur, quemadmodum, quàm brevissimè poterò, subindicabo.

Propter unionem igitur Animæ Messiae cum æterno Logo, Divini Numinis Trinitas quatuor primis versibus memoratur, recensenturque tres Hypostases, sub nominibus τὸ θεῶν, τὸ λόγος, τὸς υἱός, quæ alibi appellantur ὁ πατήρ, ὁ λόγος & τὸ υἱὸν πνεύμα, 1 Johan. 5. 7. Ut verò Illuminatio passim Spiritui sancto attribuitur, ita hic τὸ ζῶν, v. 4. καὶ ἡ ζῶν ἡν τὸ

τὸ πᾶς τῷ ἀνθρώπῳ, Et vita erat Lux illa
 eximiorum hominum; vel Animarum pre
 ceteris sanctarum, non quarumlibet, sed illiba
 tā sanctitate præcellentium; articulos enim
 in τὸ πᾶς & in τῷ ἀνθρώπῳ hoc in loco e
 minentiam quandam denotare nullus dubita
 ut nec omnes homines Spiritu sancto illumi
 nari. Mirificè igitur hunc locum illustrat
 quod occurrit libro Sapientie, cap. 7. ubi de
 scribitur Sapientia illa quam eandem cum æ
 terno Logo antiqui Patres agnoscunt, de qua
 inter cetera dicitur, Ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα
 σοφίας, φιλαγάθον, φιλόανθρώπων. Ut hinc apud
 Johannem, Ἐν λόγῳ ζωὴ ἦν, ita illic Ἐν
 οἷα πνεῦμα. Que Sapientia per Spiritum su
 um dicitur singulas per ætates in sanctas
 animas se transferre, & amicos Dei Pro
 phetasque efficere. Ζωὴ autem aequè Hypo
 stasis esse potest atque πνεῦμα, nec viralem
 tantum operationem significare, sed ζωὴν ἁ
 πλὴν vel ζωὴν σοφίαν ut loquuntur Platonici.
 Apud quos frequentissimè Ζωὴ ζωὴ appellatur,
 nonnunquam ζωὴ ἀσώτων. Ex certè si Evan
 gelista Ζωὴ pro ζωὴ posuisset, meliori jure ju
 rare potuisset Amelius Platonicus, Per Jovem
 barbarus iste cum nostro Platone sentit,
 & suspicari Mystèrium ab eo mutuatum. Nunc
 verò saniori judicio vel potius instinctu insal
 libili, ζωὴ non Ζωὴ posuit; cum hac Vita Spi
 ritus sit æternus, qualis nulla Anima esse po
 test, cum nullum Corpus sit æternum, ad quod
 Anima propriè refertur, nec Mundus æternus
 ante quem nulla creata est Anima.

Cate.

Ceterum ista obiter. Hoc maxime nota-
 tu dignum censeo, quatuor primis versibus
 doctrinam Trinitatis includi, tertiamque Hy-
 postasin postquam Evangelista à munere illu-
 minandi inspirandique Prophetas descripsisset,
 tum statim, quamvis sine mentione nominis,
 ad recordationem eximii illius Prophetae Jesu
 Nazarenì delapsum esse, successumque adven-
 tus illius memoriâ revolvere. Quae certè Tran-
 sitio satis coherens est, nec adeò opus est hic
 ad inspiratorum hominum licentiam recurrere,
 qui omnia pro impetu, non praemeditato
 dispositu, quod ait Grotius, commemorare
 consentur. Lux igitur v. 5. est Anima Mes-
 sias cum Logo quidem unita, & nunc de-
 mum incarnata, quem ipsum Jesum esse certò
 novit Evangelista, quamvis nominatim non
 memoret, sed planissimè indigitat, dum Jo-
 hanni praefert, illiusq; de eo testimonium ad-
 ducit, quod facit v. 6, 7, 8. Manifestum
 autem est Johannem comparari cum luce v.
 5. memorata. Quae igitur nudus Logos æ-
 ternus esse non potuit, sed Lux concreta,
 prout supra explicavi, siue eximius Propheta.
 Illa verò Lux v. 5. cum qua comparatur
 Johannes est eadem Lux qua occurrit v.
 9. Quae affirmatur de Rivali Johannis, de
 ipso verò negatur. Ac proinde Jesus Naza-
 renus, non autem nudus Logos v. 9. intelli-
 gitur. Unde valdè consentaneum, si non o-
 mnino necessarium est ἐπεὶ ὁ λόγος εἰς τὸ κόσμον,
 καὶ τὸ φῶς, non autem ad πάντα ἀνθρώπων,
 referri.

Hactē-

Haftenus autem Lux hac eximia Iesus Na-
 zarenus, consideratur tantum ut insignis quin-
 dam Propheta, major equidem Mose & Jo-
 hanne, utpote qui unius tantum populi Lumi-
 naria erant. Iesus vero Nazarenus Lux
 totius Mundi tum Gentilium tum Judae-
 rum, quam ob causam dicitur omnem homi-
 nem illuminare. Divinitas autem illius vi-
 indicari videtur ante quinque ultimos versum.
 Decimus vero planè eam arguit à Mundi
 Creatione. Undecimus etiam ex Hypothese
 Judaeorum, quorundamque Patrum, (quod An-
 nima Messiae esset cum aeterno Logo unita
 qua apparebat Patriarchis sub nomine Jeho-
 vâ & Dei Israelis, qui & מְשִׁיחַ toties
 dicitur apud Chaldaeos Paraphrasten, quem
 Graeci appellarent λόγος θεῦ,) perquam oppor-
 tunè in Divinitatis illius testimonium pertra-
 hi posset. Sed utcumque cum ex decimo con-
 stet Deum esse, Judaeosque Dei populum fuisse
 peculiarem, satis concinnè dicitur incarnatum
 ad suos venisse, suosque eum non excepisse.
 Quòd autem Regeneratio in nomen ejus
 credentium, v. 12, & 13. ipsi attribuitur
 id planè rursus arguit illius Divinitatem, cum
 Regeneratio fiat per operationem τῆς ζωῆς
 (que in Logo esse dicitur) sive Spiritus Sancti.
 Unde perquam appositè additur, v. 14.
 καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Quod idem valet at-
 que καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, Ne quis mi-
 retur Regenerationem Animarum Jesu Na-
 zareno attribui, quippe qui merus homo na-
 erat sed Logos incarnatus; in Logo ve-

ὁ ζῶν ἐν ἑαυτῷ sive Spiritum, per quem Animæ
nostra regenerantur, notatum est v. 4. & per
undem singulas per ætates eximios quosdam
homines Amicos Dei fieri ac prophetas.

Quòd autem quidam ex eo quòd per totum
hunc Paragraphum Animæ Messiae nulla men-
tio facta sit, colligere volunt, Logon cum so-
corpore humano sine anima conjunctum,
Christum Dei constituisse, suamque opinionem
confirmatum eunt ex illo loco ad Hebræos,
cap. 10. v. 5 (Δὶδ' αὐτοῦ λέγειν εἰς τὸν κόσ-
μον, Quapropter ingrediens, vel ingressurus
Mundum (nam v. 7. dicit, Ecce venio)
Iesus dicit ad patrem Sacrificium & obla-
tionem noluisti, corpus autem aptasti mi-
hi; id est, tale concinnasti, in quo mortem
pati possim & sacrificium fieri pro peccatis
totius humani generis; quo intelligit corpus ter-
renum sibi à patre esse paratum, sic enim כרה
significat :) certè nec ex dicto paragra-
pho, nec ex hoc loco ad Hebræos ullo
modo deduci potest tam absurda conclusio.
nam verò multo tolerabilius esset supponere
eum Judæis antiquisque Patribus Ani-
mam Messiae præextitisse càm eterno Lo-
go unitam, (nam utrique Christum præexti-
tisse agnoscunt, & antiquis Patriarchis appa-
ruisse, cùm tamen nudus Logos Christus es-
se non possit; unde Jehovah nomen à primis
seculis ipsi possit competere, ut & nomen
מכרא qui ipsissimus hic Logos est quo
e agit Evangelista) quàm Christum ex solo
corpore humano & Divino Logo constare,

Y

temerè

temerè imaginari. Nam hinc causa patet cur omissa sit mentio animæ Messiae apud Johannem, quòd מִמְּרָא i. e. λόγος in se Animam Messiae concludat, ipsaque rursus omissio rem ità se habere aliquo modo arguat. Quod adhuc apertius facere videtur locus ille ad Hebræos: valdeque verisimile existimo traditionem illam de contractu Patris cum Anima Messiae, (quæ occurrit in Pesikta) de redimendo populo per mortem suam, eidem Scripturæ quam citat Author ad Hebræos innixum esse, illaque verba Psalm. 40. v. 8. In volumine libri scriptum est de me, ad pactum hoc referri. Et certè tum Grotius tum Hammondus מִנְלַח סֵפֶר de instrumentis contractus intelligunt, quod valde congruit cum illa Traditione in Pesikta. Vide Myster. Pietatis lib. 7. cap. 7. sect. 6. Quòd autem Corpus aptasti mihi, de nudo Logo corpus humanum assumpturo intelligi non potest, satis constat ex dicto Psalmo v. 8. ubi fit mentio de Lege cordi inscripta, quod sanè non nisi admodum duriter ad nudum Logon potest applicari, quasi Lex Dei illius cordi inscribenda esset; igitur necesse est ut intelligatur de Anima Messiae cum aeterno Logo unita. Utrum verò Septuaginta pro אֲנִי לֵיִשׁוּסֵי legerint, quod propius ad illius sonum & notarum similitudinem accedit, an, quod innuit Grotius, גִּרְנָה, quod propriè vaginam, metaphorice corpus significat, quod aptandum esset corpus praeexistenti Animæ Messiae, ut vagina gladio, in medio relinquo.

Qui

Quibus verò minùs placent tam longa ambages, dicunt, quando Logos dicitur caro factus, per carnem $\sigma\omega\epsilon\nu\delta\omicron\chi\alpha\omega\varsigma$ intelligi Hominem, hominem verò includere animam. Quantum verò ad locum ad Hebræos, באני veni, reddi posse, quanquam LXX Interpretibus visum est reddere, $\eta\kappa\omega$, venio.

Interea loci satis manifestum est, quis sit sensus genuinus noni versûs primi capitis Evangelii Johannis, nec de nudo Logo intelligendum esse quemadmodum ipse, aliique multi hætenus intellexeramus, sed de Jesu Nazareno veniente in hunc Mundum accipi oportere. Nec omnes homines Divino Logo aliter illuminari, quàm quatenus ille dici possit notiones boni ac mali, honesti ac turpis, animabus humanis in ipsa Creatione insevisse: Spiritu autem sancto, qui hîc $\eta\zeta\omega\eta$ dicitur & in Logo esse perhibetur, eas tantùm animas afflari, quæ sinceræ se præstiterint & lumine naturalis Conscientiæ rectè ac fideliter usæ sint; qua de re vide quæ scripsimus Cap. 3. sect. 9, & 10. lib. 3. *Enchiridii* hujus.

F I N I S.

V 2

Scriptorum

Script
tia,
do
Gra

CAP.

Seft.

Seft.

απότας

Κατ

αλλα

Συμ

μω' α

καλ' οθ

Seft.

επιυχι

CA

πίνων

Seft.

πὸ ζῆ

Τὴν

εἶναι

ο

την α

Τὸ

Se

φύαν

Τα

ἔστι

α

Scriptorum Græcorum Voces ac Sententia, quarum Interpretamenta solummodo occurrunt in antecedenti Tractatu, Græcè hic restituantur.

LIB. I.

CAP. I. **K**ΑΤΛΩΝ ΦΥΣΙΝ ΤΕΛΕΙΟΝ ΕΐΝΑΙ —

Secl. 1. ΚΑΤΛΩΝ ΒΙΟΝ.

Secl. 2. Ἄ γὰρ ἀρετὰ τὰς ἐκείνῳ φύσιν καὶ ἀκρότας καὶ τελειότητας ἐστί.

ΚΑΤΛΩΝ ΒΙΟΝ ΔΕ ΤΕΛΕΙΟΙ ΤΟΙ ΜΗ ΜΟΝΟΝ ΑΓΑΘΟΙ ΟΝΤΕΣ, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμόνες.

Συμπεραίνει γὰρ τὰς περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χάριτος ἀρετῆς κατὰ τὴν χάριν, τὰ δ' εὐτυχία κατὰ τὴν καλὴν ἡμετέραν.

Secl. 3. Καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ διὰ τὴν εὐτυχίαν.

CAP. II. Secl. 2. Τὸ μέγιστον ἀριστον ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν.

Secl. 3. Ἡ δὲ ἡδονὴ τελειοῖ τὰς ἐνεργείας, καὶ τὸ ζῆν δὲ εὖ ὁρίζονται, &c.

Τὴν δ' εὐδαιμονίαν οἶονταί πάντες ἢ τοι ἡδονὴν εἶναι καὶ τὸ ἡδέως ζῆν, ἢ καὶ ἀνευ γὰρ ἡδονῆς.

Ὁ ἀληθῶς εὐδαιμόνων ἡδιστά ζῆν, καὶ τὸ τοιοῦτον μακρὰν ἀνθρώποι ἀξιοῦσιν.

Τὸν βίον τὸν μάλιστα ἀσφαλείας ἡδιστον.

Secl. 4. Ἔστι γὰρ ἡδονὴ ἀποκατάστασις ἐκ τοῦ παρελθόντος εἰς φύσιν ἐκείνην τὴν αὐτὴν.

Τῷ γὰρ λογικῷ ζῶν ἢ αὐτὴ περὶ τῆς κατὰ φύσιν εἰς καὶ κατὰ λόγον.

Secl.

Secl. 6. Κατὰ τὸ κρείσσον, vel χτὶ τὸ θεώτατον ἢ ἐν ἡμῖν.

Εἴτε δὴ νῦν τῶτο, εἴτε ἄλλο π, ὃ δὴ χτὶ οὐκ ἔδωκεν ἄρχην καὶ ἡγεῖσθαι, καὶ ἔννοιαν ἔχειν (περὶ τῶν λῶν καὶ θεῶν, εἴτε θεῖον ὄν καὶ αὐτὸ, εἴτε) ἢ ἡμῖν θεώτατον, ἢ τέτε ἐνέργεια χτὶ ἢ οἰκείαν ἀρετὴν εἴη ἂν ἡ τελεία εὐδαιμονία.

Τῶν καλῶν καὶ θεῶν.

Secl. 8. Τὴν εὐλκείνην καὶ ἐλαφθέριον ἡδονήν.

Ἀλλ' οἱ φάσκειν εἶναι ἢ ἡδονὴν καὶ σπουδαίαν πεπόνθασιν οἷον οἶ, μὴ εἰδότες τὸ νέκταρ, οἷον τὰς θεὰς οἶνον πίνειν, καὶ ἐκ εἶναι τέτε ἡδονὴν ἐλαφθέριον.

Secl. 9. Εἰ γέροντας τῶτο, καὶ εἶδες αὐτό.

Δεῖ τὸν μανθάνοντα πιδέσθαι.

Secl. 11. Ἐπαινον μὲν τὸν εἰς ἀρετᾶς, μακαρισμὸν δὲ τὸν εἰς εὐτυχίας.

Ἀνδ' τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν ἐκ ἐνδέχεται εὐδαιμονία εἶναι.

Secl. 12. Ἐνδέχεται γὰρ μέτεια κεκτημένην πρέπτεν αὐτῷ.

Ἀλλὰ ἢ ζῶντα ἀλύπως καὶ καθαρώς πρὸς τὸ δίκαιον, καὶ πνῶ θεωρίας κοινωνεῖν θείας.

CAP. III. Secl. 3. Ὁ γὰρ μετὰ βίας ἐπιπλοῦντων λογισμῶς θυμῷ καὶ ἐπιθυμίας ἐγκρατεῖαν καὶ καρτερείαν ποιεῖ μετὰ βίας ἢ πάλιν ἐκβιασθεὶς αὐτὸς ὑπὸ ἢ ἀλόγων, ἀκρεσίαν καὶ μαλακίαν· αἱ δὲ ποιᾶν διαδέσεις τὰς ψυχὰς ἡμιτελεῖς ἢ μὲν ἀρεταί, ἡμιτελεῖς ἢ κακίαι τυγχάνονσι.

Secl. 4. Τὸ αἰετον ὃ, π δὴποτε ὄν, εἰ μὴ πρὸ ἀγαθῶ μὴ φαίνεσθαι.

Secl. 5. Ἐξιν πνα τῶ δέοντι.

Τὸ μέσον καὶ τὸ ἴσον, τὸ ἐκ ἀφαιρέσεως ἔτε πρὸς δέσπον, ὅπ αὐτὸ ἐστὶν ὃ δὲ ἢ ἢ μὲν.

Τὸ

Τὸ βέλπσον φαινόμενον νόμῳ ἔσω ἀπαράβαλῃ.

Secl. 6. Νόμῳ αἰδίου καὶ ἰσοκλινῆς.

Ἐπισθαι Θεῷ, & τῇ φύσει ἔπισθαι.

Secl. 7. Εἰ μὴ ἔχεις παρὰ σαυτῷ ἥν γε τιέτων αἰσθησιν, ἔκ ἐστ.

Ὁμοίως ἔχει καὶ ἐπὶ ἥν παιδῶν τῷ γνωρίζειν· Δεῖ αὐτὸν συμβάλλεσθαι πρὸς αἰσθησὶν π.

Τὸ ἀγαθοειδὲς τῇ ψυχῇ.

Secl. 8. Ὁ ὁρῶς λόγῳ ὁ καὶ τῷ φρόνησιν.

Secl. 9. Δεῖ δὴ ὡσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πρὸς τὸ ἄρρον ζῆν καὶ πρὸς τὸ ἔξιν καὶ τῷ ἐνέρξειαν τῷ ἄρρον-
ῳ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνδρωπῳ φύσει συνέστηκεν ἔξ ἀρρον-
ῳ καὶ ἀρχομῶν, καὶ ἔχασον δὴ δέοι πρὸς τὸ ἑαυτῷ ἀρ-
ρὸν ζῆν. αὕτη δὲ διτλή. ἄλλως γὰρ ἡ ἰατρικὴ καὶ ἄλλως
ὑγίεια· ταύτης δὲ ἕνεκα ἐκείνη· ἕτω δὲ ἔχει καὶ τὸ
θεωρητηκόν. Ὁ γὰρ ἐπιτακτικῶς ἀρχὼν ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἔ-
νεκα ἡ φρόνησις, ἐπιτάττει καὶ τὸ ἕνεκα. διώκειται δ'
ἐν ἄλλοις, ἐπεὶ κείνός γε ἐδενδὸς δέεται. Ἦτος ἐν αἰ-
εσι καὶ κτῆσι ἥν φύσει ἀγαθῶν ποιήσει τὴν τῷ Θεῷ
μάλισα θεωρίαν, αὕτη αἰείτη, καὶ οὕτω ὁ ὅρος καλλι-
ῳ. Εἰ τις δὲ ἡ δὲ ὑπερβολὴν καλύψει τῷ Θεῷ
θεραπεύειν καὶ θεωρεῖν, αὕτη δὲ φαύλη.

Secl. 10. Τοῖς μὲν θεοῖς πᾶς ὁ βίῳ μακδεῖται,
τοῖς δ' ἀνθρώποις ἐφ' ὅσον ὁμοιωμὰ π τῆς τοιαύτης
ἐνεργείας ὑπάρχει.

Secl. 11. Ἐκ θεῶν τοῖς ἀνθρώποις δεδόνται
μάλιστα, τὸ, τε ἀληθεύειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν· εἰσκά-
ναι δὲ καὶ τοῖς θεῶν ἔργοις ἐκάτερον.

Ἀρχὰ γὰρ καὶ αἰπὰ καὶ χαρὰν ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις εὐ-
δαιμοσύναις αἰ τῶν θεῶν καὶ πμιωτάτων ἐπίγνωσις.

CAP. IV. Secl. 1. Ὁ μὲν γὰρ νῦν τῶν ὄρων ὦν
ἐκ ἐστ λόγῳ.

CAP. V. Secl. 1. Ἐστ δὲ δὴ π νοητὸν ὃ χρή σε
θεῶν νόμῳ ἀνθεῖ.

CAP.

CAP. VI. Sect. 5. Τὸ μὲν κρείως καὶ ἐν αὐτοῖς
τὸ δὲ ὥσπερ τῶ πατρὸς ἀκασκόν π.

Τὸ μὲν γὰρ φυσικὸν ἑδαμῶς κοινωνεῖ λόγῳ· τὸ δὲ
ἐπιθυμητικὸν καὶ ὅλως ὀρεκτικὸν μετέχει πῶς, ἢ κατὰ
χρόν ἐστιν αὐτῶ καὶ πειθαρχικόν.

Sect. 16. Ὅτι ἐκ ἐκ τῶ ὑπεξελέσθαι τὰ πάθη
τῆς ψυχῆς ἡδονὰν καὶ λύπην αἱ ἀρεταὶ πέπλωκεν, ἀλλὰ
ἐν τῶ ταῦτα σωμαρμόζεσθαι.

CAP. XI. Sect. 3. Ἐν ἀγαθῷ γὰρ λόγῳ γίνεσθαι
τὸ ἔλαττον κακόν.

Sect. 4. Ἀδικον γὰρ τὸ παρὰ τὴν ἀξίαν γυγνόμενον
διὸ καὶ τοῖς θεοῖς ἀποδίδωμεν νέμεσιν.

Sect. 8. Σωφίσταται γὰρ ὁ θυμὸς καὶ αἱ ἐπιθυμίαι
ποτὶ τὸ πλεονεκτεῖν τῆς ψυχῆς· τὸ μὲν ὥσπερ δι-
ρρυόρῃ τις καὶ σωματοφύλαξ, τὸ δὲ ὡς οἰκονόμος καὶ
οἰκετὸς τῶν ἀναγκαίων.

Sect. 11. Ὁ γὰρ νόμος λόγος ἐστὶν ὡς εἰσμένον
καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως μιλύων πῶς δεῖ ποιεῖ-
σθαι ἕκαστα.

CAP. XII. Sect. 1. Ἀνδρὶ λόγῳ ὁρμὴν ἔχει
πρὸς τὸ πλεονεκτεῖν π.

Sect. 5. Γίνεται γὰρ ἐκ τῶν παθῶν αἱ ἀρεταί, καὶ
ῥηνηθεῖσαι πάλιν σὺν αὐταῖς συνίσταται.

ὥς μήτε ἀπαθία μήτε ἐκπαθία ἡμῶν.

Ἄ μὲν γὰρ ἀπάθεια ἀπαρρημυτον καὶ ἀνενοήτως
παρέχεται τὴν ψυχὴν ποτὶ τὸ καλόν, αἱ δὲ ἐκπαθία
σωτεταγμένην καὶ ἀνεπιλόγισον.

Sect. 10. Ἀσκητέον ὧν πολιτῶν μέλειοπαδίαν ἔμελλεν
ὥς τίς τε ἀναλγητὴν εἰς ἴσον τῶ ἐκπαθεῖ φείδωμεθα
μήτε μέζον φύσις τῆς ἀμετέρας φείδωμεθα.

L I B. II.

ΕΑΡ. I. **Ο**ἶον ἀμυντικόν η καὶ ὑπερμαχητικόν
 Sect. 2. ποῖτὰ πλησίον.

Ἀνάγκη δ' ἀρετὰν πᾶσαν τεία ταῦτ' ἔχειν, λόγον,
 δύναμιν, καὶ περραίρεσιν· λόγον μὲν ᾧ κείνη καὶ θεω-
 ρεῖται, δύναμιν δ' ᾧ ἀντέχει καὶ κερταί, περραίρεσιν δ' ᾧ
 ἔργη καὶ ἀγαπᾷ.

Sect. 3. Τῷ μὲν λογικῷ μέρει τὰς ψυχᾶς ἀρε-
 τὴν εἶναι τὰν φρόνησιν, τῷ δὲ θυμοειδέει τὰν ἀν-
 ερίαν. Ἐξίς γάρ ἐστι ἀντιρρησικὰ καὶ ὑπιστατικὰ τῶν
 ἐνῶν.

Sect. 4. Ἀρχαὶ συμπάσας ἀρετὰς γινώσκεις, δύνα-
 μεις, περραίρεσεις. Καὶ ἔστιν αἱ μὲν γινώσκεις αἱ θεωρεῖται
 κείνομεν τὰ πράγματα· αἱ δὲ δύνამεις οἷον ἀλγὰς τις
 ᾧ σκάνει αἱ ὑφιστάμεθα καὶ ἐμμένουμεν τοῖς πράγ-
 μασι. αἱ δὲ περραίρεσεις οἷον χεῖρες ψυχᾶς πνεύματι
 μῶμεν καὶ ἀντιλαζόμεθα τῶν πραγμάτων.

Sect. 5. Ἐν τῷ τηρεῖν τὸ ἐνδον δαίμονα ἀνύβει-
 νον καὶ ἀσυνῆτον, ἡδονῶν καὶ πόνων κρείσσονα.

μηδὲν εἰκὴ ποιεῖντα.

μηδὲ διαφρασμένως καὶ μετ' ὑποκρίσεως.

Sect. 6. Τὸ περρηγέμενον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κατα-
 κλῆν τὸ κοινωνικόν ὅστιν.

ἑαυτὸν παρέχειν ἀφελῶς ἐπόμενον τῷ λόγῳ καὶ
 τῷ Θεῷ.

Δεύτερον δὲ, τὸ ἀνένδοτον πρὸς τὰς σωματικὰς
 εἰσεις.

Τρίτον δὲ, τὸ ἀπρόπτωτον καὶ ἀνεξαπάτητον.

Sect. 7. Τὴν ἐφ' ἑκάστῃ διαληπτικὴν ὁπίσταν.

Τὴν ἐκέσθον ἀπὸ δεξιῶν ἢ ἀπὸ τῆς κοινῆς φύσεως
 ἀνεμωμένην.

Ὁ τὰ πάντα διοικῶν Θεὸς νόμῳ ὅτι νέμων ὁ
ἐκείνῳ ἐπιβάλλει.

Secl. 8. Κόσμου τε γὰρ εἰς διὰ πάντων, καὶ
Θεὸς εἰς διὰ πάντων, καὶ εἰς μία, καὶ νόμῳ εἰς
λόγῳ κοινὸς πάντων τῶν νοερῶν ζώων, καὶ ἀλήθεια
μία, εἰς καὶ τελειότης μία τῶν ὁμογενῶν καὶ τῶν αὐτῶν
λόγου μετεχόντων ζώων.

Secl. 9. Ὡς φερόμενοι καὶ ταῦτα Θεῷ, καὶ
ἐπὶ ταῦτα τῇ γνώμῃ φερόμενοι.

Secl. 10. Τὴν ὑπέρτασιν τῶν φρονήσεων μάλιστα
ὑπὲρ λείαν καὶ τραχείαν κίνησιν τῆς ζωῆς, καὶ τῆς
δοξασίας, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὰ τοιαῦτα.

CAP. II. Secl. 2. Ἡ φρόνησις ἐπιτακτικὴ
ἐστίν, ἡ σύνεσις κειρικὴ μόνον.

Καὶ ἐντεῦθεν ἐλήλυθε τὸ νόμα, ἡ σύνεσις καὶ
ἐυσύνετοι, ἐκ τῆς ἐν τῷ μανθάνειν.

Secl. 3. Ἡ ὀρθότης βελῆς ἡ τῶν ἀγαθῶν τακτικὴ.
Μὴ ἐκδέρνυθαι.

Secl. 4. Ἐστὶ γὰρ ἡ τῶν ἐπιτηδεύσεων κείσις ἐρῆ.

Ἐξίς τις σοφιστικὴ τῶν μέσων ἐν τοῖς πάθεσι καὶ τῶν
πράξεσι.

Ἀνὰ τε γὰρ λόγου καὶ ταχύ π ἡ εὐσοχία.

Ἐστὶ γὰρ εὐσοχία τις.

Secl. 5. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα καὶ
ἐν τῇ αἰδήσει ἡ κείσις.

Εἰ γὰρ μὴ ἔχῃς παρὰ σαυτῷ τῶν τοιούτων αἰδήσεων
ἐκ ἑστ.

Ἐστὶ γὰρ τῶν ἐν ἡμῖν πρακτικῶν νῦν οἶανέ τις ἐν
αἰδησίᾳ, δι' ἣν μὲν ἐν οἷς πάχοντες ἡ παραιδανόμα-
τα, δι' ἣν δὲ ἐν οἷς πρᾶξις καὶ φραλογισμοί.

Secl. 6. Ὡς ἂν ὁ φρόνιμος οἰήσειεν.

Τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν καὶ τὴν φρόνησιν.

Secl. 8. Ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸ εὖ ζῆν ὅλον.

CAP

CAP. III. Sect. 1. Ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς τὰ δίκαια ποιεῖν καὶ ἀληθῆ λέγειν.

Οὐδὲ ἑσπερος ἐστὶν ἡμέρα ὅτε καλὸς καὶ θαυμαστός.

Sect. 2. Ὡς φίλη ψυχὴ, πότε μία ἔσῃ καὶ γυμνὴ καὶ ἀπλὴ;

Σεαυτὸν μὴ πάρασι, Ἀπλωσον σεαυτόν.

Ἐπὶ μίαν καὶ τὰν αὐτὴν ἀρχὴν ἀναλῦσαι.

Πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Θεῷ.

Sect. 3. Τὸν ὁρθὸν λόγον διὰ πάντα ἐρχόμενον, τὸν αὐτὸν ἐν τῷ Διὶ καθηγμένον τῆς τῶν ὄντων διοικήσεως.

Sect. 4. Μηκέτι μόνον συμπνεῖν τῷ περὶ ἐχόντι αἴετι, ἀλλὰ ἦδη καὶ συμφρονεῖν τῷ περὶ ἐχόντι πάντα νοεῖν.

Τὸ συμφρονεῖν τῷ Θεῷ.

Sect. 7. Περὶ γὰρ ἡδονῶν καὶ λύπας ὅτιν ἡ ἡθικὴ ἐρετή. Διὰ μὲν γὰρ ἡδονὴν τὰ φαῦλα πρῶτον, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα.

Ἀνέχεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι.

Sect. 8. Ἐξάλειψον τὴν φαντασίαν, Στήσον τὴν ἀπορροσπασίαν.

CAP. IV. Sect. 3. Ἐν ἐκείνοις γὰρ ἐστὶ δίκαιον ἐν οἷς καὶ νόμος τίθεται.

Ὁ γὰρ νόμος καὶ ἡ δίκη διάκεισθαι ἐπὶ τοῖς δίκαις καὶ ἀδίκαις.

Sect. 6. Εἰ γὰρ καὶ παρ' ἀνθρώποις πάντα ἢν τὰ δίκαια μεταβλητὰ, ὥστε γὰρ τοῖς θεοῖς ἀνάγκη δίκαιον εἶναι ἀμετάβλητον, ὥστε εἶναι πρὸς φύσιν δίκαιον. Νῦν δὲ καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς τε ὁρθῶς καὶ ὀρθῶς ἔχουσιν ἐστὶ δίκαιον ἀκίνητον ὃ φύσιν λέγεται. Εἰ δὲ νοσῶσι τὰς φρένας καὶ διεσπαρμένοις ἐσθλὸν δίκαιον, ἐδὲν διαφέρει. Οὐδὲ γὰρ ὁ λέγων τὸ μέλι γλυκὺ εἶναι ψεύδεται, διότι τοῖς νοσῶσιν ἐσθλὸν δίκαιον.

CAP. V. Sect. 4. Φυγὴ δὲ ὁμοίως Θεῷ
καὶ τὸ δυνατὸν. Ὅμοίως δὲ δίκαιον καὶ ὅσον γ-
νέσθαι μὴ φρονησεως.

Θεὸς ἐδάμην ἐδαμῶς ἀδικῶ, ἀλλ' ὥς οἶόν τε δι-
καυόταί. Καὶ ἐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον ἐδέν ἢ ὅς
αὐτὸν ἡμῶν αὖ γένηται ὅτι δικαιοτάί.

Sect. 5. Θεὸς ἀνθρώποις σώφρων νόμος, ἀφρον
δὲ ἡδονή.

Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῖν πάντων χρημάτων μέτρον αὐ-
τῷ ἐστὶν αἰσῶν, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ περὶ τὸν ἀνθρώπου.

Ὁ μὲν σώφρων ἡμῶν Θεὸς φίλος, ὁμοῖος γάρ
δὲ μὴ σώφρων, ἀνόμοιός τε καὶ διάφορος καὶ
ἀδικῶ.

Sect. 7. Αἶψα ποτὲ ὑπὲρ κρείττον π καὶ δαιμονιο-
τερον ἔχεις ἐν σεαυτῷ τῶν τὰ πάθη ποιόντων,
καὶ δαπάξ, ἢ νόρσος πασέντων σε.

Ὁ ἐκάς νῦν Θεός, καὶ ἐκείνους ἐρρύηκεν.

Τί πλέον ὀπιζητῆς ἢ τὸ παρὲν ἔργον ζῶν νοεῖν
κοινωνικῶς καὶ ἰσνόμῳ Θεῷ;

Συζῆ ὃ θεοῖς ὁ ποιῶν ὅσα βέλεια ὁ δαίμων
ἐκάς περσάτῳ καὶ ἡγάμονα ὁ Ζεὺς ἔδωκεν. ἔτ
ἐστὶν ὁ ἐκάς νῦν καὶ λόγος.

Sect. 8. Τὸ μεμνηθῆαι Θεῶν, καὶ ὅτι περ ἐκ
καύεσθαι ἔτ ἔλεει, ἀλλὰ ὑπομοιβεσθῆαι ἑαυτῷ πᾶν
τὰ τὰ λογικά.

Ἐνὶ τέρπεσθαι καὶ περσαναπαύεσθαι, τῷ ὑπὸ πρῶ-
τος κοινωνικῆς μεταβαίνειν ὅτι πρῶτον κοινωνικὴν
μνήμη Θεῶν.

Sect. 10. Μόριον γὰρ δίκαιον τὸ ὅσον.

Ἐπεμήλω παρεχομένῳ πρὸς καὶ τηρομένης τὰ περ
τὸ θεῶν δίκαια.

Sect. 13. Κεῖται γὰρ ἀμφοῖν ὁ κανὼν.

CAP. VI. Sect. 3. Μὴ ξείζῃ τοῖς γυνώσι καὶν
δικαία λέγῃς.

Sect. 8. Ἐστὶ γὰρ ὡς ὁ ἀδικήσας πρὸς τὸν ἡδίκη-
τον ἔτι πρὸς τὸν δικαστὴν πρὸς τὸν ἀδικήσαντα. Οὗτος γὰρ
ποίησε πρὸς τὸν ἡδίκημενον ὁ ἀδικήσας, τὰ ἴσα πά-
ντι τῷ δικαστῇ.

Sect. 9. Τὸ γὰρ ὁπείκες καὶ δίκαιόν ἐστι καὶ δικάει
τὸν βέλτιον καὶ ἔτι ὡς ἑτερογενεῖς τῷ δικάει βέλτιον
ἐστὶν αὐτῷ, ἀλλ' ὡς μέγας ἄλλοι μοῖραι ὁμογενεῖς.

Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ὁπείκεια καὶ ἡν τὸ ἐλλείπον ἀνα-
ληφθῆναι τῷ νόμῳ καὶ τὸ ἀμάρτημα ἐπανορθῆται, καὶ ὁ
πρὸς τοιοῦτον, ὃν ἐκείνῳ παρέλιπε διὰ τὸ πάντα
τὸ μέγας ἐκ εἰδέναι, προσήδειται.

Sect. 10. Ἄ καὶ αὐτὸς ἂν εἴπῃ ὁ νομοθέτης εἴγε
καλῶς, καὶ εἰ ἡδὲ ἐνομοθέτησεν ἂν.

CAP. VII. Sect. 1. Τὸ γὰρ χρῆσθαι πάσαις
ἐξελίχῃς πρὸς τὸ συμφέρον ἢ πέντα, τῷτο ἐστὶν ἡ
δικαιοσύνη.

Sect. 3. Ἐστὶ πόνην ἀνδρεῖται ὁ τὰ μέγιστα μὲν τῶν
ἐνὸν μὴ φοβέμεται.

Ἐν οἷς χρεῖα τὸν πρὸς καὶ ὁρμῆς, ἡ θάνατον σεμνὴς
ἐστὶ. Κυεῖως γὰρ ἀνδρεῖται ὁ τὸν αἰετὸν θάνατον καρ-
τερῶς.

Ὁ περὶ καλὸν θάνατον ἀδείας.

Οἱ γὰρ μὴ διὰ τὸ καλὸν ὁρμῶντες καὶ ὁρμιζόμενοι, ἀλλὰ
διὰ τὸ πάθος, ἐκ ἀνδρείοι εἰσιν, ἀλλὰ μάχιμοι.

Sect. 4. Τὸ γὰρ ἀλγεῖν καὶ δάκνυται ὑπὸ τῶν λυπη-
ρῶν ἐδὲν καλύπτει ἀνδρεῖον εἶναι ὅσον γὰρ μάλλον λυ-
πῆται τις καὶ λυπεῖται ὑπομένει διὰ τὸ ἀγαθόν,
ποῦτον ἀνδρεῖται ἂν εἴη κυεῖως.

CAP. VIII. Sect. 4. Ἡ δὲ χρῆσις χρημάτων
ἐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δαπάνη καὶ δόσις.

Sect. 5. Εἰς τὸ κοινὸν καὶ εἰς τὸ θεῖον.

Sect.

CAP

Seft. 7. Τὸ ὀγκυεῖν καὶ τὸ μέγα εἶναι δοκεῖν.

Καὶ γὰρ καὶ ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ λίαν ἑλλειψις ἀλαζυγικόν.

Seft. 14. Παρήγγελλον γὰρ θάματα ἀλλήλοις διαπαῖν τὸν ἐν ἑαυτοῖς θεόν. ἐκοῦν εἰς θεοκρασίαν πινά, καὶ τινὲς πρὸς τὸν Θεὸν ἐνωσιν, καὶ τινὲς τῷ νῦν καὶ νῦν καὶ τινὲς τῆς θείας ψυχῆς ἀπέβλεπεν αὐτοῖς πᾶσα τῆς φιλίας σπουδὴ δι' ἔργων τε καὶ λόγων.

Τέτερι δ' ἐκ αὐτῶν ἔχοι τις ἀρετὴν ἄλλο βέλτιον, ἢ πρὸς λόγους λεγόμενον ἔτε ἐν ὅπῃ τοῦδε μασι περὶ τὸν μακρόν. Οἷμα δ' ὅπῃ καὶ πάντῃ τῆς φιλίας ἀγαθὰ ἐν αὐτῷ περιέχεται.

Οὕτω γὰρ αὐτὸν δόξει τὸ συζῆν λέγεσθαι ὅπῃ τῶν ἀνθρώπων, (τὸ κοινωνεῖν λόγων καὶ διανοίας,) καὶ ὅπῃ ὡς περὶ τῶν βοσκημάτων, τὸ ἐν τῷ αὐτῷ νέμεσθαι.

Seft. 15. Ὅπῃ αὖτε ζητεῖ περὶ τὴν μεγάλην, καὶ μακρὰν ἔνθεα, καὶ ὅθεν μεγάλη γίνεσθαι τιμή.

Ἀρχὴ τις καὶ μελλήτης.

Μέγιστον τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν ἑξωθεν ἀγαθῶν διοτι καὶ τῷ θείῳ ταύτῃ ἀπονέμομεν.

Τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δέοντος φροντίζων μάλλον τῆς δόξης.

Seft. 16. Ἐν ᾧ δὲ πολλὰ ἀξίον, τὸ μὲν ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης εὐμενῇ τοῖς ψεύσας καὶ ἀδίκους διαβίβειν.

Seft. 18. Εὐπορία ψυχῆς πρὸς τὸ ὅπῃ τελεῖν τὴν ἑαυτῆς ἔργα.

Ἐξίς αὐτάρκη παρεχομένη ἐν τοῖς κατὰ ἀρετὴν πόνους.

Ἀνδρὸς ἀρετὴ ὅπῃ τοῦδε ἀλίκη κοινῶν ἔργων.

Seft. 20. Τὸ ὅπῃ τῆς ἀποθείσεως ὕλης ἑαυτὸν διακαίειν, σώφρονα, θεῶν ἐπὶ μακρόν ἀρελῶς παρέχειν.

Seft. 21. Ἐξίς ψυχῆς μὴ ἀνεχομένη ὁμιλίαν φαντασμάτων ἢ δονῶν μηδὲ λόγων.

Seft.

Seet. 22. Ἐξίς ἀρκυμένη τοῖς τυχεῖσιν.

Ἐξίς ἀνυπέαρτι ἐν δαπάναις καὶ πλεονεξίαις.

Εὐταξία καὶ ἡμῶν καὶ κίνησιν σώματι.

Ἐξίς ἀρκυμένη οἷς δεῖ, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ-
κορῆα οὐκ εἰσὶν.

CAP. IX. Seet. 3. Σχεδὸν γὰρ ἔξω τῆς ἀθρο-
πίνης φύσεώς ἐστιν ἡ ποιότης ἀναισθησία.

Seet. 5. Κατὰ τὸ αἶσιν καὶ τὸ εὔ.

Ἄλλα καὶ ἡ εἰς τὸν λόγον τὸν πῶς εἶναι λέ-
γονται.

Ἐν τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι.

Seet. 6. Τὸ μέσον ἀνίσταται καὶ αἰρεῖται.

Μέσον εἶναι ἡ μεσότης.

Seet. 7. Τὸ μέσον τῷ πλεονεξίᾳ. τὸ μέσον τὸ
πρὸς ἡμᾶς.

Μεσότης δύο κακῶν, ἢ μὲν ἐλλείπουν, ἢ ἡ
περιβάλλουσιν.

Τὸ γὰρ ὅτε δεῖ, καὶ ἐφ' οἷς, καὶ πρὸς οἷς, καὶ ἕνεκα,
ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ αἶσιν ὑπερ ὅτι τῆς ἀρετῆς.

Seet. 8. Τὸ ἀγαθὸν μονοειδέες, τὸ ἡ κακὸν πολυ-
εἴδεις. ἀπλῆς π καὶ μονοειδέες.

Seet. 9. Τὸ ἴσον, καὶ τὸ δέον, καὶ τὸ ἀρμόζον.

Τὰ γὰρ ἀρμόζοντα ἴσα ἐστίν.

Seet. 10. Τὸ ἡ μέσον ἐστὶν ὡς ὁ λόγος ὁ ὁρθός
ἐστι.

Καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος οὐκ εἴσεται.

Ἐξίς μὲν λόγος ἀληθὴς πραγματικὴ καὶ τὰ ἀνθρώπων
καὶ κακὰ.

Seet. 11. Ὁ γὰρ ἀπειθεῖς ἔχου κείναι ὁρθός, καὶ
ἐκείνους τὰληθές ἀντὶ φαίνεται. καθ' ἑκάστην γὰρ
εἶναι ἰδίᾳ ἐστὶ καὶ καλὰ καὶ ἡδέα. καὶ διαφέρει πλεονε-
ξίας ὁ ἀπειθεῖς, τὰ τὰληθές ἐν ἐκείνους ὁρθόν, ὡς περ
καλὸν καὶ μέτρεον ἀντὶ ὧν. τοῖς ἡ πολλοῖς ἡ ἀπάτη
δε

διὰ τὴν ἡδονὴν εἶκοι γίνεσθαι· ἔτι δὲ ἔτι ἀγαθὸν φαίνεται.

Οὐ γὰρ πᾶσαν ὑπόληψιν διαφθεῖρει ἐδὲ διασφρατίζει τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὲν, οἷον ὅτι τὸ τείρωνον διὰ τὸ ὁρθαῖς ἴσας ἔχει· ἀλλὰ τὰς περὶ τὸ πραγμαλόν.

Seet. 13. Τίς ἐστὶ κανὼν καὶ ὁρθὸν τέτυκται τῷ ὁρθῷ λόγῳ, καὶ πῶς ἡ προσήκουσα τῇ πραγματείᾳ ἀρχή.

Seet. 18. Χρὴ ὅτι καὶ τὰς θεωρητικὰς ἀνθρώπων σκοπεῖν ἀνθρώπων ὄντα, ἐδὲ θνητὰ καὶ θνητόν· ἀλλὰ ὅσον ἐνδέχεται ἀπαθανατίζειν, καὶ ἀπαντα ποιεῖν τῶν τὸ ζῆν καὶ τὸ κρᾶπσον τῶν ἐν αὐτοῖς.

Κρᾶπσον ὅτι τῶν ἐν ἡμῖν ὁ νῦς ἐστίν.

Ὁ ἔρως ὁ νοερός.

CAP. X. Seet. 3. Ἐν ὀλίγῳ κεῖσθαι τὸ ἐυδαίμωνως βιωῶσαι.

Ἐλῶδεσθαι, καὶ αἰδήμων, καὶ κοινωνικὸς, καὶ εὐπρεπὴς Θεῷ.

Seet. 4. Τὸ ἀληθὲς ἐν βραχυῖ κεῖσθαι.

Seet. 5. Τῶν ἀναγκαίων καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἐκτελεῖσθαι τῶν.

Seet. 6. Ἐξὶν μὴ λόγῳ ποιηλικήν.

Seet. 7. Πειρίτῃ πᾶσι καὶ θαυμαστῇ καὶ χαλεπῇ δαιμόνιᾳ.

Ἐπιστήμῳ καὶ νῦν τῶν πρῶτων τῇ φύσει.

Καὶ γὰρ ἀνθρώπου ἄλλα πολὺ δειότερα καὶ φύσιν ὅσον τὰ φανερώτατα γε εἴξῃ ὧν ὁ κόσμος σωέσθην.

Seet. 8. Γινώσκῃ τῶν ἀρχῶν.

Seet. 15. Καὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν ζητεῖται καὶ ὡς ἐνδὸς ἀνθρώπου καὶ ὡς ἐξὸς πόλεως.

Seet. 17. Νῦν ἐστὶν ὁ ἀγὼν, καὶ ἡδὴ παρέστι τὸ ὀλύμπια.

Seet. 18. Ἀτυχήματα ὅτι θλίβει μὲν καὶ λυμναίνει τὸν μακάριον, καὶ ἐμποδίζει πολλὰς ἐνέργειας.

γείαται

είαις, ὅμως ᾧ καὶ ἐν τέτοις διαλάμπει τὸ χαλόν,
πειδὴν φέρη τις ἐυκόλως πολλὰς καὶ μεγάλας ἀτυχίας
δι' ἀναληθείαν καὶ ἀναιδυσίαν, ἀλλὰ γυνάδας ὡς
μεγαλόψυχος. Εἰ γὰρ ἐν ταῖς κατ' ἀρετὴν ἐνερ-
είαις ἡ μακροχρόνιος ἔχει τὸ εἶναι, καὶ αὐταὶ κύριαί
σι τὴν τῆς ἐυδαίμονος ζωῆς, ἐπεὶ δὲ ἂν γήραιοτο ἢ
μακροχρόνιος ἀθλιότης, ἐδέποτε γὰρ πράξει τὰ μισητὰ
φῶλα.

Οὐκ ὀφείδειν αἰεὶ ζητῆσαι ὁ μακροχρόνιος, ἀλλ' ἐκ
τῆς παρέσης τύχης αἰεὶ τὰ κάλλιστα πράξει. καὶ δια-
πο ἀθλιότητος μὲν ἐδέποτε γήραιοι ἂν, ἀλλὰ μονονέ-
μακροχρόνιος τῆς γὰρ τύχης ἕνεκα, εἰάν Πειραμικαῖς ἀπει-
σῃ τύχαις.

Οὐ μὲν μακροχρόνιος γὰρ, ἂν Πειραμικαῖς τύχαις
ἀπέσῃ.

Señt. 19. Εἰ τῷτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ
ἔστω. Ἐμὲ δὲ Ἄνυς καὶ Μέλις ἀποκλιῖναι
δύνασθαι, βλάψαι δὲ ὅ.

L I B. III.

AP. I. **E**θε, ἡ φύσει, ἡ θεία πνι μοίρα.

Señt. 2. **E**θεία πνι ἐντυχία.

Señt. 3. ——— ἐ γὰρ ἐφύκει.

Ἀνδρὲς γὰρ θνητοὶ πάντες ἐμμεναι, ἀλλὰ θεοῖς.

Señt. 8. Τὰ ἐν αὐτῷ ἔχον ἐξουσίαν τῷ πράττειν,
μή.

Æ

A

Ἄ δὲ π ποιῇ ὑφ' ἑαυτῆς κινέμενθ, κύνειθ
τῆ ποιῆσαι, καὶ μή.

Secl. 9. Τὴν δὲ ξυσίαν τῆ πρέττειν, καὶ μή.

Οὐ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἶδότη τὰ κατέκασα ἐν
ἡ περᾶξίς.

Secl. 10. Ὅρεξιν βελδπικῶς ἥρ' ἐφ' ἡμῶν.

Βελδπὰ μὲν γάρ εἰσιν ὧν κύνειθ ἀνδρωπός
ποιῆσαι, ἡ μή.

CAP. II. Secl. 3. Οὐδεὶς ἐκὼν πονηρὸς, ἐκ
ἀκων μάρκαρ.

Πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἀγνοεῖ.

Secl. 4. Πάντες μὲν γὰρ ἐφίειλαι τῆ φαινομένη
ἀγαθῆ, τῆς δὲ φαντασίας ἐκ εἰς κύνειοι· ἀλλ'
ὁποῖός ποθ' ἐκαστός ἐστι, πικρὸν καὶ τὸ τέλθ φαίνεται
αὐτῷ.

Secl. 5. Ὅπ μνηδεὶς αὐτῷ αἰπθ τῆ κακὰ ποιῆσαι
ἀλλὰ δι' ἀγνοίαν τῆ τέλες ταῦτα πρέττει, δὲ
τέτων οἰόμενθ αὐτῷ τὸ ἀεὶσιν ἔσται. Ἡ δὲ
τέλες ἔφεισις ἐκ αὐταίρεθ, ἀλλὰ φῶμαι δεῖ ὡς
ἔφιν ἔχοντα, ἡ κενεῖ καλῶς, καὶ τὸ καλ' ἀλήθειαν
ἀγαθὸν αἰρήσεσθαι. Καὶ ἔστιν ἐνφυῆς ὅ τῆτο καλὸν
πίφουκα. τὸ γὰρ μέγιστον καὶ κάλλιστον, καὶ ὁ παρ' ἐπὶ
μὴ οἶόν τε λαβεῖν μηδὲ μαθεῖν, ἀλλ' οἶον ἐπὶ
τοιῦτον ἔξει. Καὶ τὸ δ' καὶ τὸ καλῶς τῆτο π
φυκέναι, ἡ τελεία καὶ ἀληθινὴ ἀν εἴη ἀφύια.

Secl. 6. Θεὸς ὑπὸ μηχανῆς.

Secl. 7. Πεῖν μὲν γὰρ νοσῆσαι, ἐπ' αὐτῇ ὡς
ὑγίειαν φυλάττειν· περὶ μὲν δὲ δια τῆς ἀκρεβ
δικαίτης, ἐκ ἔστιν ἐπ' αὐτῷ ἡ ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν
ὥστερ λίδον μὲν πρὶς δύναται καὶ πλάγες ἀφείναι
ἀφείναι δὲ ἐ δύναται πόλιν ἐπανάλαβεῖν. ἀλλ' ὅμως
ἐκὼν ἔρριψε πὺν λίδον· ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἦν ῥίψαι
καὶ μή.

CAP. III. Sect. 3. Καὶ ὅτι αὐτός ἐστιν ἕκαστος

τὸ κρείωτατον καὶ αἰετον τῶ ἐν αὐτῷ· καὶ χεῖ-
ροστο ζῶν ἐαυτῷ ἂν βιῶν καὶ τὸν οἰκεῖον μάλιστα
βίον.

Sect. 6. Ὅτι ὁ Θεὸς, νομοθέτης ὢν ἅμα καὶ δι-
καστής, τίθει μὲν τὰ ἀγαθὰ, ἀναρᾷ δὲ τὰ κακὰ.

Σκοπὸς δὲ τῶ νόμου μόνον ἂν εἴη πρέπων τῷ Θεῷ
καὶ ἡμῖν ἐπωφελὲς, τὸ καὶ τὸ κακίαν, καὶ ἀπαλλά-
σαι τοὺς πάντοτε τῆς δίκης ἀφρονισμοὺς καὶ ὁπ-
ρῆσαι τὴν ὑποπέσσαν τῇ πονηρίᾳ ψυχὴν εἰς
ἐλπίδα τῶ ὁρθοῦ λόγου.

Sect. 9. Ἑραλκὸν ὄμμα.

Σύμμετρον ὅτι ταῖς ἐξαιρέσι τῶν ὅλων καὶ ὁ τῆς περ-
οίας δεσμός.

Ὅτι δίκη καὶ τάξις τοῖς περὶ ἡμῶν ἀνθρώποις τῆς
τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς διοικήσεως νομοθετεῖ, ταῦτα μη-
νανῶνται περὶ ἡμᾶς ἂν τὴν τε ἐνταῦθα κακίαν ἡμῶν
καταλῇ, καὶ περὶ αὐτὴν ὁπρὲς ἡμᾶς δύναται.
ἰδοῦναι ὅτι ἡμῶν ὡς συγγενῶν ἐκπεσόντων.

Sect. 10. Καὶ θεοπρεπὲς χαίρειναι φρονήματι.

Ὡς περὶ ὁππῶν καὶ καλὸν καὶ ἡμῶν ὑπὸ τῶ Θεοῦ.

Sect. 11. Οὐ ὅτι ἡττον ἢ νοεῖν δύναμις πάντη
ἐχέτω καὶ διαπεφοίτηται τῷ σπᾶσαι δυναμῶν, ἢ περ
ἀερώδης τῷ ἀναπνῶσαι δυναμῶν.

Τὸ δὲ ἐνδεον φεῖνμα διαρκῶς ἡδρασμένον συν-
πλεῖ Θεῷ. Χωρεῖν ὅτι ἀνέγκη τὸ ὅμοιον περὶ τὸ
μοιον.

Sect. 12. Μελέτω θανάτου.

Sect. 14. Ἀποκατάστασιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν.

Τὸ ὅτι οἰκεῖον τῇ φύσει ἐκείνῃ, τὸτο κερᾶσιν καὶ
δισόν ἐστιν ἐκείνῃ.

Sect. 15. Ἐπεὶ οὐκ ὁ κατὰ ἀρετῶν βίος τῆς
κείνης ὁμοιώσεως ἀνέγκη τῷ ὄντι θεῷ ἐστιν, ὁ

ἢ ἐν κακίᾳ θνητώδης καὶ ἀθεῖ· ὁ δὲ ὡς ἡ μὲν
τῆ σπουδαίᾳ ἡδονῇ τινὶ θείαν εὐφροσύνην μιμεῖται
νῶ καὶ Θεῷ σωεπομένη, ἢ ἢ τῆ φαύλης ἡδονῇ λεγόμενῃ
πρὸς τινὶ θνητώδῃ καὶ ἐμπληκτὸν ὁμοιῖται κίνησιν.

Seet. 16. Λόγῳ ἢ ὁρθῶ πείθεσθαι καὶ Θεῷ ταυ-
τόν ἐστι. Τὸ γὰρ λογικὸν γνῶθ εὐμοιρῆσαν τῆς οἰκίας
ἐλλάμψεως ταῦτα βέλεια ἀ ὁ θεῖος οὐρίζει νόμῳ
καὶ γίνεσθαι σύμφηθ Θεῷ ἢ κατὰ Θεὸν διακιν-
μένη ψυχὴ, καὶ πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὸ λαμπρὸν ἀπο-
βλέψουσα πρᾶττει ἀ ἀν πρᾶττει ὁ Θεός.

Seet. 18. Τὸ κέρπσον καὶ τὸ θεότατον τῶν ἐν
ἡμῖν.

Seet. 20. Πᾶν τὸ βέλινον φαινόμενον νόμῳ
ἔγω σοι ἀποδείξω.

Seet. 23. Οὐτε γὰρ μόνον περιδυμείδεται δὲ π
καλὰ, ὡς ἐφ' ἑαυτοῖς ὄντα κατορθῶσαι καὶ χωρεῖς
Θεῷ Σωεργίας, ἔτε ψιλῆς τῆς εὐχῆς τοῖς λογι-
μοῖς ἀρκαῖσαι, μηδὲν πρὸς τὴν κλῆσιν τὴν αἰτησίαν
πρὸς φέρουσαν. ἔγω γὰρ ἢ ἀθεῖν ἀρετῶν, εἰ οἷον
τῆτο εἰπεῖν, ὅτι περὶ δόσμων, ἢ ἀνενέργητον εὐχῶν
ὦν τὸ μὲν ἀθεῖν ἐν προαναιρεῖ τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπί-
τὸ ἢ ἀρρὸν ἐκλύσει τῆς εὐχῆς τὸ δραστέιον.

Πειθεῖσθαι σὺν τοῖς θεοῖς ἀρχεσθαι παντὸς ἔργου

Ἐπὶ πάσῃ ὁρμῇ καὶ σμικρῇ καὶ μεγάλῃ πρὸς Θεὸν
Θεὸν αἰεὶ πε δεῖ καλεῖν.

Μέγας ὁ ἀγὼν, θεῖον τὸ ἔργον. τῆ Θεῷ μίμνησιν
ἐκείνον ἐπικαλεῖ βοηθὸν καὶ ὡφεισάτην, ὡς τὸ
Διοσκύρεος ἐν χειμῶνι πλέοντες. Ποῖθ γὰρ μὴ
ζων χειμῶν ἢ ὁ ἐκ φαντασιῶν ἰχυρῶν καὶ ἐκ κερ-
σιῶν τῆ λόγῳ;

Seet. 24. Τὸ λεπτόν καὶ πνευματικὸν ὄχημα.

Seet. 25. Μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὁρμῇ
πρὸς δεῖσθαι.

Πεῖν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τοὺς ἑκάστον ἐπελθεῖν.

Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δεῖον ἐκ
ἐτελέσθαι;

CAP. IV. Sect. 2. Τῇ παρέσῃ φαντασίᾳ ἐμ-
φιλοτεχνεῖν, ἵνα μὴ π. ἀκατάληπτον παρεισυῇ.

Τὸ ὅσον ἢ ὑποσχεθῶν ἀεὶ ποιεῖσθαι τῷ ὑποπ-
τινῷ φανταστῇ, ὥστε αὐτὸ ὁποῖόν ἐστι κατ' ἐσῆαν,
ῥυμνόν, ὅλον, δι' ὅλων διηρημένως βλέπειν.

Καὶ τὰ κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὰ ἀκόλουθα σκοπεῖν, καὶ
ἕτως ἀπλῶς τῷ ἔρῳ.

Ἀνδρῶπι, πρῶτον ὁπίσκειν ὁποῖόν ἐστι τὸ πρῶ-
μα. εἶτα καὶ τὴν σκευὴν φύσιν κατὰ μάθε, εἰ δὲ
βασάσαι.

Νᾶρε, καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν. ταῦτα γὰρ ἀρθρε
τῶν φρενῶν.

CAP. V. Sect. 2. Τιμήσεις τὸν Θεὸν ἀ-
εὶ, ἐὰν τῷ Θεῷ τῇ διάνοιαν ὁμοιώσης. Ὁ γὰρ
ἀγαπᾷ πρὸς, καὶ μιμεῖται ὅσον αὐτῷ ὅσον τε.

Ἡ πρὸς προσφερομένην πολυτέλεια πρὸς εἰς Θεὸν
ἐκτελεῖται, εἰ μὴ καὶ τῷ ἐνδείκῃ φρονήματι προσάγῃται.
Δώδεκα γὰρ καὶ διηπολῖαι ἀρετῶν πρὸς τρεῖς, καὶ
ἀναδήματα ἱεροσύλοις χρησίμα.

Ψυχῆς καθαρότης τόπον οἰκειότερον ὅπῃ τῆς Θεοῦ
ἐκτελεῖται.

Εὐσεβέσιν ὅ βροτοῖς γίνυμαι τόσον ὅσον Ὁ-
λύμπῳ.

Sect. 3. Μόνῳ ἱερεὺς ὁ σοφός, μόνῳ θεοφιλής,
μόνῳ εἰδὼς δι' ἑαυτῶν. Μόνῳ γὰρ εἶδε πρῶτον τὸν
Θεὸν ὁ τῇ δέξιν ὁπισθὲν ἔχων, καὶ ὁ προσκείμενος
ἱερεὺς ἐαυτὸν προσάγων, καὶ ἀγαλμα θεῶν τεκταίνων τῇ
ἐαυτοῦ ψυχῇ, καὶ ναὸν εἰς ὑποδοχὴν τῷ θεῷ φώτος τὸν
ἐαυτοῦ παρασκευάζων νῦν.

Sect.

Seft. 6. Τὰς ἀδαμαντίνους φύλακας τῆς ψυχῆς.

Ἄλλὰ δεῖ φεύγειν ἢ προῖξιν πάσῃ δυνάμει, καὶ
δεῖ ἀποδανεῖν πάντα παδόντα τὰ δεινότατα.

Seft. 9. Μὴ πνεῦμα μολύνῃς μηδὲ βαδύνῃς τὸ
ἐπίπεδον.

Τὸ λεπτόν ὄχημα, καὶ τὸ αὔλον σῶμα.

Τὸ εἶδέναι σώζειν τὸ ὄργανον, καὶ σωμαρμύζειν
πρὸς ἢ φιλοσοφον χρῆσιν.

Seft. 10. Δεῖ γὰρ σωτὴ τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς καὶ
τῇ ἀγαλήφει τῆς ἀληθείας καὶ καθαρότητι, ὅπως
λαίαν ποιῆσαι ἥν περὶ τὸ αὔρειδές ἡμῶν σῶμα, ὃ καὶ
ψυχῆς λεπτόν ὄχημα οἱ χρησμοὶ καλεῖσι. Διατίθεται
ἢ αὐτὴ ἢ καθαρίσας ἕως σπῆων καὶ ποτῆ καὶ τῆς ὁλοῦ
διαίτης τῆς θνητῆς ἡμῶν σώματι, ἐν ᾧ τὸ αὔρειδές
ἐγκεῖται, προσπνέον τῷ αἰσχυρῷ σώματι ζωὴν, καὶ τὴν
ἀρμονίαν αὐτῇ σωέχον. Ζωὴ γὰρ ὅτι τὸ αὔλον σῶμα
καὶ ζωῆς ἐνύλε γεννήσιον, δι' ἧς τὸ θνητὸν ἡμῶν σῶμα
συμπληρεται, ἐκ τῆς ἀλόγου ζωῆς καὶ τῆς ὑλικῆς σώματι
10 συγκείμενον, εἰδωλον ὅν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅς ἐκ
γῆς καὶ καὶ σῶμα 10 αὐτῇ σωθήσκειν.

Seft. 11. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τῷ αὔρειδές ἡμῶν σῶμα
μακρὸν προσέφυ σῶμα θνητὸν ὄν, καθαρεῦσαι δεῖ
τὸτο, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ συμπαιδείας ἀπαλλαγῆναι.

Seft. 12. Αἱ γὰρ τῆς λογικῆς ψυχῆς καθάρσεις καὶ
τῆς αὔρειδῆς ὀχλήματι περιμνησθῆται, ὅπως ἂν αὐτῇ
ὑπὸ πλεον καὶ τὸτο γενόμενον μὴ ἐμποδὼν ἴσται πρὸς
πῶς ἂν πορείαν. Πτεροφυῖα ἢ αὐτῇ αἰεσι καὶ ἢ
μικρὸν μελέτη τῆς ἥν περὶ τῶν ἀποστάσεως, καὶ ὁ πρὸς
ἢ αὐλίαν ἐπισμῶς, καὶ ἢ ἀποθέσις ὅν ἂν ἐπλήσῃ
μολυσμῶν ἐκ τῆς πρὸς τὸ ὑλικὸν σῶμα συζεύξεως.
Διὰ τὸτο γὰρ ἀναβιώσκειαι τρέπιν πινά, καὶ συλλέγειαι
καὶ θεία πληρεται τόνοι, καὶ τῇ νοερῇ τελειότητι τῆς
ψυχῆς συνάπτεται.

Seft.

Secl. 13. Τὴν τῆς αὐτοῦ δὲ θεωρίας τῇ καθαρότητι τῆς ψυχῆς σύμφωνον ἀποδοῦναι.

Secl. 14. ——— Καὶ φράζω ἑκάστα ἡνίοχον γνώμην σήσας καθύπερθε ἀείσω.

Γινώσκω μὲν, ὅτι λογικὴ δύναμις. ἡνίοχον δ', ὅτι ἐραπτομένη καὶ ὁπτασα τῆς σώματος. Τὸ δ' ἐρωτηκὸν ὅμμα ὑπὲρ ἡνίοχον τέτακται. Εἰ γὰρ καὶ μία ψυχὴ, ἀλλ' ὅμματι μὲν οἷον θεωρεῖ τὸ τῆς ἀληθείας πτόν. τῇ δ' ἀναλόγῃ πρὸς χεῖρα δύναται τὸ συμφυὲς πῶμα κατέχει, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ὁπταρεφει, ἵν' ὅλη πρὸς τὸ θεῖον ἴδῃ, καὶ τὴν θεῖαν ὁμοίωσιν κλήσῃται.

CAP. VII. Secl. 3. ——— Πάντων δ' μαλ' αἰχόνοο σαυτόν.

Secl. 4. Τὸ γὰρ εὐμνῆς ἀνίκητον, εἴαν γνήσον ἦ, καὶ μὴ σεσηρὸς μηδὲ ὑπόκεισιν.

Ἐδοξεν αὐτῷ. Πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἀγνοεῖ.

Secl. 5. ——— Ἀεὶ ὠγαθὸς ἐς ὠγαθός.

CAP. VIII. Secl. 10. Ταῦτα πόνοι, ταῦτ' ἐμμελέτα, τέτων χρητῶν ἐρᾶν σε.

Ταῦτά σε τῆς θεῖας ἀρετῆς εἰς ἵχνια θήσει.

CAP. IX. Secl. 6. Μὴ καθαρῶ γὰρ καθαρῶ φάπτεται ἐκ ἐστὶ θέμις.

Secl. 10. ——— Ἐκλείνας πνευρὸν νῦν

Ἐργον ἐπ' εὐσεβείας, ράσιν καὶ σῶμα σαώσεις.

Secl. 11 Ὑγία πρεσβία μακάρων, Μετὰ σοὶ αἰοίμι τὸ λειπόμνον βιοῦας,

Secl. 12. Ὁ ἀγαθὸς καὶ ἀπλῆς καὶ εὐμνῆς ἐν αἷς ὅμμασιν ἔχει ταῦτα, καὶ ἐλανθάνει.

Secl. 18. Πᾶν μοι συναρμόζει ὅ σοι εὐάρμοσιν, ὦ κόσμη.

CAP. X. Secl. 1. ——— Μεθ' ἐμήγειν ἔρχαι ἡδὴ.

Δαιμονίῳ ἐρετοῖσιν ἀναπνεύσαν ἀήταις
 Ἐνθ' ἐνὶ μὲν φιλότης, ἐνὶ δ' ἱμερῶ ἀβρὺς ἰδέσθαι
 Εὐφροσυνῆς πλείων καθαρῆς, πληρέμενθ' αἰὲν.
 Ἀμβροσίων ὀχετῶν θεόθεν· ὅθεν ὕμν' ἐρώτων
 Πείσμαλα, καὶ γλυκερὴ πνοίη, καὶ νήνεμθ' αἰθ' ἥρ.
 Sect. 8. Ταράττει τὲς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα,
 ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα.

EPISTOLA

Librorum Capita sive Argumenta.

LIBRI PRIMI

C A P.

Pag.

Q UID Ethica.	I
I. De Partibus Ethica, deque Beatitudine.	3
II. De Virtute in genere, deque Recta Ratione.	13
V. Noemata quadam sive Principia Intellectua- lia, in qua omnis fere Ratio moralis resolvitur.	24
Quod detur aliquid simpliciter & sua natura Bonum, quibusque id demum Facultatibus deprehenditur & percipitur.	44
I. De Passionibus in genere, deque earum Utili- tate.	49
II. De Passionibus, in specie, proprie dictis.	58
III. Passionum Usus & Interpretatio; primoque Admirationis cum sua Classe, & reliquarum quinque Primitivarum Passionum.	69
X. Usus & Interpretatio Passionum quas secunda Classis complectitur, Amoris scilicet & Odii.	76
Passionum tertia Classis, quas Cupiditas du- cit, Usus & Interpretatio.	79
I. Interpretatio & Usus Passionum quarta Classis, quam constituunt Gaudium & Tristitia.	85
	*
XII. Quod	

XII. *Quod propria dictæ Passiones omnes in se bonæ sunt, quodque ex ipsarum Interpretatione constat aliquid esse sua natura Bonum & Malum; & quæ tandem sit illa natura siue essentia Boni Malique.* 92

XIII. *De reliquis Passionibus, siue Impressionibus corporeis.* 98

LIBRI SECUNDI

C A P.

I. *De Virtutum Primitivarum numero.* 100

II. *De prima Virtute Primitiva, Prudentia.* 112

III. *De reliquis duabus Primitivis Virtutibus Sinceritate & Patientia.* 110

IV. *De prima trium Principalium Virtutum Derivativarum, Justitia, idque in genere.* 130

V. *De Pietate.* 130

VI. *De Probitate, siue de Justitia proprie dictæ.* 140

VII. *De reliquis duabus Principalibus Virtutibus Derivativis, Fortitudine & Temperantia.* 140

VIII. *De Virtutibus Reductitiis.* 150

IX. *De Mediocritate illa in qua Virtus consistit, deque vera hujus Mediocritatis mensura.* 160

X. *De Bonis Externis.* 180

LIBRI TERTII

C A P.

- . De Libero Arbitrio. 192
- I. Objectiones duæ præcipuæ contra Liberum Arbitrium proponuntur, & diluuntur. 201
- II. Theoremata acquirendis Virtutibus in genere inservientia. 212
- V. Quæ Virtutum Primitivarum acquisitioni inserviunt. 229
- V. De tribus Virtutibus Principalibus Derivativis acquirendis. 234
- II. De Virtutibus Reductitiis acquirendis; primoque de eis quæ reducuntur ad Justitiam. 246
- II. De Virtutum acquisitione quæ ad Fortitudinem reducuntur, 252
- III. De acquisitione earum Virtutum quæ reducuntur ad Temperantiam; deque Divini Amoris excitatione. 255
- X. De acquisitione Bonorum Externorum. 264
- X. De Bono illo Externo, Summo Aeternoque, ad mentem Philosophorum. 277

Scriptorum H. M.
UNIVERSORUM in VOLUMINE
Philosophico & Theologico
CONTENTORUM SYLLABUS.

Vol. Phi-
losop.
Tom. I.

Praefatio generalissima, in qua nonnulla
obiter de Vita Authoris habentur,
de Scriptorum verò occasionibus ac
stylo, generalique universorum scopo sa-
tis fuse agitur.

Enchiridium Ethicum præcipua *Moralis*
Philosophiæ Rudimenta complectens, &
Scholiis subinde illustratum.

Enchiridium Metaphysicum, sive, De Rebus
Incorporeis succincta & luculenta Dissertatio,
&c. Scholiis multò jam auctior facta : Ubi
inter cætera Objectionibus respondetur Vi-
ri Clar. J. C. Sturmii, Math. & Phys. P. P.
Aldorfini.

Philosophematum eruditi Authoris *Diffici-*
lium Nugarum de *Principiis Motuum Natu-*
ralium, sive de *Essentiis mediis* & de modo
Raresactionis & *Condensationis*, *Examinatio*;
cum *Responsione* ad ejusdem *Objectiones*
Questionesve circa *Principium Hylarchicum*
sive *Spiritum Naturæ* ; quæ est prior *Enchi-*
ridii Metaphysici *Appendix*.

Adnotamenta in duas ingeniosas *Differ-*
tationes, alteram *Tentamen de Gravitatione*
& *Non-gravitatione* corporum *Fluidorum*, al-
teram

Scriptorum universorum in utroque, &c.

teram Observationes circa Experimentum Torricellianum, quæ est Enchiridii Metaphysici Appendix posterior.

Ad clarissimum & eruditissimum virum Christianum Knorrium, de usu decem Sephirotharum, &c. Epistola.

Trium Tabularum Cabbalisticarum decem Sephirothas sive Numerationes exhibentium, (viz.) Tabulæ Judaicæ vulgaris, Tabulæ Knorriana vel Loriana in sublimioris Cabbalæ Clavem Zoaristicam destinatæ, & Tabulæ Sephirotharum Græcanicæ sive Pythagoricæ ab H. M. restitutæ, Descriptio & Expositio.

Quæstiones & Considerationes paucæ brevësque in Tractatum primum Libri Druschim, quibus accessit ad Cl. & eruditissimum virum Christianum Knorrium de rebus in Arithmetica sua Responsione ad dictas Quæstiones, &c. contentis, ulterior Disquisitio.

Visionis Ezechielis sive Mercava Expositio ex Principiis Philosophiæ Pythagoricæ præcipuisque Theosophiæ Judaicæ Reliquiis continuata, miræque, cum locis quibusdam Scripturæ hætenus obscuris, luculentæque congruitate, consolidata.

Catechismus Cabbalisticus sive Mercavens, quo in Divinis Mysteriis Mercava Ezechielis explicandis & memoriâ retinendis, decem Sephirotharum usus egregiè illustratur.

Fundamenta Philosophiæ sive Cabbalæ Aetædo-Melissæ, quæ omnem Creationem propriè dictam negat, Essentiâmq; supponit Divinam quasi Corporeo-spiritualem, Mundum.

Scriptorum universorum in utroque

dúmque; *Materialem* aliquo modo *Spirituum* cum brevi ac luculenta prædictorum *Fundamentorum Consutatione*.

Philosophiæ Tentonica Censura sive *Epistola* ad Amicum quæ *Responsum* complectitur ad *Quæstiones* quinque de *Philosopho Tentonico J. B.* illiusque *Philosophia*.

Ad V. C. *Epistola* altera, quæ brevem *Tractatûs Theologico-politici Consutationem* complectitur, paucâque sub finem annexa habet de libri *Francisci Cuperi* scopo, cui *Titulus* est, *Arcana Atheismi revelata*.

Demonstrationis duarum Propositionum, vti (*Ad Substantiam* quatenus *substantia* est *necessariam Existentiam* pertinere, & *Unam in mundo Substantiam* esse) quæ præcipuè apud *Spinozium* *Atheismi* sunt *Columnæ*, brevis *solidâque Consutatio*.

Divinorum Dialogorum tres priores quæ de *Attributis Dei* tractant ejusque *Providentia* in genere.

Rerum ac Verborum locorumque *Scripturæ* in hoc primo Tomo voluminis *Philosophici occurrentium Index*.

Vol. Philosophop.
Tom. 2.

Collectio Philosophica in qua continentur

Præfatio generalis.

Antidotum adversus Atheismum.

Appendix ad dictum *Antidotum*.

Enthusiasmus Triumphatus, sive de *Natura*, *Causis*, *Generibus*, & *Curatione Enthusiasmi*, brevis *Dissertatio*.

Immortalitas Anima.

Conjectura Cabbalistica, sive *Mentis Mosaica*, in tribus primis capitibus *Geneseos* se

Volumine contentorum Syllabus.

secundum triplicem Cabbalam, *Literalem*,
Philosophicam & *Divino-Moralem* Interpre-
tatio; cum singularum Cabbalarum Defen-
sione.

Ad *Defensionem* Cabbalæ *Philosophicæ*
Appendix, Scholiis multum aucta, ubi in-
ter alia, *Examine* respondetur *Clarissimi*
Viri S. Andrea S. S. Theologiæ Doctoris &
Philosophiæ Professoris Herborenensis.

Divinorum Dialogorum duo posteriores
qui de *Regno Dei* tractant & de *speciali*
lius Providentia per *Christum* super *Eccle-*
siam à principio ad finem seculorum.

Rerum ac Verborum locorumque *Scri-*
pturæ in hoc altero Voluminis *Philosophici*
Tomus contentorum *Index.*

Præfatio ad Lectorem.

Visionum Apocalypticarum Ratio Synchro-
nistica.

Magni Mysteriorum Pietatis *Explicatio*, sive
vera ac fidelis Representatio Aeterni
Angelii Domini ac Servatoris nostri Jesu
Christi, Dei Filii unigeniti, Hominumque
principis ac Angelorum.

Mysterium Iniquitatis *Pars prior*, sive, *Dili-*
gens justaque Delineatio vrbæ Idea Anti-
christianismi, in Realibus *genuinisque illius*
membris.

Mysterium Iniquitatis *Pars posterior*, sive,
Synopsis Prophetica *compendiosum continens*
prospectum in illa sacra Scriptura Vaticini-
is quibus Regnum Antichristi insignitè
apsus seu Degeneratio Ecclesiæ, in eis re-
bus omnibus quæ in Idea Antichristianismi
com-

Volum.
Theolog.

Scriptorum universorum in utroque, &c.
comprehenduntur, præfiguratur vel præ-
dicitur.

Expositio Prophetica septem Epistolarum
ad septem Ecclesias Asiaticas.

De *veris Rationibus* sive Fundamentis *Cer-*
itudinis Fidei in rebus Religionis brevis
Dissertatio.

Antidotus adversus *Idololatriam*, sive *Dis-*
sertatio brevis, multa complectens Theo-
remata ad dignoscendum quid sit haberi
debeat *Idololatria* apud Christianos, appri-
mé utilia, cum Applicatione ad doctrinam
Concilii Tridentini.

Antidoti Appendix, in qua vera & ada-
quata *Notio* seu *Definitio Idololatriæ* commu-
niter sic dictæ proponitur, *Exempla* pluri-
ma istiusmodi *Idololatriæ* in *Romana Eccle-*
sia per propositam *Definitionem* examinan-
tur, *Consuetudines* quædam in *Ecclesi-*
Anglicana vindicantur, *seriæque* aliquæ
Monitiones de Idololatria Spirituali demum
annectuntur.

Divinorum Hymnorum Heptachordon.

Carmina quædam in *Scriptis Philosophi-*
cis Anglicè occurrentia & *Latine* hîc per
Autorem reddita.

Rerum ac Verborum, locorumque Scri-
pturæ in hoc *Volumine Theologico* explicato-
rum *Index locupletissimus.*

Præcipuorum Membrorum Antichristi-
nismi Descriptionum simul & Prædictionum
eisdem respondentium, Index particula-
ris.

EPISTOLA

H. MORI ad V. C.

Q U Æ

Apologiam complectitur
pro CARTESIO, quæque
Introductionis loco esse pote-
rit ad universam *Philosophiam*
Cartesianam.

Πάντα ἐν τῷ παντὶ μηχανικῶς γίνεσθαι
παισιελῶς ἀμύχανόν ἐστιν.

Editio quarta, omnium correctissima.

L O N D I N I:

Typis & Impensis J. Downing in vico
vulgo dicto Bartholomew-Close, prope
West-Smithfield. 1711.

EPISTOLA

H. MORI AD N. C.

U

hologramm coniectura
STOCARTESIO quodque

hologramm coniectura
STOCARTESIO quodque

hologramm coniectura
STOCARTESIO quodque

hologramm coniectura
STOCARTESIO quodque

EPISTOLA

hologramm coniectura
STOCARTESIO quodque

EPISTOLA

H. MORI ad V. C.

Q U Æ

ologiam complectitur pro C A R-
T E S I O, quæque Introductionis
loco esse poterit ad universam Phi-
losophiam Cartesianam.

R E M magnam à me postulas, ^{i.}
V. C. nempe ut de Philosopho- ^{Non omnia}
rum Triumviratu hujus secu- ^{se Cartesi-}
li maximè insignium senten- ^{ana sine}
feram. Quorum quidem de duobus ^{delectu}
plane statuere possum, utpote quos
dum perlegi; nec è re credo fore mea
unquam perlegere. Miror equidem
ex me quæras quid de tertio illo
iam, cum præclaram illam opinionem
de eo concepi plus semel publice
atus sim. Sed dum porrò sciscitaris,
potissimum ob causas illius Philoso-
m tam avidè sim amplexus, uberioris
poni argumentum mihi suppeditat im-
junior illa interrogatio. Neque enim

quæstio est una atque simplex, sed acc
fatiunculæ cujusdam aculeo præarma
quasi Cartesiana omnia sine delectu adm
terem & foverem.

Verùm multò aliter se res habet ac
spicaris. Quamvis enim incomparabilis P
losophus in Inventis suis ac Ratiocin
plerisque omnibus adeò supra human
sortem felix sit ac ingeniosus, ut, quod
bique ferè præstat, id nullubi eum n
præstitisse credere cogi videamur; me
men Natura tam tardo ac hæsitabundo
genio finxit, ut nullius mortalis author
mentis aciem ità potuerit unquam perstr
gere, ut hoc fascino devinctus eis Th
rematis fidem haberem quorum veritas
tis solidis argumentis non sit suffulta, m
tò minùs eis quæ propriis animi sensib
ac rationi repugnant. Itaque breviter
cam; Tantum abest ut tam avidè Car
siana omnia cruda cocta perinde devota
ut liberè apud te profitendum censuer
me in illius Scriptis observasse nonn
quæ nullo pacto deglutire possum. Q
operæ pretium fore existimo tibi rec
fere, ut postquam Cartesium perlege
quod brevè te facturum scribis, judic
tuum experiri possim, an de eisdem T
orematis juxtà mecum sentias.

²
Ad tria fe
re genera
revocari
quicquid
uspiam la
psus est
Cartesius.

2. Ad tria causarum genera revoc
possumus quicquid uspiam lapsus est C
tesius. Nimirum vel ad simplicem nuda
ve inadvertentiam, qualis in omnes
mon

scripsit.

ortales cadere solet: Vel ad nimium si-
 prudentiæ sive honestæ cujusdam astutiæ
 adium, cuius haud adeò multi rei sunt:
 el denique ad enormem quandam Mathe-
 aticæ certitudinis ac necessitatis in singu-
 suis conclusionibus affectationem; quò
 rtè perpauci adhuc aspirârunt in rebus
 turalibus, nemo prorsus eò usque perve-
 t, nec fortassis unquam est perventurus.

3. Ad primum genus referri potest mo-
 s ille quem explicat Refractionis, *Diop-*
c. cap. 2. & ratio sitûs imaginum in Re-
 xione, *cap. 6.* cum paucis aliis, de
 ibus forsân mox plura dicemus.

4. Secundi generis duo insignia occur-
 nt exempla. Primum est, explicatio na-
 ræ Motûs, quem dicit semper esse reci-
 ccum. Quæ quidem notio manifestis con-
 dictionibus mihi semper visa est invol-

Maluit tamen hoc modo *obscurare ver-*
scientiam, quàm non videri minus mo-
 s tribuere terræ quàm aut Copernicus
 buit aut Tycho; imò omnem motum il-
 adimere, ut majorem gratiam Philoso-
 iæ suæ conciliaret, sibi que meliùs cave-
 t ab eis hominibus apud quos invetera-
 consuetudo cæcâq; authoritas plus valet
 am luculentissima quævis demonstratio.
 anebat enim proculdubio altæ menti in-
 tum durum illud Galilæi fatum, qui tam
 peros circuitus terræ tribuendo circa So-
 m, libertatem sibi ademît suam, gressûs-
 e proprios intra carceris limites circum-
 ripit.

3.
*Primi ge-
 neris exem-
 pla.*

4.
*Exempla
 secundi.*

Alterum exemplum est de brutis animalibus, quas inanimes Machinas insensatasque Automata esse fingit. Quod lepore dum commentum necesse erat comminiscere brutorum animas pariter ac nostras e sua philosophandi ratione concluderet inmortales. Cum enim firmiter teneret nihil vilissimum quidem cogitandi actum cadere in Materiam qualitercunque modificatam si agnovisset sensum inesse brutis, debuisset etiam concedere substantiam ipsis inesse realiter à materia distinctam, hoc est animam immortalem. Sensu igitur multavit bruta privare, quam se genere insensatorum & captiosorum hominum odio quæstiunculis de brutorum statu post mortem irretiri & torqueri.

Huic generi accenseri debet quod obiter profert *Princip. part. 3. Art. 2.* de non investigandis finibus earum rerum quas Naturæ complexu videmus. Quo monitus proculdubio sibi præcavit ab importuna illis sciscitationibus quas male-feriati homines urgere possent de universo genere tam Cometarum quam Planetarum, etiam de Stellis, quas totidem quas Soles esse ipse planè agnoscit. Admodum enim proclive erat porro interrogare, in quem finem tot Soles creasset Deus, quibusve lucerent. Et, cum in Planetis omnibus (utpote qui eandem ferè originem ab incrustatis scilicet solibus, eundemque productionis modum, habuerint) sit terra

mare

mare, aer, magnes, aurifodinae, &c. quæ-
 ere insuper, annon etiam tum bruta a-
 imalia, tum nobiliores illi incolæ, ho-
 mines, singulis inessent. Transcurrentes
 enique Cometas hospitiumque sibi in ali-
 quo Vortice quærentes, annon credibile sit
 ovorum ipsos Terrarum orbium esse ja-
 ra rudimenta. E quibus spinosis quæsti-
 nibus facillimè se expedire posse sperabat
Cartesius, maturè præmonendo tam pro-
 undum esse Dei consilium in Naturæ o-
 eribus, ut summæ sit temeritatis fines e-
 rum investigare. Novit enim homo ina-
 tiffimus, potiorè multò esse ignorantia
 mulationem, quàm intempestivæ vendita-
 onem scientiæ.

5. Ad tertium genus spectat id quod
 hibet ad demonstrandum Rarefactionem
 Condensationem fieri ad modum spon-
 æ: nempe Distantiam, sive Spatium, ac
 corpus idem esse realiter, hec ullam ullu-
 fingi posse Extensionem quæ non sit
 alis affectio alicujus corporis. Quod fun-
 amentum magnopere *Cartesio* placuit, quo-
 am certitudine, si fieri potest, plusquam
 athematica suum Rarefactionis & Con-
 ensationis modum confirmat; ac præte-
 ea totam doctrinam de immensis numero
 e magnitudine Vorticibus, deque particu-
 s primi elementi in infinitum divisis, mi-
 ficè suffulcit. Mihi verò Fundamentum
 lud non arridet ullo modo. Tum quodd
 ationes illæ quas pro eo adducit *Cartesi-*

5.
Tertii ex-
empla.

us non satis validæ sunt, prout fusè in litteris meis probavi; tum quòd innuit materiam aut per se independentem existere aut saltem ab omni æternitate simul cum Deo existisse, necessariò ab ipso proditam eique coævam. Quorum prius cum vera Dei notione planè ἀνόσιτον est, posterius durum ac temerarium. Quamvis non diffitendum fuisse semper, atque etiamnum esse, qui utramvis opinionem cum Dei Existentia cultuque religioso ferò coniungunt.

Porro, ad morbum hunc Mathematicæ summæque certitudinis pruriginem reducenda est & illa Cartesii de conclusionibus ex Mechanica Motûs necessitate, per universam suam Philosophiam, perpetuo deducendis magnifica Pollicitatio. Neque enim putabat Vir sagacissimus se satis securum de certitudine eorum modorum quibus Naturæ Phænomena fieri asserit, si Divina consilia (quæ variis modis eadem Phænomena exhibere possint) cum Materiam Motûsque legibus miscerentur. Sed ingenii hic ardor atque studium deducendi singula ex certa hac atque inevitabili Materiam lege, Motûsq; ejusdem mensurâ in universi Mundo semper permanentis, generosum Cartesii ingenium ita effascinavit, ut non rarò præproperè nimis imaginatus sit id præstitisse, quod tam effictum ubique præstare desiderat. Omissis aliis, unum duntaxat, sed præfulgidum maximique momenti

menti, producam exemplum, nempe de efformatione particularum striatarum, earundemque motu. Tantum enim abest ut necessario fiant eo modo quo ille rem explicat, ut valde improbable videatur, imò forsan impossibile, eas ita efformari, aut formatas ejusmodi legibus moveri.

Intorsionem enim particularum striatarum ex motu globulorum Vorticis per quem transeunt oriri asserit, magisque vel minus intortas esse pro celeritate motus globulorum circa axem Vorticis circumvolutorum; eas nempe quæ longius magis, quæ verò propius absunt ab Axe, minus intorqueri; quemadmodum constat ex *Artic. 90, & 91. tertia part. Princip. Philosophia.* Sed nulla prorsus videtur Mechanica necessitas ut columellæ illæ triangulares communi Vorticis raptu in gyrum vertantur circa proprios axes. Idem enim hîc experiri possemus in qualibet materia, præsertim in rotunda pariter ac longa, positâque in tubo vel canali aliquo Telluris axi parallelo. Hanc enim nemo somniaverit ex raptu terræ in circuitum, circa proprium itidem axem in canali suo gyratum iri. Pari igitur, si non potiori, ratione intelligamus triangulares illas particulas in columnæ formam productas communi Vorticis motu circumagi, nec tamen interim sibi ullos proprios gyros acquirere ex hac circumactione. * Nam æquè certum est (idque certitudine prorsus

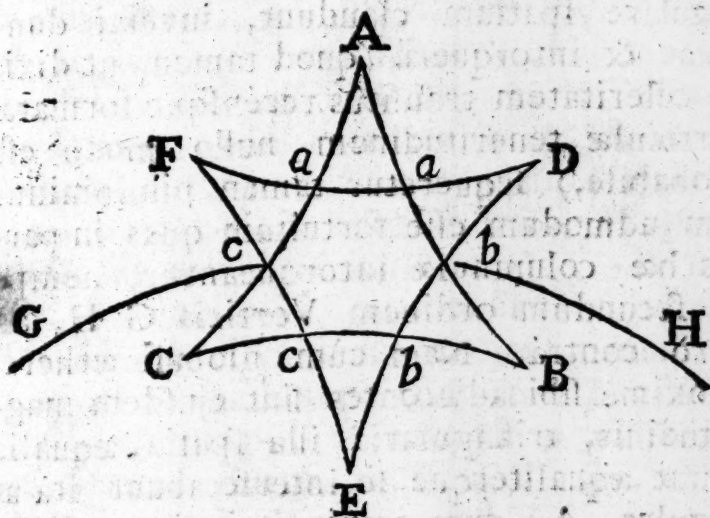
† Vide Trans. Gallic. Et que ces trois canaux sont plus ou moins tournez, a proportion de ce qu'elles passent par des endroits qui sont plus ou moins éloignés de cet essieu, a cause que les parties du second element tournent plus vite en ces endroits plus éloignés qu'aux autres plus proches.

sus mechanicâ) omnes globulos ab axe Vorticis illâ circumrotationis vi repelli, quàm gravia omnia crassâque corpora versùs centrum terræ remitti; ità ut omne subterfugium hinc præcludi videatur inania responsa comminiscenti. Quibus addas vel ipsam figuram harum columnarum triangularium magno fore impedimento istis propriis ipsarum gyrationibus quas fingit Cartesius. Nam simul ac lentor ille materiæ fatis sit induratus ad retinendam hanc formam triangularem, anguli columellarum adeò erunt robusti ob crassitiem suam ut haud facile siverint se intorqueri. Recto igitur, sed celerrimo, cursu pergent triangulares hæ columnulæ per spatia illa triangularia sine ulla sui intorsione, modò continuâ serie spatiorum anguli in eisdem ferè reperiantur lineis.

Quòd si anguli horum spatiorum triangularium in eisdem lineis non reperiantur, sed anguli & latera alternatim se invicem fecerint, (quod sanè factu facilius videtur, globulis eo situ in formam stabiliorem magisque compactam relabentibus;) videamus tandem an hoc modo res feliciùs successura sit, existâtque ulla Mechanica necessitas ut dictæ columnulæ in formam cochlearem torqueantur. Supponamus igitur materiam primi Elementi transeundo per spatium triangulare ABC sibi acquisivisse figuram triangularem, ipsi

verò

verò hoc modo formatæ proximè occurrere alterum spatium triangulare D E F,

angulis suis prioris latera secans, si eo nempe situ committerentur. Profecto longè abest ut intorqueantur hæ particulæ eis legibus quibus intorqueri contendit Cartesius. Nam tametsi Materia subtilissima simul ac satis lentuerit formam necessariò acquirat triangularem transeundo, putà per A B C; præ teneritudine tamen consistentiæ suæ motûsque celeritate vix credibile est quin, dum impingit hæc columnula in DE, EF, FD, latere trianguli DEF, abradat prorsus & deperdat omnem illam materiam quæ continetur angulis a A a, b B b, c C c, fiatque indè non triangularis, sed sexangularis, penèque rotunda; unde & contorsionis necessitas illa Mechanica planè periret. Et certè si daremus pro-

productos illos angulos columnulæ triangularis allisione illâ non abradi, sed protuberantiâ globulorum, qui succedens triangulare spatium claudunt, inverti duntaxat & intorqueri, (quod tamen, ut dixi, ob celeritatem transitûs recénsque formatæ particulæ teneritudinem nullo modo est probabile,) sequeretur tamen nihilominus rem admodum esse fortuitam quas in partes hæ columnulæ intorqueantur, nempe an secundum ordinem Vorticis G H, an verò contrâ. Nam cum globuli ætheriei proximè sibi adjacentes sint ejusdem magnitudinis, triangularia illa spatia æqualia erunt æqualitèrque se interfecabunt, ità ut angulus A, dum impingit in latus F D, in ipsum medium lateris necessariò cadat; & sic de reliquis. Unde nulla suppetit ratio quare columnæ illæ triangulares intorqueantur versùs H magis quàm versùs G, & vice versâ: Ac proinde meritò concludi possit, particulas striatas nunc hæc nunc illac in efformatione sua torqueri, nec omnes ab eodem polo venientes in easdem partes esse intortas. Quo quidem pacto everterentur penitùs notissimæ illæ Magnetismi leges, Mundique Phænomena mutarentur. Quamobrem necesse est altiorẽ aliquam causam & diviniorem quàm Materiam Motumque purè Mechanicum ad hoc opus adsciscere, si tam affabrè, tam constanti artificio, inque tam utiles fines destinato, cochlearem in formam columnulæ

læ illæ triangulares sint torquendæ.

Idémque statuendum est de cursu & tendentia ipsarum hoc modo jam intortarum. Nam ad certas partes lege certâ pergere supponuntur, quæ tamen Mechanica esse non potest. Ut quando transeunt per Materiam subtilem sideris jam cortice incrustari incipientis, aut jam ferme incrustati; nisi hîc vis aliqua directrix Mechanicâ divinior striatarum cursum regat ac moderetur, impossibile est quin ab axe sideris latera versùs rejiciantur, alterâque extremitate eò porrectâ corticem feriant lineâ ad axem sideris non parallelâ, sed ad angulos saltem obliquos eum secanti: Incredibile enim est alteram extremitatem striatarum particularum alteri ut plurimum non præponderare magisve solidam esse. Hoc saltem manifestum est, cùm hæ striatæ simul cum sidere circumrotentur, necesse fore, ob rapidissimos materiæ subtilissimæ gyros, ut ab axe recedant, confertimque versùs eas sideris partes quæ propiùs absunt ab Ecliptica retrudantur; unde maxima vis Magnetismi versùs Telluris Æquatorem, nulla ferè versùs Polos, reperiretur. Quòd si minùs pura jam evaserit Elementi primi Materia, contrâctisque sordibus aliquantulùm lentuerit, particulæ striatæ tam longo itinere motum suum perderent, viam sibi findendo per hunc Materiæ lentorem crassiorémque consistentiam.

Sed

Sed concedamus rectè hîc omnia intus peragi ac feliciter, videamus quid fiat de his striatis particulis cùm integro impetu exsiluerint foras. Certè mihi credibile non est, si nullam aliam vim haberent moderatricem præter legem purè mechanicam, eas tam prospero exitu reditûque cursus suos repetere posse. Nam ut omittam quàm facile sit particulas Australes in foramina Borealia & Boreales in Australia impingere, illisq; impactionibus meatus magneticos (præsertim dum teneri sunt recénsq; formati) turpiter deformare; id certè mihi videtur supra omnem Mechanicæ legem positum, quòd factis quasi agminibus tam constanti cursu revertantur à Polo ad Polum, & in liberum ætherem non rectà proficiscantur ut jacta spicula vel sagittæ. Mechanicis enim legibus magis consonum esset ut viam sibi perforarent per aerem, (etiãsi eum fingeremus aliquantò crassiolem,) motumque suum ac vim hisce conatibus impendendo perderent, quàm ut, datâ quasi operâ, reditum molirentur, cursumque ad alterum polum tam longè distantem dirigerent. Nam cùm semel à partibus Terræ magneticis in aerem se projecerint, clauduntur protinus aeris partibus omnimodè consimilibus, ut quæ proximè sibi invicem adjacent. Unde manifestum est, nihil corporei in causa esse posse cur hæ particulæ, homogeneis undique aeris partibus isthoc modo involutæ, hæc poti-

potius erumperent, quàm illac, aut quòd reverti mallent, quàm rectà viam conficere, vel in sublime ferri; sed subesse altius aliquod Principium & divinius quod errantes revocet, quòdque motus cursúsque earum in fines certos & destinatos ubique moderetur & gubernet.

Postremò, ad *μαθηματικὴν* hanc sive *μαθηματικὴν* Mathematicam referre poteris cautum illud ac scrupulosum Principium, viz. Quòd nè tantillo quidem plus minúsve motus sit in rerum Universitate uno tempore quàm alio. Quod nullis, quod sciam, rationibus defendi potest nisi precariis vel fictis. Cujus generis duæ mihi occurrunt. Primo est, nec Genios nec Animas humanas materiam posse movere, sed motus eus duntaxat versùs hanc vel illam partem determinare; cùm planè gratis dictum sit Essentiam ullam activam ac operativam, qualis ab omnibus æstimatur substantia spiritualis, habere vim coercendi, sustendi ac gubernandi materiam motam, & tamen nè minimam quidem vim unquam habere posse eandem ullatenus movendi. Altera est, Corpus quod alteri corpori motum imprimit, quantum illi motus imprimit, tantundem de suo semper perdere, partemque quam perdit eandem numero in alterum corpus transire: quod credo ne, si vacaret, ex speculatione Potentiarum, quas vocant, Mechanicarum facillimè posse refutare. Sed cùm hæc de eodem

dem prorsus, tam numero quàm mensurâ, motu in Mundo semper permanente opinio ad quosdam Cartesii sequaces magis quàm ad ipsum pertineat; illis potius quàm ipsi impingenda est hæc temeritatis culpa.

Vides tandem quàm non omnes illas dapes quibus tam lautè amicos suos excipit Cartesius promiscuâ ingluvie devorem.

6. Postquam igitur hanc suspicionem dilui, libenter quæstioni responderem, si verba sensumque paulum mutaveris. Utique si mihi non exprobraveris tam avidos Inventorum Cartesianorum arctosque amplexus, sed interrogaveris solummodo quare profiteor me tanto cum studio & voluptate Philosophiam evolvere Cartesianam. Habeo enim in promptu multa quæ respondere possum.

Cur tanto-
pere sibi in-
dulgeat le-
ctionem
Philosophi-
æ Cartesi-
ana: Pri-
ma Ratio.

Primò enim, nullus dubito quin omne id quod appellit ad sensus nostros à Mundo sensibili (hoc est, ab externis Objectis, quæ *Phænomena* vulgò vocantur, quibûsque sensus nostri efficiuntur) nihil omnino sit aliud quàm motus corporeus aliter atque aliter ex magnitudine, figura, sitûque partium Materiæ modificatus. Quod manifestò patebit omnes sensus ipsorumque objecta percurrenti.

De tactu palàm est, qui non afficitur nisi alicujus corporis pressione, adfrictione, impactione sive illusione, & similibus. Porro, quòd id quod admovetur corpori nostro videatur molle vel durum, calidum vel

vel frigidum, & id genus reliqua, motui tribuendum esse æquè manifestum est. Saccharum enim, saxa & ferrum, attritione confRACTA & in tenues pulvisculos comminuta, mollia fiunt; Aqua verò, ex motus privatione partiumque unione ac quiete in glaciem compacta, dura. Unde constat duritiem consistere in firma unione quiescentium partium, mollitiem in earum disjunctione, modò satis tenues sint, majoremque fore mollitiem si motus tenuitatis accesserit: quod fusè, si opus esset, demonstrari posset. Eandem etiam esse rationem de calido & frigido ex eo liquet, quòd motu ad hunc vel illum gradum adfurgente calor excitatur, & remisso illo motus gradu vel diminuitur vel tollitur: Quemadmodum clare videmus in aqua butiente super ignem in vase posita. Quin & ipsius ignis naturam in vehementissima particularum agitatione consistere ex eo planè deprehendimus, quòd maximam partem pabuli sui in flammam, quæ vehementi motu agilique vibratione sursum fertur, absomit, ipsosque cineres in minutissimas partes disjungit, unde & ipsi molles aliquatenus evadunt. Pari ratione reliquæ qualitates tactiles ex natura motus explicari possent: sed id justì voluminis, non unius Epistolii, opus esset.

Cum autem de tactu constet, quòd nihil id sit aliud quàm motus corporeus quod ipsum afficit; securi esse possumus idem

† De Ani-
ma, l. 2.
c. 9.

contingere in gustu, cum & ipse sit ta-
ctus quidam, (etiam astipulante † Aristo-
tele,) illiusque perceptiones fiant ex Ob-
jecti atque Organi contactu corporeo, varien-
turque ex variis motus effectis in objecto.
Omnes enim cibi ex aliis atque aliis ignis mi-
nisteriis (cujus naturam in vehementiori
particularum agitatione consistere modo
probatum est) alios atque alios sapes sibi
adsciscunt, variisque modis gustum af-
ficiunt. Quod æquè verum est de Medi-
camentorum, tam saporibus quàm viribus.
Utraque enim ignis arte (qui, ut sæpius
dixi, nihil aliud est quàm motus quidam
Materiæ modificatus,) augentur, minuan-
tur, variantur. Est autem & ipse Solig-
nis, cujus eadem calore fructus terræ co-
munes maturitatis gradus subeunt.
Et quod ad odoratum attinet, quavis
non videatur hic esse idem ille Organi Ob-
jectique contactus, sensationem tamen motu
corporeo fieri ex eo constat, quod odo-
res vento feruntur ad nares, & subinde
divertuntur. Unde palam est eos esse par-
ticulas quasdam aeris innatantes, & odora-
tûs organo impingentes. Quod adhuc ma-
nifestius apparet in suffumigationibus, ubi
agitatione ignis odores majori copiâ exci-
tantur fortiusque nares feriunt.

Soni etiam ab aere transvehuntur, de-
flectuntur corporum obstaculis, & ab ad-
versis ventis impediuntur. Unde planè
suam produnt naturam, indicantque se esse
certos

ertos quosdam motus per aerem transmissos. Quod etiam planius apparet ex sonorum generatione. Nunquam enim auditur sonus nisi ex aliquorum corporum collisione: Quemadmodum palam est tam in Animalium vocibus, & in pulsandis instrumentis Musicis, quam in inauditis quibuscumque strepitibus & fragoribus. Ipsa etiam Echo huic veritati accinit, quæ nihil aliud est nisi sonus à corpore quo concavo percussus, sive reflexus. Quid autem, quæso, à corpore reflecti potest quod ipsummet non sit corpus? Sonus igitur nihil aliud est quam motus quidam aeris, Echo autem nihil præter motum hujus reverberationem.

Quemadmodum verò ex Echo deprehendimus sonum motum esse quendam corporeum; ita pari ratione concludere possumus id quod ad oculos nostros appellit. Objectis visibilibus nihil esse aliud præter hujusmodi motum distinctis quibusdam modis modificatum. Nam species illas visibiles, quas vocant, à corporibus reflecti ad omnes est in confesso. Nihil autem à corpore reverberari posse nisi corpus, non monuimus ex se satis esse manifestum. Diversim igitur verum est, Sensationem non esse aliud nisi motus corporei perceptionem, * aut saltem sine istiusmodi motu nunquam excitari.

Hujus quidem Theorematis (quod obimoneo) insignis est utilitas ad eos refutandos

futandos qui specificas nescio quas somniant Materiæ differentias, finguntque certas particularum congeries, omni figuræ, motûs, soliditatis sitûsque vi sepositâ, ex sola specifica sua natura immediata & immutabili varia illa Mundi Phænomena sensibus nostris exhibere. Nam planè constat ex prædictis, aliisque id genus quamplurimis quæ adjici possint, tum species hujusmodi materiales omnes subindè mutari, tum sensus nostros non aliter ab ipsis affici quàm per certas figuræ, motûs, magnitudinis sitûsque leges, in ipsis particulis.

Et certè quod ad prius attinet; Nemo qui hujusmodi specificas differentias in Materia fingit, nisi temerè & absque omni ratione philosophari velit, negare poterit quin quæ, sensu judice, maxime discrepant, specie etiam eadem oporteat differre. Jam verò, quæ major, obsecro, differentia sensibus nostris unquam occurrit quàm quæ Stellam inter & opacam habent Terram, quam calcamus, intercedit? Quod præclarum esset argumentum demonstrandi * eandem numero materiam specie quàm maxime oppositas subire, ac proinde Materiam nullibi specie differre, si Hypothesis Cartesiana de mutatione Stellarum in Planetas nuda Hypothesis non esset, sed agnita veritas. Hoc enim pacto constaret quodlibet corpus terrestre, quantumvis durum & crassum, ex subtilissima omnium materia (quæ ex ramentis globulorum & thereorum

Epistola H. Mori ad V. C.

thereorum, ubique, uti patet ex uniformi
luminis perceptione, homogeneorum, ori-
ginem duxit) conflatum esse, &, si arte
quidem non possit, saltem Naturâ & Tem-
porum Fatorumque serie in easdem mi-
nutias deteri posse ac dissolvi. Cæterum
ut Hypotheses missas faciamus, succedane-
am sanè ac fermè æqualem vim habet so-
lida illa macularum Solis observatio, quæ
proculdubio ex subtilissimis illis particu-
lis fiunt ipso æthere tenuioribus. Quin &
quæ cominùs conspiciuntur idem testantur,
ut crassiorum corporum, putà sebi, ceræ,
igni in tennes splendentisque flammis
transmutatio; quemadmodum & grami-
num herbarumq; in sanguinem, carnem,
ossa, pellésque bovinas vel ovinas conver-
sio. Gramina enim, si sensus nostros con-
tamus, ab istis animalium partibus im-
mane quantum differunt, ac proinde, jux-
ta suprâ dictum postulatum, specificè.

Quod verò ad alterum illud spectat, de
particulis Materiæ specie distinctis, quasi
solâ hâc specificâ virtute Phænomenon va-
rietatem sensibus exhiberent, motu, situ,
quiete, figurâ, cæterisque Materiæ modifi-
cationibus seclusis; abundè mihi refutatum
videtur ex prædictis observationibus qui-
bus clarè constabat, * Omne id quod ad
sensus nostros appellit motum esse corpore-
um aliter atque aliter ex magnitudine, figura
& similibus partium Materiæ affectionibus
modificatum. Nec opus est quicquam huc

addicere, postquam animadverteris quàm manifesta hujus veritatis instantia è natura luminis & colorum elucescat. Lumen enim oriri ex motu indè patet, quòd, si vehemens sit aut propinquum, calor sensibilis ipsum comitetur. Colores autem non esse specificas quasdam qualitates, sed motum certis legibus modificatum, constat ex Iride & Prismate; quandoquidem nec in roridis illis nubium guttis, nec in ipso Prismate, utpote diaphanis, ullus insit color, sed lumen certis modis refractum reflexumve in istam colorum varietatem degenerat. Quod manifestum est indicium nec ullos específicos colores corporibus opacis inesse, sed lumen ab eorum superficie àliter atq; aliter, pro situ exteriorum particularum, reflecti, quo mutato colores protinus mutantur: uti constat in ære, ferro, aliisque metallis, quorum superficies colorem mutant aquis corrodentibus vel salinis aeris particulis impetitæ & fodicatæ. Quippe quòd necesse sit, quòd particularum situs saltem, si non figuræ, in superficie æris ferrive hâc insulturâ atque impetu mutantur, globulique ætherei aliter ab ære, putâ, nitenti, ab ærugineo aliter, reflectantur.

Quamobrem cum tam clarè constet omnia mundi Phænomena, quatenus sensibus nostris patefcunt, motu perfici, certè ille mihi verissimas Philosophiæ leges observare videtur qui tam accuratè causas horum

horum Phænomenon & tam profundè scrutatur, ut præcisè nobis enarret quò sit, quâ tenuitate, quibûsque particularum figuris, motus illi omnes, qui variè sensus nostros afficiunt, modificentur. Hoc autem stupendum in modum nobis præstitit à me nunquam satis laudatus Cartesius.

7. Præterea, nemo quisquam est qui Materię Motûsque naturam vel mediocriter intellexerit, qui non planè viderit ex eo solo quòd Deus certum Motûs gradum (eundem putà quem in Mundo jam experimur) Materię impresserit, quòd varia in illè Phænomena sint emersura. * Fieri enim non potest quin ea motûs mensura materiam ità diffingat & in exiles minutias conterat ut, quanquam quædam dura, id enim ex minori motûs gradu alicubi contingeret,) alia tamen mollia, quædam sensui frigida, alia calida, alia planè ignea apparerent. Credòque Deum ex destinato & duobus hisce simplicissimis rerum Principiis liberos suos vagòsque gyros semper permisisse, quamdiu intra illos limites continerentur qui æquè commodi rerum Naturæ forent, atque si ipsorum impetus diviori quadam vi ac lege compescerentur, ut eò magis adblandiretur ingenio humano rerum naturalium contemplatio.

Physicum enim puto esse neminem qui, si mentem propositumque suum probè novit, non * agnoscat se causas rimari effectrices rerum corporeas, easque, si fieri

7.
Ratio secunda.

potest, longiori serie deductas, nexuque necessario concatenatas. Quales certe nullæ reperientur, * si naturalibus & in se necessariis motus corporei legibus Deus, intermediente superiori aliquâ virtute, ubique sedulo obsteret: Nulliusque causæ efficientis investigatio esse posset nisi immaterialis, nobisque minimè omnium intelligibilis; * qualis est Peripateticorum forma substantialis, quæ eadem ferè notione pariter ac nomine per res singulas pervagatur, nihilque nobis indicat præter ignorantiam nostram ac nugacitatem, quos non puderet interroganti de Aqua, Igni & similibus, quid & unde sint, elatis superciliis respondere, Ignem & Aquam Aquam esse & Ignem, ex eo quod formæ quædam substantiales, quæ Ignem & Aquam constituunt, è gremio Materię in nescio quas Materię partes prorepserint, eoque pacto duo illa elementa Mundo exhibuerint. Appage frivolas istas ac otiosas nænias, quibus omnis humani ingenii industria consopitur & sufflaminatur, omnisque ejus sagacitas & acumen retunditur & inutile redditur! Non tam torpidum naturalis Contemplationis objectum nobis proposuit Deus: sed tantum necessariis Motus ac Materię legibus prudenter permisit quantum ad perscrutandas rerum naturalium causas nos excitare, & inventarum voluntate delinire, possit. Aded ut non sit ubique necesse * ad cæcum illud ignaviæ &

& ignorantiae asylum confugere, *internas* scilicet *formas substantiales*. Quis enim qui inter Philosophos nomen suum profitetur rogatus de Lunæ phasibus, de eclipsibus utriusque Luminaris, si, omissis apertis illis ac necessariis Matheseos ac Naturæ rationibus, responderet ea omnia proficisci ex internis Lunæ Solisque principiis formisque essentialibus, quæ faciunt ut certis temporibus Sol juxta ac Luna lumine prioretur, Lunæque statis vicibus sub hac vel illa phasi videatur, quis inquam, est à Philosophorum grege qui tam frigide & ejune respondens non altis cachinnis ab omnibus exciperetur?

Quid autem faceret misellus hic homuncio, si de Planetarum stationibus, directionibus & retrogradationibus fieret quæstio? Neque enim recipere se potest ad Hypothesin *Ptolemaicam*, utpote quæ manifestissimis scatet contradictionibus, uti omnes jam nôrunt qui vel primoribus laboribus rem Astronomicam delibârunt. Succedat igitur *Tychonica*, ubi in liberò æthere Planetæ omnes gyros suos perficiunt; & rogemus hunc nostrum quid in causa sit, cur Mars, Jupiter & Saturnus, postquam festinantius perrexerint secundum ordinem Signorum, mox tanquam obtutu tacito defixi derepente subsistant, posteaque, quasi jam in memoriam revocassent rem aliquam cujus obliti fuerant, inopinatò recurrant. Proculdubio eadem semper

per oberraret chordâ, dicerétque ad fieri ex internis horum Planetarum formis quas ipsis à Prima creatione indiderat Deus, omnesque eorum lusus, progressus, regressus & stationes eis naturales esse ex principiis suis constitutivis, quemadmodum motus deorsum lapidi motusque fursum igni connatus est. Præclarum quidem Responsum, talisque Responsoris ignavia & inscientia nequaquam indignum! Dimisso igitur Nugatore hoc nugacissimo, experiamur quomodo huic quæstioni satisfieri possit ex apertis & confessis Materię Motusque legibus, quales Naturę Artique Mechanicę planè communes esse meritò statuit Cartesius.

Venerem citra ultrâque Solem circuitus suos peragere ex ipsius phasibus constat; eadêque ratio est de Mercurio. Martem autem, Jovem & Saturnum circa Solem ferri nemo adhuc dubitavit. Hos igitur quinque Planetas circa Solem ire & redire manifestum est. Quærendum est deinceps an moveantur viam sibi secundo per materiam ætheris, an motu ipsius ætheris circumvehantur. Primum autem non fieri ex eo liquet, quod tam celeres Planetarum transitus materię cœlestis resistentia impediret, perderentque pauxillo tempore motum suum fluido ipsum ætheri communicando. Reliquum est igitur ut circumvehantur ipsius ætheris motu, totaque materia cœlestis, cui innatant, Vorticis in-

star

star circa ipsum Solem torqueatur. Investigemus tandem quid de Terra fiat, quæ proculdubio intra limites hujus Vorticis invenitur. Stabitne illa in rapido hoc flumine, an movebitur? Quibus autem unctis, quibus funibus & anchoris, in profundo hoc mari detinebitur? Sed fingamus eam vi aliquâ supernaturali & immateriali stabilem & defixam. Deus bone! quantas procellas excitabit hoc contra sanctissimas Naturæ leges Admissum! Cœlestis enim Materia rapidissimi Torrentis instar Telluris faciem tanto insultu impetūque affligeret, ut animalia, arbores, turres, omniæque prorsus ædificia dirueret, ecūmque abriperet, imò universam terram decorticaret, & saltem ad metallicas usque regiones penitus diffringeret, abruptasque partes ad modum infandi naufragii, secum in vasto hoc ætheris pelago transportaret. * Terram igitur oportet permittere, juxta Materiæ Motusque leges, cum reliquis Planetis æthere quietè innatantibus circa Solem circumduci.

Et nè fortè interim de Luna sis sollicitus; cum certum sit eam circa Terram perpetuò singulis mensibus tanquam assiduum illius pedisequam circumcurrere, nec fieri posse nisi ope Vorticis, quemadmodum jam demonstratum est; necesse est Luna peculiari Vortice circa Tellurem circumferatur. Cujus in medio cum sit ipsa Tellus, omnesque illius poros materia cœle-

cœlestis, quæ in hunc particularem Vorticem torquetur, pervadat, fieri non potest per leges Naturæ * quin ipsa Tellus huius Vorticis vi in gyros circa proprium axem rapiatur. Ut summatim igitur dicam, Impossibile est, si motûs corporei leges consulamus, quin Terra diurno illo motu annuóque feratur quibus eam ferri olim docuit Ethnicorum sapientissimus *Pythagoras*, cujusque doctrinam ante seculum unum & alterum *Nicolaus Copernicus* in lucem revocavit.

Vides ex quàm perspicuis simplicibusque Principiis vel invitî ducimur ad eam Hypothesin, (si modò Hypothesis illa dicenda sit quæ reali Naturæ compage necessariò continetur,) quâ positâ rationes & causæ non possibiles vel probabiles, sed necessariae & ineluctabiles, omnium ferè Phænomenon quæ Astronomorum ingenia per tam multa secula torserant, manifestò deteguntur. Non enim magis necessariò corpus nostrum in Sole umbram projicit, quàm ex hoc rerum quod demonstravimus systemate *Pythagorico* nota illa Planetarum Phænomena omnia, quæ mox ordine breviter recenserebimus, consequuntur.

Cujusmodi sunt, Motus Saturni, Jovis, Martis, Mercurii, Veneris, in Epicyclis suis; quâ tamen interim supellectile Sol destituetur.

Quòd dicti illi quinque Planetæ sint directi, stationarii, & retrogradi in Epicyclis

clis
cycl
grac
C
Jov
Soli
tem
gulo
ram
onib
Epic
dem
P
leric
Mar
jores
turn
Po
quam
picy
Po
mena
Stella
imme
cem
rarun
ritate
Qu
alioru
goræ
certi
ab a
non a

clis suis; cùm tamen Luna in suo Epicyclo nec stationaria videbitur, nec retrograda.

Quòd circuitus Epicyclorum Saturni, Jovis & Martis eam habeant ad motum Solis rationem, ut semper perficiantur eo temporis spatio quod elabitur ab una singulorum conjunctione cum Sole ad alteram; quòdque in singulis istis conjunctionibus cum Sole reperiantur in Apogeis Epicyclorum, oppositionibus verò in eorundem Perigeis.

Præterea, Periodos Epicycli Saturni celeriores fore quàm Jovis & Jovis quàm Martis; Martis verò Retrogressiones majores fore quàm Jovis, Jovisque quàm Saturni.

Porrò quòd Venus ac Mercurius nunquam procul distent à Sole, centrâq; Epicyclorum utriusq; Soli videantur *indistincta*.

Postremò, hisce omnibus addas Phænomena ex motu Terræ diurno emergentia; Stellâs nempe Planetâsq; omnes, quamvis immensis spatiis & à Terra & à se invicem distantes, viginti tamen quatuor horarum spatio circa terram ineffabili celeritate impetûque contrario retorqueri.

Quorum Phænomenon omnium, necnon aliorum quorundam, simplex hæc Pythagoræ Hypothesis (quam veram esse tam certi esse possumus, quàm quòd folia quæ ab arbore in fluvium decidunt secundo, non adverso, flumine feruntur) tam evidentes

dentes & necessarias causas exhibet, ut nemo nisi planè stupidus & delirus de eis possit dubitare, nisi Deum datà operà Naturæ leges turbare, cùm non opus sit, fingere vellet. Quod quàm sit insulsum figmentum satis suprà demonstravimus.

Tandem perspicis, V. C. quàm pulchra sit & apprimè grata humano ingenio hæc philosophandi ex immutabilibus & necessariis Naturæ legibus petita ratio: quo in genere cùm Cartesius cæteros mortales infinitis parasangis antecelluerit,

Lucret. de
Rerum na-
tura, lib. 3.

*Qui genus humanum ingenio superavit, & omnes
Præstinxit, stellas exortus uti arberens Sol,*

minimè mirari debes si aliquantò frequentiore scriptorum ipsius lectionem mihi soleo indulgere.

8.
Tertia Ratio.

8. Veruntamen quamvis admodum certus sim aliquam multa Naturæ Phænomena ex Mechanicis legibus demonstrari posse; nihil tamen æquè persuasum habeo quàm non omnia, imò nè millesimam quidem eorum partem, eo modo posse explicari. Primò enim, si eo solo, quòd Deus ad certum aliquem gradum Materiam agita- verit & in motum eiverit, totius Mundi fabrica facta fuerit, plantis brutorumque corporibus, imò & hominum, non exceptis; creatio Universi Benignitati solummodo Divinæ ac Omnipotentiae, exclusâ illius Sapientiæ, esset tribuenda. Nisi quis
forte

forte putaret, non minoris esse sapientiæ
& consilio talem Mundi Materiam cre-
sse, quæ ex solis Mechanicæ legibus ne-
cessariis in hanc rerum formam pulcher-
ram emergeret, quàm aliam aliquam
hæ innumeris aberrantium motuum cor-
rectionibus & castigationibus indigeret.

Deinde, hæ motuum leges adeò simpli-
es sunt, idemque ferè ubique præstan-
s, ut incredibile prorsus videatur mi-
nimè hanc rerum varietatem indè posse o-
ri. Quid enim præstat motus ullubi ni-
quod rectà pergat, aut saltem rectà
pergere conetur? quod pars materiæ ab
altera parte reflectatur, aut eam secum
deferat, partemque sui motus ipsi com-
unicet? quod denique in varias minu-
tas diffingatur, magnitudine, figurâ, situ
distinctas? Diffringe igitur, si lubet, cor-
pus quodvis durum, & pistillo in pulve-
m contunde; mox adhibito microscopio
singulos pulvisculos contemplare. Vi-
bis proculdubio, pulvisculorum figuras à
aliorum fragmentis nihilo differentes, nisi
quod minores sint; nec primi tertiisque
elementi particulas à pulvisculis hisce dif-
ferre, nisi quod ipsis adhuc multò sint
minores. I nunc & judica quàm bellæ re-
rum formæ ex cæcis confusorum horum
agminum concursibus, allisionibus & co-
actionibus oriantur, quali artificio illa depia-
nt aut papilionum alas aut caudas pa-
pilionum. Ut nihil dicam de stupendo Di-
vinæ

vinæ Mentis consilio in formando inter-
nas omnium animalium partes: ubi nihil
ineptè admissum est, sed singula tam ac-
curatâ arte perfecta, ut necesse sit agnos-
cere Principium aliquod Materiâ motûve
corporeo longè sanctius ac divinius huic
provinciæ invigilare. Quamvis enim con-
cederemus (quod tamen ego nullo modo
concedam) viliora quædam animalcula hoc
modo produci posse; tamen omnes ani-
malium species sic esse productas, nullâ-
que interim à tam cæco & fortuito prin-
cipio ineptè esse formatas, omnino est im-
possibile; quemadmodum copiosè demon-
stravi in Tractatu adversus Atheos.

Quamobrem ex eo, quod quædam Pha-
nomena exhibere possit simplex Materia
motus, omnia hoc pacto præstari posse con-
fidere, abjectissima quædam *ὑπολαΐστεια*, i. e.
ridicula & superstitiosa quædam Materia
cæcæ adoratio & cultus, mihi videtur, non
legitima philosophandi ratio. Qua de re
cum semper fuerim satis persuasus, cer-
tè ex lectione Cartesii jam evasi omnino
persuasissimus. Neque enim dubito, quan-
tum ingenium humanum præstare possit
ex Mechanicis rerum rationibus, incom-
parabilem hunc Philosophum præstitisse.
Deprehendo tamen cum magnis illis po-
licitis de perpetua conclusionum certitu-
dine ex necessariis Mechanicæ legibus de-
ducendarum sæpiusculè excidisse, idque
reddenda ratione rudiorum generaliorum

que Naturæ Phænomenon: neque enim ultra illos limites adhuc processerat. Quid igitur eum fuisse facturum putemus, si tentasset humani corporis vel aliûs alicujus Animalis generationem ex eis solis principiis demonstrare.

Sive vacillet igitur Cartesius, sive firmiter figat pedem, utrumque sanè mihi per-
jucundum est Spectaculum. Nam si incedit firmiter, speculationem hoc pacto necessariam purèque naturalem nactus sum: Si titubat, id etiam in lucro pono. Hoc enim non parùm facit ad veritatum Metaphysicarum certitudinem, & ad demonstrationem Essentiæ à Materia prorsus distinctæ. Nam si istiusmodi in Mundo inveniuntur Phænomena quorum generatio Materiæ leges excedit, necesse est ut introducamus Principium immateriale & incorporeum, quem vulgò Spiritum appellant. Ad quam vocem quàm exhorrescant, tanquam pueri ad spectrum, barbati quidam ac grandævi hujus seculi Philosophatri, nemo est qui ignorat.

Sed nequa fiat injuria mirando Cartesii ingenio, quamvis omnia per universam illius Philosophiam nexu hoc Mechanico planèque necessario non cohæreant, ità ut unam perpetuam ac congenerem catenam exhibere possint; fatendum est tamen, * non paucas hujusmodi inveniri catenulas verè aureas affabréque factas, ex quibus omnibus, non nudis quidem Materiæ legibus,

bus, sed diviniore aliquâ vi coarctatis & ligatis, pulchra sanè satisque firma conclusionum omnium fit concatenatio. Verbi causâ, Quamvis certi esse non possimus ex legibus Mechanicis striatas illas particulas solâ Vorticis contorsione formari, quemadmodum jam diximus; facîle tamen supponere possumus, (nisi ὁλοκαίρως quidam correpti eousque insanire velimus, ut audacter affirmemus omnia prorsus Universi Phænomena, nè stirpibus quidem, necdum animalibus, eâ conditione exemptis, solo motu corporeo fieri,) facîle, inquam, possumus supponere vim aliquam virtuti illi analogam, quâ animales foetus (sive matrum in utero, sive in Telluris communis omnium parentis matrice) tam admirabili artificio efformantur, in cœlo juxtâ ac in terra regnare, id est, Divinam Providentiam nullis locis aut spatiis excludi, sed ubique præsto esse paratamque ad attenuatæ subactæque Materię motum ita moderandos, ut nihil ullubi omittatur aut fiat quod non cedat aut in utilitatem aut in ornatum Universi: atque ex hac vi * (sive Animam, cum Cartesio, illam appellare mallet, sive Spiritum) ubique & omnibus sedulo prospiciente, effectusque suos præcipuos in subtilissimis & fluidissimis Materię partibus exhibente, cochleares illas particulas (sine quibus Axis terrestris parallelismus, Tempestatum cardines, Magnes, Navigatio, Gentium com-

mercia

merciam stare non possint) maturè fuisse efformatas.

Eviatâ autem earum efformatione, vel suppositâ, cætera omnia quæ tradit egregius Philosophus, usque ad locupletissimas illas de virtutibus magneticis demonstrationes, mirificè inter se consentiunt. Quamvis nollem vel hîc fidem dare Universæ mechanicæ planè necessitate ubique concenari, prout suprà monui. Sed è contrâ, ut dicam summatim, suspicor potiùs in hæc phænomenis plerisque omnibus producentis, ubi conspicitur satis magna partium multiformitas conspirans in insignem aliquam utilitatem aut pulchritudinem, rursus Materix impetus cæcâsque propensivæ & tentamina à divina illa virtute semper gubernari ac perfici. * Nam quod Halones Iridésque spectat, & id genus reliqua quæ suam habent pulchritudinem, causis simplicissimis fiunt; nec ea parvam varietas, quam diximus, ullo modo eis reperitur. Multò plus meretur admirationis illa quæ vel oculum vel ardentem lampadem referre videtur Pavonis summa. Cujus artificium tot distinctis figuris, tot & tam amœnis coloribus, nunc intermissis nunc resumptis, tamque scitè attemperatis ad efformandam diversicolorem Ellipsin, consistit; ut tam operosum effectum bruto Materix motui vel casui, non consilio, tribuere extremi mihi videatur stuporis aut dementiæ.

Eadem igitur rerum series quæ reperitur apud Cartesium tutò agnosci potest, sed non eadem ubique hujus seriei conexio. Necesse enim est ut subinde se intermisceat Divina illa Mundi rerumque generandarum Gubernatrix Providentia.

10.
*Quinta
Ratio.*

10. Quamvis autem id à Cartesio non sit præstitum quod à nullo mortali præstari posse pro certissimo habeo, nempe ut causæ rerum omnium naturalium uno tenore congenerique serie à capite ad calcem deducantur, nullâ aliâ interpositâ vi præter mechanicam illam prorsusque corpoream, cujus effectus cognoscere proculdubio * pura puta illa Naturæ scientia habenda est: tamen in immensam Gentis philosophicæ pariter voluptatem ac commodum hoc saltem accuratè perfecit, ut clarè licet intelligamus immediatas causas effectrices, easque congeneres semper purè corporeas, omnium ferè rerum sensibilibus quas tractat. Quæ certè difficilis est provincia, & quam nulli præter eum suscepit quos non meritò pœniteret eam unquam suscepisse. Perseveratis tandem ob quas multas gravesque causas tanti facio Cartesium.

11.
*Ratio
ultima.*

11. Sed ut nihil te celem, una adhuc mihi superest peculiaris ratio, quæ, quamvis forsàn aliis admodum paradoxa videri possit, apud me tamen non parùm gratè conciliat Philosophiæ Cartesianæ. Est autem illius cum Mosaica Mundi creatione

conformitas. Rem miram, inquires, nar-
ras. Sed, mihi crede, valde verisimilem.
Nam, quod nōsti, Pythagoram suam sapi-
entiam à Judæis mutuatum fuisse constans
sustinuit fama. Præterea, exstiterunt per
singula ferè secula qui operam dabant ap-
plicandis nunc his nunc illis Philosophiæ
principiis textui Mosaico. Quo autem suc-
cessu mallet alii judicent quàm ego. Com-
munibus igitur omnium suffragiis exspe-
ctandus est illic sensus aliquis Philosophi-
cus; addo, Mose Deoque dignus. Neque
enim vilia ac puerilia sanctissimo illo Li-
beræ velamine abscondisse credendum est
intimum illum Dei sapientissimi Amicum,
sed tam ampla, tam augusta & tam fulgi-
da, ut meritò verendum esset vulgi ocu-
los ea ferre non potuisse. Mosem tamen
jūsq̃ue posteros, Prophetas intelligo &
acerdotes, cum probatissimis quibusque
maximèque cordatis tum suæ tum aliarum
gentium hominibus ea liberè communicasse.

Hanc Cabbalam à Judæis acceptam, nu-
merisque singulorum dierum opera adum-
brantibus involutam, magni fecit Pythago-
ras; nec sivit Arcanum in vulgus ema-
nare, quamvis fortè de eo discipuli ejus
symbolicis istis numeris sensum regenti-
bus vel apud imperitos aliquando garrire
non recusarent. Nucleum igitur sibi ser-
vantes, putaminis fragmina ἀνώντω popu-
lo projecerunt; quæ alii risu, stomachati-
one alii, alii suspicaci quadam venerati-
one exceperunt; indèque quàm plurimas

numerorum & appellationes & virtutes verè Pythagoricas literis mandârunt. Quorsum autem ista omnia? inquires. Breviter tibi dicam. Equidem mihi videor horum corticis fragminum ope nucleum ipsum invenisse ac recuperâsse. Dum enim Mosaicæ Creationis sensum Philosophicum seriò meditabar, oculis hinc indè, nunc in verissima quælibet, quod judicare potui, Philosophiæ principia, nunc in Textum ipsum conjectis, revera nulla invenire potui quæ tam examussim Mosaicæ paginæ congruerent quàm illa Cartesiana.

Tria ejus Elementa, non numero solum sed & naturis eorum haud obscurè indiguitatis, ibidem contineri deprehendi. Tellurem etiam observavi circa Solem circumvolvi, imò verò eam cum reliquis Planetis ejus esse naturæ tanquam si ipsi olim fuissent Soles. Ex materia denique cælesti Terram, Lunam, cæterâque Astra universa generari. Quæ omnia, pro tenui illa quâ polleo vocum Hebraicarum peritia, in Defensione *Cabbalæ* meæ *Philosophicæ* Mosaico Textui ità convenire demonstravi, ut nemo sit, modò tam certus esset de Philosophiæ Cartesianæ veritate quàm plures se profitentur de Principiis Aristotelicis, quin statim agnoscat me verissimum fidissimûmque egisse Interpretem. Quod si postea animadverterit quàm exâctè Pythagoricorum illorum numerorum & nominibus & virtutibus res illæ congruant,

quas

quas singulis diebus adjudicavi, novum cer-
tè argumentum, neque id levissimum, ad
Philosophiæ Cartesianæ fidem faciendam
repperisse exultanter gaudebit, mirabi-
lurque operosissimum hoc ingenii humani
inventum divino calculo tam clarè esse
comprobatum. Ipse tamen hujusmodi de-
monstrationibus non audeo nimium confide-
re. *Conjecturam* malui appellari, nihilque
rursus statui; sed maturis sapientissimo-
rum virorum judiciis rem totam permisi.

12. Quod ad vagos illos susurros ac ru-
mores spectat quos spargi ais de Cartesio, ^{12.} *Cartesium*
quasi de Deo non rectè sentiret, nihil eos ^{*injustè ab*}
horror. Novi enim maximorum ac liber- ^{*imperito*}
um ingeniorum perpetuum ferè fuif- ^{*vulgo*}
e fatum à semidocto vulgo Atheismi ef- ^{*Atheismi*}
suspecta. Nec tamen diffiteor in illi- ^{*insimulari.*}
is scriptis paucula reperiri quæ vel ab in-
vidis vel imperitis in eam partem nimis
facile possint torqueri: qualia sunt tria il-
la præcipuè. viz.

13. Primum, Implicare contradictionem ^{13.} *Qualia*
spatium vel Extensionem dari quæ reve- ^{*sint quæ*}
la non sit corporea; quo tamen morbi- ^{*potissimum*}
do dogmate ipsas etiam Scholas laborare ^{*hujus cri-*}
nemini me observasse. ^{*minis eum*}
Alterum, Ex Mechanicis motûs Materiæ ^{*suspectum*}
regibus omnia Naturæ Phænomena esse de- ^{*reddunt.*}
monstranda.

Postremum, Fines Phænomenon ab in-
genio humano non esse indagandos.

Quæ tria tam pravo aspectu subdoloque
 nictu sese mutuò contuentur, ac si Deum
 ac Providentiam è Mundo exturbare se-
 riò conspirarent. Sed nihil prorsus ab e-
 orum aut consiliis aut viribus est metu-
 endum. Primam enim illam opinionem
 ipse satis copiosè ac solidè refutasse mihi
 videor in Literis meis ad Cartesium. Al-
 terius verò, Tractatûs mei adversus A-
 theos pars secunda perpetua est & inex-
 pugnabilis Confutatio. Sed aliter respon-
 di atque institui. Dico igitur eum non
 † *Seç. 2,* ex morbo aliquò Atheistico, sed, prout †
 & 5. suprà monui, solummodo ex effræni quo-
 dam pruritu omnia concludendi certitudi-
 ne planè Mathematicâ, priores illas duas,
 ex nimio autem prudentiæ studio, opinio-
 nem tertiam tenuisse: neque opus esse hisce
 || *Seç. 2,* diutiùs immorari, cum ex || suprà dictis
 & 3. ipse tibi possis plenissimum colligere Re-
 sponsum.

14.
Quod Ex-
sistentiam
Dei demon-
stratione
perfectissi-
mâ proba-
vit.

14. Quod porrò addis, quosdam sub-
 missitare, eum causam illam quam suscepit
 Existentiæ Dei Animæq; immortalitatis
 demonstrandæ, datâ operâ prodidisse, su-
 spicio est omnium injustissima & contume-
 liosissima. Nam quod ad Dei Existenti-
 am attinet, primum illud argumentum quod
 adhibet non solum omnium optimum est
 quæ ratio humana excogitare potest,* sed
 revera absoluta perfectaque demonstratio,
 & cui maximè confusus est Cartesius, pro-
 ut videre est alicubi in Responsionibus su-

is Metaphysicis. Unde palàm est eum duo illa altera (quæ minùs firmiter concludunt, nec tamen suâ probabilitate carent atque acumine) primo huic, nè solum in campo stare videretur, in pompam potissimùm succenturiâsse.

15. In demonstranda autem Animæ immortalitate vix latum quidem pilum aber-^{15. Quòd in demonstranda Animæ immortalitate tam prope scopum attigit, ut certum sit illum firmiter eam credidisse} ravit; cùmque tam propè scopum attigerit, nullo modo dubitare possum quin constanter crediderit se revera eum attigisse. Cui confidentiæ vim insuper addidit illud ingenii sui fatum, quo ità additus erat virtutibus Materiæ Mechanicis contemplandis, ut nihil in ea somniare quidem posset præter motum localem, situm, figuram & similia: unde securus erat cogitationem toto cœlo ab eis differentem alii alicui substantiæ esse tribuendam.

16. Porro, piæ ac generosæ illæ ad Animam suam hortationes ac gratulationes paulò ante ejus exitum, quibus eam monebat de ferendo morbo cum patientia, & de expectando liberationem ex hoc corporis ergastulo cum gaudio, abundè testantur eum seridè de Animæ immortalitate fuisse philosophatum.

17. Quibus omnibus adjici potest, tam de Dei existentia quàm de conditione Animæ (nisi Illum existere, Hanc verò substantiam esse crediderit à Materia planè distinctam) quàm plurima in illius scriptis occurrere, (ubi tamen absque omni astu fu-

cove

cóve eum agere ipsæ circumstantiæ fatis arguunt,) quibus ipse sibi pugnare manifestò deprehendatur: Cujusmodi sunt,

1. Materiam ubique unam esse perfectè, que homogeneam.

2. Ex eo nos certos esse quòd non fallimur ubi clarè ac distinctè rem percipimus, quòd non fortuitò nati sumus, sed à benignissimo Deo creati.

3. Substantiam esse quæ suâ vi existit, ac proinde Deo ac creaturæ non univocè competere, materiæ tamen mentique nostræ competere univocè.

4. Cogitationem substantiam intelligentem, Extensionem corpus constituere. Et quemadmodum motus localis, situs, figura, sunt modi corporis; ità imaginationem, memoriam, voluntatem, esse modos substantiæ cogitantis.

5. Imaginationem esse duplicem, corpoream & incorpoream; illam ope cerebri mentem nostram exserere, hanc absque illius ope.

6. Libero nos pollere arbitrio, in ejusque usu legitimo veram consistere generositatem.

7. Per imaginem quandam non magnam fanè, sed tamen in varias partes extensam, Conarióque impressam, objectorum nos visibilibus perceptionem habere.

8. Menti nostræ inesse quasdam non à sensibus haustas, sed ipsi planè connatas, notiones communes rerúmque ideas.

9. Denique, quòd alio prorsus modo concipimus magnitudines, figuras; alio dolores, colores, & similia.

Quæ omnia partim cum Dei existentia, partim cum Animæ à corpore distinctione reali, tam intimè conjuncta sunt, ut nisi planè deliraverit Cartesius, impossibile sit quin utramque ex animo tenuerit.

Nam quod ad primum attinet, manifestum est ex lumine Naturæ, * simplicibus ejusdem speciei substantiis easdem prorsus genere ac gradu proprietates competere. Quemadmodum igitur certi sumus cuilibet circulo cujuscunque magnitudinis eandem ubique esse rationem diametri ad peripheriam; ità easdem esse in qualibet Materiæ particula proprietates securi esse possumus. Quamobrem, si Materia immediate ex sua natura movetur, continuò sequetur, Omnem Materiam, saltem si nullà vi detinetur, eodem motûs gradu agitari. Unde necesse esset ut Terra reliquique Planetæ liquescerent in materiam subtilitate & fluiditate aeri saltem, si non ætheri, parem; vel potiùs, ut nunquam in tam crassam consistentiam coaluissent. Palàm est igitur Materiam ex se quiescere, quod & apertè mihi professus est perspicacissimus Philosophus in suis ad me Literis. Unde impossibile est quin animatus agnoscat omnipotentem aliquem Materiæ motorem (Deum: Imò & Animæ nostræ à corpore realem distinctionem, nisi

nisi & omnem prorsus Materiam sentire vellet; quod valde ridiculum esset, tantoque Philosopho indignum.

Deinde, alterum illud principium tantum facit, ut serio agnoscat ipsum certitudinis illius, quam credit se habere de omnibus suis naturalium rerum demonstrationibus, præcipuum esse fundamentum; prout videre poteris *Princ. Philos. part. 4. Art. 206.*

Hæc autem si rectè pensitaveris, modumque scribendi distinctum & sobrium quem adhibet (*Part. 1. Art. 51, 52, 53, 54.*) debite observaveris, non suspicaberis eum Theorema tertium quartumque luse vel joco, sed bonâ fide, descripsisse; præsertim si insuper cogitaveris, minimè esse probabile eum Metaphysicæ suæ compendium Philosophiæ principiis præattexere voluisse, nisi sensisset hoc pacto universa uno quasi filo, eoque tenacissimo firmissimeque, cohæsurâ.

Quinta conclusio planè Platonica est, quæ est Philosophia omnium religiosissima. Atque reliquæ quatuor ejusdem ferè generis sunt, clarèque arguunt aliquid Materiam longè præstantius longèque divinius in nobis habitare.

18.
Tredécim
loca in
Epistolis
eodém
spectantia.

18. Plurima huc possim accumulare quæ passim in Epistolis ejus occurrunt, quorum nonnulla operæ esse pretium duco tibi recensere, ut inde perspicere possis quàm ubiq; sibi constans unusque sit Cartesius. Hujusmodi sunt,
1. Ani-

1. Animam videre, non oculos.

2. Animam ex unione cum corpore quædam bona majora sibi repræsentare quàm revera sunt.

3. Liberum nostrum arbitrium nos Deo quodammodo æquiparare. Ad Reginam Sueciæ Epist. 1.

4. Quòd minus sit damni vitam perdere quàm usum Rationis, quoniam ipsa Philosophia sola, etiam sine Fidei documentis, spem nobis ingenerat melioris statûs post mortem, facitq; ut Anima nostra nihil æquè onerosum fore prælagiat quàm tali corpori alligari quod suam prorsus adimat libertatem.

5. Duo esse voluptatum genera; unum quod ad Animam solam, alterum ad Hominem, ~~et~~ ad animam quatenus corpori unitam, spectat. Has fluxas esse & caducas; illas, quemadmodum ipsa Anima, immortales.

6. Quòd tria potissimum cognitu necessaria sunt ad beatam vitam; Existentia Dei, Animarum nostrarum Immortalitas, & Immensitas Universi. Ad *Elizab.* Princ. Epist. 6.

7. Animam, quando datâ operâ cogitat de rebus imaginabilibus pariter ac intelligibilibus, novâ signare cerebrum impressione; eamque respectu animæ actionem esse, non passionem, proprièque hanc dici Imaginationem.

8. Pro-

Epistola H. Mori ad V. C.

8. Providentiam Dei omnia complecti, tam minima quàm maxima. Ad eandem, Epist. 8.

9. Amorem duplicem esse, vel Intellectualem, vel Corporeum: hunc propriam passionem esse, illum Animæ etiam à corpore separatæ competere.

10. Deum esse Spiritum, sive Rem cogitantem infinitæ perfectionis; nostramque Animam illius esse quasi subobscuram quandam imaginem. Ad D. Chanutum, Epist. 35.

11. Hominem Corpore non intelligere. Mentem enim, etsi impediatur à Corpore, ab illo tamen ad intellectionem rerum immaterialium juvari planè non posse, sed tantummodo impediri. Ad Hen. Regium, Epist. 81.

12. In rebus corporeis omnem actionem & passionem in solo motu locali consistere; nomina autem illa ad res immateriales extendi posse, quando aliquid motui analogum in ipsis consideratur: atque ita volitionem in mente Actionem dici posse, intellectionem verò & visionem Passionem. Ad eundem, Epist. 83.

13. Perceptionem Universalium ad imaginationem non pertinere, sed ad intellectum solum, qui Ideam ex seipsa singularem ad multa refert. Ad eundem, Epist. 88.

Superfunt multa alia quæ huc faciunt tum in Epistolis tum in Tractatu de Affectionibus;

ibus; quæ tamen lubens prætereo, nè
in infinitum. Addo duntaxat, nullatenus
esse verisimile tam purum & defæcatum in-
genium, tantâ modestiâ, humanitate mo-
rumque integritate stipatum, in tam for-
dam foveam fœtidumque barathrum in-
cidere potuisse.

19. Nihil igitur restat, quod sciam, ob
quod Cartesius Atheismi suspectus esse pos-
sit, nisi quòd meritò audiat omnium Philo-
sophorum præcellentissimus. Est enim fa-
mesticum quoddam genus hominum, qui
quantò quis sapientior sit Naturæque con-
scientior, tantò eum semper autumant ab o-
mnī Religione alieniorem: quasi quantò
quis imperitior sit & stolidior, tantò ma-
gis ad Dei cultum foret idoneus.

Gentes olim Judæos statuam quandam a-
trio capite colere finxerunt, magnoque se
ex pacto sperabant eos opprobrio affice-
re. Pari equidem contumeliâ mihi viden-
tur illi Deum ipsum onerare, qui imaginantur
nullis eum ritè coli posse nisi Onocephalis.
Ignorantiam sanè rerumque inscitiam nihil
neceffe est ad cultum divinum adhibere, sed
innocentiam omni nive ac luce candidiorem.

20. Cætera quæ sæpenumero objici scri-
bis magis toleranda sunt, sed non minùs
ridicula. Mente utique emotum fuisse in-
comparabilem Philosophum ac vertigine
correptum. Alluisse ineptulos illos credo
et doctrinam de Vorticibus. Præclarum
videm jocos, & Cartesii obtrektatoribus
dignum! Sed urgent serid, tam inopinata

tam

19.
*Insignem
solummodo
Naturæ pe-
ritiam eum
Atheismi
reddidisse
suspectum.*

20.
*Ridicula
quorundam
obtrektati-
o, qui eum
tanquam
vertigino-
sum men-
tisque malè
compotem
conside-
rant.*

tam vaga, tamque longè petita commenta in Scriptis ejus reperiri, ut in neminem hominem nisi mente captum possint ubi modo cadere. Ecquis enim est, inquit, homo sobrius & consideratus qui unquam suscipere ausit rationem condendi Solem, Stellas Planetasque demonstrare? quibusque Materiæ figuris motibusque lux singulisque colores fiant particulatim definire? duram hanc denique opacamque Terram, quam calcamus, lucidam aliquando fuisse Stellam, pertè statuere? Verùm nihil diffido quin facile evincere possim Democritum non insanire, sed populum; nec tam ulli Cartesii dementi tribuendum esse quod tam mira Paradoxos invenerit, quàm aliorum secordiae & stupori quod in consimiles cogitationes non incidissent.

21.

*Inventa
jus maxi-
mè para-
doxa cum
nuperis
Philosopho-
rum obser-
vationibus
artissime
coherere.*

21. Nihil enim in hisce omnibus excogitavit Cartesius nisi quod partim ex obviis quibusdam experimentis, partim ex novis & accuratis tam præsentis quàm proximorum seculorum observationibus conclusionibus, sagaci animo admodum perclive esset cogitare. Varii enim tum Philosophi tum Astronomi, tanquam inferioris ordinis Operarii, rudera jam sustulerant, materiàmque præparaverant sublimi huic ingenio verèque Architectonico.

Tycho Planetarum orbes solidos è cœlo deturbaverat, totumque eorum spatium in fluidum reduxerat ætherem. Astronomi & Philosophi nobiliores plerique omnes de

Strina

rinam veterem de Telluris motu à Co-
 ernico renovatam uno ore comprobave-
 ant, ipsamque Terram (quippe quam non
 solum circa Solem se gyram, sed etiam,
 lunæ instar, Solis lumen, idque in ipsam
 lunam, Eclipsibus & Noviluniis reflecten-
 tem, deprehenderunt) in Planetarum al-
 bum communi consensu conscripserant.
 Galilæus Solem stellam fixam, stellasque
 alias tot Soles esse statuerat, Jovémque
 quatuor Satellitibus eum circumcursanti-
 bus, tanquam tot Lunulis, circumstipatum,
 tubo suo optico detexerat. Scheinerus
 immenso volumine Doctrinam de Solis ma-
 gnitudinis, earumque generatione, dissipatione,
 motuque circa Solem, Solisque circa pro-
 prium Axem, plenam perfectamque tradi-
 derat. E stellis fixis quasdam nunc ma-
 jores, nunc minores videri, imò novas pro-
 pter apparere aliquando, mox evanescere,
 multi observaverant. Cometas magnitu-
 dine terræ pares, vel majores, in Planeta-
 rum regione discurrere ipse iterum Ty-
 cho aliique certissimis indiciis demonstra-
 verant. Gilbertus denique non solum vir-
 tes Magnetis summâ arte & industriâ ex-
 plicaverat; sed, quod caput rei est, ip-
 sam Terram ingentem quendam esse Mag-
 netem argumentis evidentissimis confirma-
 verat.

22. Dispiciamus, quæso, jam sedulò quàm
 nec vagas nec longè petitas conclusiones
 hinc deduxerit Cartesius, sed obvias &

22.
 Quomodo
 ex Tycho-
 ni-
 ca cali-
 flui-
 ditate
 primum sa-
 um secun-
 dumque E-
 lementum
 collegit.

cum dictis probatissimorum Philosophorum Observationibus arctissime conjunctas. Præcipuum verò Fundamentum ejus Philosophiæ in eo jactum videbimus, quod Perigeum Martis Phasesque Veneris invito Tychoni extorserant, in cœlorum nempe Fluiditate. Quid enim sit esse fluidum optime intellexit Cartesius, fierique non posse nisi materia, vehementi motu per omnes ejus partes pervadente, easque quaquaversum agitante & disjungente, in minutissimas particulas diffringatur: quarum pars maxima (quicquid in eis exstat allidis agitationibus & allisionibus detrito) non possunt tempore procedente non rotundæ evadere, nec earum triangularia intervalla non longè minutioribus materiæ particulis, rotundarum formatione abrasis impleri; nec denique ramenta hæc tam commensurata esse triangularibus rotundarum intervallis, quin eorum major sit copia quàm quæ ad spatia illa implenda suffecerit, ità ut sphæricæ illæ particulæ, quæ globulos vocat, * huic subtilissimæ omnium materiæ laxius possint innatare.

23.
Quomodo
ex Hypo-
thesi Cope-
nicana de-
rexit Ma-
teriam cœ-
lestem cir-
ca Solem,
ad modum
Vorticis,
circumro-
tari.

23. Porro, cum in confesso sit apud omnes Cœlum non solum esse fluidum, sed Tellurem cum Planetis circa Solem in quo quido hoc cœlo circumferri; cumque legibus Naturæ * repugnet ut aliter vel Tellus vel Planetæ circa Solem ferrentur, quàm ipso motu materiæ cœlestis deverti: planè constabat Cartesio, ingentem hanc cœlesti

coelestis Materiae molem, in qua Planetæ Tellusque inveniuntur, necessariò circa Solem in gyrum rapi. Cujus adhuc ulterius indicium esse potuit ipsius Solis circa suum axem circumrotatio; quemadmodum & aquarum Vortex festucas & folia suo margine circumvehentium familiare quodam illius exemplum levèque documentum.

24. Postremò, ex hoc raptu Materiae coelestis quem jam fieri deprehendimus circa Solem, ipsum Solem olim fuisse generatum, ob obvio illo plumbi fundâ circumacti experimento non potuit non moneri. Oportebat igitur eum concludere, solidioribus celi particulis, globulis nempe æthereis, à centro Vorticis recedentibus, subtilissimam materiam, quam aliquantulum redundasse vidimus, eorum locum occupavisse, totumque illud implevisse spatium ubi Solem nunc conspicimus; vel, si malles, spatium illud subtilissimâ hac materiâ isthoc modo replem nihil aliud esse nisi eum ipsum quem conuenimur Solem. Cum verò observâset tantam affinitatem Soli intercedere cum stellis fixis, ut utrique in se lucem habeant, neutri loco dimoveantur, proum erat facileque opus, ad exemplum Galilæi, Solem hunc nostrum inter fixas stellas numerare, eundemque productionis modum utrisque pariter attribuere, adeoque universam Mundi visibilis materiam, pro Stellarum numero, in infinitos ferè Vortices dispescere.

D d 2

25. Qui-

24.
Quomodo
ex raptu
hujus Vorticis Solis
Stellarum-
que generationem
intellexerit.

25. Quibus evictis, continuò illi enotuit
Quomodo hinc Luminis ac Colorum intima natura illi innoverit.
 25. Quibus evictis, continuò illi enotuit
 intima lucis luminisque natura Stellis Solisque communis: in eo utique illam consistere, quòd globuli cœlestes partim suo, partim materiæ subtilissimæ, motu protrusi, versus oculos nostros premerentur. Cujus rei certissimus esse potuit ex eo, quòd Sensum nihil esse aliud nisi † motus corpori, certis legibus modificati & in organum ab objecto transmissi, perceptionem ipsi clarè constabat, aliisque omnibus, nisi qui planè stupent, facile potest constare. Luminis autem naturâ penitus perspectâ, colores ipsi se ultro prodiderunt. Admodum enim illi proclive erat cogitare, si motus per hos globulos transmissa perceptio sit Lux, variatq; motu hoc ipsam perceptionem variatum iri. Variatum autem nulla occurrebat tam facilis atque obvia quàm rationum circularis motus globulorum ad rectilineum: séque hac in re probe divinasse * ex prismatis experimento ingeniosè concludebat.

26. Et quod ultimum illud spectat maximumque omnium paradoxon, Tellurem scilicet hanc, quam pedibus calcamus terramque manibus, Solem aliquando fuisse Stellamve fixam; certè non pauca sunt quæ eum non modò invitaverint, sed ferè coegerint, ita cogitare. Nam etiam Terram omnem eam Planetam esse omnes, nisi qui fortè infimi subsellii sint Philosophi, audacter profitentur. Satellites autem Jovis
Quæ Philosophorum Observationes eum invitaverint ad credendum Terram omnem fuisse Solem Stellamve fixam.

non obscure indigitabant eum ad instar Solis, qui tot Planetis jam cingitur, lucido folio olim regnavisse; quémque fulgentem circumluserant, fideles comites hunc luce cassum lapsúmque non deseruisse. Unde non levis eum suspicio occupare poterat, Soles Stellásve fixas in Planetas procedentibus seculis mutari posse.

Modum autem quo id possit fieri facile intelligebat è maculis Solis, quæ illius faciem aliquando ita obtexerunt, ut calor ejus maturandis frugibus vix suffecerit, pavidique mortales supremum Mundi fatum imminere putaverint. Cujus tristissimi casus etiam Virgilius meminit in Georgicis;

*Cum caput obscurâ nitidum ferrugine tinxit,
Impiâque æternam timuerunt secula noctem.*

Sed & de facto stellas solésve aliquando ita obduci & incrustari maculis ut omni luce priventur, multiplicique cortice indurescant, facillimum illi erat augurari ex stellis illis novis in Cassiopea, Cygno, alibique ex improvise apparentibus, & evanescentibus denuo post aliquem temporis lapsum.

Quid autem postea hujusmodi incrustatis opacisque globis accidere posset, ex natura Vorticum, quam callebat perfectissimè, pari facilitate conjiciebat. Probè enim novit, extinctâ stellâ languere Vorticem mul-

tumque debilitari, indeque necesse esse eum spoliari & diripi à vicinis Vorticibus ad centrum ejus usque inundantibus, incrustatumque sidus ab ipsorum fortissimo mox abreptum iri: pro soliditate autem sua vel è raptoris manu elapsurum, vel tam propè ad centrum descensurum ut circa Stellam Solémve Vorticis circumcurrere cogatur.

Huic autem conjecturæ fidem faciebant tum Planetæ pro diversa sua soliditate intervallis diversis circa Solem circumrotati, præsertim Jupiter, Saturnus, atque Tellus, (quos olim Soles Stellæve fuisse Lunarum suarum subindicabat satellitium,) tum Cometarum discursus in summo Solis nostri Vortice oberrantium. In promptu enim illi erat divinate ex Cometarum mole ac distantia, eos esse fixas incrustatas, sive Planetas itinerantes, certamque sedem in Vortice aliquo sibi quærentes, & ad nostram Planetarum regionem descendere tentantes. Quid igitur hîc faceret homo ingenio sagaci pariter ac libero? quomodo se tot adblandientibus & verisimilibus indicis pellectum ab assensu cohiberet?

27.
Enumeratio quarundam Magnetis proprietatum, generalis-que ex eis Conclusio; quòd, si Terra Magnetes sit, in axe alicujus Vorticis eam olim sitam esse apertuerit.

27. Nec tamen adhuc ad rei apicem pervenimus. E longinquo tantum hætenus eum monebant illa Phænomena, fieri posse quòd Planetæ omnes olim fuissent Soles. Cum verò Planetam hunc nostrum (Tellurem intelligo) cominus contemplatus fu-erit, eumque Magnetem, juxta Gilberti doctrinam,

doctrinam, revera esse deprehenderit, nec
amen eum esse posse nisi ferreis ferro-
re durioribus corticibus obvolutum; præ-
cipuam verò Magnetis vim in eo consi-
tere, quòd particulæ quædam insensibiles
ali figurâ fuerint formatæ, ut quæ per u-
num Magnetis polum intrant per alterum
extrare non possint, (quod tum ex mutuo
magnetum repulsu polis eorum cognomi-
bus ad invicem admotis, tum ex Mag-
netici Vorticis vestigiis in ferri limatura
agnatis, certò illi liquebat;) dictas porro
particulas tam subtiles esse, ut lignum, vi-
trum, aurum, & quodlibet aliud corpus
quantumvis solidum, penetrarent; cumq;
de cælo etiam illas defluere Polorum Tel-
luris directio ipsi indicârit, maximam ve-
re illarum vim ac copiam circa cœlesti-
um Vorticum axes reperiri, tum forma-
rum magnitudo, tum formandarum ratio
persuaserit; formari enim debent ubi ma-
teria elementi primi jam lentorem incipit
contrahere ob minorem Vorticis motum,
quod proculdubio contingit prope axes
Vorticum, maximèque versus polos,) for-
matæ verò, si quando ab axibus Vorticum
ultùm divagantur, (cùm majores sint ac
igniores reliquis primi elementi particu-
læ,) versùs Vorticum axes iterum retru-
untur: Cùm hæc omnia, inquam, tam clarè
perspexerit Cartesius, res mira fuisset, ni-
non tam plectus quàm coactus apud
agnovisset Tellurem olim in axe alicu-

Vide Sect.

5.

jus Vorticis positam fuisse, ibique tanquam in loco omnium maximè opportuno magnetismum suum acquisivisse.

28.

*Eadem conclusio particulatim tum è Duri-
ritie Terra
Magnetica,*

28. Sed ut ad reliqua argumentorum capita recurramus: Etiam major adhuc illi-
rità concludendi incumberebat necessitas, quòd
universam Mundi aspectabilis materiam,
idque summo cum judicio, in tot Vortices
distinguerat, qui duobus tantummodo ele-
mentis constarent, materiâ scilicet subtilis-
simâ & globulis. Globulos autem nullo
modo coalescere posse demonstrabat ipso-
rum figura & glabrities: Materiam verò
subtilissimam id posse facillimè, luculenter
ostendebant illæ toties in Sole observatæ
maculæ. Hujus autem materiæ tantam co-
piam, quæ ingentem Telluris molem com-
poneret, præterquam in alicujus Vorticis
centro reperiri, ipsi singula ad Naturæ
leges expendenti videbatur prorsus impos-
sibile.

Neque enim hujus argumenti vim elu-
dere poterat, fingendo durissimos illos ter-
ræ cortices magneticos revera non esse ob-
ductos cortices, sed terram interiorem
jam esse, fuisseque semper, partem mate-
riæ ex se solidam & duram, id est, non-
dum in minutas particulas ab universo il-
lo motu, qui tentat omnia, diffractam.
Quippe huic commento repugnat tum Tel-
luris mora circa Solem, tum ipse Magne-
tismus. Si enim tam solida esset, ex hoc
Vortice erumperet protinus, & in alte-
rum

rum injecta ab illo continuò evaderet; & ità in æternum à Vortice ad Vorticem erraret, nec intraret ullum, nisi Catonis lege, ut statim exiret. Sed neque Magnes ullo modo esse posset. Quomodo enim exiles illæ particulæ magneticæ in tam solido corpore foramina sibi excavarent?

29. Molles igitur aliquando fuisse vel interiores Terræ crustas clarissimè illi constabat, id est, ex minutis quibusdam particulis coaluisse; neque id solum, sed omnium minutissimis. Eam enim particularum magneticarum subtilitatem esse ab experimentis ante oculos factis intelligebat, ut planè deprehenderet nullum corpus particulis quàm primi elementi majoribus coagmentatum, capax esse foraminum tam tenui & delicato artificio efformandorum. Intervalla enim nimis laxa esse, particulas autem ipsas nimis duras, nec satis fortasse latas, ut in tortilem illam formam terebrarentur; omnemque materiam crassiori filo ac texturâ consistentem quàm sit illa omnium subtilissima, multò ineptiorem esse ad recipiendum minutissima hæc, & distinctissimo tamen artificio excavanda, foraminula, quàm rudem quercum vel fraxinum ad imagines Cæsarum pari spatii angustia quâ in gemmis pretiosissimis insculpi solent. Quo pacto iterum magneticos Terræ cortices ex elementi primi materia constare manifestò sibi demonstrabat. Cujus cùm tantam copiam quæ Terræ

29.
Tum è subtilitate
particularum & foraminulorum magneticorum,
illata.

Terræ condendæ sufficeret extra centra Vorticum invenire non posset, necesse erat ut primam Telluris materiam in ipso alicujus Vorticis axe collocaret, ut hoc modo Planeta Terra vel Magnes esse posset, postquam Sol vel Stella esse desisset.

30. Si igitur insaniit Cartesius, summa fanè cum ratione eum insaniisse dicendum est. Sed nec eò usque insanivit ipse, nec quisquam quod sciam ex ejus sectatoribus, ut quicquam amplius ex tam luculentis indicationibus statueret, quàm quòd ità Natura rerum comparata sit, ac si Terra hæc, cujus incolæ sumus, olim fuisset Sol vel Stella fixa. Vides Cartesii indolem, quàm cauta ac modesta sit, quàm undequaque solida ac sobria.

31. Sed si ullubi magnopere culpandus sit nobilissimus Philosophus, ob illud potissimum eum reprehendendum censeo, quòd Mathematico suo Genio ac Mechanico in Phænomenis Naturæ explicandis nimium quantum indulserit. Eam tamen interim agnosco summorum Ingeniorum felicitatem, ut vel vitia eorum & errores aliquam virtutis speciem habeant atque fructum. Et profectò mihi planè incredibile videtur, * nisi ingentem illam spem concepisset demonstrandi omnia ferè Mundi Phænomena ex necessariis Mechanicæ legibus, eum unquam tot tantæque tentare voluisse, aut tentata potuisse perficere. Jam verò tam prosperè res successit, ut non possim non suspicari

30.
*Cartesii in-
doles mode-
sta ac so-
bria.*

31.
*Nimium
tamen il-
lum indul-
sisse suo Ge-
nio Mecha-
nico, sed in
immensum
Reipublicæ
literariæ
commodum.*

inspicari eum Antiquorum illam scientiam
quæ ad Naturam spectat maxima ex par-
te restaurasse. Qua in re si rectè me con-
nectasse judicaverit perspicax & pacifica Po-
steritas, reliquæ meæ *Cabbala* majorem ad-
ungent fidem. Ubi tamen, uti in parte
illa altera Physica, deprehendent paucas
ne tantummodo sive conclusiones, sive
principia rerum Metaphysicarum, indigi-
asse; vastas autem & hiantes interjacere
lacunas, & è scriptis Platonice potissimum
implendas, aut saltem ab aliquo quem in-
genio plusquam Platonico fera Fata Mun-
do exhibuerint: qui Dei rerumque alia-
rum incorporearum naturas penitiùs ri-
mando, quique status earundem innumeros
prorsum retrorsumque spectando, immen-
sosque illarum circuitus metiendo, qui de-
nique tum ex summi Numinis attributis,
tum ex propriis immaterialium Ordinum
cultatibus, omnia pensitando, singulos il-
los griphos nexúsque, quibus nefarii &
male-feriati homines devotos Religionis
cultores irretire solent, tam facili operâ
olverit, ut nihil in posterum nisi misera
quædam animi angustia, nisi despicabilis
soliditas, aut impotens quædam & deplo-
rabilis ad omnia flagitia perpetranda pro-
clivitas, & ex perpetratis futuri supplicii
anxia & discrucians formido, obicem mor-
talibus ponere possit, quò minùs præcipua
Religionis Fundamenta sincero & incon-
fesso assensu amplectantur. Quam quidem
spem

spem non dissimulasse, sed eis de rebus verba fecisse quas ipsi fortasse nulla ex parte præstare valemus, agnosco quidem non adeò gloriosum quibusdam videri posse: nihil tamen interim dubito quin sit honestum, ardorem suum ac studium promovendi publicum humani generis commodum obiter monstrasse, & aliquo saltem modo succedentibus seculis facem prætulisse.

32.
Qui nihil
sciri posse
conquerun-
tur, non
tam oppro-
brio Philo-
sophiam af-
ficere,
quàm su-
am excusa-
re ignavi-
am.

32. Quod ad eos attinet quos ob Aristotelis nugas universam Philosophiam vilipendere ais, quique nihil earum rerum de quibus scribunt Philosophi sciri posse securè præsumunt, aut, si scirentur, parum ad communem vitæ usum conferre; non habeo quicquam quod illis reponam aptius aut accommodatius, quàm quod olim hujusmodi farinæ hominibus regessit Scaliger, *Nullam utique majorem ignavis insipientiam parere solere voluptatem, quàm expeditum fastidiosumque contemptum.* Quanquam profectò ea non tam voluptas censenda videtur, quàm consolatio quædam ac lenitio doloris quem capere possint ex sensu damni proprii rerumque optimarum jacturæ. Est enim à Natura nobis omnibus inditum fati magnum sciendi desiderium, nec minimam naturalis conscientiae partem complectitur, nos ad pecudum instar stupidos rerumque ignaros esse non debere; nec tamen ad impossibilem vel inutilem scientiam teneri. Unde manifestum

stum est eos qui nihil sciri posse tam stridulâ voce conqueruntur, non tam opprobrio afficere Philosophiæ speculationes, quàm sibi honestum quærere prætextum, seseque excusare quodd luxui, avaritiæ aut ambitioni totam ferè vitam impendant.

33. Aliquid autem in rebus naturalibus sciri posse tam clarè edocuit Cartesius, ut nemo sit qui de eo dubitet quin de Mathematicis demonstrationibus eundem necesse sit dubitare. Imò verò, ut liberius dicam, excusâ hâc injuriosâ modestiâ ac sepositâ, si intra communes utriusque Philosophiæ limites nos contineamus, tantundem scivisse Cartesium statuere oportet in investigandis Naturæ causis quantum ignoravit Aristoteles. Neque enim iudicandum est quid in Philosophia fieri possit à severo ac sagaci ingenio, ex eo quod jam præstitum sit ab homine arguere sanè, sed parùm solido, * ut qui nè prima quidem veræ Philosophiæ principia invenerat.

33.
*Aliquid
sciri posse
in rebus
naturalibus
Cartesium
clarè
edocuisse.*

34. Sed demus, inquierit, Cartesium vera illa Principia invenisse, causasquè effectrices omnium Phænomenon naturales & immediatas, quas nescivit argutus ille Græculus, in lucem eruisse; quid ista ad vitæ utilitatem faciunt? Si per usum vitæ. intelligunt honores, opes, corporisquè voluptates, non multùm eò facere lubens fateor: iterum tamen contendo, in vera Philosophandi ratione reperiri aliquid honoribus multò

34.
*Quiaque
ad mentem
excolendam
inse-
runt nihil
ad vitam
humanam
conferre
statuunt,
apertè pro-
fiteri se de-
gere bel-
luinam.*

multò excelsius, pretiosius opibus, & universis denique corporis voluptatibus suavius longè longèque jucundius. Qui autem quæ ad mentem ornandam, pascendam, & divino quodam gaudio exhilarandam, conducunt, ad humanam vitam nihil conferre existimant, næ illi mihi videntur se mentem habere penitus obliti, aperteque profiteri vitam se degere prorsus belluina.

Vale, *V. C.* & si fortè fusiùs ac libèriùs quàm par erat apud te de his rebus disserui, huic nimio tibi obsequendi studio ignosce, méque, prout soles, amare perge.

SCHOL

S C H O L I A

In Epistolam ad V. C. Sect. 5.

NAM æquè certum est (idque certitudine prorsus Mechanicâ) omnes globulos, &c. Admissâ scilicet Mechanicâ Hypothesi, quôdque Mundana corpora impetu istiusmodi Mechanico impellantur, non vitâ ductu tractûve vel potius transmissu tractûve, si fas sit itâ loqui, à Spiritu Naturæ transponantur & circumagantur, quam opinionem ego multò probabiliorē existimo.

Sect. 6. Aut saltem sine istiusmodi motu unquam excitari. Motum esse aliquem corporeum in omnibus sensationibus manifestissimum est, sed motus hos corporeos ubique rationibus tantum Mechanicis non autem vitâbus cieri, haud itâ verisimile est, speciesve eas vocant intentionales, quâsque anima ab objectis per oculum recipit, ex pressuris merè Mechanicis consistere.

Eandem numero materiâ species quàm maximè oppositas subire, ac proinde materiâ nullubi specie differre. Materiâ nempe Mundanam naturalem, & in quam agit Spiritus Naturæ, nullubi specie differre hic satis nervosè argui posset. An verò alius generis materiâ dari non possit, Divini-
or & incorruptibilis alteri interspersa, hic non est disceptandi locus. Omne

Omne id quod ad sensus nostros appellat, motum esse corporeum aliter atque liter, &c. Equidem in ea eram sententia quando hanc Epistolam scripsi, nunc verò cū de existentia Spiritūs Naturæ tam certò sit persuasus, mihi verisimile videtur, cum materia corporeo affectus quosdam etiam Spiritūs Naturæ conjungi, & ad organa nostra à remotis objectis transmitti. Esse utique tales ferè affectiones in ipso Spiritu Naturæ, quales sunt in Plastica nostra, quas Perceptiva illinc transmissas percipit; cujusmodi sunt nempe colores, & id genus alia, quæ affectiones ad motum materiae, quanquam materia non insint, excitari possunt in Naturæ Spiritu perinde atque nostro.

Sect. 7. Fieri enim non potest quin et motus mensura materiam ita diffingat &c. Hac ut Cartesianus tunc scripsi, supponens partes materiae, nisi moveantur, necessario coherere. Caterum id gratis dictum à Cartesio postea deprehendi, nullasque partes materiae suā vi sed altiori quodam principio constringi & contineri, quemadmodum satis fuse explico in Enchiridio Mataphysico.

Daobus hisce simplicissimis rerum principiis liberos suos vagosque gyros permisisse, &c. Multò mihi nunc verisimilius videtur, nihil tam vago laxoque modo fieri sed omnium Mundanorum corporum motus votali Spiritūs Naturæ lege constringi & quasi praeveniri, nullumque motum esse Mechanicum nisi, ex accidenti dicam an necessarium propter

propter ἀντιπνίαν, quando corpus corpori alliditur. Materiam verò Mundanam maxima ex parte à Spiritu Naturæ cieri & gubernari; et sic tamen ut nunquam quicquam contra duas istas adamantinas Materie leges committat, mobilitatem scilicet & ἀντιπνίαν, quippe quæ Materie quàm intime sunt essentielles.

Agnoscet se causas rimari effectrices rerum corporeas, &c. Hoc sanè ferri potest, si intelligatur de externis quibusdam Phenomenis, hoc est, ab externis causis visibiliter profectis, ut in Eclipsibus luminarium, Inundatione Nili, Lune Phasibus, Tempestatum Anni vicissitudinibus, de symptomatis morborum & id genus aliis. Sunt autem multa Phenomena, non tam ab externis causis corporeis, quàm ab internis incorporeisque principiis profecta, qualia sunt corporum Plantarum Animaliumque organizatio, Elementorum in suis suis non-gravitatio, Gravium versùs centrum Terræ descensio, & innumera alia, ubi causas effectrices corporeas expectare summa esset ignorantia.

Si naturalibus & in se necessariis motibus corporei legibus Deus, intermediente superiori aliqua virtute, (vi putà Spiritus Naturæ) ubique sedulò obsteret. Vix usquam intelligitur Spiritus Naturæ obsterere necessariis motibus corporei legibus sed potius revertere; ut exempli gratià in circumrotatione Terræ, quàm juxta leges motibus corporei Mechanicas, partes terræ solutiles à centro e-

jus recederent, huic lucta recedendi à centro Spiritus Naturæ non resistit quidem cum nulla sit, sed prævertit, utpote qui non propriis Mechanico circumrotat terram, sed vectigine vel potius transmissu quodam vitali, ut ferè modo quo pars animæ Plastica in formatione animalium materiam formandam hæc illuc transmittere censetur & transponere, illius existens particularis ἐντελέχεια, vel potius ἐκτελέχεια, ut Spiritus Naturæ communis ἐκτελέχεια Universi.

Qualis est forma Peripateticorum substantialis, &c. Tales profectò formæ substantiales quales finxerunt in rebus singulis corporeis Peripatetici, non solum obscura sunt sed falsa ac ridicula, intelligo de rebus inanimatis, etiam de istiusmodi animabus quæ è potentia Materia erepere censeantur. Quòd si omnis causa efficiens immaterialis minus intelligibilis reputanda est, consultius tamen est ad istiusmodi causas minus intelligibiles recurrere, modò de eis constet, quàm ad causas Mechanicas falsas & forsitan impossibiles.

Ad cæcum illud ignaviæ & ignorantie asylum confugere, internas scilicet formas substantiales. Ubique hoc facere nihil est necesse. Nam suprà concessimus esse quædam Phenomena ab externis causis corporeis profecta, duasque esse quasi adamantinas ipsius Materie leges, Mobilitatem scilicet & ἀντιστοιχίαν, quibus ubique obedit ipse Naturæ Spiritus. Nec sola per se inest materiæ Mobilitas sed et Resistencia. Alioqui aequè facile moveri p

magna

magna moles ac parva. Cum igitur adeò institutum sit Materia, ut à Materia penetrari non possit, ut omni materia in motu, aliquo modo resistat, & à majori materia mole in eam mota non possit non moveri, hæc quasi à lamantina materia privilegia videri debent, aliæque quæ ab ipsa auferri non possunt, aut quæ incredibile sit, ab ullo altiori principio unquam violari.

Terram igitur oportet permittere juxta Materiae motûsque leges, cum reliquis Planetis, &c. Nihil enim absurdius fingi potest, quam ut modò dicta Materia privilegia per leges Spiritûs Naturæ violarentur, à sapientissimo Deo sancitas. Qui cum per leges istas constituisset, ut tanta moles atherea circa solem volveretur, tellûsque in hac mole Aethere collocaretur, committere quidem non potuerunt ut tellus sic sita, per legem aliquam superiorem in Naturæ Spiritu ita fixa esset, ut impetum illum Aetheris fluxum & impetum exciperet, & non potius ab ipso Spiritu Naturæ cum reliquo aethere circumferretur. Sic formantur leges Spiritus Naturæ à sapientissimo Deo, ut simul cum Bono Universi ceterisque Materia legibus conspirent.

Quin ipsa Tellus hujus vorticis vi, &c. Sed modò verò potius vitali circumactu Spiritûs Naturæ, prout supra subindicatum est.

Secl. 9. Non paucas hujusmodi invenimus catenulas verè aureas, &c. Si per verè aureas intelligas, purè Mechanicas, nè paucas sed eadem jam credo inveniri sed omninò nullas.

Qua de re vide quæ scripsi in secunda Praefatione ad Enchirid. Ethic. Sect. 16, & 22.

Sive Animam cum Cartesio, illam appellare malles, &c. Perlubenter enim huc atrahere volui quæ occurrunt in Fragmento Cartesii ad me per Claudium Clerfeliæ transmissio, sect. 5. Vis autem movens, inquit ille, potest esse ipsius Dei conservantis tantundem translationis in materia, quantum in primo Creationis momento in ea posuit; vel etiam substantiæ creatæ, ut mentis nostræ, vel cujusvis alterius rei cui vim dederit corpus movendi. Et quidem illa vis in substantia creata est ejus modus, non autem in Deo; Quod quia non ita facile ab omnibus potest intelligi, nolui de ista re in scriptis meis agere, nè viderer favere eorum sententiæ qui Deum tantquam Animam Mundi materiæ unitam considerant. Est equidem Cartesius, fateor, in hujusmodi rebus homo abstrusus & arcanus & qui mentem suam haud facile aperiat & exponat. Quantum verò ego ex his verbis conjectare possum, hoc innuere videtur, Quamvis eò propenderet, ut putaret creatam aliquam substantiam esse posse, quæ istiusmodi vi modificetur quâ Mundanam Materiam moveret, quæ proinde Anima Mundi quadam censenda esset; se tamen celasse suam opinionem nè eorum sententiæ accedere videretur, qui nullum alium, præter hanc Animam, agnoscunt Deum. Igitur suppresso hoc creato principio, quæ

tamen tacitè apud se agnoscebat, materiam movendi officium soli Deo attribuit. Moveri verò à creato principio, quod nos Principium Hylarchicum appellamus, in Enchiridio Metaphysico multis argumentis demonstramus, mentèque carere ac consilio, ac proinde non esse Deum, sed Spiritum Mundi plasticum à Deo creatum, illiusque existentiae luculentissimum testimonium. Quod Principium optimè significari potest istis verbis Cartesii [vel cuiusvis alterius rei, cui vim Deus dederit corpus movendi] quasi Spiritum innueret, mente quidem, sed non vitâ carentem.

Nam quod ad Halones Iridésq; spectat, &c. Quin & has, in dicto Enchiridio, leges Materie motûsque purè Mechanicas transcendere haud obscurè ostendimus.

Seçt. 10. Pura putà illa Naturæ scientia habenda est. Dispiciendum tamen est, an leges Spiritûs Naturæ observare ac tenere, perinde pura non sit Natura scientia. Sunt enim aequè certæ & stabiles ac si simpliciter materiales essent, nec dubito quin multe leges quæ Mechanicæ habentur ex hoc fonte sint profectæ.

Seçt. 14. Sed reverà absoluta perfectâque demonstratio. Ità profectò in se est, quomodo verò vim illius enervaverit Cartesius, vide in Præfat. Enchiridii Metaphys. Seçt. 4.

Seçt. 17. Simplicibus ejusdem speciei substantiis, &c. Hoc materiam respicit, ac si omnis, substantia esset simplicissima, uni-

úsque generis ubique. Qualis certè esset, si mera, quod contendit Cartesius, esset extensio. Hanc verò opinionem satis suprà refutavi. Cùm igitur sola extensio non sit ipsa natura materia, manifestum est eam posse in species variari. Nostra verò argumenta in Enchiridio Metaphysico talia sunt, quibus hæc suppositio nullam noxam inferat.

Sect. 22. Huic subtilissimæ omnium materiæ laxiùs possint innatare. Immo multò laxiùs quàm Phenomenon veritati conveniat. Quemadmodum abundè demonstravi Enchirid. Metaphys. cap. 16. Quod tamen nihil impedit quò minùs Ætherei vortices è materia subtilissima & globulis consistant, sed à præstantiori principio ortis, nec à tumultuario partium materiæ allisu, sed vi plasticâ Spiritus Naturæ formati.

Sect. 25. Ex prismatis experimento ingeniosè concludebat. Experimentum satis ingeniosum est, sed Phenomenon, contra quod supponit Cartesius, non purè & ex omni parte Mechanicum. Ut videre est Enchirid. Metaphys. Cap. 19.

Sect. 31. Nisi ingentem illam spem concepisset demonstrandi omnia ferè Mundæ Phænomena ex necessariis Mechanicæ legibus, &c. Suspicienda igitur hîc est & adoranda Divina Providentia qui magnorum Ingeniorum lapsibus ac intemperie novit ad commune Bonum uti; nec contemnenda sunt alio pacto præclarorum virorum studia etiam

cum insigni aliquo errore conjuncta, quanquam ipsi errori malisque indè profluxuris omni cura & diligentia sit obsistendum.

Seçt. 33. Ut qui nè prima quidem veræ Philosophiæ principia invenerat. Per Principia hîc intelligas prima maximèque generalia naturalis Philosophiæ rudimenta, non Principia solummodo Generationis, qualia sunt tria illa in Schola Aristotelica adeò decantata, Materia, Forma & Privatio. Quàm miserè autem hallucinatus sit Aristoteles in describenda Materia, notatum est in Enchiridio Metaphys. cap. 9. quàmque nihilo tamen melior sit ejus descriptio apud Cartesium. Formamque, quam ἡ πρώτη ἐν ἑαυτῇ ἀρχὴν appellat, & ὁτιαν ὥς ἐστὶν, (ut Materiam ὁτιαν ὥς ἑαυτὴν) substantiam tamen corruptibilem facit, non solum in rebus inanimatis sed in animatis, humanâ Animâ vix exceptâ. Ab his formis verò originem ducit propriarum cujusque corporis qualitatum, tales ut in ipso corpore supponens, quales apparent sensibus nostris, de situ, figura motuque particularum nè somnians quidem. Maxima verò illius ignorantia in hoc versari videtur, quòd verum systema Mundi nesciret, aut tam usillo ac perverso ingenio esset, ut, cùm gemina campagis Mundana ratio ipsi à Pythagoreis exhiberetur, eam non posset amplecti. Errores omnes Aristotelis siquis recensere vellet, uberrimam profectò inveniret differendi materiam. Nos paucos tantum quos in Adver-

nostris adnotavimus, breviter decerpemus. Ut
 præmittamus igitur absonum illud de Uni-
 versalium Realitate figmentum, ex ignora-
 tia ortum distinctionis inter res nostrosque
 eas concipiendi modos, quos notiones secun-
 das sive logicas nunc vulgò appellitant, im-
 manis certè est ille error Metaphysicus cir-
 ca essentiam Dei, quam supremi orbis limi-
 tibus claudit, reliquos orbis inferioribus In-
 telligentiis assignans, tanquam tot veru-
 satricibus caniculis Rotas; ut præteream ip-
 sorum solidorum orbium Inventum, si cum
 Planetarum motibus conferantur, perinde im-
 possibile esse atque illud Intelligentiarum motum
 est ridiculum. Certè aut in Aristotelem ip-
 sum aut in Interpretes ipsius plerosque omnes
 meritò hac cudenda erat faba. Cæterum ve-
 ri intellectualis Mundi Systematis, erudi-
 tissimus Author hanc doctrinam Aristoteli-
 cam de Intelligentiis Cælorum Motricibus
 magis ingeniosè & candidè interpretatur, quod
 moveant scilicet singula suos orbis ut ipse pri-
 mus motor $\omega\varsigma$ ἐρώμενον. Non quòd ipsæ
 Mentes, quas vulgò Intelligentias vocant
 sint τὰ ἐρώμενα præcisè sumpta, sed Summi-
 tates ipsarum Mentium, quæ Τεταδὴ in Di-
 vina Triade respondent. Verba enim Ar-
 istotelis sic se habent, etiam de primo Mo-
 re agentis. Ἀρχὴν γὰρ ἡ νόσις. Νῆς δὲ νοῦς
 νοῦς κινεῖται, Νοῦς δὲ ἡ ἐτέρεα συστοχία καὶ ἀ-
 πλῶς, καὶ ταύτης ἡ νοῦς πρώτη, καὶ ταύτης ἡ
 τλῶς καὶ κατ' ἐνέρπειαν. Principium enim
 Intellectio, Intellectus verò ab Intellectu

bili movetur, Intelligibile verò Ordo alter est per seipsum, & hujus est Substantia prima, (Plotinus, opinor, dixisset, Prima Hypostasis) idque simpliciter & actu. Quibus verbis planè indicatur Τ'αγαθὸν sive prima Hypostasis in Trinitate Platoniorum. Quod porro confirmatur ex eis quæ proximè sequuntur, ubi asserit in hac ουσιοχία esse τὸ δι' αὐτὸ αἰρετὸν, & verò τὸ αἰετὸν semper esse τὸ πρῶτον, & denique τὸ εἶνεκα esse ἐν τοῖς ἀκινήτοις. Unde hanc ουσιοχίαν rectè concludit κινεῖν ὡς ἐρώμενον, movere tanquam concupitum, h. e. tanquam Bonum, quod Appetitûs objectum est. Hoc igitur Νοητὸν sive Intelligibile movet Intellectum, secundam Hypostasin, κινεῖσθαι ὅτι πάντα κινεῖ, ψυχὴν nempe tertiam Triados Hypostasin, & per eam, & φύσιν sive Spiritum Naturæ.

Sed ipsum Τ'αγαθὸν sic describit Aristoteles eodem in loco, Quod sit τὸ κινεῖν ἀκίνητον ἐνεργείᾳ ὄν, καὶ ἐκ ἄλλως ἔχειν ἐλαμῶς ἐνδεχόμενον. Quod sit movens immobile actu existens, & quod nequaquam aliter se habere possit. Et paulò post, ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ ἔστιν ὄν, καὶ ἡ ἀνάγκη καλῶς. Quibus necessariam illius Existentiam pariter ac Bonitatem indigitat; tandemque concludit: Ἐκ πριαύτης ἀεὶ ἀρχῆς ἡρπῆσαι ὁ θεὸς καὶ ἡ φύσις. Ex tali igitur Principio (tam firmo utique quod Proclus ὁρμὸν ἀσφαλῆ ὅς ὄντων ἀπάντων appellat) Cælum dependet & Natura, per quam ego Spiritum Naturæ intelligerem, in quem agit primum hoc supremumque Bonum,

per

per Νῆν καὶ Ψυχὴν, per Intellectum & Animam,
ut & ipse in Materiam Mundanam vi sua
Plasticā.

Esse verò essentiam Supremum Bonum
ab Intellectu sive mente distinctam, & tamen
unum quid cum eo, in sequentibus narrat.
Ἡ δὲ νόσις ἢ καθ' αὐτὴν καὶ καθ' αὐτὸ αἰεῖται.
Ἀυτὸν δὲ νοεῖ ὁ νῆς καὶ μεταλαμβάνει τῆς νοήσεως. Νο-
ητὸς δὲ γίνεται διγγάνων καὶ νοῶν, ὥστε τ' αὐτὸν νῆς
καὶ νοητόν. Τὸ δὲ διελκιδόν τῆς νοήσεως καὶ τῆς ἐσίας νῆς. Ἐ-
νεργεῖ δὲ ἔχων. ὥστε ἐκείνο μᾶλλον τέτε ὁ δοκῶν
νῆς θεὸν ἔχειν. Est autem per se Optimi
per se Intellectio. Ipsum verò Intellectus
per participationem Intelligibilis, intelli-
git. Intelligibilis enim fit tangens & in-
telligens, ita ut Intellectus & Intelligibi-
le unum idemque sit. Nam facultatem
quā ipsius Intelligibilis essentiam ipsam
capiat habet Intellectus, capiēsq; ope-
ratur: adeò ut illud potius quàm hoc id
Divinum sit quod Intellectus habere vide-
atur. Ubi planè Supremum Bonum quod
τὸ Νοητὸν appellat, distinctam à Mente sive
Intellectu Essentiam seu Hypostasim facit, dum
Mentem describit, tanquam susceptivam essen-
tie τῆς Νοήσεως. Et in istis verbis, Ἀυτὸν δὲ νο-
εῖ ὁ νῆς, Hypostasim planè indigitat, cum αὐτὸν
generis sit masculini. Vox etiam διγγά-
νων eòdem planè respicit. Unum tamen
idemque facit. ὥστε τ' αὐτὸν νῆς καὶ νοητόν.
Ego & pater meus unum sumus, sic de se
suoque Patre pronunciat Aeternus Logos.

Et nè tertia desit Hypostasis, ut Ζωνὴ dici-
tur

tur ἐν τῷ λόγῳ esse apud Johannem, ita
 heic ἐν τῷ νῷ, καὶ ζῶν δὲ ἐνυπάρχει. Ἡ γὰρ
 νῦν ἐνέργεια ζῶν. Cæterum vita quoque in-
 existit, τῷ νῷ scilicet. Mentis enim sive
 Intellectus energia est vita. Ἐκείνῳ δὲ ἡ
 ἐνέργεια. Ἐνέργεια γὰρ ἡ κατ' αὐτὴν ἐκείνη ζῶν
 αἰεὶ καὶ αἰδιότῳ. Ille verò energia est. E-
 nergia verò per se illius vita optima est
 & æterna. Et sane energia Patris dicitur
 Logos, & verò Filii sive λόγος Energia Spi-
 ritus S. apud antiquos Patres; per ἐνέργειαν
 intelligentes εἰσαν ζῶσαν καὶ ἐνέργειαν. Atque hic
 apud Aristotelem ζῶν τῇ νῦν, ἡ κατ' αὐτὴν ἐ-
 νέργεια dicitur, non tanquam operatio quæ per
 se subsistentiam non habet, sed tanquam Ἐνέρ-
 γεια εἰσώδης καὶ φυσική. quemadmodum Spiritus
 S. appellatur apud Cyrillum. Ἐνέργεια φυσι-
 κή καὶ ζῶσα τῇ νῦν.

Omnino igitur tres Hypostases in uno Nu-
 mine hic indigitantur apud Aristotelem.
 Prima, τὸ αἰετὸν quod Platonici vulgò Τά-
 ραδὸν appellant, & ab Aristotele heic etiam
 τὸ νοῦν appellatur; altera, ὁ νῦν, tertia, ἡ
 ζῶν, quam Platonici ψυχὴν vulgò nuncupant.
 Et certè ψυχὴν esse ipse Aristoteles etiam
 inuuit ex eo quod statim subjungit. Φαυδὸν δὲ τὸ δεινὸν
 εἶναι ζῶν αἰδιότῳ αἰετὸν. Dicimus verò Deum ater-
 num optimūque Animal esse. Quod sanè esse
 non posset nisi Animam haberet quæ Energi-
 am Plasticam emittens cælum † vivificaret† Vide
 quod ab eo movetur, virtute nempe Plasti- Schol. in
 cā. Atque hæc quidem occurrunt, Metaphys. Præfat. 2.
 lib. 12. cap. 7. Sect. 7.

In

In capite verò proximo, pergit ad inquirendum, cum non unus tantum motus sit Cœli, diurnus nempe, sed singulorum Planetarum singuli in partem contrariam, an unica tantum talis substantia qualem suprâ descripsit, ponenda sit, an verò pro motuum pluralitate plures; apertèque concludit, Ἀνάγκη καὶ τῶν ἐκείνων εἶναι ποσὸν ὅτι ἀκινήτατε κινῶνται καὶ αὐτὸ καὶ αἰδῶς ἐστὶν. Necesse est unumquemque horum motuum ab immobili per se & ab æterna substantia cieri. Substantiasque has æternas & immobiles pro numero sitate motuum distinctorum multiplicat. Cumque omnes tales sint qualis prima omnium descripta est, planè sequitur fuisse quasi tot triadæ, inferiorèsve Trinitates ex Bono, Mente & Anima consistentes, singularùmque Animas vim Plasticam emisisse quâ vitæliter cœlum cuiusque moveretur; non autem ut à Caniculis veru-versatricibus Rota.

Tria autem illa Principia in singulis illis substantiis Aristotelem agnovisse confirmant porro illa verba in antecedente capite. Νοτὸν δὲ ἢ ἐπέξ οὐσιχία καὶ αὐτὴν. Per οὐσιχίαν ordinem utique subindicat Principiorum Boniformium, quæ sunt speciali sensu τὰ νοτὰ in singulis Intelligentiis. Cui aliquam cognitionem habere potest versiculus iste Magicus,

Ἔσθι δὲ πὺν τὸν ὁ χρεὶν σε ποεῖν τὰς ἀρθεῖ.

Quod

sed

Quod principium Boniforme in singulis est
Movens immobile specialiter sic dictum, &
in quod omnia ultimò resolvit Aristoteles,
apud quem τὸ ἔτερον ἐστὶν ἐν τοῖς ἀκινήτοις, uti suprâ
notatum est. Egregiè igitur Platonissare heïc
videtur Aristoteles, licet stylo, ut aliàs solet,
satis arido, jejuno, prærupto & obscuro; & quan-
quam in multiplicando has Divinas Triadas
turpiter hallucinatus sit, mundum tamen vi-
tâ Plasticâ, quam ego Spiritum Naturæ
vocare soleo, animatum esse non obscure de-
clarat dum Deum appellat Animal hoc in loco,
divinûmq; ei corpus attribuit, De Cælo, lib.
2. cap. 3. Sic certè, cum hoc scilicet can-
dore, interpretandus est Aristoteles, singulis
suis Intelligentiis vim quandam plasticam a-
scribendo, faciendoque ut ex Anima consistant
perinde atque mente, nisi Formas Assistentes,
ut loquuntur Scholæ, non Informantes, eas
esse concedere velimus, cælósque ab eis moveri,
ut à Sciuris caveæ suæ cylindrææ ex filis
ferreis confectæ, cum suspensis campanulis, aut
à veru-versatricibus caniculis Rotæ.

Auditorem verò Platonis tam sedulum
nullos alios inferiores Genios præter istas In-
telligentias, in universis suis scriptis com-
memorâsse, indicium est abjecti ingenii & à
rerum Divinarum scientia nimis alieni. Un-
de etiam factum est ut in libris de Anima
tam frigide ac jejune differeret, addam &
tam obscure, ut Interpretes ipsius Animam
mortalem statuerit an immortalem, nesciant,
sed in diversas ea de re sententias abierint.
Duplicem

Duplicem inteerim Intellectum finxit Agentem alterum, alterum Patientem; hujus esse, sensibilia phantasmata recipere, illius pulverulentam eorum materialitatem, ut tradunt illius Interpretes, tanquam alâ anserinâ vulpinâve caudâ leviter abstergere, ut sic alter hic ea possit contemplari. Ipsa verba Aristotelis huc ascribam, ut planius constet, quàm confusa, quàm perplexa & incerta sit illius super hac re philosophandi ratio. De Anima lib. 3. cap. 5. Cùm in omni natura duo sint, hoc quidem ut Materies, illud ut Ars, Ἀνάγκη, inquit ille, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν τούτας τὰς διαφοράς. Καὶ ἔστιν ὁ μὲν ποιῆτορ ὧς τὸ πάντα γίνεσθαι, ὁ δὲ τὸ πάντα ποιεῖν ὥς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς. Τέτραν γάρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργείᾳ χρώματα. Καὶ ἔτι ὁ ὧς χωεῖς, καὶ ἀμυγῆς καὶ ἀπαθῆς τῇ ἐστιά ὡς ἐνέργειᾳ. Et mox χωεῖς δὲ ἐστὶ μόνον τὸ ὅπερ ἐστὶ καὶ τὸτο μόνον ἀθάνατον καὶ αἰδιον. Οὐ μνημονδιόμην δὲ ὅτι τὸτο μὲν ἀπαθῆς, ὁ δὲ παθητικὸς ὧς φανερὸς, καὶ ἀνὰ τέτε ἐστὶν νοῦς.

Tam obscurum est hoc Anigma ut quidam per Intellectum Agentem, ipsum Divinum Intellectum, per Patientem, Animam ipsam intellexerint. Quod inde factum credo, quod hic Intellectus Agens, dicatur ἀπαθῆς τῇ ἐστιά ὡς ἐνέργειᾳ. Quo indicatur nihil aliunde accipere, quemadmodum fit in Intellectu Patientem, sed esse actu omnia, ac proinde esse Divinum Intellectum; reliquum igitur necesse est esse Animam humanam, nempe Intellectum patientem, quem precedenti capite, abrahæ tabulæ comparat, & de quo

quo hic pronunciat, mortalem esse, ὅ δὲ ῥῆς
 πᾶσι τοῖς φασί. Nos verò magis candidè in-
 terpretando Philosophum videamus si melio-
 rem sensum possimus eruere; notando primùm,
 eum expressè dicere, has differentias esse in
 Anima, ac proinde illius esse partes vel fa-
 cultates, deinde nostræ naturæ sive essentiæ
 accensere, cuicunque est hunc Intellectum
 Agentem, dicendo ὅτι μὴ μόνον ὁ αὐτὸς δὲ, nos non
 recordari, quia Intellectus agens est impas-
 sibilis, & cùm nihil aliunde unquam recipiat,
 nihil post mortem potest retinere. Intellectus
 igitur agens etiam juxta Aristotelem non
 est Intellectus Divinus sed noster, Anima-
 ve nostræ pars, secundùm quam immortales
 sumus, quanquam nihil recordamur cùm sit
 impassibilis, nec quicquam recipiat ab extrâ,
 passibilis verò Intellectus qui solus phantas-
 matum capax est, pereat in mortè, nec per-
 cipere quicquam possit Anima sine phantasma-
 tis, nec recordari. Hic certè maximè tole-
 rabilis est sensus doctrinæ Aristotelicæ de
 Animæ Immortalitate. Quæ tamen nec Ra-
 tionis nec veræ Religionis satis congruit; perinde
 enim est ut nos gesserimus in hac vita, si ni-
 hil post mortem recordamur. Sed nec Rati-
 oni convenit sanaque Philosophia. Manife-
 stum enim est unam eandemque Animam &
 activè intelligere & phantasmata recipere;
 quæ enim recipiuntur in corpus sed in ip-
 sam animam, alioqui de eis judicare non pos-
 set aut seipsum circa ea exercere. Pereunte
 igitur corpore Intellectus patiens non perit,
 nec

nec proinde ipsa memoria, cū impossibile sit ut vel ipsa Plastica pereat, quo minùs Anima in statu separato, non solū memoria, sed sensūs etiam sit capax.

Error circa sedem sensorii communis levior est sed satis conspicuus in libro αἰνεῖται καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ τὸ ἀναγκαῖον εἶναι τῷ πάντων αἰσθητῶν κοινὸν αἰσθητὸν. Equidem magni aliquid ac penè Divini cordi subesse suspicor, sed κοινὸν πλαστικὸν in eo situm potius existimem, quàm κοινὸν αἰσθητικὸν, centri Plasticæ utique sedem esse, præcipuamque tam Regenerationis quàm Generationis officinam. De Speciebus Intentionalibus è corporeorum Objectorum cortice emanantibus, & de substantialibus formis è potentia materia erepentibus suprà monuimus, ut de coloribus tanquam formaliter in subiectis existentibus, adeò ut nihil opus sit his rursus attingere.

Proximus igitur illius error erit circa naturam locumque Galaxiæ quem is γάλα vocat, nec ἔμψαν facit, sed ἔκκεσιν πνα, vel οὐρανόν, definitque τὸ τῆ μεγίστης διὰ τὸ ἔκκεσιν κόκλῳ κόμῳ, fingitque quasi Halonem quandam in nubecula circa Astrum. Locum vero supremam aeris Regionem autumat, quam τὸ ἀέρας τὸ ἀνω vocat, item ὑπέκτασμα, & τὸ ἔκτασμα ἀέρος διώαμιν ἔχον πνεῦς eundem planè locum quem & διαδομῇ τῷ ἀστρον, stellarum traiectioni assignat, qui proinde 12 miliaria Germanica altitudine haud potest excedere. Unde fieret, ut perquam exigua pars

Galaxiæ

Galaxiæ nobis simul appareret, nec stella eadem ipsi inesse, omnibus Terra Incolis. Quem tamen locum Cometis adjudicat, quanquam inde sequeretur eos ultra horam unam aut alteram vix posse conspici. Tam misere hallucinatus est Aristoteles circa naturam locumque Galaxiæ & Cometarum. In conjecturis de causa Iridis secundaria nihilo fœlicior, quippe quam reflectione primaria factam ariolatur, cum neutra tamen ab altera dependeat, quemadmodum solidè demonstravit Cartesius. In causis etiam fontium & fluviorum, & falsæ sedinis marini, marisq; ab innumerorum immensorumque fluminum influxu nihilo auctioris facti, ex eo quod Aquæ circulationem in Terra perinde ac sanguinis in humano corpore ignoraverit, turpiter est lapsus; quamquam, quod hanc ignorantiam excutere possisset, subterranea antiquorum χδομαλα & μυα; Platonisq; Tartarum in Phædone, quem fontem omnium aquarum facit, & cum quo reliquæ Aquæ aliquo modo communicent, aperte commemorat, inter alia hoc etiam adiens è Platone, Πάντα δὲ πάλιν κύκλῳ περιέρχονται εἰς τὸ ἀρχὴν ὅθεν ἡρξάτο εἶναι.

Porro admodum confuse & inscitè philosopha-

Met. or. de Terræ-motibus, Ventis ac Tonitruo, lib. 2.

um sic pronunciat, ἡμεῖς δὲ φάμεν τὴν αὐτὴν εἶ-

cap. 14. οὖσαν ἐπὶ μὲν τῆς γῆς ἀνεμῶν, ἐν δὲ τῇ γῇ

σποδόν, ἐν δὲ τοῖς νέφεσι βροχτῆν. Quod perin-

est ac si quis diceret, Flatum ab accenso

luere pyrio, ventumque Æolipylæ eundem

se. Rectius ii de ventis philosophati sunt

Ff

quos

quos oppugnat Aristoteles, *Meteor.* lib. 2. cap. 4. qui scilicet definiverant, Ὅτι ἢ ἀπὸ τῆς ἐστὶν ἢ τῆς ἀνέμου φύσεως καὶ ἢ τῆς ὑπογῆς ὑδατός, quæ est ipsissima opinio Cartesii. Ventum verò subterraneum & externum eundem facere non contentus, eorum insuper addit Reciprocationem, quam τὸ ἐσω καὶ τὸ ἔξω ῥύπον appellat, terræque motus fieri οἷον μεταρροίας εἶναι ὑπομνήσας τῆς πνέουσας. Quod commentum, si spissitudinem aeris in cavernis subterraneis consideres, aequè ferè absonum est ac si finxisset ventos aliquando se condere in fundo maris.

Circa Halones & Parelios, ut de Iride hic taceam, quantâ obnupta esset mens Aristotelis ignorantia, videre est *Meteor.* lib. 3. cap. 2. ubi universim de eis pronunciat, Πάντα ἀνάκλασις ταῦτ' ἐστὶ, nisi ἀνάκλασις Reflexionem etiam comprehendat. Et de Pareliis, ὅτι γίνονται ἐκ πλαγίας ἀέρος. Qui, fateor, est usitatissimus eorum situs, unde & Parelii dicti sunt, quasi laterones solis. Sed conspiciuntur & supra & infra solem & ex adverso, contrâ ac definit Aristoteles; non bini soli, sed aliquando ad quaternos quinque, ut videre est apud Libertum Fromundum & Cartesium. Ignorantia autem rararum causarum huius Phenomeni, fecit Aristoteles fidem adhiberet *Historiola* incredibili de duobus Pareliis in Bosphoro sortis quidem cum Sole & à matutino tempore ad occasum usque durantibus. Hoc autem facile credidit, quod Pareliorum causam

ad æquabilem Aeris spissitudinem referebat, quam universalem tunc in Bosphoro fuisse fingere potuit. Quanquam nec sic rectè res succedet: Hoc enim pacto, aut plures duobus Parelîi futuri fuissent, aut potiùs nullus, sed Solis amplior solito discus.

Adhæc, mirè profectò Philosophatur circa Cataclysmos celebrationes, Terræ senectutem per partes totiùsque æternitatem. Nam ut Annus sive Periodus solis Hyemem secum quotannis ducit, ita περίοδον πνεύματιν μεγάλην χειμῶνα καὶ ὑπερβολὴν ὀμβρῶν secum adducere contendit. Quod quidem μέγα κόμ-
 & quod superstitionem Astrologicam sapit. Consultius fuisset ad Senectutem terræ per partes confugisse, dictosque Cataclysmos senescentium partium catarrhos finxisse, cum terram per partes sic senescere voluerit, quod tamen ineptè rejicit εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὸν αἰθέρα. unde sequeretur omnes partes ejusdem Clima-
 tis simul consenescere, simulque inundari. Has autem inæqualitates accidere propter æquabilem Solis cursum non est profectò consentaneum. Ex ipsis igitur terræ visceribus Platonicoque Tartaro ignibusque subterraneis horum causæ potiùs eruenda sunt, quàm à Sole atque Astris petendæ. Nec fingenda partialis Terræ senectus aliis partibus rejuvenescentibus, ut terra sic æterna esse possit, sed æternitas illius penitus explodenda est, quæ proculdubio multo antehac montes vallibus æquasset, ipsūque mare limo cænoque opplevisset.

Quemadmodum verò Terram æternam finxit, ita Cælos non solum æternos sed impassibiles omnino & inalterabiles, vultu- gnis elogiis cæleste corpus exornans, quippe quod τὸ πρῶτον σοιχεῖον, τὸ πρῶτον σώμα, τὸ θεῖον σώμα, & ἰσὶαν σώματι θεολόγαν subinde appellitat. Cælestia verò corpora impassibilia esse & inalterabilia, à maculis Solis, à Cometarum transcurribus inter Planetas, Stellisque fixis apparentibus & mox disparentibus abundè confutatur. Solem verò Stellisque, quod est alterum Aristotelis delirium, non igneas esse ipsum nudi sensus iudicium satis confutat. Cui addas imaginem Solis in chartam receptam & lebetis fervidi instar bullientem. Absurdissimamque demum Aristotelis rationem cur huiusmodi calorem à Sole sentiamus. Postquam igitur, (De Cælo lib. 2. cap. 7.) statuerat Astra nec ignea esse nec in igne ferri, de calore cælesti sic philosophatur. Ἡ δὲ θερμότης ἀπ' αἰθρῶν καὶ φῶς γίνεται παρεκλεβομένη τῷ αἰέροντι ὑπὸ τῆς ἐκείνων πορείας. Πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπυρρῶν καὶ ξύλα, καὶ λίθους, καὶ σίδερα. Solem verò præ reliquis astris maiorem ciere calorem propter propinquitatem & celeritatem, Lunam enim tardiùs moveri, Stellæ magis longinquo, monet, Meteor. lib. 1. cap. 3. Cum tamen perinde sit, quia Celeritas tantum concavi Luna aerem contingit, unde celeritatis aut propinquitatis aliorum Astrorum omnis intercidit ratio, nullaque Aeris παρέκλειψις fieri potest nisi à solo orbe Lu-

na. Et quod pessimè omnium cedit, nec ab hoc ipso, contra commentum illius, dicto capite, quo sublunarem Aerem vult raptu concavi Lune ferri, id quod impossibile est propter illius glabritiem; & certè sic asperum altèque dentatum esset, an vel si ad nos usque motum transmitteret, incertum est particularem verò motum Solis, quo illius præ cæteris calor sentiretur, non perceptum iri certissimum. Ego verò eò magis hîc demirandum Aristotelis ingenium censeo quòd ad tam absonas & incredibiles argutias se recipere vellet, circa calorem Solis, quasi nec igneus esset nec calidus, quod factum sit etiam contra solidam illam ac apertam Pythagoreorum sententiam, quos ipse noverit Solem appellare, τὸ ἐν μέσῳ ἰσχυρόν πῦρ, in medio positum ignem. Ceterùm videtur datâ operâ istis Philosophis contradixisse, sed cum æterna sui nominis infamia.

Hi sunt præcipui Aristotelis errores quos fortè notaveram in Adversariis, quòsque cùm ad manum essent huc ascripsi, nè temerè viderer tam celebrem perstrinxisse Philosophum, Cartesiumque ipsi tanto intervallo anteposuisse. Verùm enimvero, ut seposito omni partium studio liberè dicam quod sentio, unus ille Cartesii error, pro ingenii illius magnitudine magnus & immanis, quo totum Mundum aspectabilem, nè corporibus quidem Animalium exceptis, ex particularum Materia motu fortuito & tumultuario, quem Mechanicum nunc dierum appellitant, conditum statuit,

tuit, omnes Aristotelis errores simul sumptos non solum aquare meritò censeri potest, sed longè longèque superare. Errorem autem esse multis argumentis iisque solidis in Enchiridio Metaphysico demonstravimus. Et si fortè quid uspiam desit, lacunas istas Scholiis hic illic additis nunc explebimus.

F I N I S.

B
Ma
ters
who
Coll
casie
Ju
acco
taini
ffian
T
Subj
of C
ties
Hea
A
Use
rend
T
ligion
Instr
J. F.
and A
the C
Reme
and
T
late
are a
By R

BOOKS Printed and Sold by J. Downing in Bartholomew-Close near West-Smithfield.

THE Principles and Duties of the Christian Religion, consider'd and explain'd; in order to retrieve and promote the Christian Life, or that Holiness without which no Man shall see the Lord. Divided into XXVI Chapters. One whereof being read every Lord's-Day, the whole will be read over twice in the Year. With a Collection of suitable Devotions, &c. for several Occasions. By J. Mapleton, D. D.

Just Measures of the pious Institution of Youth; according to the plain Maxims of the Gospel. Containing the great and fundamental Duties of the Christian Religion. In 3 Parts. 2d Edit. By George Monro, M. A.

The Advices of a Father to his Children on the Subject of Religion: wherein the Principal Truths of Christianity are establish'd, and its principal Duties enforced. With short suitable Prayers to each Head of Discourse. In Two Parts. By J. Sparvan, M. A.

An Exposition of the Church-Catechism, for the Use of the Diocese of Sarum. By the Right Reverend Father in God, Gilbert Lord Bishop of Sarum.

The Grounds and Principles of the Christian Religion, explain'd in a Catechetical Discourse, for the Instruction of young People. Written in French by J. F. Osterwald, Pastor of the Church of Neuchâtel, and Author of a Book, entituled, *A Treatise concerning the Causes of the present Corruption of Christians, and the Remedies thereof*. Rendred into English by Hum. Wanley; and revised by Geo. Stanhope, D. D.

The Life of the learned and pious Dr. Henry More, late Fellow of Christ's College in Cambridge. To which are annex'd divers of his useful and excellent Letters. By Richard Ward, A. M. Rector of Ingoldsby in Lincolnshire.

The

The Theological Works of the most pious and learned *Henry More*, D. D. sometime Fellow of *Christ's College* in *Cambridge*. Containing an Explanation of the Grand-Mystery of Godliness. An Enquiry into the Mystery of Iniquity. In Two Parts. A Prophe- tical Exposition of the Seven Churches in *Asia*. A Dis- course of the Grounds of Faith in points of Reli- gion. An Antidote against Idolatry. An Appendix to the Antidote against Idolatry. The Second Edit.

An Account of some Remarkable Passages in the Life of a private Gentleman; with Reflexions there- on. In Three Parts. Intended to awaken the Pre- sumptuous, convince the Sceptick, and encourage the Despondent. Left under his own Hand to be com- municated to the Publick after his Decease. 2d Edit.

The Practice of true Devotion, in Relation to the End, as well as the Means of Religion.

A Help to Devotion: Being a Collection of Pray- ers for several Occasions, fitted for the Days of the Week. With a particular Office for the Sacrament. The Second Edition corrected and enlarged. Colle- cted by a Gentlewoman for her own private Use.

Joannis Arndtii de vero Christianismo, libri quatuor olim latine redditi, nunc vero revisi ac emendati opera *Antonii Wilhelmi Boemi*. Accedit huic Editioni nova Præfatio de *Vita & Scriptis Arndtianis*. 2 Vol.

Enchiridion Precum, ad promovendum solidioris Pietatis Studium collectum. Cum Introductione de Natura Orationis.

Augusti Hermannii Franckii Manuductio ad lectionem Scripturæ; omnibus Theologiæ cultoribus commen- data a *Petro Allix*, S. Th. Prof. cum nova Præfatione.

Christophori Cellarii Professoris *Hallensis* Antiquitates Romanæ ex veterum Monumentis ac Legibus Roma- nis digestæ. Quibus Appendix de Romanorum num- maria & inscriptionibus accessit.

Pietas Hallensis: Being an Historical Narration of the wonderful Foot-steps of divine Providence in erecting, carrying on, and building the Orphan- House, and other charitable Institutions. at *Glauchau* near *Hall* in *Saxony*, without any visible Fund to support it. Also an Abstract of the same.